

**T.C.
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI**

**HATAY'IN GÖÇ DENEYİMİ GEÇİCİ KORUMA
ALTINDAKİ SURİYELİ KADINLAR ÜZERİNDEN
NİTEL BİR ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Sibel ŞAT DURKAL**

**Danışman
Prof. Dr. Muharrem Güneş**

Hatay-2025

**T.C.
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI**

**HATAY'IN GÖÇ DENEYİMİ GEÇİCİ KORUMA
ALTINDAKİ SURİYELİ KADINLAR ÜZERİNDEN
NİTEL BİR ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Sibel ŞAT DURKAL**

**Danışman
Prof. Dr. Muharrem Güneş**

Hatay-2025

ONAY

SİBEL ŞAT DURKAL tarafından hazırlanan "**HATAY'IN GÖÇ DENEYİMİ GEÇİCİ KORUMA ALTINDAKİ SURİYELİ KADINLAR ÜZERİNDEN NİTEL BİR ARAŞTIRMA**" adlı bu çalışma jüri tarafından lisansüstü öğretim yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirip oybirliği / çoğunluğu ile **SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALINDA YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

01/07/2025

Jüri Üyeleri	İmza
Prof. Dr. Muharrem GÜNEŞ (Tez Danışmanı-Başkan)	
Doç. Dr. Haydar Albayrak (Üye)	
Dr. Öğr. Üyesi Muhammed ŞAHİN (Üye)	

Sibel ŞAT DURKAL Tarafından Hazırlanan "**Hatay'ın Göç Deneyimi Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Kadınlar Üzerinden Nitel Bir Araştırma**" adlı tez çalışmasının yukarıda imzaları bulunan jüri üyelerince kabul edildiğini onaylarım.

Doç. Dr. Sinan ERDOĞAN
Enstitü Müdürü

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezde yer alan bilgilerin tamamının akademik kurallara ve etik ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Söz konusu kural ve ilkelerin gereği olarak tezde yararlandığım eserlerin tamamına uygun bir şekilde atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (01.07.2025)

Sibel ŞAT DURKAL

ÖNSÖZ

Bu tez çalışması, 2011 yılı sonrasında Türkiye'ye yönelen kitlesel göç hareketlerinden en çok etkilenen illerden biri olan Hatay'ın göç deneyimini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma boyunca yürütülen saha araştırmaları ve görüşmeler, göç olgusunun farklı boyutlarını özellikle kadınlar ve çocuklar üzerindeki etkisini anlamak açısından büyük katkı sağlamıştır.

Bu sürecin her aşamasında akademik rehberliği ve desteğiyle yanımda olan Danışman Hocam Prof. Dr. Sayın Muharrem Güneş'e en içten teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca, tez çalışmam süresince bilgi ve deneyimleriyle bana katkı sunan, her soruma sabırla ve özveriyle cevap veren kıymetli Hocam Dr. Öğr. Üyesi Sayın Muhammed Şahin'e de teşekkür ederim. Saha araştırmaları ve araştırma notlarının incelenmesi sırasında zaman ve emeklerini esirgemeyen, teknik bilgileri ile her daim yanımda olan arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tüm bu sürecin her anında sabrıyla, anlayışıyla ve desteğiyle yanımda olan değerli eşim Kemal Durkal'a ve hayatıma anlam katan ve sabırla tezi bitirmemi bekleyen minik kızım Duru Durkal'a duyduğum derin şükranı da bu vesileyle ifade etmek isterim.

HATAY'IN GÖÇ DENEYİMİ GEÇİCİ KORUMA ALTINDAKİ SURİYELİ KADINLAR ÜZERİNDEN NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Sibel ŞAT DURKAL

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2025

Prof. Dr. Muharrem GÜNEŞ

ÖZET

Türkiye uzun yıllardır göç alan, göç veren ve transit ülke olarak coğrafi konumunun da etkisiyle göç alanındaki kilit ülke olma özelliğini korumaktadır. Türkiye'nin göç deneyimi, Suriye iç savaşı nedeni ile Türkiye'ye yönelen göç, sınır ili olarak Hatay'ın göç süreci ve Türkiye'de ve Hatay'da göç yönetimi konuları üzerine araştırmalar yapılması ve bu araştırmaların bir akademik çalışma olarak ortaya konulması literatür içerisinde büyük bir boşluğu dolduracaktır. Bu çalışmanın önemli diğer bir yanı ise çalışmanın her bölümünde deneyimsel bilgiler ortaya konulması ve göç hukuku ve göç yönetimine ilişkin uygulamaya dönük bilgiler aktarılmasıdır. Türkiye ve Hatay'ın Suriye'den gelen göç hareketi ile birlikte hangi süreçleri yaşadığını aktarmak, bu konuda kapsamlı bir çalışma yaparak göç olgusunu Hatay deneyimi üzerinden tanımlayabilmek çalışmanın temel amacıdır. Hatay'a yönelen göç dalgasının, kent yaşamındaki etkileri, göç eden bireyler üzerindeki etkileri, özel ihtiyaç sahibi bireyler (özellikle kadınlar ve çocuklar) perspektifinden göç olgusunun incelenmesi, toplumsal ve hukuksal deneyimlerin aktarılması çalışmanın haritasını oluşturacaktır.

Göç olgusu, Türkiye'nin yaşadığı göç hareketliliği bu çalışmada değerlendirilmekte, 2011 Suriye iç karışıklıkları sonrası Türkiye'ye yönelen göçün Hatay ilindeki etkileri açıklanmaya çalışılmaktadır. Hatay'ın Göç deneyimi üzerine yapılan bu çalışma, Hatay'da Geçici Koruma altındaki Suriyelilere ilişkin kapsamlı bir çalışmayı literatüre kazandırmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler

Savaş, Göç Deneyimi, Mülteci, Geçici Koruma, Suriyeli Çocuk, Suriyeli Kadın

MIGRATION EXPERIENCE OF HATAY: A QUALITATIVE RESEARCH ON SYRIAN WOMEN UNDER TEMPORARY PROTECTION

Sibel ŞAT DURKAL

Department of Political Science and Public Administration, Master's Thesis, 2025

Prof. Dr. Muharrem GÜNEŞ

ABSTRACT

Türkiye has long retained its position as a key country in the field of migration, serving simultaneously as a destination, origin, and transit state, largely due to its strategic geographic location. This study aims to address a significant gap in the scholarly literature by examining Türkiye's migration experience, with a particular focus on the migration flow triggered by the Syrian civil war. The research explores the migration process in Hatay, a border province that has borne the brunt of this influx, and evaluates the country's broader migration management strategies. A noteworthy aspect of this research is its inclusion of experiential insights at every stage, ensuring the reader gains practice-oriented knowledge on both migration law and its implementation. The study primarily aims to shed light on the processes Türkiye and Hatay have undergone in response to the Syrian refugee movement, using Hatay as a lens through which to understand the broader *Migration Phenomenon*. The research also assesses the impact of migration on urban life in Hatay and examines its effects on migrants themselves, particularly those with specific needs (especially including women and children). Examining the migration phenomenon from this perspective, along with interpreting the resulting social and legal experiences, will shape the overall framework and direction of the study.

This study is being evaluated Türkiye's migration dynamics, focusing on the movements the country has experienced and in particular, on the migration flow prompted by the Syrian civil war since 2011, as well as its effects on the province of Hatay. This study on Hatay's migration experience aims to make a substantial academic contribution by on Syrians under Temporary Protection in Hatay.

Keywords

War, Migration, Refugee, Temporary Protection, Syrian Child, Syrian
Woman

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Türkiye’de Kitlesele Göç Hareketleri.....	19
Tablo 2. Türkiye’ye Yönelen Göç Dalgası Sayısal Veriler.....	22
Tablo 3. Hatay’da GK Yoğunluğu	36
Tablo 4. Çocuk Haklarına Dair Ulusal ve Uluslararası Mevzuat.....	42
Tablo 5. Eğitime Erişime Dair Sayısal Veriler 2021	47
Tablo 6. Eğitime Erişime Dair Sayısal Veriler 2023.....	48
Tablo 7. Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması.....	50
Tablo 8. Çalışma Grubunun Temel Demografik Özellikleri (N = 37).....	66
Tablo 9. Ana Temalara Göre Kodlu Bölüm Dağılımı	81
Tablo 10. Göç Süreci ve Deneyimleri: Alt Tematik Dağılım	82
Tablo 11. Türkiye’ye Giriş Şekli ve Düzensiz Giriş Oranı	85
Tablo 12. Alt Temalar ve İlgili Segmentler (Sayısal ve Oransal)	91
Tablo 13. GK Kaydı/Güncelleme İdari Engeller ve Yaşanan Zorluklar	97
Tablo 14. Eğitim Düzeyi ile Şiddet ve Koruma Mekanizmaları Bilgi Düzeyi İlişkisi	110
Tablo 15. Suriye’ye GGD Eğilimleri	142

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Göç Çeşitleri	14
Şekil 2. Katılımcıların Yaş Dağılımı Grafiği	64
Şekil 3. Ayrımcılık Döngüsü	127

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1. Katılımcıların Suriye Menşe İllerine Göre Dağılımı	65
---	----

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1. Türkiye’de Bulunan GK Kapsamındaki Suriyeliler.	31
Resim 2. Türkiye’de Bulunan GK Kapsamındaki Suriyeliler.	34
Resim 3. GK Kapsamındaki Suriyelilerin Bulunduğu İlk 10 İl	35

KISALTMALAR

AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
ASHİM	: Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü
BM	: Birleşmiş Milletler
BMÇHS	: Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
CEDAW	: Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşme
GBM	: Geçici Barınma Merkezi
GEM	: Geçici Eğitim Merkezi
GGD	: Gönüllü Geri Dönüş
GİB	: Göç İdaresi Başkanlığı
GK	: Geçici Koruma
GKY	: Geçici Koruma Yönetmeliği
İGİM	: İl Göç İdaresi Müdürlüğü
KK	: Konteyner Kent
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
md.	: Madde
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
T.C.	: Türk Vatandaşı
TCDS	: Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT	II
TABLolar LİSTESİ.....	III
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	IV
RESİMLER LİSTESİ.....	V
HARİTALAR LİSTESİ.....	V
KISALTMALAR	VII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL OLARAK GÖÇ VE GÖÇMEN OLGUSU

1.1. Tanımlar	4
1.1.1. Göç.....	4
1.1.2. Göçmen.....	4
1.1.3. Yabancı	5
1.1.4. Sığınmacı	5
1.1.5. Mülteci	5
1.1.6. Şartlı Mülteci	7
1.1.7. İkincil Koruma.....	8
1.1.8. Geçici Koruma.....	9
1.1.9. Çocuk	9
1.1.10. Kırılgan Gruplar.....	10
1.1.11. Özel İhtiyaç Sahibi Birey.....	10
1.2. Suriyelilerin Hukuki Statüsü- Kavram Karmaşasına İlişkin Bir Değerlendirme	11

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN GÖÇ TARİHİ VE TÜRKİYE’YE YÖNELEN GÖÇ HAREKETLERİ (1980-2020)

2.1. Türkiye’de Göç Çeşitleri.....	14
2.1.1. İç Göç.....	15
2.1.2. Dış Göç (Uluslararası Göç).....	15
2.1.3. Zorunlu Göç – Gönüllü Göç	15

2.1.4. Sürekli Göç – Geçici Göç	16
2.1.5. Bireysel Göç – Kitlesel Göç	17
2.1.6. Düzenli Göç – Düzensiz Göç.....	17
2.2. 1980 Sonrası Türkiye’nin Göç Tarihi.....	17
2.2.1. Türkiye’de İç Göç	17
2.2.2. Türkiye’de Dış Göç	18
2.3. 2011 Suriye Savaşı Sonrası Türkiye’ye Yönelen Göç Dalgası.....	21
2.4. Geçici Koruma Statüsü	22
2.4.1. Ulusal ve Uluslararası Mevzuat.....	23
2.4.2. Geçici Korumanın Unsurları.....	24
2.4.3. Geçici Korunanlara Sağlanacak Hizmetler ve Getirilen Yükümlülükler .	25

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SURIYE SAVAŞI SONRASI HATAY’IN GÖÇ DENEYİMİ

3.1. Sınır İli Olarak Hatay	28
3.2. İstatistiki Bilgiler Işığında Hatay’da Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler	32
3.3. Hatay’da Geçici Koruma Altındaki Bireylerin Yoğunluğu.....	35
3.4. Geçici Koruma Altındaki Çocuklar	36
3.4.1. Sayısal Verilerle Yerinden Edilmiş Çocuklar.....	38
3.4.2. Geçici Koruma Altındaki Çocukların Hakları ve Uygulamadaki Sorunlar	39
3.4.2.1. Eğitim Hakkı ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar	41
3.4.2.1.1. Eğitim Hakkı	41
3.4.2.1.2. Geçici Koruma Altındaki Çocukların Eğitime Dahil Edilmeleri	44
3.4.2.1.3. Eğitim Hakkına Erişimde Yaşanan Sorunlar.....	48
3.4.2.1.3.1. Dil Sorunları	49
3.4.2.1.3.2. Bürokratik Engeller.....	51
3.4.2.1.3.3. Eğitimcilerin Tutum ve Davranışları	52
3.4.2.1.3.4. Akranlar Arası Çatışmalar	54
3.4.2.1.3.5. Aile İçerisinde Yaşanan Sorunlar	54
3.4.2.2. Sağlık Hakkı ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar.....	56
3.4.2.3. İsim, Kimlik ve Vatandaşlık Hakkı.....	58
3.5. Hatay’da Geçici Koruma Altındaki Kadınlar	60
3.5.1. Yöntem.....	61
3.5.1.1. Araştırmanın Modeli	61
3.5.1.2. Araştırmanın Literatür İçindeki Yeri	62
3.5.1.3. Çalışma Grubu	63
3.5.1.3.1. Çalışma Grubunun Belirlenmesinde Kullanılan Ölçütler.....	63
3.5.1.3.2. Çalışma Grubunun Özellikleri.....	64

3.5.1.3.3. Katılımcılara Ulaşma Süreci	67
3.5.1.4. Veri Toplama Süreci	67
3.5.1.4.1. Veri Toplama Sürecinin Planlanması ve Hazırlık aşaması	67
3.5.1.4.2. Görüşme Ortamlarının Düzenlenmesi	68
3.5.1.4.3. Görüşmelerin Yürütülmesi	68
3.5.1.4.4. Görüşme Sürecinde Karşılaşılan Zorluklar ve Çözüm Stratejileri	69
3.5.1.4.5. Veri Doygunluğu ve Örneklem Yeterliliği	70
3.5.1.5. Veri Toplama Araçları	70
3.5.1.5.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu ve Veri Toplama Süreci ..	70
3.5.1.5.2. Görüşme Formunun Pilot Uygulaması	72
3.5.1.5.3. Etik Onay ve Bilgilendirilmiş Onam	73
3.5.1.5.4. Dil ve Kültürel Hassasiyetler	73
3.5.1.5.5. Araştırmacı Günlüğü ve Saha Notları	74
3.5.1.6. Verilerin Analizi	74
3.5.1.6.1. Veri Analizine Hazırlık	74
3.5.1.6.2. MAXQDA ile Veri Yönetimi	74
3.5.1.6.3. Kodlama Stratejisi ve Süreci	75
3.5.1.6.4. Tematik analiz Süreci	76
3.5.1.6.5. MAXQDA'nın İleri Analiz Özellikleri	77
3.5.1.7. Veri Analizinde Kalite Güvencesi	77
3.5.1.7.1. Geçerlik ve Güvenirlik	78
3.5.1.7.2. Araştırmacının Rolü ve Konumu	78
3.5.1.8. Araştırmanın Sınırlılıkları	79
3.5.2. Bulgular	80
3.5.2.1. Göç Süreci ve Deneyimleri	82
3.5.2.1.1. İtici Faktörler	82
3.5.2.1.2. Sınır Geçiş ve Yolculuk Deneyimi	83
3.5.2.2. Barınma Koşulları	87
3.5.2.3. Temel İhtiyaçlara Erişim ve Ekonomik Zorluklar	90
3.5.2.4. Hukuki Statü ve Kayıt Süreçleri	91
3.5.2.4.1. Adres Kaydı Zorlukları	94
3.5.2.4.2. Ulaşım masrafları	95
3.5.2.4.3. İkamet İli Değişimi Süreçler	96
3.5.2.4.4. Geçici Koruma Kaydı ve Kimlik İşlemleri	96
3.5.2.5. Adalete Erişim ve Hak Arama Mekanizmaları	97
3.5.2.6. Psikososyal Boyut	99
3.5.2.6.1. Göç Travması	99
3.5.2.6.2. Deprem Travması	100
3.5.2.7. Temel Hizmetlere Erişim	101
3.5.2.7.1. Sağlık Hizmetleri	101
3.5.2.7.2. Eğitim Hizmetleri	102
3.5.2.7.3. İstihdam ve Sosyal Yardımlar	104

3.5.2.8. Toplumsal Cinsiyet Perspektifi	106
3.5.2.8.1. Kadının Güçlenmesi	107
3.5.2.8.2. Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet	108
3.5.2.8.3. Kadının Ekonomik Güçlenmesi	117
3.5.2.8.4. Toplumsal Cinsiyet Rollerini	118
3.5.2.8.4.1. Aile İçi Roller ve Karar Mekanizmaları	119
3.5.2.8.4.2. Karar Alma Süreçlerinde Kadının Konumu ve Özerklik Algısı	119
3.5.2.8.4.3. Çocuk Velayeti/Bakım Yükü.....	121
3.5.2.9. Toplumsal Kabul ve Sosyal Uyum	122
3.5.2.9.1. Ayrımcılık, Önyargılar ve Toplumsal Çatışma	122
3.5.2.9.2. Hak Bilincinin Koruyucu Etkisi	128
3.5.2.9.3. Dil Bariyeri ve Kültürel Farklılıklar.....	129
3.5.2.9.4. Sosyal Ağlar ve Dayanışma.....	131
3.5.2.9.5. Uyum Eğitimleri.....	134
3.5.2.10. Geleceğe Umutla Bakın Kadınlar.....	134
3.5.2.10.1. Geleceğe Yönelik Hayaller ve Beklentiler	135
3.5.2.10.2. Umutsuzluk/Dayanıklılık Döngüleri	136
3.5.2.10.3. Eğitim ve İstihdamın Güçlenmedeki Rolü	139
3.5.2.10.4. Çocuklar İçin Güvenli ve Huzurlu Gelecek Arzusu.....	140
3.5.2.10.5. Suriye'ye Dönüş Düşüncesi ve Engeller	141
3.5.2.11. “Benlik” Algısının Geri Plana Atılması: Nedenler ve Sonuçlar	146
3.6. Yerel Halk ve Suriyeliler Arasındaki İlişki – Sosyal Uyum	148
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	152
KAYNAKÇA	158

GİRİŞ

2011 yılında başlayan Suriye iç savaşı sonrası Türkiye'ye yönelen göçün oranı dikkate alındığında Türkiye'nin dünyada en çok mülteci barındıran ülke konumuna gelmiş olduğunu söylemek mümkündür. Göç İdaresi Başkanlığı'nın 15.06.2023 tarihli istatistiki bilgisine göre Türkiye'de 3.551,582 geçici koruma altında Suriyeli bulunmaktadır. Aynı tarihli verilere göre Hatay'da 313,398 Suriye uyruklu Geçici Koruma altında birey bulunmaktadır.¹ Bu nüfusun Hatay'da yaşayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı bireylere oranı ise %15,84'tür. Sayısal verilerin değerlendirilmesi konunun çarpıcılığını ortaya koymak açısından önemlidir. Toplumların oluşumu ve gelişim süreci değerlendirildiğinde 12 yıl gibi çok kısa bir zaman içerisinde kendi kapasitesinin üzerinde göç ile karşı karşıya kalan sınır ilindeki deneyimlerin akademik bir çalışma ile ortaya konulması ve literatüre kazandırılması kıymetli olacaktır.

Göç olgusu basit bir anlatımla nüfus hareketliliği, çeşitli gerekçelerle bulunduğu yeri terk ederek başka bir yere yerleşme olarak tanımlanabilir. Bu tanıma bakıldığında çok farklı gerekçelerle gerçekleşen göç hareketine tanık olduğumuzu söyleyebiliriz. Tanık olunan göçler incelendiğinde göçün ülke içerisinde ve ülke dışında farklı yerlere gerçekleştiği; bazen ülke içinde yer değiştirme, bazen de ülke sınırlarını aşma şeklinde karşımıza çıktığı; bazen geçici, bazen uzun süreli veya sürekli olduğu görülmektedir. Bu bağlamda çalışma içerisinde göç olgusunun tanımı ve göç çeşitleri incelenecektir. Kavramsal olarak göçmen, mülteci, sığınmacı tanımları yapılacak, Ulusal ve Uluslararası mevzuat, Türkiye'nin taraf olduğu Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Cenevre Sözleşmesi ve ekli protokolleri kapsamındaki tanımlar değerlendirilerek göç hakkında temel hatlarıyla aktarımlarda bulunulacaktır.

Sosyal bir olgu olarak göç üzerine değerlendirmeler yapılırken göçü, göçmeni, mülteciyi veya diğer tüm yabancılara tanınan statüleri doğru tanımlamak, bu bireylerin haklarını herkese doğru anlatmak, bireylerin karşılaştıkları zorlukları ve bu zorlukların aşılmasını sağlamak için gerekli çabayı göstermek, en doğru sözle insana insan olduğu için değer verilmesi gerektiğinin bilinmesini sağlamak bu

¹ Kaynak: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>

çalışmadaki amaçlardan biridir. Akademik çalışmanın bir diğer amacı ise Hatay'da Geçici Koruma altındaki Suriyeliler hakkında yazılmış akademik çalışmanın çok az olması, Türkiye geneli literatür taraması yapıldığında ise Geçici Koruma Statüsünü kapsayan kıymetli çalışmalar olduğu görülmüş, ancak bu çalışmaların sınırlı konular özelinde yürütüldüğü, Hatay'ın özel durumunu içerir, saha deneyimlerini ve nitel araştırma ile kapsayıcı bir şekilde ortaya koymadığı tespit edilmiştir.

Yukarıda belirtilmiş olan amaçlara ulaşabilmek için çalışmanın birinci bölümünde göç ve göçmen olgusunun kavramsal çerçevesi ortaya konulmuştur. Bu kapsamda en temel olguların tanımı yapılmış, göçmen, mülteci, sığınmacı terimleri arasındaki farklar açıklanmıştır. Ayrıca literatür taraması yapıldığında, özellikle Suriyelilerin Türkiye'deki hukuki statülerine ilişkin kavram karmaşası olduğu, bu kavram karmaşasını ve Türkiye'deki Suriyelilerin Geçici Koruma Statülerinin anlatılmasının akademi ve literatürde büyük bir ihtiyaç olduğu düşünülmüş, buna dair tespitler aktarılmıştır. İkinci bölümde Türkiye'nin göç tarihi ve Türkiye'ye yönelen göç hareketleri 1980-2020 tarihlerini kapsayacak şekilde değerlendirilmiştir. Göç çeşitleri aktarılmış, 2011 yılında başlayan Suriye Savaşı sonrası Türkiye'ye yönelen göç dalgası ve bunun başlangıç noktası ele alınmıştır. İkinci bölümün devamında Geçici Koruma Statüsü, Unsurları ve Geçici Korunanlara Sağlanacak Hizmetler ve Getirilen Yükümlülükler aktarılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümü, tezin ana konusunu oluşturmakta ve mevzuat ve deneyimsel bilgilerin bir arada sunulduğu, sosyal ve hukuki değerlendirmelerin birlikte ortaya konularak Hatay'da Göç Örneği üzerinden Geçici Koruma Statüsü altında bulunan Suriyelilerin durumu hakkında değerlendirmelerin yapıldığı bölüm olmuştur. Bu bölümde, Geçici Koruma Statüsünün Kapsamı, Sınır İli Olarak Hatay, İstatistiki Bilgiler Kapsamında Hatay'daki Geçici Koruma Statüsünde Bulunan Suriyeliler hakkında verilere ve deneyime dayalı bilgiler aktarılmıştır.

Üçüncü bölümün önemli diğer başlıkları; Hatay'da Geçici Koruna Altındaki Çocuklar, Hatay'da Geçici Koruma Altındaki Kadınlar ve Sosyal Uyum-Yerel Halk ve Suriyeliler şeklinde sıralanmıştır. Bu başlıklar, insan hakları temelinde vurgular yapılarak ortaya konulacak değerlendirmelerin sunulduğu kısımlar olacaktır. Anayasal ve diğer mevzuat hükümleri çerçevesinde insan hakları ve çocuk hakları, istatistiki bilgiler, çocuk hakları kapsamında Eğitim, Sağlık Hakları ve İsim, Kimlik

ve Vatandaşlık hakkı Hatay'daki saha uygulamaları ve deneyimsel bilgileri de kapsayacak şekilde aktarılmıştır.

Geçici Koruma Altındaki Kadınlar başlığı altında, gerçekleştirilen derinlemesine görüşme çalışmalarının sonuçları paylaşılmıştır. Nitel araştırma yöntemi uygulanarak gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerden elde edilen bilgiler ayrıntılı bir şekilde paylaşılmıştır. Bu bölüm Suriyeli kadınları anlamaya, onları dinlemeye ve onların sesinden yaşadıklarını anlatmaya özgülennmiştir. Bu çalışmaya katılan kadınlar savaştan kaçarak Türkiye'ye gelmiş ve burada yaşam mücadelesi içerisinde olan kadınlardır. Bu kapsamda kadınların yaşadıkları zorluklar, savaş ve deprem deneyimleri, toplumsal cinsiyet rolleri ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, ekonomik güçlenme, gelecekte beklenenleri deneyimsel ve doktrin araştırmalarını bir araya getirerek sunulacaktır.

Üçüncü bölüm içerisindeki yer alan bir diğer başlıkta ise Hatay'da Yerel Halk ve Suriyeliler Arasındaki İlişki üzerine değerlendirmeler sunulmaktadır. Göçle ilgili kalıcı çözümler değerlendirildiğinde sosyal uyum bir yöntem olarak karşımıza çıkmakta ve bizlere iletişimin gücünü göstererek bir arada yaşamının formüllerini sunmaktadır. Hatay'da sosyal uyum çalışmalarının nasıl planlandığı ve yürütüldüğü ve bunlara dair çıktılar bu kısımda aktarılmaktadır.

Çalışma ile Hatay'ın Göç Deneyiminin anlatıldığı akademik bir çalışma ortaya koymak hedeflenmiştir. Bu kapsamda araştırmacının saha gözlemleri, doktrin araştırmaları, makaleler yol gösterici olmuş; Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Kadınlarla gerçekleştirilen görüşmelerle çalışma zenginleştirilmiştir.²

² Çalışmasında "Suriyeli" ibaresinin kullanıldığı yerlerde 6458 sayılı YUKK ve GKY kapsamında Suriye'den gelen ve geçici koruma altında olan kişiler kastedilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL OLARAK GÖÇ VE GÖÇMEN OLGUSU

1.1. Tanımlar

1.1.1. Göç

Göç olgusu basit bir tanımla nüfus hareketliliği, farklı gerekçelerle bulunduğu yeri terk ederek başka bir yere yerleşme olarak tanımlanabilir. Bucak’a göre göç, nedenine, zamanına, gerekçesine bakılmaksızın, farklı sebeplerle, aile veya bireysel olarak coğrafi, kültürel ve toplumsal yer değiştirme olarak tanımlanmaktadır (Bucak, 2021: 13). Türk Dil Kurumu sözlüğünde göç “ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret” olarak tanımlanmaktadır. Uluslararası Göç Örgütü’nün Göç Terimleri Sözlüğü’ndeki Göç tanımı ise şöyledir; “*Bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir Devlet içinde yer değiştirmesi. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna, mültecilerin, yerinden edilmiş kişilerin, ekonomik göçmenlerin, aile birleşimi gibi farklı amaçlarla hareket eden kişilerin göçü de dâhildir*”³.

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tanımlar kenar başlığını taşıyan 3. Maddesinin 1. fıkra 1 bendinde göç tanımı yapılmıştır. Maddeye göre göç, düzenli göçü, düzensiz göçü ve uluslararası korumayı ifade etmektedir. Buna göre göç, yabancı bireylerin, yasal yollarla Türkiye’ye girişi, Türkiye’de kalışı ve Türkiye’den çıkışı (düzenli göç), yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye’ye girişi, Türkiye’de kalışı, Türkiye’den çıkışı ve Türkiye’de izinsiz çalışması (düzensiz göçü) ve uluslararası korumadır.

Bütün bu tanımlar kapsamında göç, insanı, mekanı, yolculuğu, yer değiştirmeyi, nüfus hareketini ifade etmektedir. Göçün diğer unsuru, yolculuğu gerçekleştiren insan veya insan topluluğudur yani göç eden kişi, göçmendir.

1.1.2. Göçmen

Göç kapsamında insan, göçmen olgusunu ortaya çıkarmaktadır. Göçmen terimi genellikle, bireyin göç etme kararını, zorlayıcı dış etkenlerin müdahalesi

³ IOM Uluslararası Göç Örgütü, Uluslararası Göç Hukuku, Göç Terimleri Sözlüğü, No: 18, 200209

olmaksızın kendi özgür iradesiyle ve ‘kişisel uygunluk’ nedenleriyle aldığı tüm durumları kapsar şekilde anlaşılmıştır (IOM Göç Terimleri Sözlüğü).

Göçmen, yaşadığı ülkesini kendi isteğiyle daha iyi yaşam koşullarına ulaşmak amacıyla terk eden kişi olarak tanımlanabilir. Ziya (2012:232), göçmen tanımını yaparken kişilerin gönüllü olarak ülkelerini terk ettikleri vurgusunu yaparak genellikle ekonomik nedenlerle veya içinde bulunduğu sosyal ortamın hoşnutsuzluğu nedeniyle yer değiştiren yabancısıdır demektedir. Göçmen tanımı yapılırken genelde yasal yollarla başka bir ülkenin sınırlarından geçen, o ülkenin yasal kalış kurallarına uyan kişiler vurgulanmaktadır. Toparlamak gerekirse göçmen, yabancı bir ülkenin sınırlarından resmi yollarla giriş yapan ve o ülkenin sınırları içerisinde bulunduğu dönem süresince o ülkenin kanunlarına uygun şekilde orada oturan ve genellikle ekonomik ve sosyal avantajlardan faydalanmak amacıyla eylemde bulunan kişidir (Erdil, 2020: 74).

1.1.3. Yabancı

Bulunduğu ülkenin vatandaşı olmayan kişilere denir. YUKK md. 3/1.ü benzer bir ifadeyle yabancıyı tanımlamıştır. Kanun maddesine göre yabancı, Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmayan kişi demektir. Yabancı tanımı değerlendirildiğinde Türkiye’de bulunan vatansız bireyler de bu tanım içerisine girmekte, yabancı olarak ifade edilmektedir.

1.1.4. Sığınmacı

Sığınma, zulümden ya da zulüm görme tehdidi olan bir yerden kaçma eylemi, zorunlu göç ile ilişkilendirilen ve ülkesel sınırların ötesini hedefleyen bir yer değiştirme hareketidir (Erdil, 2020: 72). Göç Terimleri Sözlüğü’ne göre sığınmacı, zulüm veya ciddi zarardan korunmak amacıyla, kendi ülkesi dışında bir ülkede güvenlik arayışında olan ve ilgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde mültecilik statüsüne ilişkin yaptığı başvurunun sonucunu bekleyen kişi olarak tanımlanmaktadır (Göç Terimleri Sözlüğü: 74).

1.1.5. Mülteci

Mülteci tanımını belirlemek ve sahip olduğu hak ve yükümlülükleri ortaya koymak amacıyla belirli araçlar geliştirilmiştir. 1951 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi ve aynı sözleşmeye ait 1967 Protokolü’nün yanı sıra Afrika’da Mülteci Sorunlarının Özel Yönlerini Düzenleyen 1969 ABÖ (Afrika

Birliği Örgütü) Sözleşmesi gibi bölgesel hukuki araçlar da çağdaş mülteci koruma rejiminin temel taşlarını oluşturmaktadır.⁴

Cenevre Sözleşmesi'nin temel hedefi, 2. Dünya Savaşı sonrası dünyada artan çatışma nedeni ile Sovyetler Birliği'nden kaçan insanlardır. Bu kapsamda Cenevre Sözleşmesi'nin mültecilik konusuna uluslararası bir bakış açısı kazandırdığı söylenebilir (Barkın, 2014: 338). Kılıç, Cenevre Sözleşmesi'nin, günümüz mülteci hukukuna ilişkin temel belge olarak kabul edildiğini, bazı kişiler tarafından ise mülteci hukukunun Magna Carta'sı olarak tanımlandığını belirtmektedir (Avukat Taner Kılıç köşe yazısı)⁵.

Cenevre Sözleşmesi 1. maddede mülteci tanımlamasında zamana dair vurgu yapmakta 1 Ocak 1951 tarihinden önce meydana gelen olaylara maruz kalan kişiler tanım içerisine alınmaktadır. Bu kişilerin ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle kötü davranışlara, işkenceye uğrayacağından korktuğu ve bu korkularının haklı sebepleri olması nedenleriyle vatandaşı olduğu ülkeden farklı bir yerde bulunan, vatandaşı olduğu ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişilerin mülteci statüsü alması mümkün olabilmektedir. Vatandaşı olduğu ülke bulunmayan kişilerde belirtilen şekillerde ülke koruması altında değilse mülteci statüsü alabilecektir.

1967 yılında Cenevre Sözleşmesi'ne ekli Protokol ile Sözleşme'deki zaman sınırlaması ('1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda' ibaresi) kaldırılmıştır. Ancak Türkiye ekli Protokole çekince koymuş ve coğrafi sınırlama getirerek sadece 'Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle' maddede belirtilen durumları yaşayan kişilere mülteci statüsü vereceğini belirtmiştir. Türkiye'nin 1967 ekli Protokolde belirtmiş olduğu coğrafi sınırlamayla birlikte Türk Mevzuatında mülteci tanımı aşağıdaki şekilde yapılmıştır.

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK), Uluslararası Koruma Çeşitlerini düzenlediği 3. Kısım 1. Bölüm madde 61'de Mülteci tanımını yapmıştır. Buna göre mülteci:

- Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylardan dolayı

⁴https://www.unhcr.org/cy/wpcontent/uploads/sites/41/2018/02/UNHCR_Refugee_or_Migrant_TR.pdf

⁵ <https://multeci.net/2008/02/bir-insan-hakki-olarak-iltica/>

- Irkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı
- İşkence, kötü muameleye uğrayacağından haklı sebeplerle korkan kişi

Vatandaşı olduğu ülkede bulunmayan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden faydalanmayan veya faydalanmak istemeyen yabancı kişiler ile vatandaşlığı olmamakla birlikte yaşamını sürdürdüğü ülkenin dışında bulunan, o ülkeye dönemeyen veya uğrayacağı kötü davranışlar nedeniyle o ülkeye dönmek istemeyen vatansız kişilere mülteci statüsü verilir. Statü belirleme işlemleri, kişilerin bireysel başvurularının ardından Göç İdareleri tarafından yürütülür.

Göçmen, sığınmacı ve mülteci kavramları çokça karıştırılmakta olup bu kavramlar arasındaki temel farkın ortaya konulması gerekmektedir. Kişilere tanımlanan statüler kişilerin bulunduğu ülkedeki hak ve yükümlülüklerini değiştirmekte, uluslararası hukukta farklı haklara erişmelerini sağlamaktadır; bu nedenlerle doğru tanımlamalar yapmak çok büyük öneme sahiptir. Her mülteci göçmen olarak kabul edilirken, her göçmen uluslararası hukukun tanıdığı mülteci statüsüne sahip olmamaktadır. Sığınmacı ise uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş ancak henüz statü tanımlanmayan kişilerdir.

Göçmenler mültecilerden ve sığınmacılardan temelde farklıdır ve bu nedenle uluslararası hukuk kapsamında çok farklı haklara sahiptirler. Göçmenler, özellikle ekonomik göçmenler, hayatlarını iyileştirmek için taşınmayı seçerler. Mülteciler hayatlarını kurtarmak veya özgürlüklerini korumak için kaçmak zorunda kalırlar (UNHCR, On Noktalı Eylem Planı). Mülteciler korku, baskı gibi zorlayıcı sebepler nedeniyle göç etmek zorunda kalırken; göçmenler daha iyi yaşama kavuşma niyeti taşırlar. Vasıta ya da olanak açısından değerlendirildiğinde ise mültecilerin zorlayıcı sebepler nedeni ile bir anda yer değişikliği yaptıkları ve zorlu şartlarda yolculuk ettikleri, çoğu zaman yasal belgeleri olmaksızın ülkelerini terk etmek zorunda oldukları, göçmenlerin bu süreci bu şekilde yaşamadığı bilinmektedir (Ziya, 2012: 233).

1.1.6. Şartlı Mülteci

Şartlı Mülteci, mülteci tanımına çok benzer ifadelerle tanımlanmıştır. İki statü arasındaki fark, Türkiye'nin Cenevre Sözleşmesi ve Ekli Protokolleri ile koymuş olduğu coğrafi sınırlamanın bir karşılığı olarak ortaya çıkmaktadır.

Şartlı mülteci, YUKK md. 62’de düzenlenmiştir. Madde metnine bakıldığında mülteci statüsünün tanımı ile büyük oranda benzerlik gösterdiği görülecektir. Şartlı mültecini mülteciden temel farkı Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar nedeni ile kişilerin koruma arayışında olmalarıdır. Statünün içeriğini belirleyen diğer hususlar mülteci statüsünün şartları ile aynı şekilde belirtilmiştir.

Şartlı mülteci statüsünü alan kişiler, güvenli üçüncü ülkeye yerleştirilene kadar Türkiye’de kalma hakkına sahip olacaklardır. Bu da yerleştirme süreci tamamlandığında kişilerin Şartlı Mülteci statüsünü kaybedecekleri anlamına gelmektedir.

1.1.7. İkincil Koruma

Avrupa Konseyine üye ülkeler dışından gelen ve mülteci ve şartlı mülteci olarak tanımlanamayan kişilerin statü belirleme işlemleri sonunda aldığı bir statüdür. İkincil koruma statüsünün tanınabilmesi için, uluslararası koruma statü başvurusunda bulunan bu kişilerin YUKK md. 63’te belirlenen şartları taşıyor olması beklenmektedir.

İkincil koruma statüsü değerlendirilirken dikkat edilmesi gerekli temel husus, kişinin Kanun maddesinde belirtilen durumlar nedeni ile menşe ülkesinin veya ikamet ettiği ülkenin korumasından yararlanamıyor veya yararlanmak istemiyor olmasının kişi özelinde subjektif değerlendirme gerektiren bir olgu olduğudur. Kişinin menşe ülkesinin veya ikamet ettiği ülkenin uluslararası korumayı sağlıyor olması tek başına yeterli olmayacak; kişinin kendisine yönelen tehdit beyanı olup olmadığı, varsa tehdit nedeni ile korumadan yararlanmak isteyip istemediği değerlendirilecektir.

İkincil koruma statüsü aslında mülteci veya şartlı mülteci olarak değerlendirilmesi mümkün olmayan ama vatandaşı olduğu veya ikamet ettiği ülkeye geri gönderilmesi durumunda hakkında ağır cezalar verilecek veya kötü muameleye maruz kalacak kişiler için verilmektedir. Burada hakkında ölüm cezası verilecek veya daha önce verilmiş ölüm cezası uygulanacak, işkenceye ve insanlık dışı davranışlara maruz kalacak, gönderileceği yerin güvenli olmadığı, genel bir çatışma hali olan ve bu çatışmalarda zarar görme ihtimalinin yüksek olması durumlarından bahsedilmektedir.

1.1.8. Geçici Koruma

6458 sayılı YUKK md. 91 ve Geçici Koruma Yönetmeliği (GKY) kapsamında “Geçici Koruma” tanımları bulunmaktadır. Mevzuatta yapılan tanımlarda geçici korumanın kimlere tanınacağı açıklanmıştır. Buna göre geçici koruma;

- Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış,
- Ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen,
- Acil ve geçici koruma bulmak amacıyla
- Kitlesel veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak
- Sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılardan haklarında bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemi yapılamayan yabancılara uygulanır.

Geçici koruma statüsünün kimlere verileceği, bu statünün sağladığı haklar ve getirdiği yükümlülüklerin neler olduğu, bu kişilerin Türkiye’ye girişleri ve Türkiye’den çıkışlarına ilişkin kurallar YUKK md. 91 atfı ile Geçici Koruma Yönetmeliği’nde düzenlenmiştir.

1.1.9. Çocuk

Türkiye Cumhuriyeti yasal mevzuat hükümlerine göre çocuk, onsekiz yaşını doldurmamış kişiyi ifade eder. 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nda çocuk tanımı yapılmamış olup bazı maddelerde çocuk bazı maddelerde küçük kullanımı görülmektedir. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nda ise doğrudan çocuk tanımı yapılmıştır ve 18 yaşını doldurmamış kişinin çocuk olduğu düzenlemiştir.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’de de benzer ifade ile onsekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır denmektedir. Geçici Koruma Yönetmeliği’nde ise henüz on sekiz yaşını doldurmamış ve ergin olmamış kişi olarak tanımlanmaktadır.

Refakatsiz çocuk, yetişkin birinin etkin bakımına alınmadığı durumlarda ve kendisinden sorumlu bir yetişkinin refakatinde bulunmaksızın Türkiye’ye gelen ya da Türkiye’ye geldikten sonra refakatsiz kalan çocuğu ifade etmektedir.⁶ Genel çerçevede her iki ebeveyninden ayrılmış, yasayla veya gelenek yoluyla kendisinden bir yakını olmayan çocuklardır. Bu çocuklar diğer akrabalarından da ayrı düşmüş

⁶ Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü Refakatsiz Çocuklar Yönergesi md. 4/1.p. tanım mevcuttur.

çocuklardır. Ailesinden ayrı düşmüş çocuk ise; her iki ebeveyninden veya önceki kanuni temsilcisinden ayrılmış ancak diğer aile üyeleri tarafından refakat edilen çocukları ifade eder.⁷

1.1.10. Kırılgan Gruplar

Kırılganlık ve kırılgan gruplar farklı şekillerde tarif edilse de ortak payda çerçevesinde bakıldığında kültürel, toplumsal veya demografik özellikleri nedeni ile diğer insanlardan daha dezavantajlı olan bireylerdir. Kırılgan gruplar, kendini koruyamayan, istismara, kötüye kullanıma maruz kalma olasılığı diğer insanlara oranla daha yüksek olan, savunmasız veya savunmayı nasıl yapacağını bilmeyen, haklarını korumaya gücü yetmeyen, bu sebeple kolayca ihmal ve istismar edilebilen ve toplumun diğer kesimlerine göre birçok bakımdan dezavantajlı olan bireylerdir (Gürhan, 2023: 278).

Kırılgan gruplar arasında yaşlılar, engelli bireyler, yoksullar, göçmen ve mülteciler, LGBTI+ bireyler ve farklı etnik kökene mensup bireyler sayılabilmektedir. Ayrıca içinde bulunduğu döneme ve koşullara bağlı olarak kadınlar ve çocuklar da kırılgan duruma düşebilmektedirler. Özellikle doğal afet veya savaş dönemlerinde toplumsal cinsiyet rollerinin etkisinin arttığı ve kadınların kırılgan duruma geldiği söylenebilir.

Arıca ve diğerleri (2023: 180), afet dönemlerinde kültürel, ekonomik ve sosyal açıdan dezavantajlı olan bireylerin kırılgan gruplar olarak sayıldığını ve bunların yoksullar, kadınlar, LGBTI+ bireyler, yaşlılar, engelli bireyler, göçmen ve mülteciler, farklı etnik kökene sahip gruplar olduğunu belirtmektedirler.

1.1.11. Özel İhtiyaç Sahibi Birey

Özel ihtiyaç sahibi bireyler, YUKK ve GKY kapsamında sayılmıştır. Buna göre refakatsiz çocuk, engelli, yaşlı, hamile, beraberinde çocuğu olan yalnız anne ya da baba veya işkence, cinsel saldırı ya da diğer ciddi psikolojik, bedensel ya da cinsel şiddete maruz kalmış kişiyi ifade etmektedir. Özel ihtiyaç sahibi bireyler, uluslararası koruma kapsamındaki hak ve işlemlerde önceliklendirilen kişilerdir.

⁷ Refakatsiz ve Ailesinden Ayrı Düşmüş Çocuklara İlişkin Kurumlararası Rehber İlkeler. <https://www.unicef.org/turkiye/media/4641/file/REFAKAT>

1.2. Suriyelilerin Hukuki Statüsü- Kavram Karmaşasına İlişkin Bir Değerlendirme

2011 yılında Suriye’de yaşanan çatışmaların ardından Suriye’den Türkiye’ye doğru göç akını gerçekleşmiştir. Bu göç akınının başladığı 2011 yılında Suriyelilerin hukuki statüsüne ilişkin Türkiye mevzuat sistemi içerisinde bir düzenleme bulunmamaktaydı. 2014 yılında Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun çıkarılması ve ardından Geçici Koruma Yönetmeliği’nin yürürlüğe girmesi ile Suriyeliler için Geçici Koruma Statüsü yasal statü olarak tanımlanmıştır.

Türkiye’de akademik çalışmalara ve söylemlere bakıldığında Suriyelilerin hukuki statüsüne ilişkin karmaşanın bu mevzuat düzenlemesiyle çözülmediği görülmektedir. Şöyle ki; akademik çalışmalar incelendiğinde Türkiye’de bulunan Suriyeliler için ‘mülteci, sığınmacı, misafir, göçmen, yabancı gibi terimler kullanıldığı tespit edilmektedir. Topal (2015: 7) da Türkiye’de basında ve resmi beyanlarda Suriyeliler için mülteci, sığınmacı, misafir, geçici koruma altındaki birey terimlerinin kullanıldığını ve bu terim karmaşasının literatüre de yansıdığını vurgulamıştır.

Kavramsal belirsizlik hem Suriyeliler hem idare hem de ev sahibi topluluk açısından belirsizlikler doğurmaktadır. GK altındaki Suriyeliler için güvence eksikliği yaşamalarına, hangi hakları için hangi birime başvuru yapacakları konusunda belirsizlik yaşamalarına neden olmaktadır. Türkiye’de yüksek sayıda Suriyeli bulunmakta iken bu kişilerin hukuki statülerine ilişkin kavram karmaşasının giderilmesi gerekmektedir (Büyükhana, 2021: 85). Bu gereklilik, haklara erişim ve uygulamada birliğin sağlanması için de çok önemlidir.

Akademik çalışmalar özelinde yürütülen araştırmada kavram karmaşasına ilişkin bazı tespitler aşağıda aktarılmaktadır.

Karataş’ın “Türk Yazılı Basınında Suriyeli Sığınmacılar ile Halk Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” başlıklı araştırmasında sığınmacı ve yabancı terimlerinin Suriyelilerden bahsetmek amacıyla kullanıldığı görülmektedir (Karataş, 2015: 119).

Özdemir’in “Suriyeli Mültecilerin Türkiye’deki Algıları” başlıklı araştırmasında Suriyelilerden bahsedilirken geçici koruma statüsü yerine mülteci terimini kullanılmaktadır. Çalışmanın tamamı incelendiğinde 21 noktada “geçici koruma” teriminin geçici koruma veya Geçici Koruma Yönetmeliği’ni ifade etmek

için kullanıldığı, Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler olarak ifade edilmediği görülmektedir (Özdemir, 2017).

Bir başka araştırma incelendiğinde Suriyeliler için Suriyeli sığınmacı tabiri kullanıldığı görülmektedir. Akademik çalışmada, saha araştırmaları yapılmış, göç alanı ile ilgili Kamu kurumu çalışanları, Sivil Toplum Kuruluşları (STK) ve T.C. vatandaşı bireylerle görüşmeler yapılmıştır. Ancak çalışma, 2022 yılında ve Suriyelilere ilişkin olmasına rağmen çalışmada “geçici koruma” terimi hiç kullanılmamıştır (Durgun ve Taş, 2022). Kaynakça bölümünde Geçici Koruma Yönetmeliği’ni belirtmek amacıyla kullanılmakta, ancak metin içerisinde Geçici Koruma ibaresi bulunmamaktadır (Durgun ve Taş, 2022: 139).

Gaziantep, Hatay ve Şanlıurfa illerinde yaşayan Suriyelilerin sosyal, ekonomik ve nüfus yapılarına ilişkin yapılan araştırmada Suriyeli sığınmacılar terimi kullanılmıştır. Bu çalışmada da Kaynakça bölümünde Geçici Koruma Yönetmeliği’ni belirtmek amacıyla Geçici Koruma teriminin kullanıldığı görülmekte, ancak metin içerisinde Geçici Koruma ibaresi bulunmamaktadır (Sönmez ve Ayık, 2020).

Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler ve Gaziantep İlindeki Yansımaları başlıklı bir çalışmada hem başlıkta hem de metin içerisinde Suriyeliler için mülteci terimi kullanılmaktadır. Ayrıca çalışma içerisinde birçok sayfada hukuki bir statü olmamasına rağmen misafir teriminin de kullanıldığı görülmektedir (Sandal ve ark., 2016).

“YUKK madde 91 gereğince çıkarılan “Geçici Koruma Yönetmeliği” ile Türkiye’nin Cenevre Sözleşmesi’nde koyduğu coğrafi çekince kısıtlamasına yönelik getirilen “geçici koruma statüsü” sayesinde, Suriyeli sığınmacıların Türkiye’de mülteci olabilme haklarının önü açılmış, bu yöndeki yasal boşluklar böylece giderilmiştir.” (Küçükdoğru, 2020: 567). Paragraf, çalışma içerisinden olduğu gibi alınmış olup paragrafta Türkiye’deki Suriyeliler için geçici koruma statüsü, sığınmacı ve mülteci terimlerinin aynı anda kullanıldığı görülmektedir. Aynı çalışmada farklı bir sayfada “Türkiye’de geçici koruma altına alınan Suriyeli göçmenlerin” ibaresi kullanılmaktadır (Küçükdoğru, 2020: 578). Ayrıca çalışmanın birçok sayfasında misafir ibaresinin de kullanıldığı görülmektedir (Küçükdoğru, 2020: 562-564-565).

Türkiye’de bulunan Suriyeliler için farklı kavramlar kullanılması veya kavramların birbirinin yerine yanlış şekilde kullanılması Suriyelilerin kendi hakları

konusunda, toplumun ve kamu kurumlarının Suriyeliler hakkında kafa karışıklığı yaşamalarına neden olmaktadır. Toplumun, kamu kurumları veya araştırmacıların, hukuki olarak Suriyelilere tanınan Geçici Koruma Statüsünü ve bu Statünün getirdiği hak ve yükümlölükleri doğru şekilde anlayabilmeleri ve göç politikalarının doğru yönlendirilebilmesi için terimlerin doğru ve yerinde kullanılması büyük önem arz etmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN GÖÇ TARİHİ VE TÜRKİYE’YE YÖNELEN GÖÇ HAREKETLERİ (1980-2020)

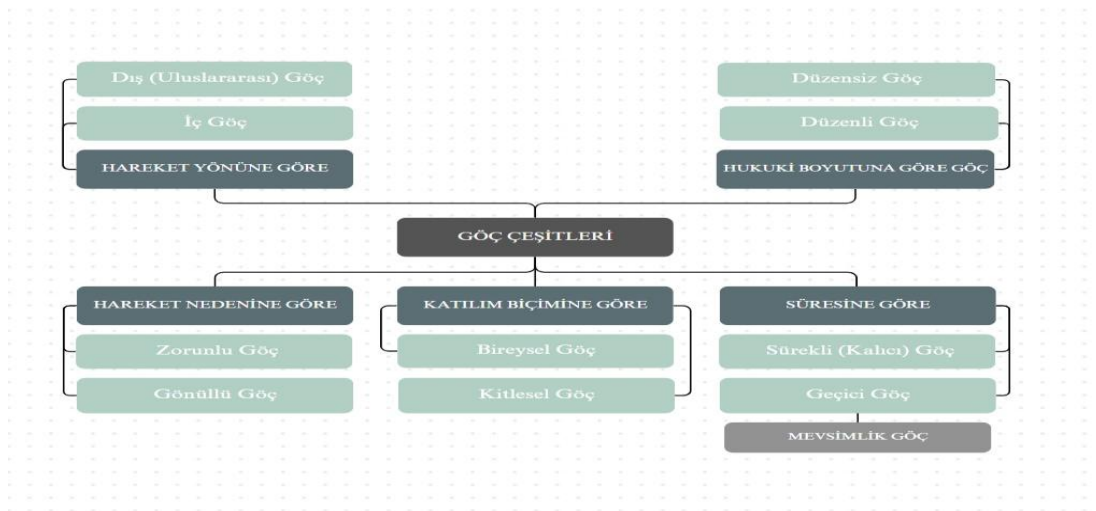
Çalışmanın bu bölümünde göç tarihini incelerken öncelikle göçün tanımı ve kavramsal çerçeve üzerinde durulacak ardından göç çeşitleri, 1980 sonrası Türkiye’nin göç tarihi ve 2011 yılı sonrası Suriye’de yaşanan kriz nedeniyle Türkiye’ye yönelen göç hareketleri açıklanacaktır. Türkiye’ye yönelik bu göç hareketleri sonrası hukuki düzenlemeler ve Geçici Koruma Statüsü incelenecektir.

2.1. Türkiye’de Göç Çeşitleri

Göç, bir yerleşim yerinden başka bir yere gerçekleşen nüfus hareketlerini ifade etmektedir. Göç farklı gerekçelerle, doğudan batıya, köyden kente olabileceği gibi ülke içerisinde ve ülke dışına doğru da gerçekleşebilmektedir. Bu kapsamda göç çeşitleri iç göç – dış göç, zorunlu göç – gönüllü göç, bireysel – kitlesel göç, sürekli – geçici göç – mevsimlik göç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunların yanı sıra literatürde devlet ve göçmen bakış açısıyla istenen ve istenmeyen göç, siyasi nedenlerle veya ekonomik nedenlerle göç, nitelikli-niteliksiz işgücü göçü gibi ayrımlar yapıldığı da görülmektedir (Şemşit, 2018: 279). Türkiye’de göç çeşitlerine dair birçok ayırım olduğu görülmektedir. Ancak çalışma içerisinde literatürdeki göç çeşitlerinin tamamına değinilmeyecek olup ilgili olduğu düşünülen göç çeşitleri açıklanacaktır.

Şekil 1.

Göç Çeşitleri

2.1.1. İç Göç

Ülke sınırları içerisinde bir yerden başka bir yere yapılan nüfus hareketidir; iç göç sonucunda ülke nüfusu değişmemekte bölgelere göre nüfus dağılımı değişmektedir (Koçak ve Terzi, 2012: 169). İç göçlerin en büyük nedeni olarak sanayileşme sonrası tarımdaki makineleşme, iş gücü fazlası nedeni ile kırdan kentlere doğru geçiş, farklı geçim kaynakları arayışları gösterilebilir. Öztürk benzer şekilde kırsal alanların itici yaşam şartları, toprakların verimsiz ve toplum için yetersiz olması, tarımda artan makineleşmenin yarattığı etkiler nedeniyle insanların kırsal bölgelerden kentlere yöneldiklerini dile getirmiştir (Öztürk, 2007: 255).

2.1.2. Dış Göç (Uluslararası Göç)

Dış göç, uluslararası göç olarak da tabir edilebilir ve bir ülkeden başka bir ülkeye gerçekleşen göç hareketidir. Kişi kendi ülkesinden veya bulunduğu ülkeden başka bir ülkeye göç edebilir. Aktel-Kaygısız benzer bir tanımla uluslararası göçü kişilerin kendi ülkelerinden veya geçici olarak ikamet ettikleri ülkeden ayrılarak kalıcı veya geçici yerleşmeleri olarak tanımlamaktadır (2018: 583). Göç hareketi zorunlu olabileceği gibi gönüllü de olabilmektedir.

Dış göçün ülke nüfusuna etkilerine bakıldığında dış göç veren ülkelerin nüfusunun azaldığı, dış göç alan ülkelerin nüfusunun ise arttığı görülmektedir. Türkiye’den 1960’larda başlayan işçi göçü dalgalarında Türkiye dış göç veren ülke konumunda iken, 1990’lardan sonra Türkiye’ye yönelen sığınmacı hareketleri yine dış göç kategorisinde değerlendirilmekte ve fakat Türkiye bu durumda dış göç alan ülke konumuna geçmektedir.

2.1.3. Zorunlu Göç – Gönüllü Göç

Göç kararının niteliğine göre yapılan ayrımда zorunlu göç ve gönüllü göç karşımıza çıkmaktadır. Zorunlu göç, insanların isteği dikkate alınmaksızın Devletin bazı olaylar neticesinde kişileri mecbur kıldığı göçleri veya bireylerin yaşamlarını tehdit eden savaş, etnik çatışma veya doğal afet nedenleri ile yer değiştirmek zorunda kalmalarını ifade etmektedir. Türkiye’de yaşanan zorunlu göçlere örnek olarak kişilerin ülkenin batı ve güney kısımlarına zorla göç ettirilmesi gösterilebilir (Koçak ve Terzi 2012: 171). Özellikle Türkiye’de 1990’larda Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde yaşanan köy boşaltmaları, zorunlu iç göçün çarpıcı örneklerindendir.

2011 sonrası Suriye iç savaşından kaçan ve Türkiye'ye sığınan milyonlarca kişi de zorunlu dış göçe örnek teşkil etmektedir.

Gönüllü göç ise kişilerin devlet veya başka bir birim tarafından herhangi bir baskı olmaksızın kendi hür iradeleri ile göç etmeleri anlamına gelmektedir. Gönüllü göçte motivasyon kişilerin daha iyi sosyal imkanlara sahip olma isteği; daha iyi eğitime kavuşma, sağlık hizmetlerine daha kolay erişim, para kazanma ve daha iyi ekonomik koşullara kavuşma isteği olabilmektedir. Ayrıca daha iyi iş imkanlarına kavuşma amaçlarıyla da kişiler, kendi iradeleri ile yer değiştirebilmektedirler. Karakaya gönüllü göçü besleyen unsurları şöyle sıralamıştır; daha iyi yaşam koşulları, daha iyi istihdam olanakları, daha iyi çevre koşulları, daha iyi gelir düzeyleri, daha iyi eğitim olanakları, daha iyi sağlık koşulları, daha iyi sosyal güvenlik koşulları (Karakaya, 2020: 98).

Türkiye'den Avrupa'ya 2000'li yıllarda artan yükseköğrenim göçü (beyin göçü) bu kategoriye girer. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), yükseköğrenim öğrencilerinin beyin göçüne ilişkin belirttiği verilere göre “2021-2023 verilerine göre Yükseköğretim mezunlarının beyin göçü oranı 2015 yılında %1,6 iken, 2023 yılında %2,0 oldu.” Bu açıklama bizlere dış göç kapsamında gönüllü beyin göçüne ilişkin veriler sunmaktadır.⁸

2.1.4. Sürekli Göç – Geçici Göç

Bu göç türünde kişilerin veya toplulukların göç ettikleri yerlerde ne kadar kaldıkları konusu değerlendirilmektedir. Sürekli göç, kişinin sürekli kalmak amacıyla yer değiştirmesi anlamına gelmektedir. Sürekli göçler, zorunlu veya gönüllü olabilmektedir.

Geçici göç ise, bireylerin belirli bir süre sonra geri dönmeyi hedefledikleri, süre sınırı olan göçlerdir. Genel olarak bir yıldan kısa süren göçlere geçici göç denmektedir; ancak bazen yıllar süren göçler de geçici olabilmektedir. Bu durum gidilen yerdeki veya ülkedeki şartlara ve hukuki süreçlere bağlı olarak farklılık gösterirken, kişinin geldiği ülkenin durum ve şartları da göçün süresini etkilemektedir (Barakazi, 2024: 32). Mevsimlik göçler bunun en iyi örneğidir. Mevsimlik göç, genel olarak tarıma dayalı işgücü ihtiyacına cevap vermek amacıyla,

⁸ <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yuksekogretim-Beyin-Gocu-Istatistikleri-2021-2023-53839> sayfasından yararlanılarak veriler sunulmuştur.

dönemsel olarak yer değiştirmedir. Türkiye’de fındık zamanı Güneydoğu’dan Karadeniz’e gidilmesi veya pamuk işçilerinin farklı illerden Adana’ya gitmeleri örnek olarak gösterilebilir. Bu bağlamda bireylerin ayrıldıkları yere geri dönme niyetleri varsa geçici göçten, göç ettikleri yerde ikamet etme, geri dönmeme amacı içindeyseler sürekli göçten bahsedilmektedir.

2.1.5. Bireysel Göç – Kitlemel Göç

Bireysel göç, bireylerin tek başlarına gönüllü veya zorunlu sebeplerle ülke içerisinde veya ülke sınırlarına doğru yer değiştirmesidir.

Kitlemel göç ise genellikle savaş ve çatışmalar nedeni ile ortaya çıkan ve toplu olarak göç edilmesi sonucunda oluşan bir göç türüdür (Karakaya, 2020: 117). Kitlemel göçün en yakın tarihli ve güncel örneğini Suriye’deki çatışma ve güvensiz ortamdan kaılan Suriyeliler oluşurmaktadır.

2.1.6. Düzenli Göç – Düzensiz Göç

6458 sayılı YUKK düzenli göçü yabancıların, yasal yollarla Türkiye’ye giriş ve Türkiye’den çıkış yapmaları ve Türkiye’de kaldıkları süre boyunca yasal prosedürlere göre kalmaları olarak tanımlamaktadır. Aynı mevzuata göre düzensiz göç ise yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye’ye girişini, Türkiye’de kalışını, Türkiye’den çıkışını ve Türkiye’de izinsiz çalışmasını ifade etmektedir.

2.2. 1980 Sonrası Türkiye’nin Göç Tarihi

Türkiye’nin göç tarihi çok eski zamanlar dayanmaktadır ve geniş bir tarih aralığında göç olaylarını incelemek tezin konusunu aşacaktır ve bu nedenle tezin konusuna da uygun olarak 1980 dönemi ve sonrasında Türkiye’de tanık olunan göç hareketleri incelenmiştir.

1980 Sonrası Türkiye’nin Göç Tarihi alt başlığı altında Türkiye’de Dış Göç ve Türkiye’de İç Göç hareketlerine ilişkin konular incelenecektir. Türkiye’de Dış Göç başlığı altında Türkiye’ye yönelen göçler ve Türkiye’den diğer ülkelere yönelen göçler kapsamında incelemeler aktarılacaktır.

2.2.1. Türkiye’de İç Göç

Türkiye’de iç göç hareketleri de 1950’lerde başlamış ve 1980 yılı sonrası artarak devam etmiştir. Özellikle 1980 yılından itibaren Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde artan terör olayları ve kan davaları nedenleri ile Batıdaki

bölgelere doğru iç göç olaylarının yaşandığı görülmüştür. Bu göç olayları ekonomik nedenli göçlerden farklı olarak siyasi nedenlere dayanmakta ve zorunlu göç örneği olarak karşımıza çıkmaktadır (Başel, 2007: 536). İç göçü etkileyen diğer faktörler tarımda makineleşme, istihdam fazlası iş gücü, kırsalda artan nüfus, arazilerin miras nedeni ile parçalanmasıdır (Demir, 2022: 133). Kırsal alandan kente göçün ana sebebi ve başlatıcısı tarımda makineleşme olmakla birlikte bizzat makineleşme değil makineleşmenin yarattığı yapısal değişiklikler göçü ortaya çıkarmıştır (Başel, 2007: 534). Türkiye’de devam eden ekonomik ve toplumsal dönüşüm, kır ve kent arasındaki iş olanakları ve maaşlar arasındaki farklılıklar, kentlerdeki sosyal imkanların fazla olması gibi nedenlerle köylerden kentlere göç başlamıştır (İçduygu ve ark., 2014: 179).

Bülbül-Köse göçlerin bölgesel olarak hangi yöne olduğunu değerlendirmekte ve iç göçün Türkiye’nin doğusunda yer alan bölgelerden, sosyo-ekonomik bakımdan daha gelişmiş bölgeler olan batı bölgelerine yöneldiğini dile getirmektedirler (Bülbül-Köse, 2010: 78). Bölgelerarası sosyo-ekonomik farklılıklar (eğitim, istihdam, sağlık ve sanayi göstergeleri, tarım, alt yapı, refah göstergeleri) göçü etkileyen faktörleri oluşturmakta ve bu göstergelere ilişkin yapılan araştırmalarda Akdeniz, Marmara, Ege ve İç Anadolu bölgeleri nispeten gelişmiş olarak tanımlanırken Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve Karadeniz bölgeleri gelir, genel refah bakımından Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır (Başel, 2007: 529).

Göç alan bölgelere dair yapılan değerlendirmelerde 1995-2000 yıllarında Türkiye’de 23 il verdiğiinden daha fazla göç alırken, 58 il de aldığından daha fazla göç verdiği görülmektedir. Yirmi beş yıllık dönemde İstanbul, Ankara ve İzmir illeri, net göç eden nüfus büyüklüğü itibarıyla ilk sıralarda yer almışlardır (Bostan, 2017: 9).

2.2.2. Türkiye’de Dış Göç

Avrupa ve Asya kıtalarının kesiştiği yerde bulunan Türkiye, tarih boyunca çeşitli göçlere sahne olmuştur. Türkiye’nin büyük göçlere sahne olması stratejik konumu ile doğrudan ilgilidir. Türkiye, coğrafi konumu gereği doğusunda ve güneyinde yaşanan siyasi istikrarsızlıklar ile ekonomik sıkıntılardan kaçanların batısındaki daha müreffeh Avrupa ülkelerine geçiş güzergâhında bir köprü

konumunda olduğu Göç İdaresi Başkanlığı tarafından vurgulanarak bu özellik öne çıkarılmaktadır (goc.gov.tr)⁹.

Türkiye'nin göç dinamiklerinde 1980'lerden itibaren önemli değişimler yaşanmıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesi, küreselleşme ve bölgesel çatışmalar, Türkiye'yi yalnızca göç veren bir ülke olmaktan çıkarıp aynı zamanda göç alan ve transit bir ülke haline getirmiştir. Özellikle 1990 sonrası Türkiye'ye yönelen göç hareketlerinin yoğunlaştığı; Irak, İran, Somali, Sudan gibi Ortadoğu ve Afrika ülkelerinden Avrupa'ya geçmek isteyen kişilerin Türkiye'ye yöneldikleri görülmüştür. Bu yönelimlerde çoğunlukla amaç Türkiye'yi transit ülke olarak kullanmak ve Avrupa'ya gitmektir (Erdil, 2020: 76; Bozkaya ve Kınca, 2018:106). Buna örnek olarak 1979 İran Devrimi sonrası ülkesini terk ederek Türkiye'ye göç eden İranlılar gösterilebilir. İranlılar asıl hedefleri olan Batı ülkelerine gidebilmek için Türkiye'yi transit ülke olarak kullanmışlardır (Uzun, 2024: 14). Bu tespitler Türkiye'nin göç alan ve transit ülke konumunu ortaya koymaktadır.

1990 dönemi ve sonrasında en belirgin kitlesel uluslararası göç hareketleri aşağıdaki gibidir: ¹⁰

Tablo 1.

Türkiye'de Kitlesel Göç Hareketleri.

1989 yılında Bulgaristan'dan	• 345 bin kişi
1991 yılında I. Körfez Savaşı'ndan sonra Irak'tan	• 467.489 kişi
1992-1998 yılları Bosna'dan	• 20 bin kişi
1999 yılında Kosova'dan	• 17.746 kişi
Nisan 2011-Mart 2019 arasında Suriye'de yaşanan iç karışıklıklar nedeniyle	• 3,6 milyon kişi

Kaynak: (<https://www.goc.gov.tr/goc-tarihi>)'dan yararlanılarak hazırlanmıştır.

Türkiye'nin dış göç verme süreci ise 1950-1960 yılları arasında ekonomik ve toplumsal değişimlerle başlamış ve günümüze kadar çeşitlenerek devam etmiştir. 1950-1960 yıllarında gelişmiş ülkelerin iş gücüne ihtiyaç duyması ve Türkiye'de ve diğer gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelerdeki işsizlik oranlarının artması ve ekonomik buhranların başlaması ile karşılık bulmuş, işçi göçleri başlamıştır

⁹ <https://www.goc.gov.tr/goc-tarihi> sayfasındaki bilgilerden yararlanılmıştır.

¹⁰ Tablo, Göç İdaresi Başkanlığı resmi sayfasındaki tablo ve verilere dayanılarak hazırlanmış olup 1980-1991 yılları arasında İran'dan Türkiye'ye göç eden kişi sayısına dair bilgiler resmi verilere dayanmayan nitel veriler olduğundan tabloya eklenmemiştir.

(Ayyıldız & Karataş, 2021: 480). Türkiye'ye başta Almanya ve Hollanda olmak üzere çeşitli Avrupa ülkelerine göçmen olarak işçi göndermiştir. Son yirmi yıl içerisinde Avrupa'ya göç eden Türk vatandaşlarının büyük bir kısmının (yüzde 95) yöneldiği on ülke şunlardır: Avusturya, Belçika, Danimarka, Fransa, Almanya, Hollanda, Norveç, İsveç, İsviçre ve İngiltere (İçduygu ve ark., 2014: 199).

Dışişleri Bakanlığı verilerine göre 2018 yılında 5.5 milyon Türkiye kökenli kişi Batı Avrupa ülkelerinde yaşamlarını sürdürmekte ve bu göçün başlamasının nedeni Avrupa ülkelerinde işgücü açığını kapatmak amacıyla işçi alımı süreçlerinin başlamasıdır (Mutluay, 2019: 70).

1980'li yıllarda göçün şekli değişmiş ekonomik nedenlerle işçi göçü olan yönelimler siyasi sebeplerle göç sürecine evrilmiş ve bu dönemde çok sayıda kişi siyasi sığınma talebi ile Avrupa ülkelerine göç etmiştir. Ayyıldız-Karataş (2021: 480), 1980 ve 1995 yılları arasında Türkiye'den siyasi sığınma talebi ile Avrupa'ya göç eden kişi sayısının 350.000'e yakın olduğunu belirtmektedir.

Küreselleşmenin de etkisi ile son dönemlerde karşımıza çıkan göç çeşitlerinden bir tanesi de beyin göçüdür. 1980 tarihinden günümüze gelindiğinde Türkiye'nin de beyin göçü süreçlerinden etkilendiği görülmektedir. Beyin göçünü etkileyen birçok faktör vardır ve kişiler menşe ülkeleri ile göç edecekleri ülke arasında kıyaslama yaparak bu faktörleri değerlendirir, göç kararını buna göre verebilirler. Karaduman ve Çoban, menşe ülkedeki itici faktörleri ile gidilecek ülkedeki çekici faktörlerin göç sürecinde kişileri etkilediğini, ancak itici faktörlerin her zaman daha etkili olduğunu dile getirmişlerdir (Karaduman ve Çoban, 2019: 327). Türkiye'de beyin göçünü etkileyen itici faktörler arasında ülkedeki ekonomik tutarsızlıklar, emek-ücret dengesinin düzenli olmaması, siyasi nedenler gösterilebilir. Mutluay'ın araştırmasında genel göç sebepleri arasında benzer sonuçlar ortaya çıkmış; Türkiye'den İngiltere'ye göç edenlerin yüksek orandaki temel itici faktörlerinin siyasal sebepler ve ekonomik sebepler olduğu tespit edilmiştir (Mutluay, 2019: 177).

Beyin göçüne sayısal verilerle bakıldığında 2000 yılından sonra Türkiye'den diğer ülkelere yönelen beyin göçü yüksek eğitilmiş göçmen sayısı olarak karşımıza çıkmaktadır. 1980 yılında Türkiye'den Avrupa ülkeleri ve Amerika'ya giden yüksek eğitilmiş göçmen sayısı 70 bin iken 2000-2010 yılları arasında bu sayı 250 binden fazladır (Karaduman ve Çoban, 2019: 329).

1980 Dönemi Türkiye'nin Göç Tarihi başlığı altında Türkiye'de 1980-1990 dönemi iç göç hareketleri ve 1980 dönemi sonrası Türkiye'ye yönelen dış göç hareketleri kısaca değerlendirilmiştir. Bütün bu göç hareketleri toplumsal yapıyı etkilemekte, her bir göç hareketinin kendine özgü olumlu ve olumsuz sonuçları olabilmektedir. Tarih boyunca tanık olunan göç hareketlerine bakıldığında kuşkusuz ki 2011 yılı sonrası Suriye'den Türkiye'ye yönelen kitlesel göç hareketleri incelendiğinde, bu göç hareketinin sonuçları bakımından en etkili ve toplumsal yapıya nüfus eden bir yere sahip olduğu görülecektir.

2.3. 2011 Suriye Savaşı Sonrası Türkiye'ye Yönelen Göç Dalgası

Mart 2011 tarihinde Suriye'de başlayan iç karışıklıklar ilerleyen aylarda büyük çatışma ve ülkede iç savaşa dönmüş; çatışmaların ülke geneline yayılması sonucunda da insanlar hayatta kalma mücadelesi ve güvenlik kaygısı ile evlerini, ülkelerini terk etmek zorunda kalmışlardır. Türkiye'nin güneyinde bulunan Suriye'deki iç karışıklıklar Cumhuriyet Dönemi'nin en büyük kitlesel göç akınının Türkiye'ye yönelmesine neden olmuştur (Karakaya, 2020: 96).

Türkiye'de, Suriye'deki çatışmalardan kaçıp Türkiye'ye gelen kişilerin çatışmalar durduğunda Suriye'ye dönecekleri düşünülmüş, geçicilik vurgusu yapılmıştır. Bu nedenle politika geliştirmeden süreç yönetilmiş ve bir süre Suriyeliler için hukuki bir karşılığı bulunmamasına rağmen “misafir” tabiri kullanılmıştır (Topal, 2015: 7). Misafir kelimesinin yanı sıra mülteci, sığınmacı, göçmen, geçici koruma altındaki birey terimlerinin de kullanıldığı görülmektedir. Bütün bu terimlerin veya statülerin kendine özgü şartları ve kişilere getirdiği hak ve yükümlülükleri vardır. Bu nedenle Türkiye'ye koruma talebi ile gelen Suriyeliler için hukuki olarak en doğru haliyle geçici koruma altındaki kişiler tabiri kullanılmalıdır.

Suriyeli bireyler Türkiye'ye ilk geldiklerinde özellikle sınır illerinde kurulan kamplara yerleştirilmişler ve orada kayıtları alınmıştır. Ancak zaman geçtikçe artan Suriyeli sayısı karşısında kamplar yetersiz kalmış ve Suriyeli bireyler kamplar dışında şehir içlerinde yaşamaya başlamışlardır (Özdemir, 2017: 117). Türkiye'ye gelen Suriyelilerin sayısındaki artış kişilerin kampların kurulduğu Suriye sınırına yakın illerin yanı sıra Türkiye genelinde illere yayılarak oralarda da ikamet etmelerine neden olmuştur. Türkiye'ye yönelen göç dalgasının yıllara göre değişimini gösteren tablo aşağıdadır:

Tablo 2.*Türkiye'ye Yönelen Göç Dalgası Sayısal Veriler¹¹*

Sayısal Verilere Ait Tarih	Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Sayısı
Nisan 2011	252 kişi
Ocak 2012	14.237 kişi
Ocak 2013	224.665 kişi
Ocak 2014	1.519.286 kişi
Ocak 2015	2.503.549 kişi
Ocak 2016	2.834.441 kişi
Ocak 2017	3.426.786 kişi
Ocak 2018	3.623.192 kişi
Ocak 2019-Aralık 2019	3.628.120 kişi-3.576.370 kişi

Kaynak: Erdoğan (2020) Suriyeliler Barometresi 2019'dan yararlanılarak hazırlanmıştır.

2011 yılından başlayan ve uzun yıllar devam eden Suriyelilerin Türkiye'ye göçü etkileri bakımından Dünya tarihindeki en büyük göçlerden biridir. Türkiye, bu göç dalgalarından sosyal, ekonomik, kültürel ve hukuki açılardan etkilenmiştir. Suriye göçünün hukuki etkilerine bakıldığında ise Suriyelilerin Türkiye'de kalışlarına, hak ve yükümlülüklerine ilişkin yeni hukuki düzenlemeler yapılmıştır.

2.4. Geçici Koruma Statüsü

2011 yılı Suriye'de başlayan iç karışıklıklar ve ardından çatışmaların artmasıyla Türkiye'ye yönelik göç hareketleri artarak devam etmiştir. Göçün ilk başladığı tarihte Suriyelilerin Türkiye'deki statülerinin ne olacağı belirlenmemiştir ve yasal bir çerçeve oluşturulmamıştır. Ancak zaman geçtikçe Suriye'deki çatışmalardan kaçarak sığınma arayışı ile Türkiye'ye gelen Suriyelilerin sayısı hızla artmıştır.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün Türkiye'nin 2013 Göç Raporu verilerine göre 2013 yılı sonu verilerine bakıldığında 224.665 kişi geçici koruma kapsamına alınmıştır¹² (Türkiye Göç Raporu, 2015: 75). Bu sayı, sınır kapısından kitlesel akınların başladığını ve acil bir statü belirlemesi yapılması gerektiğini ortaya

¹¹ Tablo oluşturulurken Erdoğan (2020) Suriyeliler Barometresi 2019: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi. SB-2019-TABLO 1: Türkiye'deki Suriyeliler ve Uluslararası Koruma Alanında Yakın Dönem Kronolojisi içerisinde yer alan verilerden yararlanılmıştır.

¹² 2013 Türkiye Göç Raporu. 2015

koymaktadır. Şöyle ki; Geçici Koruma altına alınan Suriyelilerin biyometrik kayıtlarına bakıldığında 2011 yılında ülkemize gelen ilk grup olan 252 kişinin kaydı alınmamıştır. 2012 yılında 14.237 kişinin, 2013 yılında ise 224.665 kişinin biyometrik kaydı alınmıştır. Bir yıl içerisinde artış oranı kitlesel akın sürecini bizlere göstermektedir (Türkiye Göç Raporu, 2015: 76).

2.4.1. Ulusal ve Uluslararası Mevzuat

Ülkemizin taraf olduğu ve uluslararası alanda mülteci hukukunun temelini oluşturan iki belge mevcuttur:

-1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi

-1967 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin New York Protokolü

Mültecilerin korunması, Cenevre Mülteci Sözleşmesi kapsamında garanti altına alınmıştır. Ancak Türkiye, Cenevre Sözleşmesi ve ekli Protokolü onaylamasına rağmen, coğrafi bir sınırlama getirmiş ve mülteci statüsünü sadece Avrupa ülkelerinden gelen kişilere tanımıştır (Unicef Nihai Raporu. 2022: 28).

Uluslararası belgelerin Türk ulusal mevzuat sistemine uyarlanması 1994 tarihli “Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” (İltica ve Sığınma Yönetmeliği olarak adlandırılmaktadır) ile gerçekleştirilmiştir. Ancak Türkiye’ye göçle gelen kişilerle ilgili süreci koordine etmek üzere yürürlüğe konulan ilk hukuki belge 14 Haziran 1934 tarihli İskân Kanunu’dur. İskân Kanunu, genel olarak Türkiye’ye gerçekleştirilen göç hareketlerini ve Türkiye’ye giriş yapan kişilerin zorunlu iskânını düzenleyen bir belgedir (Büyükhân, 2021: 80).

Türkiye, ulusal ve uluslararası belgelere dayanarak Suriye’den gelenler için sınırda ilk olarak açık kapı politikasını uygulamıştır. Böylece sınırdan girişler giderek daha da artmış ve statü tanımlamanın ulusal hukukta yasal bir zemine oturtulması zorunluluğu ortaya çıkmıştır.

İlk olarak 30/03/2012 tarihinde “Türkiye’ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyeti’nde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge” İçişleri Bakanlığı tarafından yürürlüğe konulmuştur.

Ardından Türk yasalarında kanuni bir temele oturmayan Geçici Koruma, 11 Nisan 2013 tarihinde yürürlüğe giren 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile Türk hukuk sistemine bir yasal düzenleme ile girmiştir (Topal, 2015: 13). Geçici Koruma, YUKK md. 91’de ana hatlarıyla düzenlenmiş, uygulama yönetmeliği olan Geçici Koruma Yönetmeliği ise 22.10.2014 tarihinde yayımlanan Resmi Gazete ile yürürlüğe girmiştir.

Geçici Koruma Yönetmeliğinin Geçici Madde 1, Geçici Korumanın kapsamını belirlemiştir. Yönetmeliğe göre, Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşları, Suriye’den gelen vatansız kişiler ve Suriye’den gelen mülteciler geçici koruma statüsü alacaklardır. Bu kişilerin kitlesel veya bireysel olarak Türkiye sınırına gelmiş veya sınırı geçmiş olması durumunda kendilerine statü tanımlanabilecektir.

2.4.2. Geçici Korumanın Unsurları

Geçici Koruma, kitlesel akın ile Türkiye sınırlarına gelen veya sınırı geçmiş olan kişilere acil çözüm bulmak amacıyla getirilen bir koruma yöntemidir. Türkiye, Geçici Korumanın üç temel unsurunu belirlemiş ve bu unsurlar esas alınarak Geçici Koruma statüsü sağlanmaktadır. İlk olarak kişilerin, açık kapı politikası ile ülke topraklarına kabulü, geri göndermeme ilkesi (non-refoulement) ve gelen kişilerin temel ve acil ihtiyaçlarının karşılanmasıdır.¹³

Geri Göndermeme İlkesi (non-refoulement), YUKK md. 4, GKY md. 6 ve Cenevre Sözleşmesi md. 33 kapsamında düzenlenmiştir. İlkenin içeriğine bakıldığında hiç kimse, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı yere gönderilemez. Kişiler, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle yaşamının veya özgürlüğünün tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez.

Cenevre Sözleşmesi md. 33 Geri Göndermeme İlkesinin sadece mültecilere uygulanacağı değerlendirilmektedir. Unhcr, daha geniş bir yorumla her mültecinin, başlangıçta sığınma başvurusunda bulunan sığınmacı olduğunu belirtir, bu nedenle sığınma başvurusunda bulunanlara da statüleri belirlenene kadar mülteci olabilecekleri değerlendirilerek yaklaşılmalı ve geri göndermeme ilkesi uygulanmalıdır (Unhcr, 1997). Ayrıca YUKK (md. 4 Geri Gönderme Yasağı) ve GKY (md. 6 Geri Gönderme Yasağı) ilgili maddeleri birlikte değerlendirildiğinde

¹³ <https://www.goc.gov.tr/gecici-korumanin-unsurlari> sayfasındaki bilgilerden yararlanılmıştır.

İlkenin, Kanun kapsamındaki bütün yabancılara ve GKY kapsamındakilere uygulanacağı öngörülmektedir. Bu bağlamda, mülteci, sığınmacı, GK altındaki bireyler Geri Göndermeme İlkesine tabi olacaklardır.

Geri Göndermeme İlkesi, Suriyeliler açısından değerlendirildiğinde, Suriye’de çatışmaların devam ettiği, geri gönderilmeleri durumunda çatışmaların ortasında ve ölüm riski altında kalacak, hürriyeti tehdit altında olacak kişilerdir. Geri Gönderme Yasağı kapsamında, kişinin tehdit altında bulunma durumu yeterli görülmekte, kesin olarak hayatının sona ereceği veya hürriyetinin tehdit altında olacağını ispatlaması beklenmemektedir (Canyaş. 2015: 76). Geri Göndermeme İlkesi (YUKK ve GKY’da beyan edildiği şekliyle Geri Gönderme Yasağı), gönüllü geri dönüş (GGD) hakkıyla yakından ilişkilidir. Gönüllü geri dönüş, bir kişinin kendi özgür iradesi ile menşe ülkesine veya daha önce ikamet ettiği ülkeye geri dönme talebini iletmesi ve Türkiye’den ayrılma iradesini göstermesidir.¹⁴ GGD sürecinde en önemli husus, bu talebin kişinin özgür iradesiyle verilmiş olmasıdır. Özellikle 2015 yılından sonra Türkiye’de bulunan Suriyelilerin gerçekleştirdikleri GGD taleplerinin gerçek iradelerini yansıtır yansıtmadığı büyük bir muammadır.¹⁵ GGD talebi yani ülkesine dönme hakkının diğer tarafında kişileri hayatlarının ve hürriyetlerinin tehlikeye düşeceği bir ülkeye gitmeye zorlama amacı taşıyan her türlü eylemin yasaklanması yer alacaktır (Barkın, 2014: 349).

2.4.3. Geçici Korunanlara Sağlanacak Hizmetler ve Getirilen Yükümlülükler

Türkiye’de bulunan Suriyeli geçici korunanlara Türkiye tarafından sağlanacak imkânlar AB Geçici Koruma Yönergesi’nde belirtilen haklar esas alınarak GKY’nin “Geçici Korunanlara Sağlanacak Hizmetler” başlıklı 6. bölümünde düzenlenmiştir (Eren, 2016:123). Buna göre GK altındakilere sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal hizmetler ve yardımlar ve tercümanlık hizmetleri sağlanacaktır. Söz konusu hizmetlerin verilebilmesi, kişilerin GKY md. 19’da belirtildiği gibi Göç İdaresinde kaydının olması şartına bağlı olup kaydı olmayan Suriyelilere bu hizmetler verilmeyecektir (Topal, 2015:18). Yönetmelikte belirtilen

¹⁴ <https://www.goc.gov.tr/gonullu-geri-donus>

¹⁵ GGD süreçleri ve sahada karşılaşılan sorunlar ayrı ve ayrıntılı bir araştırma konusu olduğundan konu derinlemesine aktarılmamıştır.

hizmetlere ek olarak temel insan hakları çerçevesinde kişilere barınma, güvenlik, beslenme konularında da hizmetlerin verilmesi zorunluluğu bulunmaktadır.

GK altındaki bireylerin çoğunluğu bulundukları kent içerisinde kendi imkanları ile buldukları alanlarda yaşamlarını sürdürmektedir. Göç İdaresi Başkanlığı, 2024 yılının ikinci yarısından itibaren Türkiye geneli istatistikleri paylaşırken Geçici Barınma Merkezlerinde (GBM) kalan kişi sayısını paylaşmamaktadır. En son elde edilen 02.05.2024 tarihli istatistiki verilere göre GK kapsamındaki Suriyelilerden 57.909 kişi GBM’lerde kalmakta, 3.057.935 kişi ise GBM dışında yaşamını sürdürmektedir.¹⁶ GBM’lerde yaşamayanlardan geçimini sağlayacak maddi güce sahip olanlar insani yaşam standartlarına uygun evlerde otururken maddi gücü olmayanlar, yardımlarla veya günlük çalışmalarla kazandığı para ile yaşamını sürdürmeye çalışanlardır ve bu kişiler şehrin en gelişmemiş, en yoksul bölgelerinde, sağlıksız koşullarda bulunan konut veya konut gibi kullandıkları alanları tercih etmek zorunda kalmaktadırlar (Ağır, 2018: 120).

Hatay’da 2023-2025 dönemindeki barınma koşulları değerlendirildiğinde ise 6 Şubat ve 20 Şubat 2023 Depremlerinin etkisi ile bambaşka bir duruma dönüşmüştür. Şöyle ki; Hatay’da depremin yıkıcı etkisinin çok yüksek olması Antakya, Defne, Samandağ ve Kırıkhan ilçelerinde konuk rezervinin çok azalmasına neden olmuştur. Depremin ardından acil barınma ihtiyacını karşılamak amacıyla konteyner kentler kurulmuştur. Konteyner kentler, hem T.C. vatandaşları hem de Suriyeliler ve diğer sığınma başvuru sahiplerinin taleplerini karşılamayı amaçlamıştır. Hatay’da depremlerden etkilenen GK altındaki bireyler için T.C. vatandaşlarından ayrıştırılmış, sosyal uyumu tamamen ortadan kaldıran, olumsuz fiziki şartlara sahip konteyner kentler kurulmuştur. Bu durum barınma hakkına erişim konusunda soru işaretleri yaratmış, ortak kullanım alanlarının yarattığı riskler, tek odadan oluşan konteynerler nedeni ile aile içi mahremiyetin sağlanamaması, sosyal alanların yetersizliği gibi durumlar GK altındaki bireyler için insanca yaşama imkanı olmaksızın yaşamlarını sürdürmek zorunda kalmalarına neden olmuştur.

¹⁶ <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>. Belirtilen istatistiki veriler Adana(1), Hatay(2), Kahramanmaraş(1), Osmaniye(1), Malatya(1) olmak üzere 5 ilde 6 barınma merkezine ait verileri sunmaktadır. Aynı tarihli verilere göre Hatay’da bulunan 2 GBM’de toplam 10.708 kişi barınmaktadır; Hatay’da bulunan GK altındaki kişi sayısı ise 258.562’dir. Veriler GK altındaki kişilerin çok küçük bir oranının GBM’lerde kaldığını göstermektedir.

Eğitim hizmetlerine ve sağlık hizmetlerine erişim konusunda GK altındakilere verilen hizmetin şekli ve kapsamı, yaşanan sorunlar hakkında ilerleyen bölümlerde ayrıntılı değerlendirmede bulunulacaktır. Şu söylenebilir ki T.C. vatandaşlarına sağlanan tüm sağlık hizmetlerinden GK altındaki bireyler de ücretsiz olarak yararlanabilmektedir. GK altında bulunmayan Suriyeliler ise sadece acil sağlık hizmetinden yararlanabilmektedir. Bu husus kapasitesinin üzerinde çalışan hastanelerde ekstra bir yoğunluk yaratmakta ve bu durum T.C. vatandaşları bireyler tarafından eleştirilmektedir (Ağır, 2018: 121).

Bu noktada GK altındaki Suriyelilere tanınan hakların yanı sıra elde edemedikleri haklar ve kendilerine getirilen yükümlülükler olduğunun vurgulanması kıymetli olacaktır. İlk olarak dile getirilmesi gereken konu GK altındaki Suriyelilerin vatandaşlık hakkı olmadığı hususudur. Geçici koruma statüsü, uzun yıllar Türkiye’de bulunan veya Türkiye’de doğan Suriyelilere doğrudan Türk vatandaşlığına başvuru veya geçiş hakkı tanımamaktadır (Karadeniz ve Çiçek, 2021: 52; Topal, 2015: 18). Bu husus Türkiye’de bulunan Suriyelilere ilişkin yanlış bilinen ve çokça eleştirilen bir konudur. T.C. vatandaşları tarafından eleştirilen bu husus GK altına alınan Suriyelilere verilen GK kimliğinin vatandaşlığa hak kazandırdığı algısı nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle akademisyenlerin, medyanın, politikacıların göç alanına ilişkin terimleri doğru kullanmaları ve T.C. vatandaşlarına bunu şeffaf ve net bir şekilde anlatmaları önem arz etmektedir.

Türkiye’de bulunan GK altındaki Suriyelilerin yükümlülüklerine ilişkin düzenleme GKY md. 33’te düzenlenmiştir. İlgili maddede kişilerin ikamet adresini bildirme, çalışma durumunda, adres değişikliğinde, medeni hal veya doğum-ölüm durumunda bildirimde bulunma, kişisel verilerini yetkili makamlara verme gibi yükümlülükleri bulunmaktadır. Maddede belirtilen hususlar ve diğer mevzuat kapsamında getirilen yükümlülükler GK altındaki Suriyelilerin sürekli ve her an Göç İdarelerine bildirimde bulunma yükümlülüğü altında olduğu anlamına gelmektedir. Ayrıca farklı gerekçelerle kayıt ilinden ayrılmak zorunda kaldıklarında “yol izin belgesi” talebi ile Göç İdarelerinden izin alma zorunluluğu içerisinde dirler. Kendilerine bildirimde bulunulduğu halde yükümlülüklerini yerin getirmeyen GK altındaki bireylerin eğitim ve acil sağlık hizmetleri hariç olmak üzere haklarından faydalanmaları tamamen veya kısmen kısıtlanmaktadır (Erdoğan, 2020: 36).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SURIYE SAVAŞI SONRASI HATAY'IN GÖÇ DENEYİMİ

3.1. Sınır İli Olarak Hatay

Hatay, Anadolu'nun en eski yerleşim yerlerinden biridir. Türkiye'nin en güney noktasında bulunan Hatay sınırı Cumhuriyet tarihinde en son kesinleşen siyasi sınırdır. En eski yerleşim yerlerinden biri olması, siyasi konumu ve coğrafi konumu nedenleriyle Hatay göç tarihi açısından önemli bir yere sahiptir. Etnik ve dini olarak çok kültürlü bir yapıya sahip olan Hatay'da Müslüman, Hristiyan ve Yahudi bireyler bir arada yaşamakta; cami, kilise ve sinagogun bir arada olduğu görülebilmektedir. Ayrıca Sünni, Alevi, Ermeni, Kürt insanlar bir arada yaşayabilmekte ve hoşgörünün kenti olan Hatay'ın kültürel motifi bu şekilde çeşitlenmektedir (Güneş ve Beyazıt, 2010: 31). Kültürel çeşitlilik birbirine saygı duymayı ve hoşgörüyü beraberinde getirmekte ve topluluklar hep birlikte yaşamının temel kurallarına uyarak yüzyıllardır bu düzeni sürdürmektedir. Doğruel Hatay'ın farklılıklara saygılı olan çok kültürlülük söyleminin ötesinde, toplulukların bölge kültürüne eşit katılımda bulunduğu ve aralarında uyumlu bir birlikteliğin kurulabileceğini gösteren iyi bir örnek olduğunu belirtmektedir (Doğruel, 2009: 9). Çok kültürlü toplumlarda çeşitlilik ve farklılıklar her zaman hoş karşılanmakta, farklı olan kültürün yaşaması desteklenmekte ve saygı duyulmaktadır (Polat, 2012: 335). Bölge insanının hoşgörülü ve farklılıklara saygılı duruşu Hatay'a gelen Suriyeli bireylerin de yaşamını kolaylaştırmış, ilk aşamada tam bir sosyal uyum sağlanamasa da karşılıklı hoşgörü ve saygı çerçevesinde bir yaşam sürüldüğü görülmüştür.

Suriye iç savaşı sonrası Hatay'ın sınır ili olarak aldığı göçü değerlendirirken Hatay'a yönelen göçü etkileyen en önemli etkenlerden birisinin Hatay-Suriye kara sınırı olduğu söylenebilir. Türkiye-Suriye kara sınırı 911 km iken Hatay'ın Suriye ile 276.9 km kara sınırı bulunmaktadır. Bunun da etkisiyle 2011 yılından bu yana Suriye'de yaşanan iç karışıklık ve savaş nedeni ile Hatay yoğun bir göç dalgasıyla karşılaşmıştır. Hatay'a göçü etkileyen bir diğer etken de Hatay'ın Suriye ile toplumsal ve finansal olarak yoğun etkileşim halinde olmasıdır. Belirtilen etkenler, Hatay açısından çekim merkezi olmasına neden olmuştur (Beyazıt ve Güneş, 2017: 182).

Suriye’den Türkiye’ye yönelik ilk toplu nüfus hareketi 29.04.2011 tarihinde Hatay’ın Yayladağı ilçesine doğru gerçekleşmiştir. Suriye Arap Cumhuriyetinde, iç karışıklıklar Mart 2011’de baş göstermiş ve çatışma ortamından kaçan Suriyeliler, ilk kez 29 Nisan 2011’de Hatay ili Yayladağı ilçesinden 260 kişilik bir grup olarak Türkiye’ye giriş yapmıştır (AFAD, 2017). Türkiye’ye kabul edilen Suriye uyruklu ve Suriye’den gelen diğer bireylerin temel ihtiyaçları karşılanmış ve konaklamaları sağlanmıştır.

Sınırlar, mevcut toplumsal, siyasal, ekonomik, kültürel düzenin bir parçası olduğu gibi, bu düzenin aynı zamanda koruyucusu, taşıyıcısı ve temsilcisidir (Özbey, 2022: 712). Ülkeler arasındaki sınırlar coğrafya, kültürel ilişkiler, siyasi ilişkiler gibi birçok etkene bağlı olarak farklı şekillerde belirlenebilmektedir. Sınırlar ülkenin yetki ve kurallarının uygulanacağı, egemenlik alanını tanımlayan en uç köşesini göstermektedir. Sınırlar, sıradağlar, denizler, okyanuslar gibi doğal olarak sınır olan coğrafi yapılar olabildiği gibi; surlar, tel çitler, duvarlar gibi yapay sınırlar da olabilmektedir. Sınırın belirlenme şekli sınırın içinde ve ötesinde kalan kişileri ayırırken bu iki grup arasında nasıl farklar ortaya koyacağınızı, diğer ülke vatandaşlarını nasıl karşılayacağınızı da belirler.

Türkiye ve Suriye arasındaki sınırlar farklı dönemlerde farklı şekillerde karşımıza çıkmıştır. Suriye iç karışıklıklarının yoğunlaştığı ve Türkiye’ye gelen göç dalgasının karşılanabilmesi için Açık Kapı Politikası uygulanmıştır. Açık kapı, sınır politikalarındaki değişiklik liberalleşme kapsamında Türkiye’nin uyguladığı bir politikadır. Açık kapı politikası, ölüm, savaş ve zulüm korkusu sebepleriyle ülkesinden kaçan kişilerin en hızlı ulaştıkları sınır komşusunun uyguladığı politikadır (Özbey, 2022: 722). Açık Kapı Politikasının uygulanmasında Suriye ile yıllardır süregelen komşuluk, kültürel ilişkiler ve iki ülkenin vatandaşları arasında var olan akrabalık ilişkilerinin etkisi olduğu bir gerçektir. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı resmi internet sayfasından yayınladığı Geçici Korumamız Altındaki Suriyeliler başlıklı yazısında “İç karışıklıkların başlamasından bu yana, Suriye ile güçlü tarihi, kültürel ve komşuluk bağları olan Türkiye Cumhuriyeti bu durumdan etkilenen Suriye vatandaşları için “açık kapı” politikası izlemiştir.” demektedir.

Türkiye’nin, göç etmek durumunda kalan Suriyelilere yönelik politikasının çerçevesini oluşturan büyük ölçüde de uyguladığı geri göndermeme ilkesi temeline dayanan açık kapı politikası, insan hakları bağlamında kesinlikle uygulanması

gereken bir politikaydı (Mutlu, 2021: 38). Açık kapı politikasında amaç Suriye Arap Cumhuriyeti'ndeki iç karışıklıktan kaçarak kendisine güvenli, yaşanabilecek bir alan arayışında olan bireylerin sınırda bekletilmeksizin ülkeye kabul edilmeleri, barınma başta olmak üzere temel ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Türkiye bu amaçlar doğrultusunda çalışmaların yürütülmesi ve koordinasyonun sağlanması için İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığını (AFAD) yetkilendirmiştir. AFAD, 2011 ve 2012 yıllarında yetkili kurum olarak göç olgusunun yönetilmesinde birincil yetkili kurum olarak çalışmalarını yürütmüştür. AFAD, 2013 yılında yayınlamış olduğu Suriyelilerin Konakladığı Geçici Barınma Merkezlerindeki Harcama ve Maliyet Analizi ve Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar Saha Raporlarında yoğun göç döneminde acil durum analizi yapılarak Suriyeli bireylerin kamplara yerleştirilme süreçlerini ve alınan diğer aksiyonların neler olduğunu aktarmıştır.

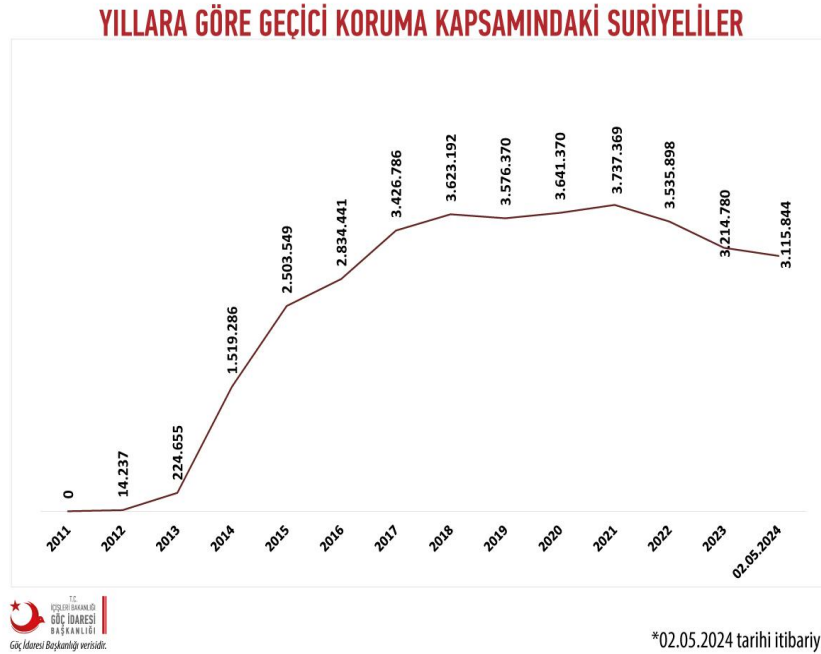
2011 yılı sonrasında Türkiye'ye yönelen göç hareketliliği Hatay'ı doğrudan etkilemiştir. Hatay'ın sınır ili olması ve il sınırları içerisinde iki adet sınır kapısının bulunması ülkeye gelen göçün giriş güzergahı olması ve yoğun bir şekilde barınma ihtiyacının karşılandığı bir il olma özelliğini kazanmasında etkili olmuştur. Ülkeye Suriye'den gelen bireylerin bir kısmı Geçici Barınma Merkezlerinde (GBM) yaşarken daha kalabalık bir kısmı ise kamp ve barınma merkezleri dışında, şehir içlerinde kendi imkanlarıyla barınma ihtiyaçlarını karşılayıp yaşamaya başlamışlardır. Açılış tarihlerine göre barınma merkezlerine bakıldığında ilk açılan GBM'lerin Hatay'da 2011 yılında açıldığı, Apaydın, Altınözü ve Yayladağı GBM'lerde barınma hizmeti verildiği görülmektedir (AFAD (2013.1)). AFAD verilerine göre 2011-2013 tarihleri arasında Hatay GBM'lerde toplam 15.694 Suriyeli birey barınmıştır. Ancak sahada çalışanlar olarak biliyoruz ki bu sayının çok daha fazlası Hatay'ın şehir merkezinde, kırsal bölgelerinde yerleşmiş ve kendisi için güvenli alanlar oluşturma çabasıyla yaşamını sürdürmüşlerdir. Kaldı ki; TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu Raporunda 2012 ilk ayı itibariyle ülkemize 21.625 kişinin giriş yaptığı, Hatay ilindeki yedi çadırkentte 9413 kişinin mevcut olduğunu belirtmişlerdir (TBMM, 2012: 3). Bu veriler kişilerin çoğunlukla şehir merkezlerinde kaldıklarını, çadırkentlerde kalmayı tercih etmediklerini göstermektedir. 2013 yılına geldiğimizde ise ülkemizdeki barınma merkezlerinde bulunan Suriyeli sığınmacı sayısı 1 Kasım 2013 itibariyle 200.037'dir. Barınma

merkezleri dışında ise 450 binden fazla Suriyelinin yaşadığı tahmin edilmektedir. Böylece Türkiye'deki toplam sığınmacı sayısının 650 bin sınırını geçtiğini söyleyebiliriz (AFAD, 2013.1.: 18).

Hatay'ın 2011 yılından itibaren Şubat 2023 yılına kadar geçen sürede göç deneyimine baktığımızda Hatay'da Suriyeli sayısının gittikçe arttığını, bu artışın kent yaşamını ve kültürel yapıyı etkileyecek oranlara geldiğini söylemek mümkündür. Türkiye genelinde Suriyelilerin sayısındaki artış gözlemlendiğinde 2011 yılında sınırlı sayılardaki göçün, 2014 yılından itibaren yoğun hareketlilik ile kitlesel akımların Türkiye'ye yöneldiği ve 10 yıllık gözlemde artan bir grafikte Türkiye'ye yönelen göçün arttığı görülmektedir.

Resim 1.

Türkiye'de Bulunan GK Kapsamındaki Suriyeliler.

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı (<https://www.goc.gov.tr/>) sayfasındaki verilerden yararlanılmıştır.

Hatay, Türkiye içerisindeki coğrafi konumu, Suriye ile sınır komşusu olması, çok kültürlü ve hoşgörülü bir il olması, Arapça dilini konuşan bir kitleyi barındırması, misafirperverliği, akrabalık ilişkilerinin bulunması, kültürel yapısı ile yoğun göç hareketliliğinin ilk giriş kapısı olma özelliğine sahiptir. Açık kapı politikasının yarattığı etki ve ilk GBM'lerin Hatay'da kurulması da Hatay'ın sınır ili olarak göç alanında ne kadar önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir.

3.2. İstatistiki Bilgiler Işığında Hatay’da Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler

Türkiye, coğrafi konumu ve göçü etkileyen çekici etkenleri barındırmasının etkisiyle transit ülke ve göç alan ülke özelliğini taşımayı sürdürmektedir. 2011 Suriye krizi ve bölgesel olarak yaşanan krizlerde Dünya genelindeki mülteci nüfusunu Türkiye’de bulunan mülteci sayısı ile oranlandığında en çok mülteciye ev sahipliği yapan ülke Türkiye’dir. BMMYK, Suriye Acil Durumu yazısında 2011 yılından itibaren 5,6 milyon insanın Suriye’den kaçtığını, Türkiye’nin 3,3 milyon kayıtlı Suriyeli mülteciyle en fazla Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapan ülke konumundadır diyerek Türkiye’nin göç olgusundaki yerini ve önemini ortaya koymuştur.

Suriye’den kaçarak Türkiye’ye sığınma talebi ile gelen Suriyeli bireyler Türkiye’nin farklı illerinde yerleşmişlerdir. Geçici koruma altındaki bireylerin, yerleşim yerini belirlerken güvenlik, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim kolaylığı, akrabaların yerleşim yerine yakınlık, kültürel ve dilsel yakınlık, Suriye’den çok uzaklaşmama isteği, sınıra yakın olma-bağını koparmama gibi birçok unsuru değerlendirdiği görülmüştür. Hatay sınır ili olması, il sınırları içerisinde aktif bir sınır kapısının bulunması, akrabalık ilişkilerinin varlığı, kültürel ve dilsel yakınlık ve belirtilen diğer birçok nedene dayalı olarak Türkiye’de Suriyeli bireyler tarafından tercih edilen iller arasında öncelikli yerini almıştır. Alaeddin, R. ve Batuhan, T., 2022 yılında yayınladıkları makalede Hatay’da yaşayan Suriyeliler ile yapmış oldukları anket sonuçlarını paylaşmışlardır. Bu anket sonucuna Suriyeli Katılımcıların (96) %46,80’i Suriye’ye yakın olması, (86) %42’si tanıdıklarının olması, (23) %11,2’si işten dolayı Antakya’yı seçtiklerini belirtmişlerdir. Suriyeli katılımcıların Antakya’yı seçme nedenleri büyük oranda (182) %88,8’i Suriye’ye yakın olması ve tanıdıklarının olmasıdır.

Göç İdaresi teşkilat yapısı kurulmadan önce AFAD yetkili kurum olarak göç olgusuna ilişkin sayısal verileri tutmuş, Geçici Barınma Merkezlerinde (GBM) ve Geçici Barınma Merkezleri dışında kalan Suriye uyruklu bireylere ilişkin iş ve işlemleri yürütmekle görevli kılınmıştır. AFAD’ın paylaştığı raporlardaki istatistiki veriler incelendiğinde 2013 tarihinde -Hatay’da- Geçici Barınma Merkezlerinde kalan kişi sayısı 18.729 kişi olarak karşımıza çıkmaktadır (AFAD. 2013.1). Bu sayı sadece GBM’de bulunan kişilere ilişkin veriler olup şehir içerisinde yaşayan, kayıtlı

veya kayıtsız Suriyeli veya Suriye’den gelen diğer kişileri kapsamamaktadır. GBM dışında yaşayan Suriye uyruklu bireyleri bu verilere dahil ettiğimizde Hatay’da yaşayan Suriye uyruklu kişilerin çok daha fazla olacağı değerlendirilmelidir. Kaldı ki Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından 2015 yılında yayınlanan “Türkiye 2013 Göç Raporu”ndaki veriler incelendiğinde geçici barınma merkezlerinde kalmayan ve uluslararası koruma statü sahibi olmayan, bu nedenlerle de farklı statü türlerine başvurarak Türkiye’de kalmaya çalışan Suriye uyruklu bireylerin sayıları incelendiğinde AFAD’ın ilgili raporlarında belirtmiş olduğu sayıdan çok daha fazla Suriye uyruklu bireyin Türkiye’ye giriş yaptığı ve Türkiye’de kaldığı görülmektedir.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün “Türkiye 2013 Göç Raporu”na göre;

2013 yılında verilen muhtelif amaçlı ikamet izni 44.449 Suriye uyruklular diğer uyruklular arasında ilk sırada yer almaktadır. Eğitim amaçlı ikamet izni ile Türkiye’de kalan 1.203 Suriye uyruklu birey bulunmaktadır.

2013 yılında Türkiye’de yakalanan düzensiz göçmenlerden 16.372 kişi Suriye uyrukludur ve Suriye uyruklular diğer uyruklar arasında ilk sırada yer almaktadır.

2014 yılında verilen muhtelif amaçlı ikamet izni 29.369 Suriye uyruklular diğer uyruklar arasında ikinci sırada yer almaktadır. Eğitim amaçlı ikamet izni ile Türkiye’de kalan 4.717 Suriye uyruklu birey bulunmaktadır.

2014 yılında Türkiye’de yakalanan düzensiz göçmenlerden 24.984 kişi Suriye uyrukludur ve Suriye uyruklular diğer uyruklar arasında ilk sırada yer almaktadır (Türkiye 2013 Göç Raporu. 2015).

Göç İdaresi Başkanlığı’nın resmi internet sitesi¹⁷ istatistikler bölümünde Türkiye’de geçici koruma altında bulunan kişi sayısı, bu kişilerin illere göre dağılımı, il nüfusuna oranı ve yaşlara göre dağılımı düzenli aralıklarla yayınlanmaktadır. Bu veriler incelenerek şehirdeki yerel halk ve Geçici koruma altındaki kişiler arasındaki yoğunluk, Hatay’ın Suriye krizi sonrası göç olgusundan nasıl etkilendiği sayısal verilerle ortaya konulacaktır.

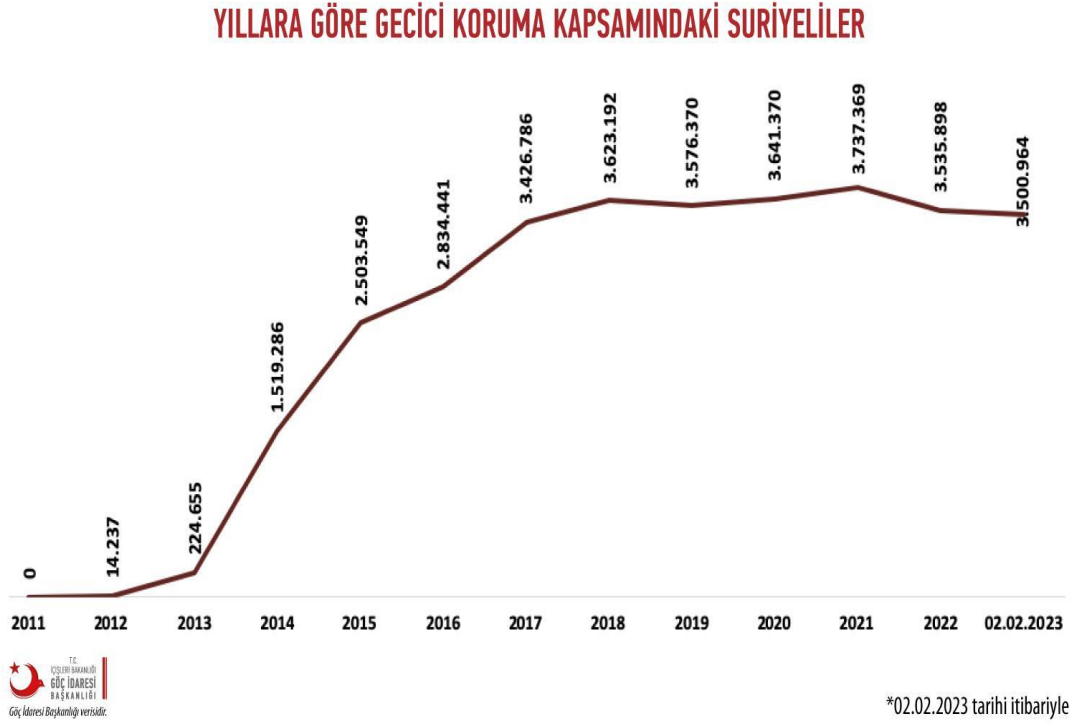
Göç İdaresi Başkanlığı’nın 02.02.2023 tarihli istatistiki verilerine göre Türkiye’de Geçici Koruma Altında 3.500.964 Suriyeli birey bulunmaktadır. Yıllara göre geçici koruma altındaki Suriyelilere ilişkin tablo aşağıdadır. Bu tabloda Suriye krizinin başladığı 2011 yılından bu yana Türkiye’ye sığınma amacıyla gelen ve

¹⁷ <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma>

geçici koruma kapsamına alınan kişi sayısındaki yıllar içerisindeki artış görülmektedir.

Resim 2.

Türkiye’de Bulunan GK Kapsamındaki Suriyeliler.

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı (<https://www.goc.gov.tr/>) sayfasındaki verilerden yararlanılmıştır.

Aynı tarihli istatistiki bilgilere göre Hatay’da bulunan Geçici koruma altındaki Suriyelilerin sayısı 354.648 kişidir. Hatay’da bulunan Geçici koruma altındaki kişi sayısı, ilde yaşayan Türk Vatandaşı kişi sayısına oranı %17.51’dir. (<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> 02.02.2023 tarihli veri) Hatay’a ilişkin belirtilen bu oran Türkiye genelinde diğer illerle karşılaştırıldığında, Hatay’ın Geçici koruma altındaki kişi sayısının il nüfusuna oranı en yüksek -Kilis ve Gaziantep sonrası- üçüncü il olduğu görülmektedir. 2011 yılından 2023 yılına kadar, Hatay göçe etki eden çekici nedenlerin bulunmasının da etkisiyle en çok göç olan illerden biri olmaya devam etmiştir.

Göç İdaresi Başkanlığı’nın Ekim 2024 tarihli istatistiki verilerine göre Türkiye’de Geçici Koruma Altında 3.087.966 Suriyeli birey bulunmaktadır. Geçici Koruma altındaki Suriyeli bireylerin ilk on ildeki dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Resim 3.

GK Kapsamındaki Suriyelilerin Bulunduğu İlk 10 İl

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı (<https://www.goc.gov.tr/>) sayfasındaki verilerden yararlanılmıştır.

Tablo incelendiğinde Hatay'ın 17.10.2024 tarihi itibarıyla 251.078 Geçici koruma altında bulunan Suriyeliye ev sahipliği yaptığı görülmektedir. Göç İdaresi Başkanlığının verilerine göre Hatay'da bulunan Geçici Koruma altındaki bireylerin, ilde yaşayan kişi sayısına oranı ise %13,98'dir.

3.3. Hatay'da Geçici Koruma Altındaki Bireylerin Yoğunluğu

Hatay'da, Geçici Koruma altındaki Suriyelilerin nüfusunun T.C. vatandaşı bireylerin nüfusuna oranı yıllara göre değişen bir seyir izlemiştir. Bu değişkenlik, göç eden nüfusun hareketli olması, yer değiştirme yönelimi ve yaşanan depremlerin etkisi ile oluşmaktadır. Ancak GK altındaki Suriyelilerin sayısı değişse de Hatay'daki nüfusa oranı her zaman yüksek olmuştur. İstatistiki bilgiler ışığında Hatay'ın, Türkiye'de en yoğun Suriyeli nüfusunu barındıran illerden biri olduğu ve bunun da sonucu olarak göçün etkilerinden çok yüksek oranda etkilendiği görülmektedir. Hatay'da en yoğun etkilenen alanlar, eğitim ve sağlık sektörleri, kira piyasası, iş piyasası, sosyal uyum ve kültürel etkileşim hususları olmuştur.

Şubat 2023 ve Ekim 2024 verileri karşılaştırıldığında Hatay'da Geçici Koruma altında bulunan kişi sayısında belirgin bir düşüş olduğu görülmektedir. Bunu etkileyen başlıca faktörler 6 Şubat 2023 Depremi ve 20 Şubat 2023 Depreminin

yıkıcı etkisinin Hatay’da ve Hatay’ın merkez ilçelerinde çok fazla olması ve Türkiye’nin göç politikalarındaki değişikliklerdir.

Tablo 3.

Hatay’da GK Yoğunluğu

Veri Türü	Tarihsel Karşılaştırma	
	02.02.2023	17.10.2024
Kayıtlı Suriyeli Sayısı	354.648	251.078
İl Nüfusu	1.670.712	1.544.640
Kayıtlı Suriyeli Sayısının İlde Yaşayan Kişi Sayısına Oranı	%17.51	%13.98

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı (<https://www.goc.gov.tr/>) sayfasındaki verilerden yararlanılmıştır.

Hatay’da GK yoğunluğunun etkileri, ortaya çıkan yeni olgular ve ildeki yankılarına dair deneyimsel aktarımlar ilerleyen bölümlerde aktarılmıştır. Eğitim ve sağlık hizmetlerine dair etkiler bir sonraki başlık olan “Geçici Koruma Altındaki Çocuklar” başlığı altında incelenmiştir. İstihdam, sosyal uyum, kültürel etkileşime dair etkiler ve GK altındaki Suriyeliler nezdindeki karşılığı ise “Geçici Koruma Altındaki Kadınlar” başlığı altında kadınlarla gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelere dair Bulgular bölümünde aktarılmıştır.

3.4. Geçici Koruma Altındaki Çocuklar

Türkiye Cumhuriyeti Kurucusu Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk’ün ilke ve inkılapları ile büyüyen bir nesil olarak O’nun çocuk sevgisi ve çocuklara verdiği değer bizlere de örnek olmuştur. Atatürk için çocuklar milletin geleceği, geleceğin mimarı, aydınlık yarınların habercisidir. Atatürk ileri görüşlü ve aydın bir kişi olarak çocukların ne kadar kıymetli olduğunu her platformda dile getirmiş; Dünya çocuklarına 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı’nı armağan etmiştir.

Atatürk’ün çocuk sevgisi ve çocuklara söylediği sözlerde ırk, dil, din, mezhep fark etmeksizin tüm çocukları kapsayan bir yaklaşım olduğu görülmektedir. Bu yaklaşımı benimseyerek çocukların toplumun en önemli parçaları olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Göçmen çocuklar da dünya çocuklarıdır. Türkiye’de bulunan yabancı çocukların, Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı çocuklar gibi yaşama hakkına, gelişim

hakkına, eğitim hakkına, sağlık hakkına genel perspektifte temel hak ve özgürlüklere sahiptirler.

1982 T.C. Anayasası Kanun Önünde Eşitlik madde 10 “Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.”

Anayasa İkinci Kısım, Üçüncü Bölüm “Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler” başlığı madde 41 Ailenin Korunması ve Çocuk Hakları kapsamında düzenleme getirmiştir. Anayasa 41. madde 3. fıkrasında “Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir.” denmektedir.

Anayasa’da yer alan ‘Herkes, her çocuk’ ifadeleri Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan ve olmayan ancak Türkiye’de bulunan bütün çocukların kanunlar önünde eşit olduklarını ve getirilen düzenlemelerin çocuklar arasında dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, din ayırımı yapılmaksızın her çocuk için uygulanacağını göstermektedir. Nereden geldiği, neden ve nasıl geldiği önemli olmaksızın tüm çocuklar sadece çocuk oldukları için temel hak ve özgürlüklere, çocuklara özgü ayrıcalıklara sahip olmalıdırlar.

Çocuklar, ailelerine veya bakım verenlerine bağlı olarak ülkelerini, yaşadıkları yerleri farklı gerekçelerle terk etmek zorunda kalmaktadırlar. Bu bağlamda nüfus hareketliliğinin nedenlerine baktığımızda kişilerin yer değiştirme sebeplerinin farklılaşabildiklerini görmekteyiz: Geçim kaynaklarına erişememe, daha iyi iş imkanlarına erişme, daha iyi sosyal imkanlardan faydalanma, beslenme, eğitim ve sağlık imkanlarına erişme, iklim koşullarının yarattığı olumsuzluklardan uzaklaşma, çatışma veya savaş. GK altındaki çocuklar, Suriye’deki çatışma veya savaş ortamında kaçmak zorunda kalan, can güvenliğini sağlamak amacıyla kitlesel olarak ülkemize gelen çocuklardır.

Çatışma bölgelerinden kaçmak zorunda kalan aileler çocukları ile birlikte çoğunlukla ülke dışına doğru yer değiştirmek zorunda kalmaktadırlar. Bu göç hareketi çoğunlukla düzensiz ve güvenli olmayan yollarla gerçekleştirilmektedir. Ayrıca hareket halindeki bu çocuklar göç yolunda ve/veya vardıkları ülkelerde ihmal, istismar, beslenme, barınma, eğitim ve sağlık gibi temel haklara erişim problemleri ile karşılaşmaktadırlar. Yılmaz ve Günay (2022:7), göç etmiş ailelerin çocuklarına yönelik istismar ve ihmal daha fazla olduğundan hak ihlallerinin daha sık

görüldüğünü ve göç eden çocukların, göç edilen yerlerde yalnızlıkla yüzleşmek zorunda kaldıklarını, bunun da çocukları kötü alışkanlıklara yönlendirdiğini belirtmektedirler.

Savaş nedeniyle göç sürecine dahil olmak zorunda kalan çocuklar toplum içerisindeki en kırılgan ve en hassas grup olup korunma ihtiyacı içerisindeyler. Savaş sonrası en çok karşılaşılan hususlardan biri ebeveyn kaybı yaşayan çocukların refakatsiz kalmaları veya ailesinden ayrı düşmüş olmalarıdır.

Refakatsiz çocuklar, çoğunlukla kayıtları tutulmayan, sayısal olarak veri aktarımının sivil toplum veya vatandaşlarla paylaşılmadığı gizli bir alan olarak kalmaktadır. Şöyle ki, şu anda savaş nedeniyle ülkesini terk etmiş ve Türkiye'ye gelmiş olan veya Türkiye'ye geldikten sonra refakatsiz kalan kaç çocuk olduğu bilinmemektedir. Bu çocukların tespit edilmesi ulusal ve uluslararası hukukta kendilerine tanınan hakları kullanabilmeleri açısından çok önemlidir (Dost ve Gökez, 2024: 429). Refakatsiz çocuklar da çocuktur ve çocuğun üstün yararı, ayrımcılık yasağı gibi çocukların korunmasına ilişkin mevzuat hükümleri ve ilkeler bu çocuklar için de geçerlidir (Arslan, 2023: 82).

Hatay özelinde 2023 depremleri ardından refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş pek çok GK altında Suriyeli çocuk olduğu bilinmekte olup resmi sayılar bilinmediğinden verilere dair aktarımda bulunulamamaktadır.

3.4.1. Sayısal Verilerle Yerinden Edilmiş Çocuklar

Dünyada yaklaşık 50 milyon çocuk başka bir ülkeye göç etti ya da zorla yerlerinden edildi (Unicef Veri, 2016). Bu sayının yıllar geçtikçe azalmadığı ve bu Dünya genelinde çatışmaların ve güvensiz bölgelerin sayısındaki artışla ve diğer birçok göç sebebi ile doğru orantılı olduğu söylenebilir. Unicef 2023 verilerine bakıldığında bu durum net bir şekilde ortaya konulmaktadır: “2010 ile 2023 yılları arasında, çatışma ve şiddet nedeniyle yerinden edilen çocukların küresel sayısı yaklaşık 18,8 milyondan günümüzdeki 47,2 milyona çıkarak iki katından fazla arttı.”¹⁸

¹⁸ <https://www.unicef.org/child-protection/migrant-displaced-children> sayfasındaki verilerden yararlanılmıştır.

“Zorla yerinden edilmiş insanların oluşturduğu devasa küresel nüfus, çok sayıda çocuğu da içermektedir. 2023 yılı sonu itibarıyla, çocuklar küresel olarak zorla yerinden edilmiş 117,3 milyon insanın yaklaşık %40’ını oluşturuyordu ve sayılar artıyor. 2020 ve 2023 yılları arasında 10 milyondan fazla çocuk zorla yerinden edildi, bu üçte birlik bir artış anlamına geliyor. Bu eğilimin 2025 yılında da devam etmesi bekleniyor.” (UNHCR Global Appeal, 2025: 53).

Türkiye’ye gelen ve GK altındaki Çocuklara ilişkin veriler İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı tarafından resmi internet sitesinde İstatistikler bölümünde düzenli olarak paylaşılmaktadır. İstatistikler bölümü Geçici Koruma başlığı altında paylaşılan verilere göre 2024 yılının sonunda Türkiye’de yaklaşık 3 milyon Geçici Koruma Altında Kişi vardır. Türkiye’de bulunan Geçici Koruma Altındaki kişilerin yaklaşık 1,5 milyonu yani yarısı 18 yaşının altında olup çocuktur.

Hassas gruplar arasında bulunan bir kitlenin içinde ‘çocuk’ nüfusunun bu kadar yüksek olması zaten hassasiyet ve ehemmiyet vererek çalışılması gereken gruba çok daha önem verilmesi gereğini ortaya çıkarmaktadır. Geçici Koruma Statüsüne dair çocuklara vurgu yapmadan araştırma yapmak ve bilimsel bir çalışma ortaya koymak eksik inceleme yapılmasına neden olacaktır. Bu nedenle Hatay’da Geçici Koruma Altında Bulunan Çocukların yasal hakları, bu çerçevede eğitim ve sağlık hakları, isim, kimlik ve vatandaşlık hakkı ve ayrıca çocuk işçiliğine ilişkin bilgiler aktarılacaktır.

3.4.2. Geçici Koruma Altındaki Çocukların Hakları ve Uygulamadaki Sorunlar

Geçici Koruma Altındaki çocukların sahip olduğu haklara ilişkin mevzuatımızda ayrıca bir düzenleme bulunmamakla birlikte çocuk olmaları nedeni ile Anayasa, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme gibi ulusal ve uluslararası mevzuat kapsamında koruma altında olacakları kuşkusuzdur. Çocukların bulundukları ülkede ihtiyaç duydukları tüm hizmetlere erişebilmeleri gerekmektedir. Unicef Ülke Ofisi de aynı yaklaşımdan hareketle “bir çocuk, neden evden ayrıldığı, nereden geldiği, nerede olduğu veya oraya nasıl geldiği önemli olmaksızın çocuktur. Her çocuğun korunma, bakım ve gelişmek için ihtiyaç duyduğu tüm destek ve hizmetlere erişim hakkı vardır” demektedir.¹⁹

¹⁹ <https://www.unicef.org/child-protection/migrant-displaced-children>

1982 T.C. Anayasası 41. ve 42. maddelerinde çocukların sahip oldukları hakları saymıştır. Anayasa, Türk vatandaşı, mülteci, sığınmacı, göçmen veya geçici koruma altındaki çocukları birbirinden ayrı tutmamış ve ulusal ve uluslararası mevzuatlar kapsamında tanınan tüm hakların her çocuk için hakların korunacağını düzenlemiştir. Bu nedenle geçici koruma altındaki çocukların korumaya ihtiyaç duyduğu gerçeği de göz önüne alındığında Anayasa’da belirtilen haklara sahip oldukları açıktır.

2014 yılında yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliği’nde geçici korunanlara sağlanacak hizmetler sayılarak; sağlık hizmetleri, eğitim hizmetleri, tercümanlık hizmetleri ve iş piyasasına erişim şartları ve nasıl sağlanacağı düzenlenmiştir. Bu haklar pek tabi çocukların da faydalanabileceği haklardır. Özellikle eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim hakkı doğrudan çocukların faydalanacağı haklardandır.

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu koruma ihtiyacı olan çocuklar için Kanunun amaç ve kapsamını belirtmiştir ve md. 3/a.1 koruma ihtiyacı içerisinde olan çocukların fiziksel, zihinsel, ahlaki, toplumsal ve duygusal gelişimi desteklenmeyen ve çoğu zaman kişisel güvenliği tehlikede olan çocuklar olduğunu belirtmektedir. Bu çocuklar ihmal, istismar veya suçtan zarar gören tarafta olan çocuklardır. Korunma ihtiyacı olan çocuk tanımında, Türk Vatandaşı olma şartı bulunmadığından Kanun belirtilen tüm haklardan GK altındaki çocuklar da yararlanacaktır.

ÇKK md. 4 ise Temel İlkeleri belirlemiştir, bu temel ilkelere bakıldığında Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin temel ilkeleri ile örtüştüğü ve uluslararası mevzuatın ulusal mevzuata yansımaları olduğu görülmektedir. Hem Kanun hem de Sözleşme incelendiğinde çocuk hakları alanında çalışma yaparken aşağıdaki dört ilkenin temel alınması gerektiği söylenebilir:

- Ayrımcılık Yapmama
- Çocuğun Üstün Yararı
- Yaşama, Hayatta Kalma ve Gelişme Hakkı
- Çocuğun Görüşlerinin Alınması.

Ayrıca, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesi gibi

uluslararası belge ve sözleşmelerde de çocuk haklarına ilişkin düzenlemeler bulmak mümkündür.

GK altındaki çocuklar için yukarıda saydığımız ulusal ve uluslararası mevzuat kapsamında düzenlenmiş haklar ve temel ilkeler kabul edilecek ve uygulanacaktır. Haklar eşitlik ve ayırım gözetmeme ilkelerine uygun olarak tüm çocuklar için vardır ve hakların hayata geçirilmesi için Devletler gerekli adımı atmakla görevlidir (Kurt, 2016: 111). Bu hususta çocuğun temel olarak yaşama ve hayatta kalma hakkını koruyabilmek için Devletin çocuğa güvenli ve gelişimine uygun bir barınma alanı yaratma zorunluluğu vardır. Ayrıca GK altındaki çocukların, okula devam edebilmeleri ve yaşına uygun eğitim kurumlarına kayıt olabilmeleri için gerekli tedbirler alınmalı, sağlık hizmetlerinden yararlanma, tedavi olma ve ilaca erişim hakkı korunmalıdır. Tüm çocuklar eşit haklara sahip olduğu gibi bu hakları kullanma konusunda da eşit olmalıdır.

GK altındaki veya henüz GK statüsü almamış Suriyeli çocukların Anayasal ve uluslararası belgelerle güvence altına alınmış haklarını kullanma konusunda uygulamada sorunlar yaşandığı görülmektedir. Bu kapsamda eğitim hakkı, sağlık hakkına ve isim, kimlik ve vatandaşlık hakkına erişim konularında yaşanan sorunlar aşağıda aktarılmıştır. Sorunların tespiti ve mevzuatı uygulamada yaşanan sorunların varlığını bilerek hareket edilmesi, çocuğun hakkına erişebilmesi için buna dair savunuculuk faaliyetleri yürütülmesi gerekmektedir.

3.4.2.1. Eğitim Hakkı ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar

3.4.2.1.1. Eğitim Hakkı

Eğitim hakkı tüm çocuklara tanınmış ve Anayasa ile güvence altına alınmış bir haktır. Bu hak Türk vatandaşı çocuklara tanındığı gibi mülteci, sığınmacı, geçici koruma altındaki çocuklara da tanınmaktadır. Geçici koruma statüsündekilerden ilköğrenim çağındaki olanların başvurularına müteakip eğitim ve öğretimden yararlanmaları bir haktır (Ergün ve Özsöz, 2022: 206). Anayasa md. 42 hiç kimsenin eğitim ve öğrenim hakkından mahrum bırakılamayacağını düzenlemiş ve tüm çocukların eğitime erişim hakkını güvence altına almıştır. Bu kapsamda Usta ve arkadaşlarının (2018: 175) belirttiği gibi Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılara yönelik eğitim çalışmaları insani olduğu kadar hukuki bir sorumluluktur.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme 28. ve 29. maddelerde Taraf Devletlerin çocuğun eğitim hakkını kabul ettiği, bu hakkın fırsat eşitliği temelinde

gerçekleştirileceği, belli amaçlara yönelik olarak eğitim sistemini planlayacağı düzenlenmiştir. 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, çocuğun haklarının korunması amacıyla çocuğun yaşına ve gelişimine uygun eğitimini ve öğrenimini, kişiliğini ve toplumsal sorumluluğunu geliştirmesinin desteklenmesi ilkesinin gözetileceğini belirtmiştir. Geçici Koruma Yönetmeliği md. 28’de eğitim hizmetleri konusu düzenlenmiş; Yönetmelik kapsamındaki GK altındaki Suriyelilerin GBM içinde veya GBM dışında eğitime erişmelerinin sağlanacağı ve bu hususta yetkinin MEB’e ait olduğu belirtilmiştir.

1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (Beyanname olarak anılacaktır.) 26. maddesinde ‘Herkes, eğitim hakkına sahiptir.’ düzenlemesine yer verir. 1952 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS), İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşmesi Ekli Protokol No:1 madde 2’de eğitim hakkına ilişkin düzenleme getirmiş ve hiç kimsenin eğitim hakkından mahrum bırakılamayacağı belirtilmiştir. 1960 tarihli Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Sözleşme’de Beyanname’nin ayrımcılık yasağı ve herkesin eğitim hakkına sahip olmasına dair düzenlemelere değinilerek eğitimde fırsat eşitliği, eğitim standardı ve kapsamının herkes için eşit olması gerekliliğini düzenlemektedir.

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi md. 13 ‘Sözleşmeye Taraf Devletler, herkese eğitim hakkı tanır.’ düzenlemesi ile çocukların eğitim hakkı konusunda vurgu yapmıştır.

Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi md. 22 ‘Taraf Devletler, mültecilere, temel eğitim konusunda, vatandaşlarına uyguladıkları muamelenin aynısını uygulayacaklardır.’

Tablo 4.

Çocuk Haklarına Dair Ulusal ve Uluslararası Mevzuat

Uluslararası Hukuk Belgesi	Çocuklara Getirdiği Eğitim Hakkı
İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi 1948	• Mültecilere eğitim hakkı (26)
Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Sözleşme (1960)	• Eğitimde her türlü ayrımcılığın önlenmesi (1,3) • Eğitimde fırsat eşitliği (4) • Vatandaşlara sağlanan eğitim hakkının ayrımsız sağlanması (3)
Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (1989)	• Her çocuğun herhangi bir ayırım gözetmeksizin eğitim alma hakkı olmalıdır.
Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi	• Protokol 1 Eğitim hakkının sağlanması (2)
Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi (1951)	• Mülteci çocuklara temel eğitim konusunda eşit muamele (22)

Kaynak: (Topçuoğlu, 2013: 26)

Ulusal mevzuat ve Uluslararası sözleşmeler kapsamında yapılan tüm düzenlemeler dikkate alındığında GK altında bulunan Suriyeli çocukların eğitime erişimleri için Devlet gerekli önlemleri ve tedbirleri alacaktır. Bu kapsamda 2011 yılı sonrasında Suriye’den Türkiye’ye yönelen göçün yıllar geçtikçe artması ve şehirlerde yoğunlaşan Geçici Koruma Statüsü bulunan çocuk sayısı bu tedbirlerin hızla alınmasını gerekli kılmıştır. Türk Eğitim Sistemi’nde yabancı uyruklu öğrencilerin her geçen gün artan bir şekilde eğitim-öğretime dâhil olmaları ile yabancı uyruklu öğrenci gerçeği eğitim alanında kendini göstermeye başlamış, kültürlerarası iletişim ve etkileşim bu doğrultuda kaçınılmaz olmuştur (Bucak ve Mahmut, 2021: 31).

Kültürel iletişim ve etkileşim, eğitime dahil olan çocuklar sayesinde gerçekleşmekte çocuk, toplum ile entegrasyonu sağlayabilmek amacıyla gerekli ilk adımı atmış olmaktadır. Bu sürece dahil olabilen ve okullarda öğretmeni, arkadaşları ile bir arada yaşayabilen çocuğun yıllar sonra yetişkin olduğunda toplum içerisinde yer alabilmesi, yerel toplum ile iyi ilişkiler kurabilmesi de kolaylaşacaktır. Mülteci çocuk için okul, düzensizliği, belirsizliğe ve kaosa karşı güvenli bir yer anlamına gelir; istikrarlı ve alışılmış yaşamı hatırlatır ve travma etkilerini azaltır, topluma uyum sağlamasını kolaylaştırır (Şeker ve Aslan, 2015: 87).

Eğitim insanlara geleceğin barışı için gerekli olan becerilerin ve değerlerin öğretilmesini sağlamakla birlikte ulusal ve yerel bazda daha iyi bir yönetimin kurulmasına yardımcı olur (Börü ve Boyacı, 2016: 129). Mevzuat gereğince gerçekleştirilen faaliyetlere, alınan tedbirlere ek olarak eğitime erişimin çocuk üzerindeki psikolojik ve sosyal etkileri de gözetilerek çocukların eğitime erişimi desteklenmelidir.

Çocukların uyruklarına, sağlık veya kültürel durumlarına bakılmaksızın, her çocuğun zihinsel gelişimini destekleyecek eğitim ve öğrenim hayatına katılımının gerekliliği yukarıda da belirtildiği gibi ilgili belgelerde vurgulanmıştır. Bu kapsamda Unicef’in de belirttiği gibi temel eğitim hakkı, Türkiye’de bulunan GK altındaki Suriyeli çocuklara MEB tarafından sağlanmaktadır (Unicef Nihai Raporu, 2022). Türkiye’de ilk öğretim ve ortaöğretim ücretsiz ve zorunludur ve GK altındaki Suriyeli çocuklar için de bu şekilde uygulanmaktadır.

Konuya ilişkin literatür taraması yapıldığında Suriyeli çocukların eğitime erişimine dair birçok saha araştırması yapıldığı ve konu özelinde tezler, makaleler

yazıldığı görülmüştür. Ancak bazı çalışmalarda, Suriyeli çocukların bulunduğu okullarda çalışmalar ve araştırmalar yapılmış olsa dahi GK altındaki Suriyeli çocuklar ibaresi kullanılmadığı, mülteci/göçmen çocuklar, yabancı çocuklar, sığınmacı çocuklar ibarelerinin kullanıldığı görülmektedir (Dere ve Demirci, 2023; Emin, 2016; Bucak, 2021). Bu nedenle bölümde alıntı yapılan cümlelerin bazılarında kaynakta kullanılan terime bağlı kalınarak, GK altındaki Suriyeli çocuklar ibaresi yerine mülteci, sığınmacı, göçmen terimleri kullanılmıştır. Bu husus literatürdeki kavramsal kargaşaya ilişkin olup çalışmada Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşları, oradan gelen vatansızlar ve mülteciler için GK altındaki kişiler ibaresi kullanılmaktadır.

3.4.2.1.2. Geçici Koruma Altındaki Çocukların Eğitime Dahil Edilmeleri

2011 yılında Suriye savaşının başlaması ve ilk göç akınlarının Türkiye'ye ulaşması ile bu sürecin geçici olduğu düşünülmüştür. 2012 yılına gelindiğinde de göçün geçici olma durumuna dayanarak çocukların eğitim hayatına dahil edilmesi konusunda da geçici çözümler üretilmiş ve Suriyeli çocuklara kamplarda eğitimler verilmeye başlanmıştır.

AFAD'ın 2013 yılında yayınladığı Rapora göre Geçici Koruma altındaki kişilerin kaldıkları kamplarda yürütülen eğitim faaliyetleri kapsamında 1 Kasım 2013 tarihi itibarıyla yaklaşık 46 bin Suriyeli öğrenci (okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lise) eğitim görmüştür. Öğretmenlerin 1.546'sı Arap olup, toplamda 1.923 öğretmen ile başta Türkçe ve Arapça dersleri almışlar; matematik, hayat bilgisi, bilgisayar, din kültürü ve sosyal bilgiler ağırlıklı dersleri müfredata uygun bir şekilde almışlardır (AFAD, 2013.1: 49). Eğitime dahil olan GK altındaki çocuk sayısı, yıllar geçtikçe Türkiye'ye yönelen göç dalgalarının artmasına bağlı olarak yine artış göstermiştir. MEB de Türkiye'deki bütün kamu kurumları gibi artan göçle birlikte sistemini yeni duruma uydurma düşüncesine bürünmüş ve yeni çalışmalar yapmaya başlamıştır (Topçu, 2017: 15).

Türkiye'ye gelen Suriyelilerin en azından yakın bir gelecekte ülkelerine geri dönmeyeceklerinin anlaşılması üzerine eğitim gibi boşluk kabul etmeyen bir alanın düzenlemeleri ancak 2014 yılının sonlarına doğru sistematik bir çerçevede ele alınmaya başlanmıştır (Emin, 2016: 12). Kamplarda verilen eğitimlerin yetersiz olduğu ortaya çıkmış ve buna yönelik alınacak tedbirler kapsamında mevzuatın yetersiz veya eksik kaldığı noktalarda bu eksiklerin giderilebilmesi amacıyla Milli

Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından 23.09.2014 tarihinde Yabancılar Yönelik Eğitim – Öğretim hizmetleri konulu bir Genelge (Bu başlık altında Genelge olarak tabir edilecektir.) yayınlanmıştır. Genelge’de, ‘*Ülkemizde bulunan, öncelikle zorunlu eğitim çağındaki öğrenciler olmak üzere, yabancılar yönelik yürütülen eğitim-öğretim faaliyetinin koordine edilmesi, eğitime erişim ve kaliteli eğitim hizmetlerinin sunulması, alanlarında ilgili birimler ve kurumlar ile eş güdüm içerisinde çalışmaların yürütülmesi ve acil durumlarda gerekli tedbirlerin alınmasına yönelik iş ve işlemler*’ için yapılması gerekenlere ilişkin düzenlenmeler mevcuttur. Genelgede ayrıca Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme gibi uluslararası yükümlülükler vurgu yapılarak yabancı uyruklu öğrencilere yönelik eğitim politikasının dayanaklarına işaret edilmiştir (Şimşek ve Kula, 2018: 13).

Genelge’de kitlesel akın ile ülkemize gelen yabancılar ibaresi ile Geçici Koruma Altındaki Suriyeli çocuklar kastedilmektedir ve getirilen düzenlemeler Geçici Koruma Altındaki Suriyeli çocukların eğitime erişimleri amacına yöneliktir. Milli Eğitim Bakanlığı’nın 02 Eylül 2016 tarihli açıklamalarında da ülkemizde bulunan Suriyeli çocukların Türk Eğitim sistemine entegre edilebilmeleri için alt yapı çalışmaları içerisinde olduğu, Genelge kapsamında kurulan Geçici Eğitim Merkezlerinde (GEM) ve normal okullarda Türk müfredatına göre eğitim almalarının önemli olduğu vurgusu yapılmıştır.²⁰

Geçici Eğitim Merkezleri (GEM), eğitim alanında çalışan hükümet dışı örgütler ya da doğrudan Suriyeliler veya kamplarda devlet, uluslararası ya da ulusal kuruluşlar tarafından kurulmuş olan okullardır (Gencer, 2017: 842). MEB, yeni sistemle bütün Suriye okulu olarak açılmış okullara MEB’e bağlı olarak ders verme şartı getirmiş, böylece bu okullarda verilen eğitimleri daha iyi denetlenme imkanı olmuş, aynı zamanda müfredatlara Türkçe dersi eklenerek çocukların Türkiye’ye ve ileride devlet okullarına gittiklerinde okullara uyum süreçleri desteklenmiştir (Topçu, 2017: 14). MEB tarafından yayınlanan ilgili Genelgede ayrıca, GK altındaki Suriyeli Çocukların ülkelerindeki eğitimlerinin yarım kalmaması, ülkelerine döndüklerinden yıl kaybı yaşamadan eğitime devam edebilmeleri, Türkçe öğrenebilmeleri ve eğer kamu okullarında örgün eğitime devam edeceklerse entegrasyon sorunu

²⁰ Erişim 2024: <https://meb.gov.tr/suriyeli-ogrenciler-turk-egitim-sistemine-entegre-edilecek/haber/11815/tr>

yaşamamaları amaçlarıyla Geçici Eğitim Merkezleri (GEM) kurulması düzenlenmektedir. GEM’lerde yukarıda belirtilen amaçlara uygun olarak mesleki beceri eğitimleri, sosyal ve kültürel kurslar düzenlemektedir ve ‘Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi’ (Proje olarak anılacaktır.) kapsamında Türkçe bilmeyen öğrencilere Türkçe öğretimi uygulanmıştır. GEM’lerde Suriye’deki eğitim müfredatına uygun olarak Arapça dilinde dersler de verilmektedir. Geçici eğitim merkezlerinde Suriyeli öğrencilere hem kendi dillerinde hem de Türkçe eğitim verilmektedir. GEM’lerde eğitim veren Suriyeli öğretmenler her iki dilde de eğitim verilmesinin önemini vurgulamakta; Suriyeli öğrencilerin Türkçe öğrenmelerini istemekte fakat bu öğrencilerin kendi anadillerinden uzak kalmalarına ise sıcak bakmamaktadırlar (Usta ve ark., 2018: 182).

2015 yılında ise GEM’lerin aşamalı olarak kapatılarak Suriyeli çocukların devlet okullarına geçişleri başlatılmıştır. Proje, 2016 yılında başlamış ve II. Fazı geliştirilerek 2018 yılında uygulanmaya devam edilmiştir. Şu anda Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde Türk Eğitim Sisteminde Çocuklar İçin Kapsayıcı Eğitimin Desteklenmesi Projesi (PIKTES) yürütülmeye devam etmektedir. Suriyeli çocukların eğitim sistemine entegrasyonunu hızlandırmak amacıyla ayrıca MEB, Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü” bünyesinde “Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı” adı altında bir daire oluşturmuştur. Bütün bu çalışmalar eğitim alanında sonradan ortaya çıkan ihtiyaçların karşılanması, Suriyeli çocukların eğitim hayatına dahil olabilmeleri ve nitelikli ve kapsayıcı eğitime erişebilmeleri amacıyla yapılmıştır.

MEB’in Eylül 2016 açıklamalarında 60 binin üzerinde Suriyeli çocuğun, Türk Vatandaşı çocuklarla aynı okullarda, aynı sınıflarda eğitim gördüğü; yaklaşık 260 bin civarında Suriyeli çocuğun ise kendi eğitim dillerinde Geçici Eğitim Merkezlerinde eğitim aldıkları belirtilmiştir.

GK altındaki kişilerin kaldıkları kamplarda yürütülen eğitim faaliyetleri kapsamında ise 1 Kasım 2013 tarihi itibarıyla yaklaşık 46 bin Suriyeli öğrenci (okul öncesi, ilkökul, ortaokul ve lise) 1.546’sı Arap olmak üzere, toplamda 1.923 öğretmen ile başta Türkçe ve Arapça dersleri olmak üzere matematik, hayat bilgisi, bilgisayar, din kültürü ve sosyal bilgiler ağırlıklı dersleri müfredata uygun bir şekilde almaktadır (AFAD. 2013.1: 49). Bu verilere bakıldığında da eğitime dahil olan GK

altındaki çocuk sayısının, yıllar geçtikçe Türkiye'ye yönelen göç dalgalarının artmasına bağlı olarak artış gösterdiği görülmektedir.

Gencer, 2017 yılı itibariyle Suriyeli çocukların okullaşabilmesi için yapılan pek çok çalışmaya rağmen, Türkiye'de halen (yaklaşık 1 milyon) okul çağındaki Suriyelilerin yüzde 41'i eğitim süreçlerine dahil edilemediğini belirtmektedir (Gencer, 2017: 843). Unicef 2021 verilerine bakıldığında, Türkiye'de GK altındaki yaklaşık 1 milyon 125 bin Suriyeli çocuktan, yaklaşık 731 bin çocuk (çocukların %65'i) eğitime erişebiliyorken yaklaşık 392 bin çocuk okula kayıt olmamış ve eğitim dışı kalmıştır (Unicef Nihai Raporu. 2022).

Tablo 5.

Eğitime Erişime Dair Sayısal Veriler 2021

Kategori	Sayı
Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Çocuk Sayısı (Eğitim Çağındaki)	1.124.353
Okula Kaydolan Suriyeli Çocuk Sayısı (2021 verileri)	731.713 (%65)
Okula Erişemeyen Çocuk Sayısı (2021 verileri)	392.640 (%35)

Kaynak: UNICEF Türkiye'de Geçici Koruma Altında Olan Suriyeli Çocuklara Yönelik Eğitim Müdahalesinin Belgelendirilmesi – Nihai Raporu. 2022.

GK altındaki kişi sayısının çok yüksek olduğu 2023 yılında, Unicef verilerine göre Türkiye'de, 693.738 Suriyeli (342.408 kız; 351.330 erkek) (ve diğer uyruklardan 119.852 mülteci) çocuk Türk Devlet Okullarında resmi eğitime kayıtlıdır. (UNICEF Syria Crisis - Humanitarian Situation Report (Refugees), 2023) Göç İdaresi Başkanlığı'nın 02.02.2023 İstatistiki verilerine göre Türkiye'de 3,5 milyon GK altındaki Suriyeli bulunmaktaydı ve bu nüfusunu yaklaşık 1 milyon 600 bini çocuktan oluştu. Eğitim döneminde olmadığı kabul edilen 0-4 yaş arası 440.225 çocuğu bu sayıdan çıkardığımızda eğitim çağındaki olduğu kabul edilen yaklaşık 1 milyon 200 bin çocuk resmi bir şekilde Türkiye'de ikamet etmekteydi. Bu veriler incelendiğinde 2023 yılı içerisinde yaklaşık 500 bin çocuk okullara erişememekte ve eğitim dışı kalmaktadır.

Tablo 6.*Eğitime Erişime Dair Sayısal Veriler 2023*

Kategori	Sayı
Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Toplam Suriyeli Sayısı	3.500.000
Toplam Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Çocuk Sayısı	1.600.000
Eğitim Çağında Olmayan Çocuklar (0-4 yaş)	440.225
Eğitim Çağındaki Çocuklar	1.200.000*
Okula Erişemeyen Çocuk Sayısı	≈500.000**
Eğitime Erişen çocuk Sayısı	693.738
Eğitime Erişim Oranı (UNICEF 2023)	(%57,8)***

Tabloya dair notlar: *Yaklaşık değerdir (1.600.000 - 440.225 ≈ 1.200.000)

**Yaklaşık değerdir (1.200.000 - 693.738 = Yaklaşık 500.000)

***Eğitime erişen çocuk sayısı (693.738) / Eğitim çağındaki çocuk sayısı (1.200.000)= %57,8

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, 02.02.2023 tarihli İstatistiki Veriler- Unicef 2023 Verileri

400.000'den fazla okul çağındaki mülteci çocuk hala okul dışında ve eğitim fırsatlarına erişimleri yok. Psikososyal sıkıntı, çocuk işçiliği, çocuk evliliği ve diğer sömürü ve istismar biçimleri de dahil olmak üzere çok sayıda çocuk koruma riskiyle karşı karşıya olan Türkiye'deki en savunmasız gruplardan biridir (UNICEF Syria Crisis - Humanitarian Situation Report (Refugees), 2023). Bu nedenlerle eğitime erişim, koruma risklerinin oluşmaması için önleyici çalışmaların başında gelmekte olup eğitim çağında olan (her çocuk gibi) GK altındaki ve diğer Suriyeli çocukların da eğitime erişimleri desteklenmeli ve eğitim dışı Suriyeli çocuk sayısı düşürülmelidir.

3.4.2.1.3. Eğitim Hakkına Erişimde Yaşanan Sorunlar

Tezin bu bölümünde Geçici Koruma altında bulunan veya henüz Geçici Koruma statüsü kazanmamış Suriyeli çocukların eğitim hakkına erişim konusunda yaşamakta oldukları en temel engeller üzerinde durulmuştur. Eğitime erişimi engelleyen veya eğitime devamı etkileyen bu faktörlerden bazıları şöyledir:

- Yerel halk ile Suriyeli çocuklar ve aileleri arasındaki dil bariyeri, iletişim sorunları. İletişim sorunları Suriyeli çocukların öğretmenleri ve arkadaşları ile iletişim kurması, derslere katılımı önündeki engeldir. Aynı zamanda eğitimciler ile Suriyeli çocukların Türkçe bilmeyen aileleri arasında da iletişim sorunları yaşandığı bir konudur.

- Bürokratik Engeller Suriyeli çocuğun GK kaydına erişememesi, GK kaydının durdurulması veya okulların yabancı öğrenci kontenjanlarının dolması gibi gerekçelerle çocuğun okul kaydının yapılmaması şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

- Eğitimcilerin Tutum ve Davranışları çocuğun okula kaydı aşamasından başlamakta ve çocuğun eğitim hayatı boyunca devam etmekte; çocuğun akademik başarısını ve okula devamlılığını etkileyen bir noktadadır.

- Akranlar Arası Çatışmalar çocuğun okula devamlılığını etkileyen bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

- Aile İçerisinde Yaşanan Sorunlar, çocuğun ekonomik gerekçelerle iş hayatına katılma veya bakım sorumluluğu altına sokulması nedenleri ile eğitime yönlendirilmemesi, çocuğun akademik alanda desteklenmemesi gibi sorunları içermektedir. Suriyeli ailelerin eğitime bakış açıları ve bu durumun çocuğa etkisi aktarılmaktadır.

3.4.2.1.3.1. Dil Sorunları

Suriyeli çocukların okullaşmalarının önündeki en büyük engellerden biri dil bariyeri olarak görülmektedir. Suriyeli öğretmenlerle yapılan görüşmeler neticesinde öğrencilerin ve öğretmenlerin dil sorunu yaşadıkları, dil eğitimi konusunda bazı güçlüklerle karşılaştıkları tespit edilmiştir (Usta ve ark., 2018: 181). Keleş, Kapsayıcı Bir Eğitim Sistemi ile Köprüler Kurmak – Hatay’da Yaşayan Suriyeli Çocuklar Örneği araştırmasında, öğretmen ve öğrenci görüşmelerinde benzer bulguları elde etmiş ve Suriyeli öğrencilerin eğitim sürecinde yaşadıkları temel sorununu dil olduğunu ortaya koymuştur. Türk devlet okullarında Suriyeli çocuklar ana dilleri Arapça olduğundan ve Türkçe az biliyor olduklarından, T.C. vatandaşı çocuklar, öğretmenler ve yöneticilerle iletişim kurmakta sorun yaşamaktadırlar (Keleş, 2019: 103). Ayrıca dil sorunları nedeni ile iletişim sorunları yaşayan çocukların akademik başarıları, akranları ile oyun oynayarak sosyalleşme, okula uyum süreçleri sekteye uğramaktadır. Çünkü dil karşılıklı iletişim kurulabilmesi ve birbirini anlayabilmek adına kullanılan bir araçtır ve aynı dili konuşmayan bireyler arasında çatışmaların ve uyumsuzlukların daha çok yaşanması muhtemeldir. Konuya göç eden bireyler açısından bakıldığında dil yoksunluğu göç eden bireylerin yerel yaşama dâhil olamamasının ve uyum sağlayamamasının en büyük nedenini oluşturmaktadır (Yılmaz ve Günay, 2022: 9). Aynı tespit Dere ve Demirci (2023) “Türkiye’de Göçmen Öğrencilerin Eğitimde Karşılaştıkları Sorunlar” araştırmalarında da

karşımıza çıkmaktadır. Türkiye’de göçmen öğrencilerin eğitime dahil olmasında dil bilmemenin getirdiğin iletişim zayıflığı ve uyum sorunlarının birçok zorluğa neden olduğu belirtilmiştir. Suriyeli çocukların Türkçe öğrenmeden eğitime dahil olduklarında okul içi etkinliklere ve tartışmalara katılamadıklarını, eğitim dönemi boyunca Türkçe öğrenme aşamasında olduklarını ve akademik başarılarının bu durumdan olumsuz etkilendiği ortaya konulmuştur (Keleş, 2019: 107).

Öğrencilerin dil sorununu aşamamaları, sorunlarını farklı yollarla ifade etmeye çalışmaları, bağırarak konuşmaları ve diğer faktörler disiplinsiz-kuralsız bir eğitim çevresinin oluşmasına neden olmaktadır. Bundan dolayı öğrencilerin anlaşılabilir olma ve anlıyor olabilmelerinin sağlanabilmesi için dil iletişim problemlerinin çözülmesi gerekmektedir (Koşar ve Aslan, 2020: 1817).

Hatay’ın etnik ve kültürel yapısı nedeni ile Hatay’da yaşayan Suriyeli bireyler açısından dil probleminin sorun olmaması veya daha az sorun yaşanan konulardan biri olması beklenmektedir. Arapça bilen nüfusun fazla olması, her ilçede ve her kamu kurumunda Arapça bilen kişilerin olmasının iletişimi kolaylaştırdığı düşünülebilir. Yerel halkın bir kısmının Arapça bilmesi Suriyelilerin iletişim ve uyum sürecine çokça katkıda bulunmuştur. Ancak bu durum düşünüldüğü gibi dil bariyeri nedeni ile yaşanan problemleri tamamen ortadan kaldıran bir etki yaratmamıştır.

Şöyle ki; Hatay’daki Suriyeli nüfusunun en yoğun ikamet ettiği ilçeler Antakya, Kırıkhan, Reyhanlı ve İskenderun’dur.

Tablo 7.

Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması

	İlçe	İlçe Nüfusu	Suriyeli Nüfusu	Suriyeli nüfusun İlçe nüfusuna oranı (%)
1	Reyhanlı	98.534	129.354	% 131,28
2	Antakya	377.793	126.890	% 33,59
3	Kırıkhan	115.196	56.025	% 48,63
4	İskenderun	248.335	38.642	% 15,56
5	Altınözü	61.106	18.353	% 30,03
6	Yayladağı	35.460	15.233	% 42,96
7	Dörtöyl	123.891	11.056	% 8,92

Kaynak: *Sosyo Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması (SEGE) Araştırması-2017.* (Aktaran: Antakya Ticaret ve Sanayi Odası, 2021) yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tabloda gösterilen ilçelerde Reyhanlı'da Arapça bilen yerel halk çoğunlukta olmakla beraber, Suriyeli nüfusunu en yoğun olduğu ikinci ilçe olan Antakya'da yerel halkın çok küçük bir kısmı Arapça bilmektedir. Ayrıca son yıllarda Arapça bilen T.C. vatandaşı ailelerin çocukları Arapça dilini öğrenmemekte veya Arapça bilseler dahi okullarda Arapça konuşulmamaktadır. Bu bağlamda Arapça bilen yerel halk ile ortak dilin kullanılıyor olması sosyo-kültürel alanda ve uyum süreci için olumlu etkiler yaratsa da özellikle çocukların eğitim hayatını doğrudan etkileyen bir faktör olamamıştır.

3.4.2.1.3.2. Bürokratik Engeller

GK altındaki çocukların eğitim hakkına erişimlerindeki bürokratik engellerden bahsederken İl/İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri nezdinde yaşanan sorunlar, okul idareleri ile yaşanan sorunlar, idari prosedürlere bağlı engeller kastedilmektedir. Türkiye'de, eğitim hakkına ilişkin mevzuat çerçevesinde GK kimlik belgesi bulunan ve yabancı kimlik numarası bulunan çocuklar eğitime erişebilmektedir (Gencer, 2017: 841). Eğitim hakkına erişim konusunda yaşanan bazı engeller şöyledir: okula kayıt sürecinde talep edilen belgelerin GK altındaki çocuklar veya henüz GK kimlik belgesi alamamış çocuklar için temin edilemez olması, okul idaresinin öğrenciyi okula kaydetmemek amacıyla yabancı öğrenci kotasının dolduğuna dair beyanları, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) elektronik kayıt sisteminde yabancı öğrenciler için giriş yapılamadığının belirtilmesi, mahkemeden alınan eğitim tedbiri kararına rağmen çocuğa eğitim dönemini belgelendirebilecek karne düzenlenememesi. Bu sorunlar eğitim konusunda geçici çözümler bulunması, belirsizliklerin çok olması ve kamu kurumları arasındaki iletişim eksikliği olması gibi sebeplerden kaynaklanabilmektedir. Dere ve Demirci (2023: 116), araştırmalarında buna dair tespitleri ortaya koymuşlar ve bilgi eksikliğini, geçici çözümler üretilmesini, kurum ve kuruluşların iş birliği yetersizliğini Suriyeli çocukların eğitime entegrasyonunda politika kaynaklı sorunlar olarak değerlendirmişlerdir.

Suriyeli bir çocuğun eğitim hakkından yararlanmasını engelleyen bazı faktörler Hatay'da saha gözlemleri esnasında şu şekilde tespit edilmiştir:

- Çocuğun geçici koruma statüsü veya başka bir yasal kalış hakkı olmaması

- Çocuğun veya ailesinin GK kimlik belgesinin, ülkesine gönüllü geri dönüş veya Göç İdaresi'nin başkaca bir işlemi sonucunda pasife alınmış olması. (GK kimlik belgesinin pasif olması kişinin Türkiye'de eğitim, sağlık hakları gibi temel haklardan, sosyal yardımlardan yararlanmama gibi sonuçları doğurmaktadır.)
- Çocuğun GK kaydının Hatay dışında farklı bir ilde olması
- Çocuğun Hatay'da GK statüsü almış, ebeveynlerinin veya bakmakla yükümlü olan kişinin GK kaydının Hatay'dan farklı bir ilde olması
- Çocuğun GK kimlik belgesinin aktif olması ancak ebeveynlerinin veya bakmakla yükümlü olan kişinin GK kaydının pasif olması
- Okul yönetiminin veya öğretmenlerin Geçici Koruma altında bulunan çocukların hakkına sahip oldukları ve bu kapsamdaki eğitim politikaları konusundaki bilgi eksiklikleri. "Türkiye'de göçmen öğrencilere yönelik uygulanan eğitim politikaları hakkında öğrencilerin, öğretmenlerin ve idarecilerin yeterince bilgilendirilmemeleri bilgilerin eksik kaldığını, bu durumun göçmen öğrencilerin eğitime entegrasyonlarının sağlanması önünde engel oluşturduğunu literatürdeki bilgilere dayanarak söylemek mümkündür." (Dere ve Demirci, 2023: 119).
- Okul idareleri tarafından yabancı öğrenci kapasitelerinin dolduğunun iddia edilmesi.

Bürokratik sıkıntılar, çocukların maruz kaldıkları savaş tecrübesi düşünüldüğünde ikincil bir sorun olarak görülmektedir. Çocukların sosyal uyumlarını desteklemek ve eğitim hayatına dahil olmaları için Göç İdarelerinin desteğine ihtiyaç duyulmaktadır (Ergün ve Özsöz, 2022: 218). Yukarıda sayılan engeller eğitim hakkına erişimin aslında ne kadar zor olduğunu ve Suriyeli çocukların eğitim hayatına dahil olmak istediklerinde zorlandıkları ve örselendikleri göstermektedir.

Suriyeli çocukların eğitimleri konusunda yerleşik bir idari ve bürokratik birikim bulunmadığından, yerelde okul idarelerinin veya İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerinin inisiyatif kullanarak süreci hızlandırmaları beklenmektedir. Ancak eğitime ilişkin konular merkezi otorite tarafından belirlenmekte ve taşra teşkilatı yönlendirilmektedir. Sürecin bu şekilde ilerlemesi aksaklıklara neden olmakta çocukların eğitime erişimlerini geciktirmektedir (Taştan ve Çelik, 2017: 53).

3.4.2.1.3.3. Eğitimcilerin Tutum ve Davranışları

Eğitim hayatından en önemli faktörlerden bir tanesi öğretmendir. Öğretmenin, öğrenciye tutum ve davranışları çocuğun eğitim hayatını etkilemekte;

çocuklar arasındaki uyumu da sağlamaktadır. “Öğretmen, öğrencinin eğitim yaşamında, sosyo-kültürel uyumunda ve okulla bağ kurmasında oldukça önemli bir aktördür. Bu nedenle öğretmenler sınıfta mikro düzeydeki söylemlerine sürekli dikkat etmeli, öğrencilerin sözel ve sözel olmayan davranışlarına duyarlı olmalıdır.” (Şeker ve Aslan, 2015: 88). Unicef Nihai Raporunda (2022) öğretmenlerin her eğitim sisteminde eğitim kalitesinin merkezinde yer aldığını, ancak mülteci çocukların eğitiminde çok daha önemli bir rolü olduğunu vurgulamaktadır. Ancak Geçici Koruma Altındaki Suriyeli çocukların eğitim serüvenlerine baktığımızda okul, öğretmene, öğrencilere uyum sağlama konusunda sorunlar yaşadıklarını ve bu sorunları çocukların hayatlarındaki diğer birçok sorunla bir arada değerlendirdiğimizde GK altındaki çocukların okula devam etmeme eğilimlerinin artığı söylenebilir. Kiremit ve arkadaşları (2018: 9), Türkiye’de yaşayan Suriyeli öğrencilerin eğitim-öğretim hayatlarına devam edebilmeleri ve Türkiye’deki toplumsal hayata uyum sağlayabilmeleri için öğretmenlere önemli görevler düştüğünü belirterek bu konuya vurgu yapmışlardır.

Bunun yanı sıra savaştan kaçmış, göç yolunda çeşitli zorluklar yaşamış, yoğun travmaları olan çocuklara destek olmak, bu çocukların eğitim hayatına katılmalarını desteklemek zordur. Öğretmenlerin bu çalışma sistemi içerisinde çocuklara verimli olabilmeleri için kendilerinin de özel eğitimler almaları gerekmektedir (Keleş, 2019: 34).

Göçmen öğrencilerin eğitime entegrasyonlarının sağlanmasında okul sürecinde karşılaşılan sorunlar engel oluşturmaktadır. Bu sorunlar arasında; deneyimli öğretmen eksikliği, kademelere göre okullaşma oranlarında düşüş, okul kaydında yaşanan zorluklar, eğitim materyallerinin yetersizliği ve akademik başarısızlık yer almaktadır (Dere ve Demirci, 2023: 122).

GK altındaki çocukların eğitime dahil olurken yaşadıkların en büyük problemin dil bariyeri olduğu bilinmektedir. Araştırmalar da öğretmenler ve öğrenciler arasındaki en kritik sorunun dil farklılığı olduğunu göstermektedir. Öğretmenler dil engeli nedeni ile sınıflarında Suriyeli çocuklar istememektedirler (Cirit K., 2018: 39). Şeker ve Aslan (2015: 88) çalışmalarında “Bazı göçmen çocukların farklı kültürel geçmişe sahip olmaları nedeni ile öğretmenleri tarafından tutumları, tavırları ve konuşmalarıyla ayrımcılığa maruz kaldıklarını dile getirdiklerini belirtmişlerdir.”. Öğretmenlerin bu tarz yaklaşımları çocukları okuldan

uzaklaştırmakta, eğitime dahil olamayan çocuk, erken yaşta evlilik, çocuk işçiliği gibi diğer çocuk koruma riskleri ile karşılaşmaktadır.

Ergün ve Özsöz (2022), Geçici Koruma statüsündeki çocuklar ile yaptıkları görüşmelerde öğrencilerin öğretmenlerine yönelik memnuniyet içeren yorumlar yaptıklarını ve çocuklar ile öğretmenleri arasında sevgi bağının oluştuğunu belirtmişlerdir. Çocuklar devamı sorulara verdikleri cevaplarda okul ve derslerle ilgili olumlu yorumlara yer vermiş; öğretmenin eğitimdeki etkisinin ne kadar büyük olduğunu ortaya koymuşlardır.

3.4.2.1.3.4. Akranlar Arası Çatışmalar

Eğitim hayatına dahil olurken GK altındaki çocukların yaşadıkları bir başka sorun ise akranları arasında dışlanmadır. Hem akranlarıyla hem de öğretmenleri ile iletişim kuramayan Suriyeli öğrenciler, akranlarının onlarla oynamak istememesi ve sorunlarını dile getirememeleri nedeni ile yalnızlaşmaktadır. (Cirit K., 2018: 39). Dil bariyeri akranlar arası iletişimde de çok önemli yere sahiptir. Birbiriyle iletişim kuramayan çocuklar empati yapamıyorlar, sorunlarını konuşarak çözemiyorlar ve bazen ortak oyunlar dahi oynayamıyorlar. Bu durumlar Suriyeli çocukların akranları tarafından kabul görmemelerine neden oluyor.

Kiremit ve arkadaşlarının belirttiği gibi öğretmenler de aynı vurguyu yapmışlardır ve Suriyeli çocukların eğitim-öğretim döneminde yaşadıkları bir diğer sorunun akranları tarafından kabul görmeme, etiketlenme ve dışlanmaları olduğunu belirttiklerini kaleme almışlardır (2018). T.C. vatandaşı çocukların diğer çocuklara karşı tutumlarını etkileyen birçok faktör vardır: ailelerin veya medyanın Suriyelileri etiketlemesi, ötekileştirmesi, kültür farklılığının vurgulanması ve bu durumun çocuklarda nefret söylemine dönüşmesi bunlardan bazılarıdır.

3.4.2.1.3.5. Aile İçerisinde Yaşanan Sorunlar

Eğitime erişimin önünde birçok engel olduğu bilinmektedir. Özellikle Suriyeli çocuklarla ilgili yapılan saha araştırmaları, mülakatlar ve görüşmelerde çocukların aileden kaynaklanan bazı faktörlerin etkisi ile eğitime kaydolmadıkları ve eğitim dışı kaldıkları görülebilmektedir. Özellikler ebeveynlerin gelirlerinin olmaması veya düşük olması çocukların eğitim dışı kalması konusunda etkili olan temel sorunlardan en önemlilerinden biri olduğu görülmektedir (Taştan ve Çelik, 2017: 37).

Unicef Nihai Raporu'nda (2022) Suriyeli çocukların eğitime kayıtlarında yaşanan gecikmelerin nedenlerinden bazılarını şöyle sıralamıştır:

- Ailenin sürekli hareket halinde olması: Zorunlu göç mağduru ve henüz düzenini kuramamış ailelerin farklı nedenlerle şehir değiştirdikleri görülebilmektedir. Bu da çocukların eğitime dahil olmalarını engellemektedir.
- Çalışma baskısı: Maddi gücü yetersiz olan aileler, çocukların iş hayatına katılımı ile evin geçimini desteklemelerini beklemektedir. Bu husus kız çocuklar için evde bakım hizmetine katılım (ev işlerine yardım, küçük kardeş/kardeşlere bakma zorunluluğu gibi) şeklinde görülürken, erkek çocuklarda iş piyasasına katılım ve maddi destek beklentisi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Eğitim çağında bulunan çocukların trafik ışıklarında mendil satmaları, ayakkabı boyamaları, fırında çalışmaları vb. etkenler eğitim için ayrılan vakti kısıtlamakta, başarı düzeyini etkilemekte, çocukların eğitime olan inançlarını kaybetmelerine neden olmaktadır (Koşar ve Aslan, 2020: 1811).
- Kültürel tutumlar: Erken yaşta ve zorla evliliklere yönlendirilen çocuklar da eğitim hayatından uzaklaştırılmaktadır. Ayrıca bazı aileler kız çocuklarının erkek çocuklarla aynı sınıfta olmasını istememektedir (UNICEF Nihai Raporu, 2022: 21).

Yukarıda belirtilenlere ek olarak Koşar ve Aslan'ın Ankara'da okul yöneticileri ile yapmış oldukları araştırmaya göre Suriyeli çocukların (araştırmada GK altındaki çocuklar, göçmen Suriyeli çocuklar olarak belirtilmiştir.) eğitim hayatlarını Kalabalık-Karışık-Birlikte yapının etkilediği de ortaya konulmuştur. Okul dışı sorunlarına ilişkin bulgular arasında sayılan bu husus çok kalabalık, evlenen, üvey anne, üvey kardeş, büyük anne, büyük baba gibi kişilerin aynı evde karışık bir yapı içerisinde yaşadıkları kaotik bir ortamın varlığı tespit edilmiştir. Ayrıca ailelerin eğitimsiz ve bilinçsiz olmaları da Suriyeli çocukların eğitim dışı kalmalarına neden olduğu görüldüğü belirtilmiştir.

Usta ve arkadaşları, öğretmenlerle yaptıkları görüşmelerde elde edilen çıktıları değerlendirirken, Suriyeli çocukların maddi sorunlar nedeni ile okula gitmediklerini, okula gitseler dahi GK statüsü alamamış olan çocukların T.C. vatandaşı çocuklar ile aynı haklara sahip olamadıklarını, bazı çocukların okula çok uzak yerlerde oturduklarını ve servis ücreti ödeyecek maddi imkanlarının olmadığını dile getirmişlerdir. Usta ve arkadaşları, belirtmiş olduğu hususlar çocukların, ailenin

sosyal ve ekonomik durumunun yarattığı etki ile okul dışı kaldığını göstermektedir (2018: 181). Koşar ve Aslan, bunu destekler nitelikte Suriyeli ailelerin yardıma bağımlı ve talepkar yapıda olmalarının çocuğun eğitim hayatı üzerinde etkileri olduğunu belirtmişlerdir (2020: 1809).

3.4.2.2. Sağlık Hakkı ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar

Sağlık hakkı, Anayasal haklardan biri olup herkesin erişiminin mümkün olduğu vatandaş ve yabancılar için tedavi imkanı tanıyan bir haktır. Çocukların sağlık hakkına erişimine ilişkin Çocuk Koruma Kanunu’nda özel düzenleme vardır ve bu kapsamda çocuğun sağlık hizmetlerine erişimi için gereklilik var ise koruyucu ve destekleyici tedbirler kapsamında sağlık tedbiri kararı alınabilmektedir. Sağlık tedbiri kararı, çocuğun kendi aile ortamında korunmasını sağlamak amacıyla alınan tedbirlerden biridir.

Geçici Koruma Yönetmeliği (GKY), geçici korunanlara sağlanan hizmetler başlığı altında sağlık hizmetleri de düzenlenmiştir.²¹ Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslar 2015 yılında yürürlüğe konulmuştur.²² Bu esasların amacı, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 91’inci maddesi çerçevesinde geçici koruma altına alınanlara sağlık hizmeti sunulmasına ilişkin esasların belirlenmesidir.

BMÇHS’nde her çocuğun sağlık hizmetinden yararlanma hakkı vardır şeklinde düzenleme mevcuttur ve sağlık hizmetine erişim için herhangi bir şart olmadığı bilinmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü Anayasası’nda en yüksek seviyede ve herkes tarafından ulaşılabilir olan sağlık hizmetinden yararlanma olarak belirtilen sağlık hakkından faydalanmada; ırk, din, siyaset, düşünce, ekonomik ve sosyal açıdan bireyler arasında ayrımcılık yapılmaması gerektiği belirtilmektedir (Baybara ve Yurdakul E., 2022: 64). Bu kapsamda Suriyeli çocukların da sağlık hakkına en yüksek seviyede ulaşabilmesi, sağlık hakkına erişim konusunda ortaya çıkan engellerin kolaylıkla ve en hızlı şekilde ortadan kaldırılması gerekmektedir.

²¹ Geçici Koruma Yönetmeliği madde 26 ‘Geçici Korunanlara Sağlanacak Hizmetler’ ve madde 27 ‘Sağlık Hizmetleri’ kenar başlıkları ile düzenlenmiştir.

²² <https://multecihukuku.net/ulusal-mevzuat/gecici-koruma-altina-alinanlara-verilecek-saglik-hizmetlerine-dair-esaslar-yonergesi/> Erişim: Mart 2025

Anayasa ve ilgili ulusal ve uluslararası mevzuat çerçevesinde GK altındaki çocukların, sağlık hizmetlerinden faydalanmaları yasal bir zorunluluktur. Çocukların en yüksek standartlarda sağlık hizmetlerinden faydalanmaları, yaşama hakkıyla da bağlantılı olarak ihmal edilen, tedaviye erişemeyen, istismara uğrayan veya işkenceye maruz bırakılan çocukların iyileştirilmeleri ve yeniden topluma kazandırılmaları devletin sorumluluğundadır.²³

Hatay'da GK altındaki çocukların temel sağlık hizmetlerine ücretsiz olarak erişebildikleri ancak GK altına alınabilecek ancak bürokratik engellerden dolayı henüz İGİM tarafından kendisine GK kimlik numarası tanımlanmamış Suriyeli çocukların hastanelere erişim konusunda sorun yaşadıkları gözlemlenmektedir. Ya da GK altında ancak GK kimlik belgesi belli gerekçelerle durdurulmuş, Mevzuat kapsamında Suriyeli çocukların sağlık hakkına erişiminin önündeki engellerin kaldırılması için açık düzenlemeler olmasına rağmen uzun süren bürokratik engellerin aşılamaması durumunda farklı hukuki prosedürler devreye sokulmaktadır. Bu kapsamda çocuklar için mahkemelere başvuru yapılarak sağlık tedbiri kararları ile sürecin yürütülmeye çalışılmaktadır. Acil tedaviye ihtiyacı olan çocuklar için mahkemeden alınan sağlık tedbiri kararlarını uygulamaya sokmak bazen zor olabilmekte, bazen mahkeme kararı ile başvuru yapılan hastaneler bu kararı tanımamakta ve çocuğun tedavisini gerçekleştirmemektedir. Böylece çocuğun özel hastanelerde yüksek ücretlerle sağlık hizmetine erişmeye çalışması sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu durumlar çocuğun, temel insan haklarından olan sağlık hakkına erişimini engelleyen hususlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sağlık hakkına erişimdeki bir diğer engel ise çocuğun veya ailesinin GK kimlik kayıtlarının durdurulmuş olmasıdır. GK kaydının durdurulmuş olması demek GK kimlik belgesinin sağladığı bazı haklara erişememek demektir. Erişimi engellenen haklardan biri ve en önemlisi sağlık hakkıdır. Bu durumlarda da çocuklar hastanelere erişememekte ve tedavi olamamaktadır.

GK altındaki çocukların yaşama ve gelişim haklarının da varlığı temel mevzuatlarla ortaya konulmuşken çocukların sağlık hakkına erişimi önündeki engellerin kaldırılması, yetişkin bireylere uygulanan yasal prosedürlerin çocuklar söz konusu olduğunda çocuğun üstün yararı gereğince daha esnek uygulanması gerekmektedir. Çocuğun hastanelere ve ilaca erişimi engellenmemelidir.

²³ <https://www.saglikhakki.net/post/cocuklarinsaglikhaklari> sayfasından yararlanılmıştır.

3.4.2.3. İsim, Kimlik ve Vatandaşlık Hakkı

BMÇHS, çocukların doğdukları anda tabiiyeti, ismi ve aile bağlarını tespit edebilecek ve bunları korumalarına saygı gösterecek şekilde kendilerine bir kimlik verilmesi gerektiğini vurgular. Çocuk, bulunduğu devletten aldığı kimlik ile varlığını ispat etmiş olur ve toplum içerisinde yer edinebilir. Çocuğa yasaya aykırı şekilde kimlik belgesi verilmemesi durumunda BMÇHS'ne Taraf Devlet olan Türkiye'nin gerekli koruma ve desteği vererek çocuğun kimliğe erişimini sağlaması gerekmektedir.

Türkiye'de bulunan GK altındaki çocukların yaşadıkları en büyük problemlerden biri doğdukları anda kendilerine kimlik verilmemesidir. Unicef 2018 yılında Türkiye'de doğan Suriyeli çocukların doğum kayıt oranını %79,1 olarak raporlamıştır. Türkiye'de doğan Suriyeli çocukların %20'den fazlası kayıt olamamakta, isim ve kimlik belgesi alamamaktadır.²⁴ Suriyeli çocuklara doğumlarında GK kimlik belgesi verilmemesi bazı sebeplere dayandırılmaktadır:

- Annenin GK kimlik belgesi bulunmaması
- Annenin GK kimlik belgesini güncelleyemiyor olması, belgesinin durdurulmuş olması ve doğum yapılan ilden farklı bir ilde kayıtlı olması
- Annenin bekar bir anne olması
- GK başvurusu esnasında babanın İGİM'de bulunmaması. Anne bekar anne olabilir veya ayrılmış, terk edilmiş, diğer kişiden haber alınamıyor olabilir. Ayrıca Unhcr, Türkiye'deki Suriyeliler Hakkında Sıkça Sorulan Sorular belgesinde yeni doğan kaydında anne, baba veya yasal danışmanın hazır bulunmasının yeterli olacağını belirtmiştir.²⁵ Bunlara rağmen İl Göç İdaresi'nde beyan esnasında babanın bilgilerinin sisteme girilme isteği de göz önüne alındığında babanın bulunması İGİM tarafından şart koşulmakta; aksi takdirde çocuğun kaydı yapılmamaktadır (Eren, 2020: 235).
- Hastaneden alınan doğum raporu bulunmasına rağmen, Nüfus Müdürlüğü tarafından doğum bildirir formunun verilmemesi.

²⁴ UNICEF Türkiye (2022). Annual Report 2022 – Türkiye sayfasından yararlanılmıştır.

²⁵ https://www.unhcr.org/tr/sites/tr/files/legacy-pdf/frequently_asked_questions

Yukarıda belirtilen ve diğer birçok sebeple çocuğa GK kimlik belgesi tanımlanmadığı örneklerle karşılaşılmaktadır. Bu hususlar çocuğun isim ve kimlik hakkını elde edememesi bununla bağlantılı olarak vatandaşlık hakkını elde edememeleri anlamına gelmektedir. Reynolds ve Grisgraber, 2015 yılında “Türkiye’de Yenidoğan Kaydı: Suriyeli Çocukların Geleceğini Korumak” başlığı ile yayınladıkları Rapor’da Türkiye’de doğdukları zaman çocuklara kimlik ve isim verilmemesi, doğum tarihlerinin kaydedilmemesi çocukların eğitim ve sağlık hakkına erişmelerini engelleyecektir. Ayrıca çocukların insan ticareti mağduru, erken yaşta evlilik mağduru olmalarına neden olacak, Suriye’ye dönmek istediklerinde orada vatandaşlık talebinde bulunmalarını da zorlaştıracaktır.²⁶

Türkiye’de doğan Suriyeli anne-babanın çocuğuna, GK kimlik belgesi verilmediğinde çocuk Türkiye’de doğduğunu, Suriyeli anne-babanın çocuğu olduğunu, Suriye Cumhuriyeti Vatandaşı olduğunu ispatlayamayacak ve böylece vatansızlık riskiyle karşı karşıya kalacaktır. Şöyle ki; Suriye Cumhuriyeti vatandaşı anne ve babanın çocuğu kan yoluyla vatandaşlık kuralı kapsamında Suriye Cumhuriyeti Vatandaşlığını kazanacaktır. Ancak doğum yaptığı ülke olan Türkiye’de çocuğa kimlik belgesi verilmediğinde çocuk vatandaşlığını ispat edemez duruma düşmektedir. Vatandaşlık, doğum belgesi ve kimlikle teyit edilebilir ve bunlar bulunmadığında çocuk herhangi bir ulusa bağlılığını kuramamış olacaktır.²⁷ Türkiye’de doğan Suriyeli çocuklar bakımından Türk Vatandaşı olma hakkı, doğumla doğum yeri esasına göre kazanılmamaktadır. Ebeveynlerden en az birinin Türk Vatandaşı olması gerekmekte veya evlat edinilme yoluyla T.C. Vatandaşlığı kazanabilmesi mümkün olabilmektedir (Çelik, 2021: 1223). T.C. Vatandaşlığının kazanılması durumları dışında Türkiye’de doğan Suriyeli çocukların hukuki statülerine ilişkin tespit ve değerlendirmelerde bulunulabilmesi için çocuk doğduğunda T.C. devleti tarafından kendilerine isim ve GK kimlik belgesi verilmesi gerekmektedir.

Hatay’daki duruma bakıldığında özellikle son yıllarda Hatay’ın kayda kapalı olması gerekçesiyle farklı illerde kayıt olan ancak yaşamını Hatay’da sürdüren kişilerin olduğunu görüyoruz. Hatay’da yaşayan ancak kaydı farklı bir ilde olduğu bilinen ve Hatay’da doğum yapan kadınların çocukları kimlik belgesi alamamaktadır.

²⁶ Birth Registration In Turkey: Protecting the Future For Syrian Children

²⁷ <https://www.humanium.org/en/identity/> Erişim: 2025

Hatay ilinin GK kaydına kapalı olduğu T.C. İçişleri Bakanlığı Hatay Valisinin 2022 yılı açıklamasında yer almaktadır.²⁸ Hatay Valisi'nin açıklamasının devamında Hatay'daki hastanelerde 32 bin 783 doğum gerçekleştiği, bunların 10 bin 4'ünün Suriyeli olduğu açıklanmıştır. Ancak bu veriler içerisinde kayda erişemediği veya farklı bir ile kayıtlı olduğu için hastanede doğum yapamayan kişilerin verileri bulunmamaktadır.

İsim, kimlik ve vatandaşlık sorunu çözülmediğinde Türkiye'de doğan, büyüyen, yaşayan, geleceğini Türkiye'de inşa etmeyi düşünen çocukların kimlik karmaşası yaşaması muhtemeldir. Ayrıca diğer çocuklar ve ilerleyen zamanlarda gençlerle eşit haklara sahip olmadığını fark ettiğinde eşitlik tartışmalarının önü açılmış olacaktır (Karadeniz ve Çiçek, 2021: 66). Bunların yanı sıra isim, doğum tarihi, kimlik kaydı olmayan çocukların koruma risklerine açık olmaları çocuk işçiliği, erken yaşta evlilik veya insan ticareti mağduru olabilecekleri unutulmamalıdır.

3.5. Hatay'da Geçici Koruma Altındaki Kadınlar

Dünya'nın farklı ülkelerinde yaşanan savaş, çatışmalar, kıtlık ve diğer sebepler kadınların zorunlu göç olaylarında doğrudan etkilenen olmasına neden olmakta ve kadını göçün öznesi haline getirmektedir (Karakaya, 2020: 101). Uluslararası göçe ilişkin veriler de bunu göstermekte, kadınları, göçten en fazla etkilenen gruplar arasında saymaktadır.

Göç İdaresi Başkanlığı istatistiki verilerine göre 05.12.2024 tarihinde Türkiye'de 1.421.261 GK altında Suriyeli kadın bulunmaktadır. Aynı sayfa 29.05.2025 tarihli verilere göre GK altındaki Suriyeli kadın sayısı 1.311.325'tir. Veriler, Türkiye'de bulunan GK altındaki bireylerin %48,4'ünün kadın olduğunu göstermektedir. Kadınların zorunlu göç olgusundan bu kadar çok etkilenmesinin kadınlar açısından hem bireysel hem de toplumsal çıktıları olmaktadır. Bu bölümde Hatay'da bulunan GK altındaki Suriyeli Kadınlarla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiş ve nitel araştırma yöntemi kullanılarak görüşme tematik analiz ve fenomenolojik yöntemle görüşmelerin çıktıları, bulgular paylaşılmıştır.

²⁸ <https://www.icisleri.gov.tr/hatay-valisinden-suriyeli-sayisi-iddialarina-cevap-yenidogan-her-4-cocuktan-3unun-suriyeli-oldugu-iddiasi-da-gercegi-yansitmiyor>

3.5.1. Yöntem

Bu bölümde, Hatay ilinde ikamet eden Suriyeli kadınların göç deneyimlerini ve karşılaştıkları sorunları araştıran çalışmanın metodolojik çerçevesi sunulmaktadır. Araştırmanın deseni, çalışma grubu ve veri toplama araçlarına ilişkin detaylı bilgiler aşağıda yer almaktadır.

Bu bağlamda araştırma, yalnızca kadınların yaşadıkları bireysel göç deneyimlerini anlamakla sınırlı kalmamakta; bu deneyimlerin, aile içerisindeki diğer bireylere etkileri, kamu kurumlarının müdahale kapasitesi, hizmet sunumundaki eşitsizlikler ve yerel düzeyde kurumsal yanıtlarla nasıl şekillendiğini de göz önünde bulundurmaktadır. Böylece, kadınların gelecek tasavvurları ve güçlenme stratejileri, yalnız bireysel direnç değil, aynı zamanda kamusal destek mekanizmalarının işleyişi bağlamında da değerlendirilebilmektedir.

3.5.1.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemleri kapsamında yorumlayıcı paradigma çerçevesinde yapılandırılmıştır. Araştırma, Türkiye'nin Hatay ilinde yaşayan Suriyeli kadınların yerel entegrasyon, toplumsal cinsiyet temelli zorluklar, kamu hizmetlerine erişim, barınma stratejileri ve sosyal katılım süreçlerine dair deneyimlerini anlamayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşmeler tercih edilmiştir. Araştırmacının Hatay kökenli ve ana dili Arapça olan bir hukukçu olması, hedef grupla doğrudan ana dillerinde ve kültürel olarak duyarlı bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlamıştır.

Toplanan veriler, Braun ve Clarke'ın geliştirdiği altı aşamalı tematik analiz yöntemi kullanılarak çözümlenmiştir (2006: 87-93). Araştırma sürecinde benimsenen yorumlayıcı paradigma, gerçekliğin tekil ve nesnel değil, bireylerin sosyal ve kültürel etkileşimleri aracılığıyla inşa edildiği varsayımına dayanır (Tunçalp, 2021: 10). Bu bağlamda Suriyeli kadınların göç deneyimleri, her bir katılımcının yaşam öyküsü, sosyal konumu ve kültürel arka planı çerçevesinde öznel gerçeklikler olarak ele alınmıştır. Ortak temalar belirlenmekle birlikte, bireysel farklılıkların görünürlüğü korunmuştur.

Bununla birlikte, görüşme verileri içerisinde özellikle dikkat çeken bazı anlatılar, katılımcıların umut, dayanışma ve içsel direniş gibi duygularına odaklanmaktadır. Bu anlatıların yer aldığı "Geleceğe Umutla Bakan Kadınlar" başlığı altında, katılımcıların bu deneyimleri nasıl yaşadıkları ve bu yaşantılara nasıl anlam

verdikleri, fenomenolojik yaklaşım doğrultusunda ayrıca ele alınmıştır. Bu yaklaşım, bireylerin belirli bir olguya ilişkin yaşanmış deneyimlerinin özünü betimlemeyi amaçlar (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 62). Bu bağlamda, araştırmanın genelinde tematik analiz esas alınmakla birlikte, belirli deneyimsel anlatıların değerlendirilmesinde fenomenolojik bir bakış açısı araştırmaya derinlik kazandırmak amacıyla entegre edilmiştir.

3.5.1.2. Araştırmanın Literatür İçindeki Yeri

Bu çalışma kapsamında ulusal ve uluslararası literatür sistematik olarak taranmıştır. YÖK Ulusal Tez Merkezi, DergiPark, Google Scholar, UNHCR Digital Library/Data Portal, koruma sektörü raporlamaları ve ilgili kamu kurumlarının resmi yayınları incelenmiştir. Arama sürecinde "Suriyeli kadınlar", "geçici koruma", "göçmen kadınlar", "Hatay göç", "toplumsal cinsiyet", "kadın mülteciler", "göç deneyimi", "afet sonrası göç", "kadın güçlenmesi", "sosyal uyum" ile İngilizce karşılıkları "Syrian women", "temporary protection", "refugee women", "gender and migration", "post-disaster vulnerability", "phenomenological research" anahtar kelimeleri kullanılmıştır.

Yapılan tarama sonucunda Türkiye'deki Suriyeli göçüne ilişkin zengin bir akademik literatürün varlığı tespit edilmiştir. Ancak bu çalışmaların büyük çoğunluğu demografik analizler, makro düzeyde entegrasyon politikaları ve hukuki çerçeve değerlendirmeleri ile sınırlı kalmaktadır. Suriyeli kadınların deneyimlerini derinlemesine ele alan nitel çalışmalar sınırlı sayıdadır ve çoğunlukla büyük şehirlerdeki deneyimlere odaklanmaktadır. Hatay ili özelinde Suriyeli kadınların göç deneyimlerini toplumsal cinsiyet perspektifiyle inceleyen kapsamlı bir nitel araştırmaya rastlanmamıştır.

Literatürde tespit edilen en önemli boşluklardan biri, 6 Şubat ve 20 Şubat 2023 depremleri sonrası dönemde Suriyeli kadınların yaşadığı çok katmanlı kırılanlıkları hukuki, kamu yönetimi perspektifinden ve fenomenolojik yaklaşımla inceleyen interdisipliner çalışmaların bulunmamasıdır. Ayrıca, mevcut çalışmaların çoğunda kadınların kendi deneyimlerini aktardıkları derinlemesine nitel veriler yerine, anket ve istatistiksel analizlerin tercih edildiği görülmektedir. Bu durum, kadınların yaşanmış deneyimlerinin ve öznel anlatılarının akademik literatürde yeterince temsil edilmediğini ortaya koymaktadır.

3.5.1.3. Çalışma Grubu

Nitel araştırmalarda evren ve örneklem kavramları yerine çalışma grubu kavramının kullanılması, araştırmanın doğasına daha uygun düşmektedir. Bu araştırmanın çalışma grubunu, Hatay ilinde ikamet eden ve GK Statüsüne sahip Suriyeli kadınlar oluşturmaktadır.

3.5.1.3.1. Çalışma Grubunun Belirlenmesinde Kullanılan Ölçütler

Çalışma grubunun oluşturulmasında ölçüt örnekleme yöntemi benimsenmiştir. Ölçüt örnekleme, araştırma amacına uygun olarak önceden tanımlanmış koşulları karşılayan olguların seçilmesini öngörmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 108). Bu yaklaşım sayesinde, verilerin araştırma sorularını doyurucu biçimde aydınlayabilecek nitelikte olmasına özen gösterilmiştir.

Dahil edilme ölçütleri arasında, katılımcıların Suriye Arap Cumhuriyeti uyruklu olması, kadın olması, araştırmanın yapıldığı tarihte 18 yaşını doldurmuş olması, Hatay ili sınırları içerisinde ikamet ediyor olması ve araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul etmesi yer almaktadır. Katılımcıların çoğu GK Statüsü altında bulunmakla birlikte, bu durum dahil edilme ölçütü olarak belirlenmemiştir. Dışlama ölçütleri ise, 18 yaşından küçük olma, ciddi düzeyde işitme veya konuşma engeli nedeniyle görüşme yapılamayacak durumda olma, akut psikiyatrik rahatsızlık nedeniyle görüşme yapılamayacak durumda olma ve Hatay ili dışında ikamet etme olarak belirlenmiştir.

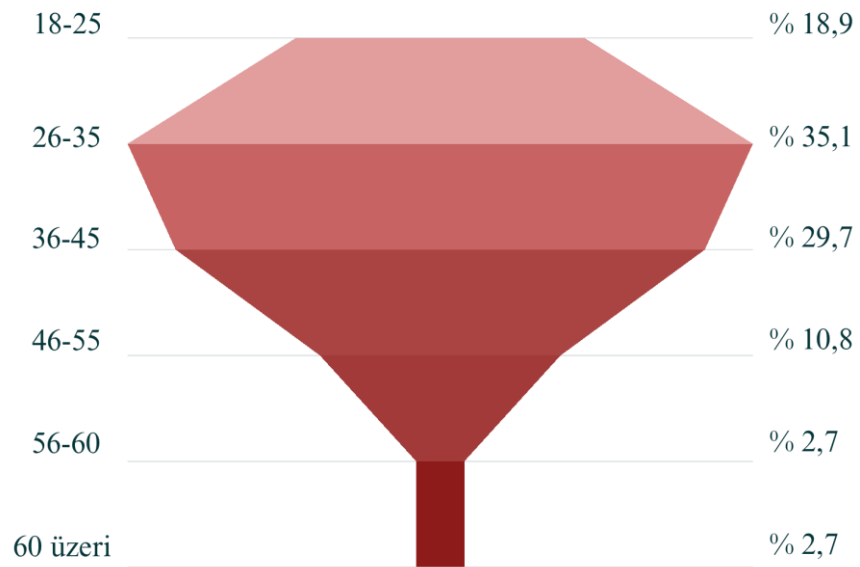
Hassas gruplarla yürütülen nitel çalışmalarda iletişimi ve psikososyal güvenliği sektöre uğratabilecek durumların dışlanması, veri kalitesini ve katılımcı refahını korumak açısından gerekli görülmüştür. Bu bağlamda araştırmacının hassas gruplarla çalışma eğitimleri almış olması, kişilerin özel ihtiyaçlarının neler olabileceğini, hangi sınırlılıklarla karşılaşabileceğini öngörmesini ve bunlara çözüm üretmek katılımcıların refahını sağlamasını mümkün kılmıştır. Ayrıca araştırmacı, profesyonel iş hayatındaki deneyimlerinde tercüman ile çalışmalarda dikkat edilmesi gereken hususlar ve tercümanın doğru ve net aktarımlar yapması konularında bilgi sahibidir; bu nedenle de katılımcılar ile iletişimde tercümandan kaynaklanabilecek sınırlılıklara karşı da öngörülü davranmıştır.

3.5.1.3.2. Çalışma Grubunun Özellikleri

Bu araştırmanın çalışma grubunu, Hatay ilinde ikamet eden 37 Suriyeli kadın oluşturmaktadır. Katılımcıların seçilmesinde amaçlı örnekleme yöntemi benimsenmiş, katılımcılara kartopu ve gönüllü katılım yoluyla ulaşılmıştır. Hatay'ın Suriye sınırına komşu konumu nedeniyle, bölgede ağırlıklı olarak Suriye'nin sınır illerinden (İdlip, Halep, Lazkiye) göç etmiş nüfus bulunmaktadır; bu durum araştırma örnekleminde de yansımıştır. Örneklem oluşturulurken, mevcut nüfus yapısı çerçevesinde yaş, eğitim düzeyi, medeni durum ve Türkiye'ye geliş yılı gibi değişkenler bakımından olabildiğince çeşitlilik sağlanmaya çalışılmıştır. Bu yaklaşım, Hatay'daki Suriyeli kadınların deneyimlerinin çok boyutlu olarak anlaşılmasına imkan tanımıştır (Yıldırım & Şimşek, 2018: 118).

Katılımcı kadınların yaşları 18 ile 65 arasında değişmektedir. Katılımcıların %35,1'i (n = 13) 26–35 yaş aralığında, %29,7'si (n = 11) 36–45 yaş aralığında, %18,9'u (n = 7) 18–25 yaş aralığında, %10,8'i (n = 4) 46–55 yaş aralığında, %2,7'si (n = 1) 56–60 yaş aralığında ve %2,7'si (n = 1) 60 yaş üzerindedir.

Şekil 2.
Katılımcıların Yaş Dağılımı Grafiği

Eğitim durumu açısından çalışma grubunda önemli bir heterojenlik bulunmaktadır. Katılımcıların 4'ü (%10,8) okur-yazar değilken, 8'i (%21,6) ilkokul, 16'si (%43,2) ortaokul, 2'si (%5,4) lise ve 7'si (%18,9) lisans mezunudur. Bu

çeşitlilik, eğitim düzeyinin göç deneyimi üzerindeki etkisinin anlaşılması açısından önem taşımaktadır.

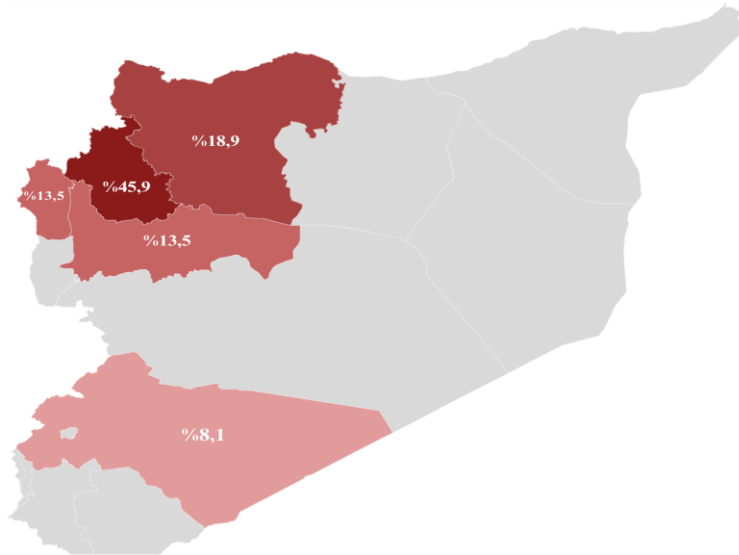
Katılımcıların medeni durum verileri (n = 37) incelendiğinde, evli olanların oranı %73,0 (n = 27), boşanmış olanların oranı %13,5 (n = 5), bekarların oranı %10,8 (n = 4) ve ayrılmışların oranı %2,7 (n = 1) olarak belirlenmiştir.

Katılımcıların Türkiye'ye geliş yılları incelendiğinde %45,9'u (n = 17) Türkiye'ye 2011–2013 döneminde, %21,6'sı (n = 8) 2014–2016 aralığında, %16,2'si (n = 6) 2017–2019 yıllarında ve %5,4'ü (n = 2) 2020 sonrası gelmiştir; %10,8'i (n = 4) göç tarihini belirtmemiştir. Bu dağılım, farklı göç dalgalarında gelerek değişen politik, sosyal ve ekonomik koşullara maruz kalan grupların deneyimlerinin karşılaştırılmasına olanak tanımaktadır.

Katılımcıların Suriye'deki menşe bölgeleri açısından çeşitlilik sağlanmıştır. Araştırma grubunun 37'si ele alındığında, katılımcıların 17'si (%45,9) İdlip'ten, 7'si (%18,9) Halep'ten, 5'er kişi (%13,5) Lazkiye ve Hama'dan, 3 kişi (%8,1) ise Şam'dan göç etmiştir. Bu dağılım, Suriye'nin farklı bölgelerinden gelen kadınların göç öncesi koşullarındaki ve göç kararlarındaki farklılıkları analiz etmek açısından önem taşımaktadır.

Harita 1.

Katılımcıların Suriye Menşe İllerine Göre Dağılımı

Görüşmeler, katılımcıların %27,0'ının (n = 10) Serinyol Mahallesi'nde (Antakya), %21,6'sının (n = 8) Reyhanlı ilçesinde, %16,2'sinin (n = 6) Narlıca

Mahallesi'nde (Antakya), %16,2'sinin (n = 6) Çekmece Mahallesi'nde (Defne), %10,8'inin (n = 4) Akasya Mahallesi'nde (Antakya) gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların %8,1'i (n = 3) görüşme yerlerinin belirtilmemesini tercih etmiştir. Katılımcıların barınma türleri incelendiğinde ise %59,5'i (n = 22) kira, %24,3'ü (n = 9) konteyner/çadır, %10,8'i (n = 4) akraba/arkadaş yanındaki konaklama birimi ve %5,4'ü (n = 2) kendi evinde yaşamaktadır. Bu yerleşim ve barınma çeşitliliği, farklı sosyo-mekansal koşulların kadınların deneyimlerine nasıl yansıdığının anlaşılmasına olanak tanımıştır.

Tablo 8.
Çalışma Grubunun Temel Demografik Özellikleri (N = 37)

Özellik	Kategori	n	%
Yaş Grubu	18 – 25	7	18,9
	26 – 35	13	35,1
	36 – 45	11	29,7
	46 – 55	4	10,8
	56 – 60	1	2,7
	60 ve üzeri	1	2,7
Eğitim Düzeyi	Okuryazar değil	4	10,8
	İlkokul	8	21,6
	Ortaokul	16	43,2
	Lise	2	5,4
	Lisans	7	18,9
	Lisansüstü	0	0,0
Medeni Durum	Evli	27	73,0
	Boşanmış	5	13,5
	Bekar	4	10,8
	Ayrılmış	1	2,7
Barınma Şekli	Kira	22	59,5
	Konteyner/Çadır	9	24,3
	Akraba/Arkadaş Yanı	4	10,8

Meslek/Çalışma Durumu	Kendi evi	2	5,4
	Ev Emekçisi	22	59,5
	Mevsimlik İşçi	3	8,1
	Ayakkabı Dikimi	2	5,4
	Sosyal Çalışmacı	2	5,4
	Ebe	1	2,7
	Bakıcı	1	2,7
	Fransızca Öğretmeni	1	2,7
	Arapça Tercüman	1	2,7
	Psikolojik Danışman	1	2,7
	Okul Öncesi Eğitmeni	1	2,7
	Çalışmıyor	2	5,4

3.5.1.3.3. Katılımcılara Ulaşma Süreci

Çalışma grubuna erişimde, kültürel hassasiyet ve yerel dinamikler esas alınmıştır. Ön saha gözlemleri, Suriyeli nüfusun yoğun olduğu Reyhanlı, Serinyol, Narlıca ve Çekmece bölgelerinde yürütülmüş; mahremiyet gözetilerek doğrudan temas kurulabilecek katılımcılar saptanmıştır. Araştırmacının on yılı aşkın mülteci alanı deneyimi hem güven tesisinde hem de uygun iletişim stratejilerinin belirlenmesinde yol gösterici olmuştur. Katılımcı seçimi için ayrıca kartopu örnekleme tekniği uygulanmış, görüşme yaptırılan kişilerden alınan referanslarla yeni katılımcılara ulaşılmıştır. Görüşmeler, katılımcıların kendini güvenli hissettiği ortamlarda ve gönüllülük esasıyla gerçekleştirilmiştir.

3.5.1.4. Veri Toplama Süreci

3.5.1.4.1. Veri Toplama Sürecinin Planlanması ve Hazırlık aşaması

Veri toplama süreci Nisan–Mayıs 2025 tarihlerinde yürütülmüştür. Görüşmeler, katılımcıların ev işleri, çocuk bakımı ve çalışma saatleri dikkate alınarak esnek biçimde planlanmıştır. Hazırlık aşamasında Hatay’daki Suriyeli nüfusun yoğun olduğu Reyhanlı, Antakya, Serinyol, Narlıca ve Çekmece bölgelerinde ön saha gözlemleri yapılmıştır. Etnografik araştırmalarda sahaya hakimiyeti artırmak üzere uzun süreli gözlem ve bağlam takibini öneren kuramsal

çerçeve Hammersley ve Atkinson (2007: 23) ile Yıldırım ve Şimşek'in (2018: 141) çalışmaları doğrultusunda izlemiştir.

3.5.1.4.2. Görüşme Ortamlarının Düzenlenmesi

Görüşme ortamının seçimi ve düzenlenmesi veri kalitesini doğrudan etkiler. Bu nedenle ortamlar, katılımcıların kendilerini rahat ve güvende hissettikleri, gizlilik ve mahremiyetin korunduğu yerler arasından özenle tayin edilmiştir. Tüm görüşmeler, bu ilke doğrultusunda katılımcıların ikamet ettikleri yerlerde gerçekleştirilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 142).

Katılımcıların %75,7'si ile yerleşim yerlerindeki konutlarda, %24,3'i ile konteyner alanlarında görüşülmüştür. Her görüşme öncesi ortamın gizlilik, güvenlik ve kesintisiz görüşme koşullarını sağladığından emin olunmuştur.

Ev ortamında yürütülen görüşmelerde, hane üyelerinin varlığının katılımcı yanıtlarını etkileyebileceği dikkate alınarak (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 144), mümkün olduğunca katılımcıyla baş başa görüşme sağlanmaya özen gösterilmiştir. Küçük çocukları olan annelerin yalnız kalmakta güçlük çekmesi veya aile büyüklerinin evde bulunması durumlarında ise, görüşmelerin ayrı bir odada, balkonda veya bahçede sürdürülmesine dikkat edilmiştir.

3.5.1.4.3. Görüşmelerin Yürütülmesi

Görüşmelerin yürütülmesinde, yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin gerektirdiği esneklik ve sistematiklik dengesi gözetilmiştir. Her görüşme, katılımcıyla tanışma ve güven ilişkisi kurma ile başlamıştır. Araştırmanın amacı ve görüşmenin nasıl yürütüleceği hakkında bilgi verildikten sonra, bilgilendirilmiş onam formu sunulmuş ve görüşme sırasında ayrıntılı notlar tutulacağı belirtilmiştir.

Görüşmeler, araştırmacı tarafından Türkçe yöneltilen sorular kadın tercüman tarafından Arapça diline çevrilmiştir; ancak katılımcı yanıtları araştırmacının Arapça yeterliliği sayesinde eş-zamanlı olarak anlaşılmıştır. Böylece tercüman, çoğunlukla soruların hedef dile aktarımında görev almış; geri çeviri yalnızca açıklık gerektiren durumlarla sınırlı tutulmuştur. Bu yöntem, üçlü görüşme ilişkilerinde veri bozulmasını azaltarak etkileşim akışını korumuştur (Edwards, 1998).

Görüşme oturumları 37 katılımcı ile gerçekleştirilmiş olup, süreler 35–55 dakika arasında değişmiş; ortalama 46 dakika olarak hesaplanmıştır. Sürelerdeki farklılıklar katılımcıların paylaşım isteği, deneyim yoğunluğu, dil yeterliliği ve ev içi kesintilerden kaynaklanmıştır. Araştırmacının ana dilinin Arapça olması nedeniyle,

çoğu görüşme doğrudan Arapça yürütülmüş, tercüman yalnızca araştırmacının Türkçe sorduğu soruları kelimesi kelimesine Arapça diline aktarmakla sorumlu olmuştur. Tercümanlar ön görüşme toplantısında araştırmacının amacı, etik ilkeler ve bu sınırlı çeviri işlevi hakkında bilgilendirilmiş; kadınların hassasiyetlerine ve kırılabilirlikleri konusunda dikkatli olmaları gerektiği hatırlatılmıştır.

3.5.1.4.4. Görüşme Sürecinde Karşılaşılan Zorluklar ve Çözüm Stratejileri

Veri toplama sürecinde, katılımcıların sosyal olarak kabul gören yanıtlar verme eğilimi olan sosyal istenirlik yanlılığı önemli bir yöntemsel zorluk oluşturmuştur. Sosyal istenirlik, “bireyin herhangi bir ölçme aracının maddelerini yanıtlarken, kendisiyle ilgili gerçekçi bilgiler vermek yerine kendini sosyal ve normatif anlamda olumlu biçimde sunması eğilimi” olarak tanımlanmıştır (Ellingson ve ark., 2001: akt. Akın, 2010: 773). Ayrıca kimi katılımcıların, özellikle hukuki statü ve geri dönüş niyetiyle ilgili sorularda temkinli yanıtlar verdikleri görülmüştür. Bu davranışın, akademik amaç ve anonimlik açıklamalarına rağmen, Suriyeli bireylerin menşe ülkedeki yaygın izlenme kaygısının devam etmesi ve ev sahibi ülkede idari sorunlarla karşılaşma endişesi nedeniyle, kişisel risk algısını azaltmak için ortaya çıktığı değerlendirilmektedir.

Bu zorluğun üstesinden gelmek için çeşitli stratejiler uygulanmıştır. Öncelikle, görüşmelerin başında araştırmacının tamamen akademik amaçlı olduğu, herhangi bir resmi kurumla bağlantısının bulunmadığı ve katılımcı kimliklerinin kesinlikle gizli tutulacağı vurgulanmıştır. Bazı sorular ise dolaylı olarak sorulmuştur. Örneğin, "Sizce Suriyeli kadınlar hangi sorunlarla karşılaşılıyor?" gibi üçüncü şahıs referanslı sorular kullanılarak, katılımcıların kendi deneyimlerini daha rahat paylaşmaları sağlanmıştır.

İkinci önemli metodolojik zorluk, hanedeki diğer bireylerin, özellikle eşlerin varlığının görüşmelere etkisi olmuştur. Araştırma sürecinde, eşleri evde bulunan kadınların, özellikle yaşadıkları sorunlar, aile içi dinamikler, ekonomik zorluklar, gelecek planları ve toplumsal cinsiyet rolleri gibi konularda daha temkinli ve genel yanıtlar verdikleri gözlemlenmiştir. Buna karşın, eşleri evde bulunmayan kadınların daha açık, detaylı ve samimi paylaşımlarda bulundukları tespit edilmiştir.

Bu zorluğa yönelik olarak, görüşme randevuları ayarlanırken mümkün olduğunca erkek eşlerin evde olmadığı saatler tercih edilmiştir. Ancak bu her zaman

mümkün olmamıştır. Eşlerin evde olduğu durumlarda, görüşmenin mümkün olduğunca ayrı bir odada yapılması sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca, bu durumlarda katılımcıların beden dili ve sözel olmayan iletişim biçimleri daha dikkatli gözlemlenmiş ve saha notlarına kaydedilmiştir.

Üçüncü metodolojik zorluk, travma ve duygusal yoğunluk ile başa çıkma konusunda ortaya çıkmıştır. Görüşmeler sırasında bazı katılımcıların savaş deneyimleri, kayıpları, göç yolculuğu veya Türkiye'deki zorlukları anlatırken duygusal olarak zorlandıkları gözlemlenmiştir. Bu durumlarda, görüşmeye ara verilmesi önerilmiş, katılımcının devam etmek isteyip istemediği sorulmuş ve gerektiğinde konu değiştirilmiştir. Nitel araştırmalarda, araştırmacının duygusal yükü yönetebilmesi için uygun stratejiler geliştirmesi ve uygulaması önerilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 142).

3.5.1.4.5. Veri Doygunluğu ve Örneklem Yeterliliği

Nitel araştırmalarda örneklem büyüklüğü, veri doygunluğu ilkesine göre belirlenir (Guest ve Johnson, 2006: 59; Yıldırım ve Şimşek, 2018: 172). Veri doygunluğunun sayısal olarak kaç kişi ile görüşme yapıldıktan sonra sağlanabileceğine dair fikir birliği bulunmamaktadır. Ancak veri doygunluğu belirlenirken araştırmacının amacı ve çalışmada ortaya koymaya çalıştığı bilgilerin ne olduğunun önemi büyüktür (Bekele ve Ago, 2022). Bu kapsamda veri doygunluğu, ek veri toplandığında artık yeni tema veya kod üretilmemesi durumudur. Bu çalışmada, mevcut temaların %70'i ilk 7 görüşmeden itibaren elde edilmiş, 30. görüşmeden itibaren yeni temaların oluşmadığı gözlenmiştir. Ancak maksimum çeşitliliği sağlamak ve farklı deneyimleri yakalamak amacıyla 37 görüşme tamamlanmıştır.

Bu araştırmada Suriyeli kadınların heterojen yapısı (farklı eğitim düzeyleri, yaşlar, medeni durumlar, menşe şehirler) göz önünde bulundurularak, 37 katılımcı ile çalışılması uygun görülmüştür. Bu sayı hem veri doygunluğunu sağlamış hem de deneyimlerin çeşitliliğini yansıtmıştır.

3.5.1.5. Veri Toplama Araçları

3.5.1.5.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu ve Veri Toplama Süreci

Araştırmada temel veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Bu yöntem, önceden belirlenmiş tematik çerçeve doğrultusunda

hazırlanan sorular aracılığıyla görüşmenin yönlendirilmesine olanak tanırken, aynı zamanda katılımcıların kendi anlatılarını özgürce ve ayrıntılı biçimde ifade etmelerine imkân verir (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 119).

Yarı yapılandırılmış görüşme yaklaşımı hem araştırma sorularına odaklanmayı sağlar hem de görüşme sırasında ortaya çıkan yeni temaların keşfine açık bir yapı sunar. Bu esneklik, özellikle fenomenolojik yaklaşım kapsamında amaçlanan derinlemesine anlam çözümlemeleri ve “beklenmedik” deneyimsel temaların açığa çıkması açısından büyük önem taşır (Polat, 2022: 172).

Görüşme formunun kavramsal yapısı oluşturulurken, Suriyeli kadınların göç deneyimleri üzerine yapılan ulusal ve uluslararası literatür kapsamlı şekilde taranmıştır. Türkiye ölçeğinde Suriyeliler Barometresi (Erdoğan, 2020: 45) Suriyeliler araştırma bulguları; toplumsal kabul, günlük yaşam zorlukları, hukuki statü kaygıları ve uyum süreçleri çerçevesini belirlemiştir. AFAD’ın 2017 tarihli saha araştırmasında yer alan bulgular (AFAD, 2017: 41–44) ise barınma koşulları, hizmetlere erişim ve destek mekanizmalarındaki eksiklikleri vurgulayarak formun demografik ve yapısal soruların şekillenmesine katkı sağlamıştır. Görüşme formunda yer alan “dil ve uyum ilişkisi” teması, saha gözlemleri ve önceki mesleki deneyimler doğrultusunda, dil ediniminin sosyal uyum süreçlerindeki belirleyici rolünü anlamaya yönelik olarak yapılandırılmıştır. Benzer şekilde, yerel adaptasyon ve girişimcilik konularına dair alt sorular ise, katılımcıların barınma stratejileri, ekonomik faaliyetlere katılımı ve bireysel çözüm üretme biçimlerini derinlemesine incelemeyi hedeflemiştir.

Görüşme formu, açık uçlu ve esnek sorulardan oluşmakta olup katılımcıların göç öncesi, süreç ve sonrası deneyimlerini; kamu hizmetlerine ve koruma mekanizmalarına erişim süreçlerini; 6 Şubat ve 20 Şubat 2023 depremlerinin yarattığı değişimleri ve destek mekanizmalarıyla ilişkilerini; toplumsal cinsiyet temelli şiddet ve adalete erişim sorunlarını; sosyal uyum ve ayrımcılık deneyimlerini, geleceğe dair umut ve beklentilerini ayrıntılı biçimde aktarmalarını sağlamaya yöneliktir. Bu yapı, katılımcıların kendi anlatılarını doğal akışından koparmadan derinlemesine sunmalarına imkan tanımaktadır (Polat, 2022: 162).

Görüşme formu, demografik bilgiler kısmı tamamlandıktan sonra sekiz ana tematik bütünlük etrafında yapılandırılmıştır. Demografik bilgilerin alındığı ilk kısımda, katılımcının yaşı, medeni durumu, çocuk sayısı, eğitim düzeyi, barınma

şekli, menşe ili ve Türkiye'ye geliş yılı gibi demografik bilgiler toplanmıştır. İkinci kısımda, açık uçlu görüşme soruları yer almaktadır. İkinci kısım ilk bölümde katılımcıların göç kararının oluşum süreci, geçiş yolları, Türkiye'ye ve Hatay'a ilk varış deneyimi, ilk yerleşim süreci ve bu sürece dair yaşanan zorluklara ilişkin anlatılar elde edilmiştir. İkinci bölümde, Hatay'daki mevcut yaşam koşulları, geçim kaynakları, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim gibi temel ihtiyaç alanları değerlendirilmiştir. 6 Şubat ve 20 Şubat 2023 tarihlerinde gerçekleşen depremlerin bireysel ve ailesel etkilerini anlamaya yöneliktir. Bu bağlamda katılımcılara barınma değişiklikleri, yardım mekanizmalarına erişim, psikolojik etkiler ve güvenlik algısı gibi konular yöneltilmiştir.

Üçüncü bölümde kamu kurumları ve STK'larla kurulan ilişkiler ve bu yapılardan hizmet alma deneyimleri; dördüncü bölümde GK kimlik belgesinin sağladığı haklara ilişkin bilgileri; beşinci bölümde ise toplumsal cinsiyete dayalı şiddet türleri, koruma mekanizmalarına erişim, ayrımcılık deneyimleri, adalete ulaşmada karşılaşılan engeller ve başa çıkma yolları araştırılmıştır. Altıncı bölümde, sosyal uyum süreçleri, yerel toplumla ilişkiler ve sosyal önyargı karşısındaki tutumlar değerlendirilmiştir. Sekizinci bölüm olan son bölümde ise, kadınların geleceğe dair beklentileri, umut kaynakları, güçlenme stratejileri ve Suriye'ye dönüş konusundaki yaklaşımları incelenmiştir.

Her bölüm, temel soruların yanı sıra, detaylandırmayı kolaylaştıran yönlendirici ve sonda nitelikli alt sorularla desteklenmiştir. Sonda sorular, katılımcıların daha derinlikli anlatım sunmalarını teşvik etmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 140). Bu kapsamda örneğin, "Hatay'daki yaşam koşullarınız nasıl?" sorusuna ek olarak, "Temel ihtiyaçlara erişiminiz nasıl?", "Barınma alanınıza dair ayrıntılı bilgi verir misiniz?", "Bu konuda bir örnek verebilir misiniz?", "Bu durumun sizin için anlamı nedir?", "Bu konuda neler hissediyorsunuz?" gibi sorular yöneltilmiştir. Bu yaklaşım, anlatının yüzeyde kalmamasını ve bağlamsal içeriğin güçlenmesini sağlamıştır.

3.5.1.5.2. Görüşme Formunun Pilot Uygulaması

Görüşme formunun geçerlik ve işlevselliğini değerlendirmek amacıyla, ana veri toplama sürecinden önce üç Suriyeli kadın ile pilot görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırmalarda pilot çalışmalar, veri toplama araçlarının geliştirilmesi ve araştırma sürecinin planlanması açısından kritik öneme sahiptir

(Yıldırım ve Şimşek, 2018: 142). Bu ön uygulamalar, soru formunun açık, anlaşılır ve araştırma amacına uygun olup olmadığını değerlendirme imkanı sunmuştur.

Bazı soruların ifade biçimi, katılımcıların eğitim düzeyi göz önünde bulundurularak sadeleştirilmiştir. Örneğin, "sosyal uyum süreciniz" ifadesi yerine "Türk vatandaşlarıyla ilişkileriniz" ifadesi kullanılmıştır. Görüşme formundaki bazı soruların sırası, konuşmanın doğal akışına daha uygun olacak şekilde yeniden düzenlenmiştir. Hassas konulara (örneğin, aile içi şiddet, ekonomik zorluklar) geçişte kullanılacak yumuşatıcı ifadeler eklenmiştir. Görüşme süresinin ortalama 35-55 dakika arasında olmasının uygun olduğu, daha uzun görüşmelerde katılımcıların yorulduğu tespit edilmiştir.

Pilot görüşmeler sonucunda, görüşme formunda ifadelerin anlaşılabilirliği, soru sıralamasının doğallığı ve hassas temalara geçiş biçimi açısından çeşitli iyileştirmeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler, katılımcıların deneyimlerini daha rahat ve detaylı bir şekilde paylaşmalarını sağlamış, böylece veri kalitesinin artırılmasına katkı sunmuştur.

3.5.1.5.3. Etik Onay ve Bilgilendirilmiş Onam

Araştırma öncesinde Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan gerekli etik onay alınmıştır. 10.04.2025 tarih Karar No: 14: Tez için hazırlanan materyaller, Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi kapsamında değerlendirilmiş olup uygulamanın uygun olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir. Etik kurul başvurusunda, araştırmanın amacı, yöntemi, katılımcı grubu ve veri toplama süreçleri detaylı olarak açıklanmıştır. Özellikle hassas grup olan kadınlarla çalışmanın gerektirdiği etik önlemler vurgulanmıştır.

3.5.1.5.4. Dil ve Kültürel Hassasiyetler

Görüşmelerin yürütülmesinde dil ve kültürel hassasiyetler özel bir önem taşımıştır. Katılımcıların 3'ü Türkçe'yi araştırmayı yürütecek düzeyde anlayıp ve konuşabildiği için bu görüşmeler doğrudan Türkçe olarak gerçekleştirilmiştir. Türkçe bilmeyen veya görüşme yürütecek düzeyde Türkçe bilmeyen 34 katılımcı ile profesyonel kadın Arapça tercümanlar ile görüşülmüştür. Tercümanlara araştırmanın amacı, etik ilkeler ve kültürel hassasiyetler konusunda detaylı bilgilendirme yapılmıştır.

Kültürel uygunluk açısından, Suriye toplumunun değerleri ve hassasiyetleri göz önünde bulundurulmuştur. Veri toplama süreci boyunca araştırmacının Arapça bilmesi, tercüme aracılığıyla oluşabilecek olası anlam kayıplarının en aza indirilmesine katkı sağlamıştır. Katılımcı yanıtları doğrudan anlaşıldığından, sözel ve sözel olmayan nüansların büyük oranda korunması mümkün olmuştur.

3.5.1.5.5. Araştırmacı Günlüğü ve Saha Notları

Veri toplama araçlarından bir diğeri araştırmacı saha notlarıdır. Araştırma sürecinin şeffaflığını artırmak ve araştırmacının önyargılarını kontrol etmek açısından önem taşımaktadır. Araştırmacı tarafından her görüşme sonrası gözlemler, duygusal tepkiler, metodolojik kararlar ve ortaya çıkan temalar not edilmiştir.

Saha notları, görüşme esnasında ve sonrasında tutulan ayrıntılı gözlem kayıtlarını içermektedir. Özellikle katılımcı konutlarında gerçekleştirilen oturumlarda, barınma koşulları ve hane dinamiklerine ilişkin gözlemler veriye bağlamsal derinlik kazandırmıştır. Toplanan tüm gözlemsel ayrıntılar, MAXQDA yazılımında kuramsal ve yöntemsel “memo” kategorileri altında sistematik biçimde kaydedilmiş ve tematik çözümleme sürecine dahil edilmiştir.

3.5.1.6. Verilerin Analizi

3.5.1.6.1. Veri Analizine Hazırlık

Veri analizi süreci, görüşmelerin tamamlanmasının ardından sistematik bir şekilde başlatılmıştır. Sadece konuşulanlar değil, vurgular, duraklamalar, gülmeler, ağlamalar gibi sözel olmayan ifadeler de görüşme formlarına dahil edilmiştir. Bu detaylar, fenomenolojik analizde anlamın bütünsel olarak kavranması açısından önem taşımaktadır.

Arapça ve Türkçe gerçekleştirilen 37 görüşmede tutulan ayrıntılı görüşme notları, her oturumu takiben aynı gün genişletilerek metne aktarılmıştır. Bu süreçte, genişletilmiş alan notları oluşturulmuş ve analiz için hazırlanmıştır.

3.5.1.6.2. MAXQDA ile Veri Yönetimi

Görüşme notları düzenlendikten sonra veriler MAXQDA Analytics Pro yazılımına aktarıldı. MAXQDA'nın Türkçe dil desteği, kapsamlı kodlama araçları ve gelişmiş görselleştirme seçenekleri bu tercih için belirleyici oldu. Bilgisayar destekli nitel veri analizi yazılımları, büyük hacimli veriyi sistematik biçimde örgütleyip

derinlemesine inceleme olanağı sunar (Gülcan, 2025: 49; Çelik ve Memur, 2020: 396).

Verilerin MAXQDA'ya aktarılması sürecinde şu adımlar izlenmiştir: Her bir görüşme notları ayrı bir doküman olarak içe aktarılmış ve K1'den K37'e kadar kodlanmıştır. Doküman değişkenleri özelliği kullanılarak, her bir katılımcının demografik bilgileri (yaş grubu, eğitim düzeyi, medeni durum, çocuk sayısı, aynı hanede yaşayan birey sayısı, hanede yaşlı, engelli, refakatsiz çocuk olmadığı, barınma şekli, menşe bölge, göç tarihi, görüşme yeri) sisteme girilmiştir. Ayrıca, katılımcının yaşlı, engelli veya refakatsiz çocuk bireylerle aynı haneyi paylaşp paylaşmadığına ilişkin bilgiler de ayrı bir değişken olarak tanımlanmıştır. Bu değişkenler, ilerleyen aşamalarda karşılaştırmalı analizler yapılmasına olanak sağlamıştır. Dokümanlar, katılımcı kodu ve görüşme tarihine göre doküman grupları oluşturularak organize edilmiştir.

3.5.1.6.3. Kodlama Stratejisi ve Süreci

Veri analizinde karma kodlama stratejisi uygulanmıştır. Tümdengelimli kodlama aşamasında, literatür taraması ve araştırma sorularından türetilen ön kod listesi esas alınmış; bu liste “afet sonrası yaşam”, “geleceğe umutla bakan kadınlar”, “göç süreci ve deneyimleri”, “hukuki statü ve kayıt süreçleri”, “psikososyal boyut”, “toplumsal kabul ve sosyal uyum”, “temel hizmetlere erişim” ve “toplumsal cinsiyet perspektifi” olmak üzere sekiz ana temayı içermiştir. Tümevarımsal kodlama aşamasında ise katılımcıların kendi ifadelerinden türetilen in-vivo kodlar; örneğin “depremden sonra mahremiyet kalmadı” ve “Türkçe öğrendiğimde kendimi güçlü hissettim” öncelikli olarak değerlendirilmiş, böylece hem kuramsal yapı hem de saha gerçekliği kodlama sürecine yansıtılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 158).

Tümevarımsal kodlamada ise, verilerden ortaya çıkan yeni temalar ve alt temalar kodlanmıştır. Verilere açık kodlama uygulanmıştır. Bu süreçte, katılımcıların kendi ifadeleri ve kavramları (in-vivo kodları) özellikle değerli bulunmuş ve kodlama sistemine dahil edilmiştir. Örneğin, “Türkçe öğrendiğimde kendimi çok daha güçlü hissettim”, “Suriyelilerin çok yardım aldığını zannediyorlar” ve “Depremden sonra evde hiç mahremiyetimiz kalmadı” gibi katılımcı cümleleri, ilgili temalara bağlanan in-vivo kodlar arasında yer almıştır. Bu yöntem, anlatılardaki özgün kavramsal dilin korunmasını ve temaların sahaya sadık biçimde geliştirilmesini sağlamıştır.

Kodlama süreci sistematik üç aşamada gerçekleştirilmiştir. Birinci aşamada, görüşmelerin ilk bölümü (n=10) derinlemesine okunarak açık kodlama tekniği uygulanmış, satır satır analiz yöntemiyle başlangıç kod havuzu oluşturulmuştur. Bu aşamada hem araştırmacı kaynaklı tematik kodlar hem de katılımcı ifadelerinden doğrudan türetilen *in-vivo* kodlar sistematik olarak geliştirilmiştir.

İkinci aşamada, oluşturulan kodlar kategorik açıdan gözden geçirilmiş, benzer anlam içeren kodlar birleştirilerek hiyerarşik bir sınıflandırma sistemi oluşturulmuştur. Bu süreçte, kodların kavramsal tutarlılığı ve ayırt ediciliği değerlendirilmiştir.

Üçüncü aşamada, kalan görüşme verileri (n=27) oluşturulan kod sistemi kullanılarak kodlanmış, veri doygunluğu ve tematik tutarlılık sağlanana kadar iteratif bir revizyon süreci yürütülmüştür. Gerektiğinde yeni kodlar eklenmiş, mevcut kodlar rafine edilmiş ve tematik sınırlar netleştirilmiştir.

Final analiz sistemi, toplamda 1583 anlamlı segmentin 8 ana tema ve 164 alt tema altında sistematik olarak organizasyonunu içermektedir.

3.5.1.6.4. Tematik analiz Süreci

Kodlama tamamlandıktan sonra, temaların veriden "ortaya çıkarılması" yerine, araştırmacının aktif yorumlama süreci sonucunda "oluşturulduğunu" kabul edilerek refleksif tematik analiz yöntemi kullanılmıştır (Braun ve Clarke, 2006: 82-83).

- **Verilere aşinalık kazanma:** Detaylı görüşme notları birden fazla kez okunmuş ve ilk izlenimler not edilmiştir.

- **Sistematik Kodlama:** MAXQDA'nın kodlama araçlarıyla tüm notlar kodlanmış, kodlama güvenilirliğini değerlendirmek üzere örneklemin rastgele seçilen %15'i (n = 5), görüşme notu başka bir araştırmacı tarafından yeniden kodlanmış ve kodlamalar arası uyum katsayısı hesaplanmıştır. Kodlayıcılar arası **Cohen's κ = 0,93** uyum katsayısı elde edilmiştir.

- **Kod İlişkilerinin Analizi:** MAXQDA'nın 'Code Relations Browser' ve 'Code Map' özellikleri kullanılarak kodların birlikte görülme sıklıkları ve ilişki örüntüleri analiz edilmiştir. Temaların aranması aşamasında, Bu analiz sonucunda "Afet Sonrası Yaşam", "Geleceğe Umutla Bakın Kadınlar", "Göç Süreci ve Deneyimler", "Hukuki Statü ve Kayıt Süreçleri", "Psikososyal Boyut",

“Toplumsal Kabul ve Sosyal Uyum” “Temel Hizmetlere Erişim” ve “Toplumsal Cinsiyet Perspektifi” olmak üzere sekiz ana tema tanımlanmıştır.

- **Tema Kalitesinin Değerlendirilmesi:** Her bir tema, kodlanmış veri bölümleriyle karşılaştırılarak içsel bütünlük ve temalar arası ayırt edilebilirlik kriterleri çerçevesinde gözden geçirilmiştir.

3.5.1.6.5. MAXQDA'nın İleri Analiz Özellikleri

MAXQDA'nın sunduğu ileri analiz özellikleri, verilerin derinlemesine incelenmesine olanak sağlamıştır. Kod frekans analizleri kullanılarak, hangi temaların ne sıklıkla ortaya çıktığı belirlenmiştir. Bu analizler hem genel düzeyde hem de demografik değişkenlere göre karşılaştırmalı olarak yapılmıştır. Örneğin, eğitim düzeyi yüksek kadınların daha çok hangi temalardan bahsettiği, yaş gruplarına göre öncelikli sorunların nasıl farklılaştığı analiz edilmiştir.

Kod birlikte oluşum analizleri ile tematik ilişkiler sistematik olarak haritalandırılmıştır. Bu analizler, kadınların deneyimlerindeki karmaşık ilişki ağlarını görünür kılarak, fenomenler arası etkileşimlerin anlaşılmasına kritik katkı sağlamıştır. Örneğin, "Ekonomik Zorluklar" kodu ile "Barınma Koşulları" kodunun %78 oranında birlikte görülmesi, ekonomik kırılganlığın barınma güvencesizliğini doğrudan etkilediğini ortaya koymuştur.

Kod haritaları ve kod ilişki modelleri oluşturularak, tematik yapının görsel temsilleri elde edilmiştir. Bu görselleştirmeler, karmaşık ilişki ağlarının anlaşılmasını kolaylaştırmış ve bulguların sunumunda kullanılmak üzere saklanmıştır. Metin arama ve otomatik kodlama özellikleri kullanılarak, belirli kavramların tüm verilerdeki dağılımı incelenmiştir. Özellikle "kimlik", "aidiyet", "gelecek", "umut" gibi anahtar kavramların bağlamsal kullanımları analiz edilmiştir.

3.5.1.7. Veri Analizinde Kalite Güvencesi

Nitel veri analizinde kalite güvencesi sağlamak için çeşitli stratejiler uygulanmıştır. İlk olarak, denetim izi oluşturulmuştur. MAXQDA'nın logbook özelliği kullanılarak, analiz sürecindeki tüm kararlar, değişiklikler ve gözlemler tarih ve saat bilgisiyle kayıt altına alınmıştır. Bu kayıtlar, analiz sürecinin şeffaflığını ve tekrarlanabilirliğini sağlamıştır.

Analiz sürecinin güvenilirliğini artırmak amacıyla akran değerlendirmesi gerçekleştirilmiştir. Kodlama sonuçları ve tematik yorumlar, nitel araştırma

metodolojisinde deneyimli bir meslektaş ile sistematik olarak gözden geçirilmiştir. Bu süreç, araştırmacının önyargı ve varsayımlarının sorgulanmasına, alternatif analitik perspektiflerin keşfedilmesine ve potansiyel analitik körlük noktalarının belirlenmesine olanak sağlamıştır.

Veri kalitesinin artırılması için negatif durum analizi uygulanmıştır. Bu yaklaşım kapsamında, ana temalarla uyumsuzluk gösteren veya beklenmedik örüntüler sergileyen katılımcı anlatıları ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu aykırı durumların analizi, mevcut temaların teorik sınırlarının test edilmesine, kategori tanımlarının rafine edilmesine ve daha kapsamlı bir anlayış çerçevesinin geliştirilmesine katkı sağlamıştır. Böylece, analiz bulgularının geçerliliği ve katılımcı deneyimlerinin çeşitliliği korunmuştur.

3.5.1.7.1. Geçerlik ve Güvenirlik

Çalışmada nitel araştırmalarda “güvenilirlik” kavramı kapsamında **inandırıcılık, aktarılabilirlik, güvenilebilirlik ve onaylanabilirlik** kriterleri uygulanmıştır. İndandırıcılık için araştırmacının göç alanındaki deneyimi ile iki aylık veri toplama süreci boyunca katılımcı etkileşimi sürdürülmüş, elde edilen veriler saha notları, doküman incelemesi ve üçlü veri çeşitlemesi ile doğrulanmıştır. Aktarılabilirlik amacıyla Hatay ilinin coğrafi konumu (Suriye sınırına yakınlık), deprem sonrası barınma yapıları ve bölgedeki Suriyeli nüfus yoğunluğu, saha gözlemleri, yerel kamu kurumları ve STK raporlarından alınan veriler ışığında yoğun betimleme yöntemiyle aktarılmıştır.

Güvenilebilirlik, MAXQDA Logbook ve audit trail özellikleriyle tüm analiz adımlarının kaydedilmesi; örneklemin %13,5’inin bağımsız iki kodlayıcı tarafından kodlanması ve Cohen’s $\kappa = 0,93$ uyum katsayısının elde edilmesi yoluyla sağlanmıştır.

3.5.1.7.2. Araştırmacının Rolü ve Konumu

Nitel araştırmalarda araştırmacı, veri toplama ve analiz sürecinin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu bölümde, araştırmacının konumu ve bunun araştırma sürecine olası etkileri refleksif bir yaklaşımla ele alınmaktadır.

Araştırmacının Arapça diline anadili seviyesinde hakim olması, insan hakları hukuku alanındaki uzmanlığı ve on yılı aşkın mülteci alanındaki deneyimi, araştırma sürecine önemli katkılar sağlamıştır. Bu deneyim, mültecilerin yaşadıkları hukuki ve bürokratik zorlukları derinlemesine anlama, doğru sorular sorma ve verileri

bağlamsallaştırma açısından avantaj sağlamıştır. Özellikle GK rejimi, UK mekanizmaları ve entegrasyon politikaları konularındaki bilgi birikimi, katılımcıların deneyimlerini çok boyutlu olarak analiz etmeye olanak tanımıştır.

Araştırmacının kamu yönetimi perspektifinden konuya yaklaşması, bulguların yorumlanmasında politika odaklı bir bakış açısı geliştirilmesine katkı sağlamıştır. Hukuki haklar ile idari uygulamalar arasındaki boşluklar, yerel yönetim dinamikleri ve kamu hizmeti sunumundaki aksaklıklar, bu perspektifle daha net görülebilmektedir. Ancak, bu bakış açısının katılımcıların öznel deneyimlerini gölgelememe riski göz önünde bulundurulmuş, fenomenolojik yaklaşımın gerektirdiği "deneyime sadık kalma" ilkesi öncelenmiştir.

Cinsiyetin araştırma sürecindeki etkisi de önemli bir faktör olmuştur. Kadın araştırmacı olarak, kadın katılımcılarla güven ilişkisi kurulması ve hassas konuların konuşulması açısından avantaj sağlanmıştır. Özellikle toplumsal cinsiyet temelli zorluklar, aile içi dinamikler ve kadınlık deneyimleri konularında katılımcıların rahat ve açık oldukları gözlemlenmiştir.

3.5.1.8. Araştırmanın Sınırlılıkları

Her araştırma gibi bu çalışma da belirli sınırlılıklar içermektedir. Bu sınırlılıkların açık bir şekilde belirtilmesi, bulguların bağlamsal olarak değerlendirilmesi ve gelecek araştırmalar için yol gösterici olması açısından önemlidir.

- **Örneklem ve Genelleme Sınırlılıkları:** Araştırma, Hatay ilinde yaşayan 37 Suriyeli kadın ile sınırlıdır. Nitel araştırmaların doğası gereği, bulgular istatistiksel genelleme için kullanılamaz. Özellikle Hatay'ın sınır ili olması, Arap kültürünün baskın olması ve depremden etkilenmiş olması gibi özgün koşullar, buradaki deneyimleri Türkiye'nin diğer illerindeki Suriyeli kadınların deneyimlerinden farklılaştırmaktadır.
- **Zamansal Sınırlılıklar:** Araştırma 2025 yılının Nisan-Mayıs aylarında, depremden yaklaşık iki yıl sonra gerçekleştirilmiştir. Göç ve mültecilik deneyiminin dinamik doğası, farklı zamanlarda farklı bulgular ortaya çıkarabilir. Türkiye'nin göç politikalarındaki değişimler ve Suriye'deki gelişmeler, mülteci deneyimlerini sürekli yeniden şekillendirmektedir.

- **Dil ve Kültürel Çeviri Sınırlılıkları:** Araştırmanın 37 görüşmesinden 34'ü tercüman desteği ile gerçekleştirilmiş, 3'ü ise katılımcının Türkçe yeterliliği nedeniyle doğrudan Türkçe yürütülmüştür. Tercüman destekli görüşmelerde, sorular araştırmacı tarafından Türkçe yöneltilmiş ve kadın tercüman tarafından Arapça'ya aktarılmış; katılımcı yanıtları ise araştırmacının ana dili düzeyindeki Arapça yeterliliği sayesinde doğrudan anlaşılmıştır. Bu yöntem, üçlü iletişim dinamiklerinde sıklıkla yaşanan çifte çeviri kayıplarını büyük ölçüde önlemiştir.

- **Erişim ve Temsil Sınırlılıkları:** Araştırmaya katılan kadınlar, belirli düzeyde sosyal bağlantıları olan ve görüşmeye istekli kadınlardır. En izole yaşayan, dil bariyeri nedeniyle dışlanmış veya güvenlik endişesi taşıyan kadınlara ulaşılamamıştır. Ayrıca, ailevi kısıtlamalar nedeniyle görüşme yapamayan kadınların deneyimleri araştırmaya yansımamıştır.

- **Sosyal İstenirlik ve Güven Sınırlılıkları:** Görüşmelerde sosyal istenirlik etkisi, özellikle yasal statü, kayıt dışı çalışma ve aile içi dinamikler gibi hassas konularda derinlemesine bilgi edinmeyi sınırlamış olabilir. Mültecilerin yaşadığı güvensizlik ortamı, tam güven ilişkisinin kurulmasını zorlaştırmaktadır.

- **Eş Varlığının Görüşmelere Etkisi:** Bazı görüşmelerde eşlerin evde bulunması, hane içi güç dinamiklerinin görüşmelere yansımına neden olmuştur. Eşleri evde bulunan katılımcıların, aile içi karar alma süreçleri, ekonomik bağımlılık ve toplumsal cinsiyet rolleri konularında daha temkinli ifadeler kullandıkları gözlemlenmiştir.

- **Araştırmacı Konumu ve Yorum Sınırlılıkları:** Araştırmacının insan hakları hukuku geçmişi ve mülteci alanındaki deneyimi, veri analizinde belirli perspektiflerin ön plana çıkmasına yol açmış olabileceği, Refleksif yaklaşım benimsenmiş olsa da, bu konum bulguların yorumlanmasını etkilemiş olabileceği de göz önünde bulundurulmuştur.

Bu sınırlılıklara rağmen, araştırma Hatay'da yaşayan Suriyeli kadınların deneyimlerine dair değerli içgörüler sunmaktadır.

3.5.2. Bulgular

Bu bölümde, 37 Suriyeli kadınla yürütülen yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen 1583 anlamlı segment raporlanmaktadır. Veriler

MAXQDA 24'te kodlanmış, Braun ve Clarke'ın (2006: 79) altı aşamalı tematik analiz prosedürü izlenmiştir. Kod sistemi sekiz ana tema ve 164 alt temadan oluşmuştur. Kodlama sürecinde hem araştırmacı tarafından türetilmiş tematik kodlara hem de katılımcı ifadelerinden doğrudan alınan *in-vivo* kodlara yer verilmiştir.

Kod sistemi, katılımcı deneyimlerinin çok boyutlu ve karmaşık yapısını sistematik olarak yansıtmak amacıyla 8 ana tema ve bunlar altında 164 alt tema ile hiyerarşik olarak yapılandırılmıştır. Ana temalar, göç öncesi travmatik deneyimlerden güncel yaşam koşullarına, gelecek beklentilerinden toplumsal konumlanma süreçlerine kadar uzanan geniş bir yelpazede katılımcı deneyimlerini kapsamaktadır.

Toplam 1583 anlamlı segment kodlanmış olup, bu segmentler 37 kadın katılımcının görüşme anlatılarından türetilmiştir. Kodlama birimleri, doğrudan katılımcı alıntıları, deneyimsel betimlemeler ve tematik içerik taşıyan anlatı bölümlerinden oluşmaktadır. Her katılımcıya ait çoklu segmentler analiz sürecine dahil edilmiş, böylece bireysel deneyimlerin derinliği ve çeşitliliği korunmuştur.

Tematik analiz sürecinde, bazı kodların birden fazla tema arasında güçlü ilişkiler sergilediği tespit edilmiştir. Özellikle *Kadının Güçlenmesi* teması ile *Psikolojik Etkiler* ve *Geleceğe Yönelik Hayaller* temaları arasında anlamlı bağlantılar gözlemlenmiştir. Bu tematik kesişimler, kadınların deneyimlerinin çok boyutlu ve birbirleriyle ilişkili doğasını ortaya koymaktadır.

Bulgular, frekans sırasına göre aşağıdaki tabloda sekiz ana tema altında sunulmaktadır:

Tablo 9.

Ana Temalara Göre Kodlu Bölüm Dağılımı

Ana Tema	Kodlu Bölüm (n)	Oran (%)
Afet Sonrası Yaşam	160	10,1
Geleceğe Umutla Bakın Kadınlar	217	13,7
Göç Süreci ve Deneyimleri	193	12,2
Hukuki Statü ve Kayıt Süreçleri	227	14,3
Psikososyal Boyut	51	3,2
Temel Hizmetlere Erişim	180	11,4
Toplumsal Cinsiyet Perspektifi	276	17,4
Toplumsal Kabul ve Sosyal Uyum	279	17,6
Toplam	1583	100

3.5.2.1. Göç Süreci ve Deneyimleri

Bu alt bölümde, katılımcıların Suriye’den Türkiye’ye uzanan yolculuklarına ilişkin kodlanmış 193 segment –toplam veri setinin %17,7’si– tematik olarak çözümlenmiştir. Tablo 4.2.1’de görüldüğü üzere kodlamaların yarısından fazlası “Göç Yolculuğu”na (%51,6) odaklanmakta, bunu “İtici Faktörler” (%32,4) ve “İlk Yerleşim Deneyimleri” (%14,9) izlemektedir. “Çalışma Hayatı ve Geçim” alt kodu yolculuk aşamasında ikincil düzeyde temsil edilmiştir (%1,1).

Tablo 10.

Göç Süreci ve Deneyimleri: Alt Tematik Dağılım

Alt Tema	Kodlu Bölüm (n)	Oran (%)
Göç Yolculuğu	97	51.6
İtici Faktörler	61	32.4
İlk Yerleşim Deneyimleri	28	14.9
Ekonomik ve Altyapıya Bağlı Etkenler	2	1.1

3.5.2.1.1. İtici Faktörler

Katılımcıların büyük çoğunluğunun göçe sevk eden temel etkeni, Suriye iç savaşı ile birlikte yoğunlaşan silahlı çatışmalar ve buna bağlı güvenlik endişeleri olmuştur. Örneğin bir katılımcı, iç savaşın başlamasının ardından kendilerini göçe sevk eden etkenleri şöyle ifade etmiştir: “*Erkeklerin yaşına bakmadan öldürüyorlardı; babamı işkenceyle üç gün gözaltında tuttular*”. Katılımcı, bu olayların aileyi kitlesel kaçısa zorladığını belirtmiştir. Ekonomik çöküş, kamu hizmetlerinin kesintiye uğraması ve temel altyapının yıkımı, zorlayıcı güvenlik sebeplerine eşlik eden ikincil itici faktörler olarak kaydedilmiştir.

Kodlu bölümlerin üçte birinden fazlası, katılımcıların bombardıman, silahlı çatışma ve devlet dışı aktörlerin uyguladığı şiddet anlatılarına ayrılmıştır. “*Erkeklerin yaşına bakmadan öldürüyorlardı; babamı işkence edip üç gün sonra bıraktılar*” (K18) ifadesi, göç kararının özünde korunma refleksinin yattığını göstermektedir. Katılımcıların %89,2’si (n=33) göç kararını “kaçmak zorunda kaldık”, “mecbur kaldık” gibi zorunluluk ifadeleriyle tanımlamıştır. Elektrik kesintileri, hastane ve okul binalarının yıkılması, içme suyuna erişimin kesilmesi, can güvenliği tehdidine eklenen yapısal yıkım göç kararını hızlandırmıştır. Temel gıdaya erişememe, işsizlik ve enflasyon örüntüleri, “zorunlu göç” bağlamındaki fiziksel

tehlikeyi tamamlayıcı nitelikte kodlanmıştır; ancak hiçbir katılımcı bu faktörleri birincil gerekçe olarak sunmamıştır.

Kadınların göç yolculuğuna dair deneyimleri bizlere zorunlu göçün bazı durumlarda iç göç olarak başladığını ardından dış göçe evrilebildiğini göstermektedir. Bazı katılımcılar (K21, K31, K34), ailesi ile birlikte Suriye içerisinde şiddet olaylarının daha az yaşandığı bölgelere göç etmek zorunda kalmış, çatışmalar göç ettikleri bölgelere de sıçrayınca Türkiye'ye yönelik dış göç olayını gerçekleştirmişlerdir.

“2011 yılında Şam'da çatışmalar başlayınca güvenlik gerekçesiyle İdlip'e taşınmak zorunda kaldık. İdlip'te iki yıl yaşadık sonra, savaşın orayı da etkilemesi üzerine Türkiye'ye sığınmaktan başka seçeneğimiz kalmadı.” (K31, Şam)

“Suriye'de Lazkiye'nin köylerinde huzurlu bir hayatımız vardı. Ta ki askerler gelene kadar... Köyümüze girdiklerinde yaşlısı genci demeden erkekleri ya öldürdüler ya da hapishaneye götürdüler. O korkunç günleri unutamıyorum. Canımızı kurtarmak için önce Şam'a kaçtık, sonra bir umutla köyümüze döndük ama artık orada yaşamak imkansızdı. Mecburen Türkiye'ye gelmek zorunda kaldık.” (K34, Lazkiye)

3.5.2.1.2. Sınır Geçişi ve Yolculuk Deneyimi

Katılımcıların Türkiye'ye giriş biçimlerine ilişkin 97 segmentte yoğunlaşan anlatılar, kadınların büyük çoğunluğunun savaş ve çatışma ortamının yoğunlaştığı dönemlerde düzensiz yollarla Türkiye'ye geçiş yaptığını ortaya koymaktadır. Analiz sonuçları, 37 katılımcının %81,1'inin (n=30) "kaçak yollarla" giriş gerçekleştirdiğini; %8,1'inin (n=3) "açık kapı" politikasının uygulandığı dönemde düzenli giriş yaptığını; %10,8'inin (n=4) ise diğer yöntemlerle veya belirtilmemiş şekillerde giriş gerçekleştirdiğini göstermektedir.

“Erkeklerin yaşına bakmadan öldürüyorlardı. Babamı hapishaneye aldılar, işkence ettiler ve 3 gün sonra babamı bıraktılar. Bu nedenle biz Suriye'den çıkmaya karar verdik” (K-37, İdlip)

“Çatışma ve bombalama olayları bizim bölgemize yaklaştığında 2017 yılında kaçak olarak Türkiye'ye geldim. Yaklaşık 6 saat koştuğumuzu

hatırlıyorum. Hacıpaşa tarafından kaçakçıların da yardımı ile Türkiye'ye giriş yaptık.” (K1, İdlip)

“2012 yılında sınıra kadar çocuklarımla geldim, sınıra kadar geldik. Sınır açıldı ve Apaydın kampında görevli birileri bizi sınırdan alıp kampa götürdüler.” (K5, İdlip)

Katılımcı anlatıları, Suriye-Türkiye hattındaki zorunlu yer değiştirme sürecinin “kaçış – sınır geçişi – ilk izlenimler” olmak üzere üç safhada yoğunlaştığını göstermektedir. Çatışmanın ilk yıllarında (2011-2012) “kapıların açık olması” ve müsamaha nedeniyle girişlerin görece kolay gerçekleştiği; 2013 sonrasında ise sınır güvenlik tedbirlerinin artması nedeniyle kaçakçı temelli geçişlerin arttığı gözlemlenmektedir. Erken döneme ilişkin “Cilvegözü sınır kapısı açıldı, kimse durdurmadı” (K28) ifadesi, buna karşılık 2014 sonrası göç etmiş olan katılımcıları, yolculuk sürecinde sınırı geçebilmek için kaçakçı maliyetinin 250-2000 ABD doları aralığında seyrettiğini ve bazen birden fazla deneme yapmak zorunda kaldıklarını belirtmektedir:

“Üç-dört kez geri çevrildik, sonunda kaçakçılara para ödeyerek geçebildik” (K25, İdlip).

“Türkiye'ye 2020 yılında kaçak olarak geldim. Suriye'de savaştan kaçtım. Yol çok zor ve uzak bir yoldu, dağdan geçtim, suyun içinden geçtik. Kaçakçılar bizi bir süre kimsenin olmadığı yerde tuttular, daha sonra Kilis'e giriş yaptık. Türkiye'ye giriş yapabilmek için kaçakçıya 1500 dolar ödemek zorunda kaldık.” (K9, İdlip)

Kod istatistikleri, “Sınır Geçişi Deneyimi” alt koduna -toplam 32 segment- yüksek yoğunlukta travmatik ayrıntıların eşlik ettiğini göstermiştir. Göç yolculuğunun fiziki zorlukları (gece yürüyüşü, nehir geçişi, dağ tırmanışı) yanında, ciddi koruma ihlalleri de rapor edilmektedir. Katılımcılar, “hayvanlar ve parçalanmış insanlar vardı” (K7, İdlip) gibi ifadelerle yaşanan dehşeti aktarmaktadır. Bu bireysel tanıklıklar, zorla yerinden edilen topluluklarda yüksek oranlı travma sonrası stres bozukluğu görülmesine dair literatürle örtüşmektedir.

“Suriye'deki çatışmalar nedeniyle ülkemi terk etmek zorunda kalmıştım. Türkiye'ye Yayladağı sınır kapısı tarafından yürüyerek geldim. Gece 12'den sabah 8'e kadar Yayladağı'nın karşısındaki dağda, bir ağacın altında beklemek zorunda kaldık.” (K13, Lazkiye)

“2011’de kaçak yollarla dağdan çok zor yollardan geçerek geldik.

Karanlık, soğuk zor bir yoldu, çok uzun bir yoldu.” (K10, İdlip)

Açık kapı politikasının uygulanmaya başladığı ilk dönemlerde kitlesel girişler olduğu, askeri kontrol noktası görece esnekken; 2016 yılında inşasına başlanan 837 km’lik beton duvar ve 7/24 termal gözetim sistemi sonucu, geçişler noktalaşmakta ve fahiş ücretli kaçakçı ağlarına bağımlı hale gelmektedir.²⁹

Katılımcı kadınların deneyimleri, Türkiye'nin sınır politikalarındaki değişimin düzensiz giriş yöntemlerinde belirgin bir dönüşüme yol açtığını ortaya koymaktadır. 2011-2013 döneminde düzensiz girişlerin yalnızca %8,3’ü kaçakçı kullanımını içerirken, 2020 sonrasında bu oran %100’e ulaşmıştır. Erken dönemde (2011-2013) bazı katılımcılar açık kapı politikasından yararlanırken (n = 2), bir katılımcı K32’nin belirttiği gibi: 'sınır kapıları açıldı ve kaçakçılar da yoktu, bu nedenle nispeten rahat bir şekilde giriş yapabildim.' 2014 sonrasında ise sınır güvenliğinin artmasıyla kaçakçı bağımlılığı dramatik biçimde yükselmiş, maliyetler 250-1.500 ABD doları aralığında seyretmiştir.

Tablo 11.

Türkiye’ye Giriş Şekli ve Düzensiz Giriş Oranı

Dönem	Toplam Katılımcı	Düzensiz Giriş	Düzensiz Giriş Oranı (%)	Açık Kapı/Düzenli	Diğer
2011-2013	17	12	70.6	2	3
2014-2016	8	8	100.0	0	0
2017-2019	6	5	83.3	1	0
2020 <	2	2	100.0	0	0
Belirtilmemiş	4	2	75.0	0	1
Toplam	37	30	81.1	3	4

Veriler, Türkiye'nin sınır politikalarındaki dönemsel değişimin düzensiz giriş yöntemlerinde belirgin bir dönüşüme yol açtığını ortaya koymaktadır. 2011-2013 döneminde düzensiz girişlerin %70,6’sını oluştururken, 2014 sonrasında bu oran %100’e ulaşmıştır. Erken dönemde

²⁹ https://tr.wikipedia.org/wiki/SuriyeT%C3%BCrkiye_s%C4%B1n%C4%B1r_duvar%C4%B1

(2011-2013) bazı katılımcılar açık kapı politikasından yararlanmış, K32'nin belirttiği gibi:

"Sınır kapıları açıktı ve kaçakçılar da yoktu, bu nedenle nispeten rahat bir şekilde giriş yapabildim." (K32, Şam)

Türkiye'nin Açık Kapı Politikası'na dair deneyimleri kadınların anlatımlarında net bir şekilde görebilmekteyiz:

"Kaçak yollarla giriş yaptık, yürüyerek geldik. O dönemde sınır kapısı açıktı ve herkes giriş yapıyordu. Güvenlik güçleri biraz engellemeye çalışıyorlardı ama yine de giriş yapılmasına izin verilmişti, biz de rahatça giriş yapabildik. Biz giriş yaptığımız dönemde kaçakçılar henüz faaliyete geçmemişti. Kendi başımıza, kimsenin yardımı olmadan giriş yaptık." (K16, Hama)

"Savaşın ilk dönemlerinde Suriye'den kaçmak zorunda kaldık. O zamanlar sınır kapıları henüz açıktı, bu nedenle rahatlıkla giriş yapabildim. Tek başıma sınırı geçtim ve yolculuk sırasında herhangi bir zorlukla karşılaşmadım." (K20, Hama)

"2016 yılında İdlip'e bombalamalar başlayınca, mecburen kaçak yollarla Türkiye'ye gelmeye karar verdik. Sınırı geçebilmek için dağlık bölgelerde, kayalık arazilerde saatlerce yürümek zorunda kaldık. Sabahın erken saatlerinde Türkiye topraklarına ulaştığımızda o kadar bitkin düşmüştük ki, sınırı geçtikten hemen sonra yolun kenarına yığılıp kaldım. Etrafımdan insanlar geçip gidiyordu ama o kadar yorgundum ki yerimden kalkacak gücüm yoktu. Bu süreçte hem Suriye hem de Türkiye tarafında kaçakçılarla uğraşmak zorunda kaldık." (K21, Halep)

"2013 yılında Suriye'deki savaş tüm ülkeyi kaplamaya başlayınca, ailemle birlikte Türkiye'ye kaçmak zorunda kaldık. Ailemle birlikte dağları yürüyerek aştık ve sınıra ulaştık. Ben geldiğim dönemde şanslıydım-sınır kapıları açıktı ve kaçakçılar da yoktu, bu nedenle nispeten rahat bir şekilde giriş yapabildim." (K32, Şam)

Veriler, kadınların yolculukta çocuk bakım yükü, cinsel şiddet korkusu ve ekonomik bağımlılık nedeni ile ek kırılganlıklar yaşadığını ortaya koymaktadır. *"Gece 6 saat koştuk, çocuğum kucağımda nefes nefese kaldım"*

(K1, İdlip) anlatısı bu risklerin doyurucu bir örneğidir. Düzensiz geçiş güzergahlarında cinsel istismar, ayrımcı ücretlendirme ve koruma risklerinin çok olduğu, özellikle hassas gruplar arasında sayılan kadın ve çocuklar için fazlasıyla tehlikeli olduğu söylenebilir. Katılımcı beyanları, bu risklerin Hatay hattında da varlık gösterdiğini doğrulamaktadır. IOM, UNODC ve BMMYK'nın göç rotaları üzerinde TCDŞ risk artışı ile ilgili raporları çalışmadaki bulguları destekler niteliktedir (UNODC, 2020: 43; MCM, 2024: 17³⁰).

Kadınların sınır geçişi ve göç yolculuğuna dair yorumlarının kavramsal çerçeveye yerleştirilmesi sonucunda itici, çekici ve aracı faktörler aşağıdaki şekilde ortaya çıkmaktadır:

Zorlayıcı (itici) faktörler: Sivil hedeflere yönelik bombardıman, keyfi gözaltı ve işkence, temel hizmetlerin çöküşü.

Çekici faktörler: Sınırın coğrafi yakınlığı, açık kapı politikası, Türkiye'nin "Geçici Koruma" rejimi, aynı dil-kültür havzasında dayanışma ağları.

Aracı (intermedier) faktörler: Açık kapı politikasının evrilmesi, kaçakçı ağlarının maliyeti, sınır duvarı.

Suriyeli kadınlar, göç sürecini ve sınır geçiş sürecinde yaşadıklarını samimiyetle aktarmışlardır. Suriye'de savaşın zorlayıcı şartlarında kalmanın bir seçenek olmadığını, güvenli alana ulaşmak için zor koşullara göğüs germelerinin önemini vurgulamışlardır. Bu vurgu, K32'nin (Şam) "Yol ne kadar zor ve yorucu olursa olsun, her yol savaşta yaşamaktan iyidir." sözlerinde net olarak görülmektedir.

3.5.2.2. Barınma Koşulları

Görüşme yapılan katılımcıların büyük bölümü, 2023 depremlerinin ardından çadır ve konteyner alanlarına yönelmek zorunda kalmıştır. Ancak "geçici" niteliğin uzaması, barınma sorununu kalıcı bir boyuta taşımış ve kadınların yaşam koşulları üzerinde çok katmanlı baskılar yaratmıştır. Özellikle Reyhanlı, Serinyol ve Narlıca gibi ilçelerde kiracı konumunda bulunan hanelerde, barınma krizinin en keskin

³⁰ <https://publications.iom.int/system/files/pdf/pub2023-093-el-on-this-journey-vol-2.pdf> sayfasındaki bilgilerden yararlanılmıştır.

biçimde deneyimlendiği görülmektedir. Katılımcı ifadelerinde, kira bedellerinin üç ile dört katına çıktığı ve mülkiyet sahibi ev sahiplerinin Suriyeli kiracılara yönelik tutumlarının değiştiği sıklıkla dile getirilmiştir. Bu durum, temel barınma hakkına erişimin yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda sosyal dışlanma bağlamında da ele alınması gerektiğine işaret etmektedir.

Görüşme yapılan 37 katılımcının barınma durumları incelendiğinde, %59,5'inin (n = 22) kiralık konutta, %24,3'ünün (n = 9) konteyner veya çadırda, %10,8'inin (n = 4) akraba/arkadaş yanında ve %5,4'ünün (n = 2) kendi evinde yaşadığı tespit edilmiştir. 'Barınma Koşulları' ana teması altında toplam 53 segment kodlanmış olup, bunların %26,4'ü (n = 14) genel barınma sorunlarına, %11,3'ü (n = 6) konteyner yaşam sorunlarına, %7,5'i (n = 4) mahremiyetin olmamasına ve %17'si (n = 9) kira artışı ve ekonomik yüke odaklanmaktadır. Mahremiyetin Olmaması' kodunun 4 segmentinin 3'ü konteyner yaşamı ile ilişkilendirilmiş olup, bu katılımcılar ortak banyo/tuvalet kullanımını temel sorun olarak belirtmiştir.

Deprem sonrasında Hatay'daki GK altındaki Suriyeli hanelerin barınma deneyimleri, fiziki mekan koşullarının yanı sıra hane büyüklüğü ile de yakından ilişkili görünmektedir. Görüşme formlarından elde edilen veriler, ortalama hane büyüklüğünün 6,1 kişi olduğunu, ancak bu sayının bazı kiracı hanelerde 13 kişiye kadar yükseldiğini göstermektedir. Bazı aileler mahalle aralarındaki bahçelerde çadır-konteyner kurup yaşamını sürdürürken bazıları depremin etkisinin nispeten daha az hissedildiği ilçelerde bir binada daire kiralarak, bazıları ise konteyner kentlerde yaşamını sürdürmektedir. Hane içinde yaşayan kişi sayısı arttıkça veya konut şekli değiştikçe şartlar değişmekte ve genelde konut başına düşen banyo-tuvalet birimleri yetersizleşmekte; mahremiyetin azalması, özellikle kadınlar açısından bakım ve aile içi rollerden kaynaklı yüklerin artışı anlamına gelmektedir.

Bir katılımcı *“İçinde bulunduğumuz koşullar çok kötü. Bu mahallede çadırda yaşıyoruz ve en büyük problemimiz su bulmak. Su bulabilsek de banyo imkanımız yok, çok kötü şartlarda yaşamaya mecburuz.”* (K20, Hama)

Kodlama analizleri, katılımcıların %75,7'sinin (n = 28) deprem sonrası barınma koşullarında belirgin bir kötüleşme yaşadığını göstermektedir. 'Artan Geçim Sıkıntısı' kodu 18 segmentte, 'Ekonomik Zorluklar' ise 6 segmentte kodlanmış olup, bu iki kod %89 oranında barınma sorunları ile birlikte görülmektedir.

Kiralık konutta yaşayan 22 katılımcının anlatılarında 'Kira Artışı ve Ekonomik Yük' kodu 9 kez kodlanmıştır. Bu segmentlerin 7'sinde (%77,8) deprem sonrası dönemde kiraların 'üç-dört katına çıktığı' ifadesi yer almaktadır. Konteyner kentlerde yaşayan kadınların ise farklı bir sorun kümesiyle karşılaştığı görülmektedir: 'Konteyner Yaşam Sorunları' altında kodlanan 6 segmentin tamamı 18 metrekarelik yaşam alanının yetersizliği, ısınma/soğutma problemleri ve hijyen koşullarına odaklanmaktadır.

2023 Depremleri GK altındakilerin kaldıkları konteyner kentler birçok problemi beraberinde getirmiştir. Konteyner kent yaşıntısının zorlukları hayatı daha da çekilmez bir hale sokmaktadır. GK altındaki bireylerin kaldıkları konteyner kentler 18 metrekare tek oda konteynerlerden oluşmaktadır. Konteynerler içerisinde lavabo ve banyo bulunmamakta, konteyner kentte kalan diğer kişilerle ortak tuvalet ve banyo kullanımı mevcuttur. Ayrıca ortak çamaşırhane ve mutfaklar bulunmaktadır. Depremin ardından oluşturulan yaşam alanlarının geçici olduğu düşünülerek ortak çamaşırhane ve belki mutfak dahi kabul edilebilir ve tolere edilebilir ancak ortak banyo ve tuvalet kullanımı kadın ve çocuk koruma risklerini beraberinde getirmektedir.

Konteyner gibi geçici alanlarda mahremiyeti sınırlayan ortak banyo ve tuvalet düzeni ile aşırı sıcaklık ve bulaşıcı hastalık riski, cinsiyet duyarlı düzenlemelerin eksikliği barınma şartlarını zorlaştıran faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin K21 numaralı katılımcı, konteynerde dört kişilik çekirdek ailesiyle yaşamasına rağmen *“ikamet edilen yapıda banyonun dahi bulunmadığını, akan suyun sınırlı geldiğini”* vurgulayarak fiziki altyapı eksikliğine dikkat çekmiştir.

K33 konteynerlerin küçük olması, yaşam koşullarına elverişli olmaması, şehir merkezine uzak olması hususlarına değinerek ek zorlukları gözler önüne sermektedir.

“...Ancak deprem sonrasında hayatımız tamamen altüst oldu. Ailemle ve iki çocuğumla birlikte konteynerde yaşamak zorunda kaldık. Konteyner kent yaşamı gerçekten çok zordu. Alan çok küçüktü ve iki çocukla bu dar alanda yaşamak büyük zorluk yarattı. Bebeği uyutmaya çalışırken diğer çocuğumun oyun oynama sesleri hemen duyulur ve bebeği uyandırır. Ayrıca konteynerler birbirine yakındı ve konteyner kent şehir merkezinden çok uzakta kurulmuştu. Toplu taşıma da düzenli

çalışmadığı için herhangi bir yere gitmek tam bir eziyete dönüştü.”

(K33, İdlip)

Depremi ardından özellikle Antakya, Defne, Kırıkhan ve Samandağ ilçelerindeki yıkımın yoğun olması insanların daha sağlam ilçelere ve köylere yönelmelerine neden olmuştur. Hem T.C. vatandaşı bireylerin hem de Suriyelilerin konut arayışı azalmış olan konut rezervi atmosferinde kiraların çok artmasına ve bazen kiralayacak ev bulunamamasına neden olmaktadır.

3.5.2.3. Temel İhtiyaçlara Erişim ve Ekonomik Zorluklar

Deprem sonrası dönemde su, gıda ve hijyen malzemeleri gibi temel gereksinimlerin karşılanması düzensiz hale gelmiştir. Katılımcıların bir kısmı Kızılay Kart (Esenkart) yardımıyla destek almakta ise de büyük çoğunluğun yardımlardan faydalanamaması, istihdama erişimin düzenli ve sürekli olmaması ve günlük işlerde çalışmanın getirdiği zorluklarla mücadele kişilerin temel ihtiyaçlara dahi erişmesini zorlaştırmaktadır.

“Bebeğimin maması ile bezine günlük harcadığım tutar gelirimizin yarısını oluşturmaktadır” (K22) ifadesi özellikle küçük çocuklu ve kalabalık ailelerde gıda güvensizliğinin derinleştiğini göstermektedir.

“Şu anda Kızılay kart yardımı almıyorum. Çocuklarım çalışıyor ve bize ekonomik destek sağlıyorlar, ben herhangi bir işte çalışmıyorum. Depremden sonra hayat çok zorlaştı, kiralar yükseldi, iş bulmak zorlaştı ve her şey çok pahalandı. Geçinmek gerçekten çok zor.” (K20, Hama)

“Hatay’da şu anda hayat çok zor ilerliyor. İş imkanları zor, park yok. Park olmaması çocuklar ve bizler için çok zor oluyor. Eşim fırıncı iş olmadığı zamanlarda sıkıntılar yaşıyoruz.” (K3, Halep)

Deprem sonrası dönemde su, gıda ve hijyen malzemeleri gibi temel gereksinimlerin karşılanması düzensiz hale gelmiştir. Kod matris analizine göre, 6 katılımcı (K3, K7, K16, K20, K22, K33) temel ihtiyaçlara erişimde sorun yaşadığını açıkça belirtmiştir. Bu katılımcıların %66,7'si (n=4) konteyner veya çadırda yaşamaktadır.

K22'nin *“Bebeğimin maması ile bezine günlük harcadığım tutar gelirimizin yarısını oluşturmaktadır”* ifadesi, özellikle küçük çocuklu ailelerde gıda güvensizliğinin derinleştiğini göstermektedir. Benzer şekilde, K16 (Hama) temel ihtiyaçların karşılanamamasının gelecek umudunu da etkilediğini vurgulamıştır:

"En temel ihtiyaçlardan biri olan barınma ihtiyacı bile karşılanamayan insanların geleceğe dair umutları ve beklentileri de olmuyor. Halimizi görüyorsunuz. Görmek her şeyi ispat eder." (K16, Hama)

Araştırma bulguları, katılımcıların %48,6'sının (n=18) 'Artan Geçim Sıkıntısı' yaşadığını ortaya koymaktadır. Bu kod, K1, K3, K5, K6, K8, K10, K11, K16, K19, K20, K21, K22, K24, K26, K28, K30, K33 ve K34 tarafından en az bir kez kodlanmıştır. Ekonomik zorlukların temel boyutlarının başında kira artışları gelmektedir. Kira artışlarına dair, 9 katılımcı (K1, K8, K10, K16, K20, K22, K26, K34, K35) deprem sonrası kiralarda "üç-dört katına çıktığını" belirtmiştir. K34 (Lazkiye) bu durumu şöyle özetlemiştir:

"Şu an kira 10 bin TL ödüyoruz. Bizim için çok yüksek ama ne yapacağız ki, mecbur evde yaşıyoruz. Evde yaşamaya devam ediyoruz." (K35, Lazkiye)

3.5.2.4. Hukuki Statü ve Kayıt Süreçleri

Bu bölümde, Hatay ilinde ikamet eden 37 Suriyeli kadının idari ve hukuki süreçlerdeki deneyimleri, MAXQDA 24 yazılımında gerçekleştirilen sistematik kodlama ve çapraz matris analizleriyle değerlendirilmiştir. Toplam 227 kodlanmış segment üzerinden yürütülen tematik analiz, üç ana kategoride yoğunlaşan sistemik sorunları ortaya koymaktadır: İdari Engeller/Zorluklar (n=117, %51,5), Adalete Erişim (n=58, %25,6) ve Geçici Koruma Kaydı süreçleri (n=51, %22,5).

Tablo 12.

Alt Temalar ve İlgili Segmentler (Sayısal ve Oransal)

Alt Tema	Kodlu Segment (n)	Oran (%)
İdari Engeller/Zorluklar	117	51.5
Kurumların İlgisizliği/Yardımcı Olmaması	34	15.0
Kurumlara Erişim/Yaşanan Zorluklar	31	13.7
Adres Kaydı Zorlukları	18	7.9
Kurumlar Arası Uygulama Tutarsızlığı / Keyfi Uygulamalar	12	5.3
Resmi İşlemlerde Masraflar*	7	3.1
Prosedür/Yükümlülük Yoğunluğu	5	2.2
Usule İlişkin Yaşanan Zorlukla	4	1.8

Belge/Evrak Sorunları	2	0.9
Geçici Koruma Kaydı	51	22.5
GK Kaydı ve İşlemleri	28	12.3
GK Kimlik Yenileme/Güncelleme	7	3.1
Yenidoğan Kaydı	4	1.8
İkamet İli Değişikliği	7	3.1
İkamet ili ve Kayıt İli Farklılığı Doğurduğu Sorunlar	5	2.2
Adalet Erişim	58	25.6
Hak Arama Süreçleri	5	2.2
Hukuki Destek Mekanizmaları	5	2.2
Baro / Adliyeye Erişim	23	12,7
Hak Bilinci / Bilgi Eksikliği	19	8,4
Toplam	227	100,0

Analiz bulguları, kamu kurumlarıyla etkileşimde belirleyici faktörün kurumsal prosedürlerden ziyade bireysel memur yaklaşımları olduğunu ortaya koymaktadır. "Kurumların İlgisizliği/Yardımcı Olmaması" (n=34) ve "Kurumlara Erişim/Yaşanan Zorluklar" (n=31) kodlarının yüksek frekansı, sistemik bir sorunun varlığına işaret etmektedir.

K36'nın (Lazkiye) deneyimi bu durumu açıkça özetlemektedir: *"Devlet kurumlarında yaşayacağımız sorunlar, karşılaştığımız memurun kim olduğuna bağlı değişiyor. Bazı memurlar bize pek tahammül etmezler, bazıları ise gerçekten yardımcı olurlar. Bu yüzden Göç İdaresi'ne işlem yapmaya gittiğimizde iyi kalpli bir memura denk gelmek için dua ederiz."*

"Adres Kaydı Zorlukları" (n=18) ve "Kapalı Mahalle Uygulaması" (n=2) kodları, deprem sonrası dönemde GK altındaki katılımcıların yerleşim ve kayıt süreçlerinde karşılaştıkları çok yönlü engelleri ortaya koymaktadır. Katılımcı anlatılarında İGİM'e randevu almak için yapılan başvuruların defalarca ertelenmesi, "Bugün işlem yapılmıyor, git sonra gel" yanıtıyla aylık gecikmeler yaşanması ve resmi evrakların maddi karşılıkla düzenlenmek zorunda kalınması sıkça vurgulanmıştır. Adres değişikliği için yapılan başvurular uzun süre sonuçsuz kalmakta, randevu tarihlerinin aylar sonrasına verilmesi nedeniyle birçok kişi

kayıtsız kalma riskiyle karşılaşmaktadır. Bu durum, GK kimlik statülerini riske atacak ölçüde barınma ve hizmetlere erişim süreçlerini sekteye uğratmaktadır.

“Defalarca randevu aldık; üç ay sonra tekrar gittik, yine işlem yapılmadı, artık uğraşmaktan vazgeçtik.” (K30, İdlip)

Öte yandan, “Kapalı Mahalle Uygulaması”na ilişkin aktarımlar, ikamet edilebilecek alanların ciddi biçimde sınırlı olduğunu ve kimi yerlerde muhtar ya da birimlerin mahalle tercihi konusunda yönlendirici davrandığını göstermektedir. Yerleşim yerlerinin kayıt dışında kalması, özellikle çocukların okula devamı gibi temel haklara erişimi zorlaştırmaktadır. GK kapsamındaki bireylerin kent merkezine uzak KK'lere yönlendirilmeleri, kent içi hareketliliğin belirli ölçüde sınırlandığını ve barınma güvencesizliğini artırdığını ortaya koymaktadır.

“Adres değiştirmek çok zor burada. Mahalleler kapalı, istediğin yere ev tutamazsın. Bir de evde eski kiracının kaydı varsa adres değişikliği reddediliyor; bu yüzden hiçbir yere kayıt yaptıramıyoruz.” (K34, Lazkiye)

Bazı katılımcılar, adres kaydı yapılamadığı için KK'ye kabul edilmediklerini veya yardım sistemlerinden dışlandıklarını belirtmiştir. Adana'ya nakil başvurusunda, kayıt oluşturabilmek için iki aileden birinin Adana'da adres göstermesi gerektiği ve bunun karşılığında 25 000 TL talep edildiği ifade edilmiştir. Bu ekonomik yük yüzünden pek çok kişi resmî kayıtsız kalmayı tercih etmektedir.

“Nakil yapamıyoruz; Adana'da adresi olması gerekiyor ama insanlar 25 000 TL istiyor. Bu parayı ödeyemeyiz, adres kayıtsız kalıyoruz.” (K11, İdlip)

“Kimlik yenileme veya adres değişikliği için gerekli işlemleri yapamıyorum çünkü resmi bir adres istiyorlar, ama deprem sonrası resmi adres bulamıyoruz. Ev kiralari 15 000 TL bunu ödeyebilecek gücümüz yok, konteynerde yaşamak zorundayız.” diyen K12 (İdlip), adres kaydı kısıtlamalarının doğrudan barınma güvencesizliklerine yol açtığını belirtmiştir.

Sonuç olarak, bu kodlamalar deprem sonrası Hatay'da GK altındakilerin hem idari hem de ekonomik güçlüklerle karşılaştığını göstermektedir. Mahallelerin GK altındakilere kapatılması ile Suriyeli nüfusun kent merkezinden uzak KK'lere yoğunlaştırılması, barınma imkânlarını daraltmakta ve temel hizmetlere erişimde süreksizlikler yaratmaktadır.

"Prosedür/Yükümlülük Yorgunluğu" kodu altındaki 4 segment kodlanmıştır. Kodlama sayısının düşük olması, bu temaya ilişkin doğrudan ifadelerin az sayıda olmasındandır. Fakat, MAXQDA üzerinde ve görüşme formlarında gözlem ve değerlendirmeye ilişkin tutulan memo ve notlardan yola çıkarak katılımcıların idari prosedürlerin yoğunluğu,

"Sürekli kimlik belgesiyle ilgili işlemler yapmak zorundayız. Adres güncelleme, kimlik güncelleme, ... randevu alırsız işlemimizi ama işimizi çözmezler, sürekli kazandığımız az miktarda para da yollara gidiyor.... Bize kimlik belgesi verdiler, tamam izin versinler de bununla yaşayalım. Bu işler bitmiyor... " (K17, Hama)

Katılımcıların İGİM'de yaşanan deneyimler özellikle sorunlu görünmektedir. K28'in (Halep) ifadesi, kurumsal ayrımcılığın ve işlem yürütülmesindeki zorluk boyutlarını gözler önüne sermektedir: *"İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nde çok büyük sorunlarla karşılaştım. Sürekli ayrımcılık yaşadım, personelin tavrı son derece olumsuzdu. Tabii ki her kurum ve her personel aynı değil, ama çoğunluğunun yaklaşımı kabul edilebilir düzeyde değildi. Mardin'deki üniversite eğitimim sırasında da sürekli yol izin belgesi almam gerekiyordu. Bazen alabiliyordum, bazen alamıyordum. "*

K30'un (İdlip) *"İl Göç İdaresi Müdürlüğü'ne defalarca randevu aldım, gittim ama sürekli 'daha sonra gelin' dediler. Üç ay sonra tekrar gittik, yine aynı cevabı aldık. Bu konuyla çok uğraştık, çok yorulduk ama bir sonuç alamadık. Artık çözmeye çalışmaktan vazgeçtik."* deneyimi, prosedürel belirsizliğin yarattığı mağduriyeti örneklemektedir.

3.5.2.4.1. Adres Kaydı Zorlukları

Adres kaydı zorlukları teması altında 18 segment kodlanmış olup, katılımcıların %37,8'i (n = 14) bu konuda sorun yaşadığını bildirmiştir.

İdari süreçlerde karşılaşılan zorluklar, katılımcıların %83,8'i (n=31) tarafından en az bir kez dile getirilmiştir. Bu bulgu, hukuki statü ile ilgili işlemlerin neredeyse tüm katılımcılar için sorunlu bir alan olduğunu ortaya koymaktadır. Kodlama yoğunluğu açısından "Kurumların İlgisizliği/Yardımcı Olmaması" (n=34) ve "Kurumlara Erişim/Yaşanan Zorluklar" (n=31) alt temaları öne çıkmaktadır.

Katılımcıların deneyimleri, kamu kurumlarındaki hizmet sunumunun bürokratik standartlar yerinde bireysel memur inisiyatifine bağlı olduğunu göstermiştir.

K36 (Lazkiye) numaralı katılımcının ifadesi bu durumu şöyle özetlemektedir: “Devlet kurumlarında yaşayacağımız sorunlar, karşılaştığımız memurun kim olduğuna bağlı değişiyor. Bazı memurlar bize pek tahammül etmezler, bazıları ise gerçekten yardımcı olurlar. Bu yüzden Göç İdaresi'ne işlem yapmaya gittiğimizde iyi kalpli bir memura denk gelmek için dua ederiz.”

Araştırmanın sınırlı örneklem büyüklüğü (n=37) nedeniyle, eğitim düzeyi veya diğer demografik değişkenlerle güçlü istatistiksel korelasyonlar kurmak mümkün olmamıştır. Ancak nitel analizler, kurumsal keyfiyet deneyiminin farklı eğitim ve sosyoekonomik düzeylerdeki katılımcılar tarafından benzer şekilde yaşandığını göstermektedir.

Katılımcıların %18,9'u (n=7), kamu kurumlarındaki işlemlerinin kendilerine önemli bir ekonomik yük getirdiğini ifade etmiştir. Her ne kadar kamu kurumları resmi işlemler için herhangi bir ücret talep etmese de, katılımcılar çeşitli dolaylı maliyetlerle karşılaşmaktadır.

3.5.2.4.2. Ulaşım masrafları

Ulaşım masrafları, ekonomik yükün en belirgin boyutunu oluşturmaktadır. K30'un *"Göç İdaresi'ne gidip sürekli yol ücreti harcamaktan yorulduk"* ifadesi ve K16'nın *"İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nde adres güncelleme işlemleri için uğraşırken sadece ulaşım masrafı olarak 4 bin TL harcadık"* deneyimi, bu masrafların katılımcılar için çok yüksek ve zorlayıcı olduğunu göstermektedir. Özellikle KK'lerin şehir merkezine olan uzaklığı ve düzenli toplu taşıma hizmetlerinin bulunmaması, bireyleri taksi kullanmaya mecbur bırakmaktadır.

İdari işlem yükünün fazlalığı ve idari süreçlerin uzun sürmesine bağlı tekrarlanan ziyaretler, bu maliyetleri daha da artırmaktadır. K17'nin *"Sürekli kimlik belgesi için işlemler yapmak, adres güncellemek, kimlik yenilemek zorundayız. Randevu alıyoruz ama işimiz hallolmuyor, 'daha sonra tekrar gel' diyorlar. Kazandığımız az miktar para da sürekli yollara gidiyor"* ifadesi, bu kısır döngünün ekonomik etkisini açıkça ortaya koymaktadır.

İkamet ili ve kayıt ili farklılığı, ek masraflar yaratmaktadır. K22'nin deneyimi bu durumu örneklemektedir: *"Kaydımızı buraya taşıyamıyoruz çünkü Göç İdaresi*

nakil işlemini kabul etmiyor. Bu durumda kimlik güncellemeleri için İstanbul'a gidip orada geçici olarak ev tutmak zorunda kalıyoruz"

Bunun yanı sıra, idari prosedürlere yeterince hakim olunmaması, katılımcıları resmi kurumlarla bağlantısı olmayan kişilere ücret ödeyerek işlemlerini yaptırmaya yöneltmektedir. Adli süreçlerde dilekçe hazırlama ve fotokopi masraflarının yüksekliği, noter ve tercüme masrafları ve Suriyeli nüfusu hedef alan fahiş fiyat uygulamaları, erişim maliyetlerini daha da artırmaktadır. Bu 'dolaylı erişim maliyetleri', özellikle ekonomik açıdan kırılgan durumda olan kadınlar için idari ve hukuki süreçlere erişimde ciddi bir engel teşkil etmektedir.

K32 (Şam): *"İl Göç İdaresinde...elimde gerekli belgelerim olmasına rağmen, bu belgeleri noterden onaylatmamı talep ettiler. Noterdeki işlemler çok pahalıydı ve büyük masraf yapmak zorunda kaldım."*

3.5.2.4.3. İkamet İli Değişimi Süreçler

Bu konuya ilişkin 12 kodlu segment bağlamında, İkamet İli Değişimi için idari süreçlerin zorlukları ve 'İkamet ili ve Kayıt İli Farklılığının Doğurduğu Sorunlar' alt tema olarak ele alınmıştır. Katılımcıların %13,51'i (n = 5) bu konuda sorun yaşadığını beyan etmiştir. Bu katılımcılar, ikamet ili ile kayıt ilinin farklı olması dolayısı ile bildirim yükümlülüklerini yerine getirmek için yol izinlerinin alınması konusunda da sorun yaşadıkları, bu noktada da 'Kurumların İlgisizliği/Yardımcı Olmaması' kesişiminde sorun yaşadıkları görülmüştür. Bildirim yükümlülüklerini yerine getiremeyen bireylerin sosyal erişim ile ilgili sorunlar yaşadıkları görülmüştür:

Bir katılımcı bu soruna bağlı olarak çocukları için temel sağlık hizmetlerine erişemediğini belirtmiştir. *"(Kayıt ilimiz ile ikamet ilimiz farklı olduğundan dolayı) Hatay'da çocuklarımızı devlet hastanelerine götüremiyoruz, ilaç temin edemiyoruz."* (K22, Halep)

Benzer ifadeyle K19 (Şam) *"Devlet kurumlarında yaşayacağımız sorunlar, karşılaştığımız memurun kim olduğuna bağlı değişiyor. Bazı memurlar bize pek tahammül edemiyor."* kurumsal sisteme dair vurgu yapmıştır.

3.5.2.4.4. Geçici Koruma Kaydı ve Kimlik İşlemleri

Prosedür/Yükümlülük Yorgunluğu" kodu altındaki 4 segment, düşük sayıda görünse de katılımcıların yaşadığı bürokratik tükenmişliği yansıtmaktadır:

"İdari işlemlerle sürekli uğraşmak zorunda kalmamız da büyük bir sorun. Sürekli kimlik belgesi için işlemler yapmak, adres güncellemek... Bu işler hiç bitmiyor." (K19, Şam)

Tablo 13.

GK Kaydı/Güncelleme İdari Engeller ve Yaşanan Zorluklar

Alt Tema	Frekans (n)	Oran (%)
Kurumların İlgisizliği/Yardımcı Olmaması	34	31,8
Kurumlara Erişim / Yaşanan Zorluklar	31	29,0
Adres Kaydı Zorlukları	18	29,0
Kurumlar Arası Uygulama Tutarsızlığı / Keyfi Uygulamalar	8	7,5
İşlemlerde (Dolaylı) Masraflar	7	6,5
Prosedür/Yükümlülük Yorgunluğu	4	3,7
Usule ilişkin Yaşanan Zorluklar	3	2,8
Kapalı Mahalle Uygulaması	2	1,9
Toplam	107	100,0

Suriyeli Kadınlar, İGİM ve diğer kamu kurumlarına ulaşma ve Geçici koruma prosedürlerine dair işlemlerini yürütebilmek için birçok zorlukla mücadele etmek zorunda kalmaktadırlar. Özellikle kurumlar arasındaki koordinasyon eksikliği, memurun ilgisizliği ve adres kaydında yaşanan prosedürel zorluklar kadınların idari birimlere başvuru yapmama eğilimini artırmaktadır.

3.5.2.5. Adalet Erişim ve Hak Arama Mekanizmaları

Adalet erişim ve hak arama mekanizmalarına ilişkin bulguları, katılımcıların büyük çoğunluğunun bu konuda ciddi bilgi eksikliği yaşadığını ortaya koymaktadır. Toplam 58 kodlanmış segment üzerinden yapılan analizde katılımcıların %59'5'i (n = 22) baro veya adli yardım imkanlarına erişim konusunda bilgi sahibi olmadığı görülmüştür.

'Bilgi Eksikliği' alt temasında kodlanan 18 segmentte, katılımcıların ücretsiz hukuki destek mekanizmaları, koruma hakları ve başvuru yolları hakkında farkındalıklarının son derece düşük olduğu tespit edilmiştir. Kadınların ifadeleri bu durumu açıkça ortaya koymaktadır: *"Barolar tarafından maddi durumu yetersiz*

kişilere ücretsiz avukatlık hizmeti verildiğini bilmiyordum, bu konuda hiç bilgilendirme yapılmadı.” Buna benzer ifadelerin yoğun olması dikkat çekmektedir.

Katılımcıların yalnızca %13,5'i (n = 5) ücretsiz hukuki desteklerden, adli yardımdan haberdar olduğunu belirtirken, hukuki destek mekanizmalarını tanıyan katılımcı oranı da benzer düzeyde (%13,5; n = 5) kalmıştır. K7'nin (İdlip) *"GK'nın bize sağladığı hakları bilmiyorum. Burada yaşadıkça öğreniyoruz. Birileri bize senin konuşmaya hakkın yok dediğinde o şeyi isteyemeyeceğimi düşünüyorum. Baro veya derneklerde ücretsiz hukuki destek imkanlarını bilmiyorum"* ifadesi, hak bilinci eksikliğinin gündelik yaşamda nasıl bir güçsüzlük yarattığını göstermektedir.

Özellikle dikkat çekici olan, adalete erişim bilgisinin sosyal etkileşim düzeyiyle doğrudan ilişkili olmasıdır. K26'nın değerlendirmesi bu durumu net bir şekilde açıklamaktadır: *"Çalışan veya çocukları okula giden kişiler adalete erişim konusunda bilgi sahibi, ancak evden çıkmaya korkan ve Türk vatandaşlarının kendilerine zarar vereceğini düşünen kişiler herkesle iletişim kurmaktan kaçınıyorlar. Bu nedenle bu kişiler baro ve adliye hizmetlerini bilmiyorlar."*

"Adalete erişim hakkım olduğunu bilmiyordum, kampta bize bununla ilgili bilgi vermemişlerdi." (K37, İdlip)

K30 *"Depremden sonra Suriye'ye giderken hamileydim, orada doğum yaptım ve hastaneden doğum raporum var. Türkiye'ye döndüğümde çocuğuma Geçici Koruma kimlik belgesi almak istedim ancak İl Göç İdaresi kimlik vermedi. DNA testi talep ettiler ama testler çok pahalı olduğu için yaptıramadık. Şu anda çocuğumun hiçbir kimlik belgesi yok."*

"Dil bilmediğim için haklarımı bilsem bile kendimi nasıl savunabilirim ki?" (K4, İdlip)

"Durumumuzu düzeltmek için bir avukat tutmamız gerekse bile, bunu karşılayacak maddi imkanlarımız yok. Avukatlık hizmetleri için gereken ücretler bizim için çok yüksek, bu kadar parayı ödeyecek durumda değiliz. [Katılımcı Barolar ve adli yardım desteği gibi hukuki destek mekanizmalarından habersizdir]" (K12, İdlip)

K25 (İdlip) *"Küçük kızıma hamileyken, 3 yıl önce eşimle aramızda ciddi sorunlar yaşandı ve ben ailemin yanına döndüm. Eşim benimle barışmak için gelmek yerine başka bir kadınla evlenmiş."*

Avukata erişim ve adli hizmetler hakkında bilgi sahibi olması nedeni ile boşanma davası açmış, çocukların velayetini alabilmek için gerekli prosedürleri başlatmıştır. Burada değerlendirilen kadın ifadeleri bize bilgi sahibi olmanın hak arama yönelimindeki etkisinin ne kadar büyük olduğunu göstermektedir.

Bulgular, katılımcıların %86,5'inin (n = 32), ücretsiz hukuki destek mekanizmaları hakkında bilgi sahibi olmadığı, yalnızca %13,5'inin (n = 5)'in bu mekanizmalardan haberdar olduğu göstermektedir. Bu bulgu, araştırmacının sahadan gözlemleri ve mesleki deneyimi kapsamında da büyük ölçüde benzerlik göstermektedir.

Hukuki destek mekanizmalarında haberdar olan katılımcıların 3'ünün Lisans mezunu olması, diğer ikisinin ise çalışma hayatında olan kadınlar olması, eğitim düzeyi ve kadının kamusal alanda varlığının hak bilincinin oluşumundaki etkisini gösterir niteliktedir.

Bu bulgular ışığında sosyal alanda olmayan veya ikamet yerinden ayrılamayan, dil bariyerine sahip olan, toplumsal cinsiyet rollerinin baskısı altında olan kadınların, adalete erişim hakkı konusunda bilgi eksikliği yaşadıklarını söylenebilir. Genel çerçeveden bakıldığında GK altındaki Suriyeli kadınların bu hizmetlerden büyük ölçüde habersiz olduğunu göstermektedir.

3.5.2.6. Psikososyal Boyut

Bu tema altında, Hatay'da yaşayan 37 Suriyeli kadının aktarımlarından psikososyal deneyimlere ilişkin 43 kodlanmış segment tematik olarak analiz edilmiştir. Kodlama yoğunluğu açısından 'Göç Travması' (n = 13, %30,2) ve 'Deprem Travması' (n = 13, %30,2) temaları öne çıkmıştır. Bulgular, katılımcıların %69,8'inin (n = 30) travma ilişkili deneyimler aktardığını göstermiştir.

3.5.2.6.1. Göç Travması

Göç Travması segmentlerinin %46,2'si (n=6) doğrudan şiddet deneyimlerine, %38,5'i (n=5) aile kayıplarına, %15,3'ü (n=2) güvenlik endişelerine odaklanmaktadır. Bu travmatik deneyimler, deprem felaketiyle yeniden harekete geçerek "travmatik süreklilik" yaratmıştır.

"Erkeklerin yaşına bakmadan öldürüyorlardı. Babamı hapishaneye aldılar, işkence ettiler ve 3 gün sonra babamı bıraktılar." (K37, İdlib)

Bu şiddet deneyiminden kaçış için yapılan göç, Türkiye'de güvenli bir yaşam umuduyla başlamış ancak deprem bu güvenlik algısını parçalamıştır. K30'un deneyimi, bu döngüsel yerinden edilme sürecini örneklemektedir:

"Depremden sonra burada kalmaktan korktuk ve 3 ay süreyle Suriye'ye geri döndük, daha sonra tekrar Türkiye'ye geldik." (K30, İdlip)

Bu "tersine geçici göç" fenomeni, katılımcıların güvenlik arayışının ironik bir biçimde onları savaştan kaçtıkları yere geri götürmesini göstermektedir. K30'un hamilelik sürecini Suriye'de geçirmek zorunda kalması, afet sonrası koruma mekanizmalarının yetersizliğini de ortaya koymaktadır.

3.5.2.6.2. Deprem Travması

Deprem travması kodlamalarının %38,5'i (n=5) doğrudan psikolojik çöküş, %30,8'i (n=4) barınma ve mahremiyet kaybı, %15,4'ü (n=2) sürekli korku/kaygı, %15,4'ü (n=2) yer değiştirme deneyimlerini içermektedir. Bu temaların kesişimi, travmanın çok katmanlı doğasını ortaya koymaktadır.

Psikolojik çöküş ve anlam kaybı: K28'in profesyonel destek arayışı ile K1'in varoluşsal krizi, travmanın spektrumunu göstermektedir:

"Bu durum o kadar ciddi boyutlara ulaştı ki profesyonel psikolojik destek almak zorunda kaldım." (K28, Halep)

"Hala hayatımızın anlamı yokmuş gibi geliyor." (K1, İdlip)

Bu iki uç arasında, katılımcıların çoğu sessiz bir dayanıklılık sergilemekte ancak K3'ün avizelere bakma davranışı gibi somatik belirtilerle baş etmeye çalışmaktadır.

Mahremiyet kaybının travmatize edici etkisi: K34'ün deneyimi, konteyner yaşamının yarattığı çok boyutlu krizi özetlemektedir:

"Deprem geldi ve her şeyi silip süpürdü. Şimdi konteyner dediğiniz o kutularda yaşıyoruz. Tek odamız var, hepimiz o odada sıkışıp kaldık... Çocuklarımızla aynı odada uyuyoruz, kıyafet değiştirmek bile sorun oldu." (K34, Lazkiye)

Bu durum, yalnızca fiziksel bir sıkışmışlık değil, aynı zamanda kadınların toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında deneyimlediği mahremiyet kaybının yarattığı ikincil travmatizasyonu göstermektedir. Göç sürecinde yaşanan "sürekli gözetim altında olma" hissinin deprem sonrası yeniden canlanması, güvenli alan algısının tamamen yıkılmasına yol açmıştır.

Çocuklarda travmatik etki bildiren segmentler, travmanın kuşaklararası aktarımının somut örneklerini sunmaktadır. K15'in gözlemi, çocukların deprem korkusunu içselleştirme biçimini göstermektedir:

"Çocuğum en ufak sarsıntıda korkuyor, 'evimiz mi yıkılacak?' diyor."

(K15, Lazkiye)

Bu korku aktarımı, K26'nın psikolojik destek vurgusundaki kritik noktayı doğrulamaktadır-desteklenmeyen ebeveyn travması, çocuklarda ikincil travmatizasyon yaratmaktadır. Ebeveynlerin avizelere bakma gibi kaygı davranışları, çocuklar tarafından "tehlike sinyali" olarak okunmakta ve güvensizlik hissini pekiştirmektedir.

3.5.2.7. Temel Hizmetlere Erişim

Bu bölümde, katılımcıların istihdam, sosyal yardım, eğitim, sağlık gibi terişim deneyimlerine ilişkin 180 kodlanmış segment analiz edilmiştir. Bulgular, sağlık, eğitim ve sosyal yardım hizmetlerine erişimde çok katmanlı engellerin varlığını ortaya koymaktadır.

3.5.2.7.1. Sağlık Hizmetleri

Sağlık hizmetlerine erişime ilişkin toplam 52 segment kodlanmıştır. Hastane deneyimlerine dair 18 segment, katılımcıların yarısına yakınının sağlık kurumlarında çeşitli zorluklar yaşadığını ortaya koymaktadır. En yoğun kodlanan sorun alanı Sağlık alanında dil bariyeri/Tercüman ihtiyacıdır (10 segment). Bazı katılımcı kadınlar, dil bilmediğinde hastanelerde çok zorluk yaşadığı, doktorlarla işaret diliyle anlaşmaya çalıştığı şeklinde ifade etmiştir. K22 (Halep) ise *"Hastaneye gittiğimde ne derdimi anlatabiliyorum ne de doktorun söylediklerini anlayabiliyorum. Çocuklarımdan biri tercümanlık yapıyor ama her zaman yanımda olamıyorlar"* diyerek aile üyelerinin zorunlu tercümanlığına dikkat çekmiştir.

Kayıt sorunları nedeniyle sağlığa erişimde 9 segment kodlanmış olup, K12 (İdlip) oğlunun GK kimliği olmadığı için yalnızca özel hastanelerde tedavi olabildiğini ve bunun yarattığı ekonomik yükü vurgulamıştır.

"Konteyner içindeki aşırı nem ve sağlıksız koşullar nedeniyle oğlum sürekli hastalanıyor. Sık sık hastaneye götürmek zorunda kalıyoruz. Fakat oğlumun GK kimlik belgesi olmadığı için devlet hastanelerinden"

faydalanamıyoruz. Sadece özel hastanelerde tedavi olabiliyor, bu da bizim için çok yüksek maliyetlere neden oluyor.” (K12, İdlip)

Benzer şekilde K22 (Halep), kayıt ili ile ikamet ili farklılığının ilaç temini dahil tüm sağlık hizmetlerine erişimi engellediğini belirtmiştir. Tedavi masraflarına odaklanan 8 segmentte, K20 (Hama) *"devlet hastanelerinden yararlanamıyorum, özel hastanelere gitmek zorunda kalıyorum ve bu da maddi olarak beni çok zorluyor"* ifadesiyle ekonomik engelleri özetlemiştir.

Psikolojik destek ihtiyacı yalnızca 2 katılımcı tarafından doğrudan dile getirilse de travma ve psikolojik etkilere dair 26 segment kodlanmıştır. K28 (Halep), savaş ve deprem travmalarının üst üste gelmesiyle yaşadığı psikolojik çöküşü nedeniyle profesyonel destek almak zorunda kaldığını; K26 (İdlip) ise çocukların psikolojik olarak desteklenmesinin eğitim başarıları dahil tüm gelişim alanlarını olumlu etkileyeceğini vurgulamıştır.

Kronik hastalıklar için düzenli tedaviye erişimde 3 katılımcı sorun bildirirken, K34 (Lazkiye) hastanelerde karşılaştığı *"Suriyeliler ücretsiz ilaç alıyor"* gibi yanlış algılardan kaynaklanan ayrımcı tutumları aktarmıştır. Bu bulgular, sağlık hizmetlerine erişimde dil, kayıt, ekonomik ve psikososyal engellerin iç içe geçtiğini göstermektedir.

3.5.2.7.2. Eğitim Hizmetleri

Eğitim hizmetlerine erişime ilişkin kodlama analizleri, katılımcıların %48,6'sının (n = 18) kendileri ve çocuklarının eğitime erişiminde çeşitli zorluklar yaşadığını ortaya koymaktadır. Başlık altında toplam 48 segment kodlanmıştır. 'Çocukların Okula Erişimi' alt teması altında 18 segment kodlanmış olup, bunların alt temaları şu şekilde dağılım göstermiştir: Karşılaşılan Engeller/Ayrımcılık (n = 13), Eğitime Ulaşım Engelleri (n = 8), Eğitim Masrafları (n = 5), Eğitim Sistemine Uyum (n = 3) ve Eğitim Sonrası İstihdam Endişeleri (n = 3).

Bu çalışmada görüşülen 37 katılımcının deneyimleri, eğitim hizmetlerine erişimde karşılaşılan sorunların çeşitli boyutlarını ortaya koymaktadır. Ancak bu bulgular, küçük bir örneklem olan yarı yapılandırılmış görüşmelerle elde edildiğinden, tezin ana bölümlerinde ele alınan sorunların tüm dağılımı ve çeşitliliği ile tam olarak örtüşmemektedir. Özellikle eğitim tedbir kararının alınması süreçlerinde sadece 1 katılımcı (K25, İdlip) paylaşmış olması, bu konunun mülteci

hukuku ve göç yönetiminde en öne çıkan süreçlerden biri olmasına rağmen, bu örneklemede yeterince temsil edilmediği görülmüştür.

Katılımcıların anlatıları, Suriyeli çocukların eğitime erişim süreçlerini göç sonrası ilk yerleşim deneyimleri sürecinde değişen yapısı olduğunu göstermiştir. K37'nin (İdlip) *“Türkiye'ye ilk geldiğimizde Suriyeli çocuklar için okul yoktu, bu nedenle geldiğimizde okula kayıt olmadık. Daha sonra okullar açılmaya başladığında eğitime erişebildik”* ifadesi bunu göstermiştir. Benzer şekilde, K35 (Lazkiye) *“Türkiye'ye geldiğimiz ilk dönemde Suriyeli çocuklar için okullar yoktu, kampta okula gönderdim”* paylaşımıyla bu hususta deneyimini paylaşmıştır.

GK kayıt ve kimlik sorunlarının eğitime erişimde belirleyici rolü, K6 ve K11'in deneyimlerinde açıkça görülmektedir. K6 (İdlip) *“GK kimliği aktif olmadığı için şu anda okul kendisini kabul etmiyor”*, K11 (İdlip) ise *“Çocuklar henüz okul çağında değil ama kimlik kayıtları olmadığı için okula gidemeyecekler”* ifadesiyle kayıt sorunlarının GK kayıt sorunlarının eğitime hakkının önünde bir engel oluşturduğunu göstermiştir. Araştırmacının mesleki deneyim ve saha gözlemleri, kayıt sorunları nedeniyle çocukların eğitime erişim hakkının engellenmesinin, çocuğun yüksek yararı ilkesine aykırı olduğu gibi, çocuk, aile ve toplum için ek koruma riskleri doğurduğunu ortaya koymaktadır. Okul/Eğitim dışı kalan çocuklar, çocuk işçiliği, erken yaşta evlilik, sosyal dışlanma/çatışma gibi risklere karşı daha savunmasız hale gelmektedir.

Bunlara ek olarak eğitime sorunsuz erişebilen Suriyeliler için okulu başarıyla bitirdikten sonra da belirsizlikler başlamakta; bu durum okula devam etme motivasyonunu olumsuz etkilemektedir. Bazı katılımcıların buna dair anlatıları bunu net olarak ortaya koymaktadır.

“Burada üniversite bitiren bir kızım ve bir oğlum var onlar burada iş bulamıyorlar. Suriye’de iş bulabilmeleri için diploma denkliği gerekir onu da nasıl yapacağımızı bilmiyoruz.”, *“Eğitimimizi tamamlayıp üniversite mezunu olmamıza rağmen iş bulamıyoruz. Sadece özel sektörde çalışabiliyoruz. KPSS'ye girme hakkımız olmadığı için kamu sektöründe atama ve iş bulma imkanımız çok sınırlı.”* (K5, İdlip)

K5'in deneyimleri eğitime erişim hakkının olmasının ve eğitime erişimin mümkün olduğu hallerde dahi efektif bir sonuç alınmadığı yönündedir. Şöyle ki, eğitim hakkına dayalı olarak eğitim sürecini tamamlayan, üniversite hayatını da

başarı ile bitiren Suriyelilerin iş bulmak amacıyla sınavlara girebilme imkanı bulunmamakta, bu nedenle de başarı ile sonlanan eğitim hayatının kendilerine sağladığı bir fayda oluşmamaktadır.

“Oğlum okula gidebildi, duyma problemi yaşamaya başlayınca okul kendisini kabul etmemeye başladı. Hastane tedavi döneminde deprem oldu, artık evde oturuyor. GK kimliği aktif olmadığı için şu anda okul kendisini kabul etmiyor.” (K6, İdlip)

“Çocuklarım okula gidebiliyorlar ancak Reyhanlı'da çocuklarımızı çok yıprattılar. Suriyeli ve Türk çocuklar ayrı sınıflara alınıyor, öğretmenler de ayrıştırılıyor. Bu açık bir ayrımcılık ve çocuklarım bundan çok etkileniyor. Türk vatandaşı çocuklarla Suriyeli çocuklar aynı sınıfa alınmıyor. Oğlum liseye gidiyor ancak bu sistem yüzünden hala Türkçe konuşmakta zorlanıyor, çünkü okulda Türk vatandaşı çocuklarla iletişim kurup Türkçe konuşma imkanı bulamadı.” (K26, İdlip)

Eğitim sistemi içerisindeki prosedürel aksaklıklar, özel eğitim öğrencilerinin göz ardı edilmesi, uyum programlarının bazı okullarda uygulanmaması, çocuklar arasındaki çatışmaları da artırmaktadır. Ayrı sınıflarda, farklı öğretmenlerden eğitim alan, ayrıştırılan GK altındaki çocuklar eğitim hayatından soğumakta ve uzaklaşmaktadır. Bu olgu özellikle kız çocukları açısından büyük koruma risklerini beraberinde getiren bir sonuç doğurmaktadır.³¹

3.5.2.7.3. İstihdam ve Sosyal Yardımlar

Katılımcıların istihdam durumları incelendiğinde, %59,5'inin (n=22) 'ev emekçisi' olarak ev içi sorumluluklarla meşgul olduğu, herhangi bir gelir getirici faaliyette bulunmadığı görülmektedir. Çalışan kadınlar arasında %8,1'i (n=3) 'mevsimlik tarım işçisi', %5,4'ü (n=2) 'evden ayakkabı dikimi' yaparak aile ekonomisine katkı sağlamaktadır. Sosyal çalışmacı, ebe, Arapça tercüman, Fransızca öğretmeni, psikolojik danışman ve okul öncesi eğitimci gibi nitelikli meslek sahipleri ise her biri %2,7'lik (n=1) paya sahiptir. Yalnızca %5,4'lük (n=2) bir kesim aktif iş arayışında olduğunu belirtmiştir.

³¹ Eğitime erişim konusu, Tez içerisinde “3.4.2.1. Eğitim Hakkı ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar” altında ayrıntılı olarak incelenmiştir. (sy. 41 vd.)

Bu dağılım, Suriyeli kadınların büyük çoğunluğunun (%59,5) işgücü piyasasının dışında kaldığını ve ekonomik olarak tamamen eşlerine veya ailelerine bağımlı olduğunu ortaya koymaktadır. İstihdam edilen kadınların oranının %35,1'de kalması ve bunların da çoğunlukla enformel sektörde, güvencesiz ve görünmez işlerde çalıştığını ortaya koymaktadır. 'Ev emekçisi' kategorisinin yüksek oranı, kadın emeğinin hane içi üretimde yoğunlaştığını ve kamusal alanda görünür olmadığını göstermektedir.

İstihdam sorunlarına ilişkin kodlama analizleri, katılımcıların %43,2'sinin (n = 16) iş bulma veya çalışma konusunda zorluklar yaşadığını ortaya koymaktadır. K31'in (Şam) *"Suriye'de eşimin şarküteri dükkanı için yoğurt ve peynir yapardım; burada ise çalışmam mümkün değil hem iş imkanı da yok zaten"* ifadesi, sahip olunan becerilerin Türkiye'de değerlendirilememesini örneklemektedir. K27'nin (Şam) *"Deprem sonrasında Hatay'da iş imkanları ciddi şekilde azaldı ve eşim iş bulmakta büyük zorluk yaşıyor"* deneyimi ise, afet sonrası dönemde istihdam olanaklarının daha da daralmasını vurgulamaktadır.

Kadınlara yönelik birçok istihdam ve hibe programı, hem T.C vatandaşı hem de GK altındaki Suriyeli kadınları kapsamaktadır. STK'ların kadınların güçlenmesine dair hizmetlerine bakıldığında nakit desteği, işletme ve istihdam destekleri, kadın girişim kooperatifleri ve mikrokredi uygulamaları, mesleki eğitim kursları verdikleri bilinmektedir. Ancak GK kapsamındaki kadınların bu desteklerden veya programlardan haberdar olmadıkları görülmektedir. Mülakatlar esnasında katılımcılara kadın girişimcileri desteklemeye yönelik geçmişte yürütülmüş ve şu anda yürütülmekte olan programlar hakkında bilgiler verilmiş ancak kadınların bu programlardan haberdar olmadıkları tespit edilmiştir.

K7'nin (İdlip) *"Elim çok lezzetlidir, evde yemek yapıp satmak isterdim, bunun için bazı yerlere de başvurdum ama maalesef dernekler bana destek olmadılar"* deneyimi hem bilgi eksikliğini hem de mevcut destek mekanizmalarına erişimdeki engelleri ortaya koymaktadır.

Kadınların işgücüne katılımının düşük olmasının temelinde yatan faktörler arasında bakım cinsiyet rolleri yükümlülükleri önemli bir yer tutmaktadır. K11'in (İdlip) *"Çocuklarım küçük olduğu için kurslara gidemedim"* ve K25'in (İdlip) *"Çalışma konusunda istekliyim ve kuaförlük alanında deneyimim var, ancak küçük yaştaki çocuklarımın bakım ihtiyacı nedeniyle şu an için iş hayatına atılamıyorum"*

ifadeleri, çocuk bakımının kadınların ekonomik fırsatlara erişimini nasıl engellediğini göstermektedir.

Suriyeli ailelerde kadının ev dışı çalışmasının ailedeki erkek bireylerin onayına bağlı olması, istihdam önündeki kültürel engelleri oluşturmaktadır. K21'in (Halep) *"İş imkanım olsa bile çalışmayı tercih etmezdim çünkü hayatım boyunca hiç çalışmadım. Eşim çalışıyor ve aile geçimini sağlıyor"* ifadesi, içselleştirilmiş toplumsal cinsiyet rollerinin kadınların çalışma yaşamına katılımını nasıl sınırladığını göstermektedir. Bu kültürel normlar ve yapısal engeller, kadınları ekonomik bağımlılığa mahkum etmekte, ekonomik özerkliğe sahip olmayan kadınlar ise güçsüzleşmekte ve gelecek beklentilerine dair hayallerini dahi sınırlamaktadır.

Ev içi emeğin görünmezliği, kadınların ekonomik katkılarının değersizleştirilmesine yol açmaktadır. Katılımcıların %59,5'inin işgücü piyasası dışında kalması, aslında ev içinde gerçekleştirilen temizlik, yemek, çocuk, yaşlı ve engelli bakımı gibi ücretsiz bakım emeğinin ekonomik değerinin yok sayıldığını göstermektedir. Bu görünmezlik, özellikle 2023 depremleri sonrasında daha da derinleşmiştir. Katılımcıların %21,6'sı (n=8; K1, K2, K4, K6, K9, K10, K18, K27) depremde yaralanan veya engelli hale gelen aile üyelerinin bakımını üstlenmek zorunda kalmıştır. K9'un deneyimi bu durumu örneklemektedir: ailenin geçimini sağlayan eşi depremde engelli hale gelmiş hem gelir kaybı yaşanmış hem de K9'un bakım yükü katlanarak artmıştır.

Deprem sonrası artan engelli ve yaşlı bakım yükü, kadınların zaten sınırlı olan ekonomik faaliyetlere katılım imkanlarını tamamen ortadan kaldırmıştır. Bu görünmezlik, kadınların aile ekonomisine yaptıkları hayati katkının tanınmamasına, dolayısıyla karar alma süreçlerinde söz sahibi olamamalarına ve ekonomik bağımlılıklarının daha da derinleşmesine neden olmaktadır. Ücretsiz bakım emeğinin yoğunlaşması, kadınların gelecek tasavvuru kapasitesini de aşındırarak, onları "günü kurtarma" döngüsüne hapsedmektedir.

3.5.2.8. Toplumsal Cinsiyet Perspektifi

UN Women (2011: 13), toplumsal cinsiyeti tanımlarken, toplum tarafından her iki cinsiyete de farklı farklı yüklenen, toplumsal olarak biçimlendirilmiş rolleri, ilişkileri, şahsi özellikleri, davranışları, değerleri, güç ve nüfuzu ifade ettiğini vurgulamaktadır. Toplumsal cinsiyet zaman içinde farklılaşan ve toplumlar ve gelenekler arasında genelde farklılık gösteren öğrenilmiş bir kimliktir.

Toplumsal cinsiyet perspektifi ise kadınların ve erkeklerin toplum içerisinde politikalar, yaşam koşullarını, projeleri etkileyebilme oranlarını farklı bir pencereden görebilme ve olaylara bu farklılıklar ve imkanlar arasındaki farkları bilerek bakabilme anlamına gelmektedir.

3.5.2.8.1. Kadının Güçlenmesi

T.C Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı tanımına göre Kadınların güçlendirilmesi kavramı, kadınların öz-değer algılarının geliştirilmesi, seçim yapma ve bu seçimleri belirleme haklarının tanınması, fırsat ve kaynaklara erişim haklarının sağlanması, ev içinde ve dışında kendi yaşamlarını kontrol etme gücünün kazandırılması ile ulusal ve uluslararası düzeyde sosyal ve ekonomik düzen oluşturulması amacıyla sosyal değişimin yönünü etkileme becerilerinin desteklenmesi süreçlerini kapsamaktadır (Kabeer, 1999: 2; ASPB, 2018-2023: 17).

“Kadının güçlenmesi” teması sıklıkla “psikolojik dayanıklılık” ve “geleceğe umutla bakma” temaları ile birlikte kodlanmıştır. Bu eşleşme, bireysel güçlenmenin sadece yapısal destekle değil, aynı zamanda içsel bir motivasyonla da ilişkilendirildiğini göstermektedir.

Katılımcıların, “güçlenme”yi çoğunlukla eğitime erişme, ekonomik bağımsızlık ve güvenli yaşam ortamı üzerinden tanımladığı görülmüştür. Görüşmelerde kadınlar aşağıdaki ifadeleri sıkça yinelemişlerdir:

“Bir kadının güçlü olabilmesi için eğitimini bitirmiş ve meslek sahibi olması gerekir” (K36, Lazkiye)

“Kadının güçlenmesi için en temel faktör eğitimidir. Bir kadın yeterli eğitimi aldığında kendi hayatını ve geleceğini şekillendirebilir kendini kurtarabilir. İş hayatına aktif katılım da kadının güçlenmesinde çok önemlidir. Kadının kendini sürekli geliştirmesi, farklı eğitimlerle yeni beceriler kazanması ve kendi yeteneklerine uygun alanlarda ilerlemesi büyük önem taşır. Eğitim ve çalışma hayatı bir arada olduğunda, kadın gerçek anlamda güçlü hisseder (K15, Lazkiye)”

“Kadın olarak güçlü olmanın yolu, önce kişiliğini güçlendirmekten geçer; kadın hem eşine hem de çevresindeki insanlara karşı kendi kimliğiyle mücadele edebilmelidir. (K31, Şam)”

Bu bulgu, Kabeer'in kadın güçlenmesini “kaynak-yetki-başarı” halkasıyla açıklayan modeline doğrudan karşılık düşmektedir: Kadınlar eğitim ve mesleki

beceriye kaynak, hane içi ve kamusal alanda daha eşit konumlanmayı yetki, kendi geleceğini tayin edebilmeyi ise başarı olarak kodlamaktadır (Kabeer, 1999).

Nitel veriler, güçlenme söyleminin tek boyutlu olmadığını da gösterir. Bazı katılımcılar ekonomik bağımsızlığı güçlü kadın imgesinin temeli sayarken, diğerleri “kadının temel direği aile” kabulüyle ekonomik sorumluluğu erkeğe atfederek hane içi rolünü öne çıkarmıştır. Geçim sıkıntısı yaşadığını daha sık ifade eden, eğitim seviyesi düşük ve çok çocuklu kadınlar, güçlenme vurgusunda geçim ve barınma gibi daha temel ihtiyaçları ifade eden olanakları sayarken, bekar, genç ve yüksek tahsilli kesişimindeki katılımcıların daha mesleki veya eğitimsel ve özerklik algısı kesişiminde kendini gerçekleştirmeye yönelik ifadelerde bulunmuştur. Bu durum, temel haklar ve ihtiyaçların karşılandığı ortamda kadınların güçlenme algısı üzerine daha net değerlendirmeler yapabildiğini göstermektedir.

Kadının güçlenmesine dair katılımcı kadınların 11’i değerlendirmede bulunmamış veya doğrudan bir yanıt sunamamıştır. 3 katılımcı ise eşinin kendine para vermesi, cinsiyet rolünün kendisine getirdiği yükümlülüklerini yerine getirmek gibi ‘Geleneksel Cinsiyet Rollerini Üzerinden Öz Değer’ teması altında kodlanmış yanıtlar vermiştir. GK altındaki kadınların bazılarının kadının güçlü olmasına dair hiçbir fikre sahip olmadığı tespit edilmiştir.

“Kadının güçlü olması için neye ihtiyacı olduğunu bilmiyorum.” (K32, Şam)

“Kadın olarak tek başına yaşayabilecek veya haklarını savunabilecek durumda değilim. Babam ve abim olmazsa başka bir şehirde yaşayamam!” (K18, Hama)

Analiz bulguları, eğitim düzeyi ve yaş değişkenlerinin toplumsal cinsiyet rolleri ve güçlenme algısı yaklaşımında belirleyici olduğunu göstermektedir. Eğitim seviyesi düşük ve yaşı ileri kadınlar, geleneksel rolleri daha fazla içselleştirirken, genç ve daha eğitilmiş kadınlar, bu rolleri sorgulamaya ve daha umutlu bir geleceği hayal edebildiklerini göstermiştir. Ancak barınma ve diğer temel ihtiyaçların karşılanamamasının kısıtlayıcılığı, bu hayallerin daha uzakta görünmesi kimi katılımcılar için ise düşünülemez olduğunu göstermiştir.

3.5.2.8.2. Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet

İstanbul Sözleşmesi (Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi, 2011)

toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti (TCDŞ) fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik boyutları olan, çoğunlukla kadınların maruz kaldığı "toplumsal cinsiyet temelli zararlı eylemler bütünü" olarak tanımlar. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet (TCDŞ), fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik boyutları olan, kişinin zorlama, şiddet, tehdit, kültürel beklentiler ve ekonomik üstünlüğünü kullanarak isteği dışında hareket etmeye zorlamayı ifade etmektedir (Unhcr.org). Türkiye özelinde 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ve CEDAW (Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşme) gibi uluslararası belgeler, şiddete maruz kalanlara önleme-koruma-destek ekseninde çok katmanlı sorumluluk yüklese de saha bulguları bu mekanizmaların GK altındaki Suriyeli kadınlar tarafından çoğu zaman erişilemez, erişilebilir olduğunda ise görünmez kaldığını göstermektedir.

CEDAW, kadınların adalete erişiminin ve haklarını isteyebilmelerinin önlenmemesinin önemini vurgulanmaktadır. Mahkemelerin ülke sınırları içerisinde kırsal alanları da kapsayacak şekilde var olması anlamına gelen elverişlilik ve adaletin kadınlar açısından hem güvenli hem de fiziki olarak erişilebilir olması vurgusu yapmaktadır. Ancak katılımcıların beyanları değerlendirildiğinde GK altındaki Suriyeli kadınlar açısından CEDAW'ın belirlediği ilkelerin pek de geçerli olmadığı görülmektedir (Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi, 2016).

Görüşmelerde şiddete ilişkin bilgi ve farkındalık düzeyinin sınırlı olduğu saptanmıştır. Katılımcıların pek çoğu "*şiddetin ne olduğu konusunda bilgim yok*" ifadesini kullanmış, psikolojik, ekonomik ya da cinsel şiddet türlerine dair kavramsal farkındalığın sınırlı olduğu görülmüştür.

Görüşmelerde şiddete ilişkin bilgi ve farkındalık düzeyinin oldukça sınırlı olduğu saptanmıştır. Katılımcıların %40,5'i (n = 15) "şiddetin ne anlama geldiğini bilmiyorum", "şiddete maruz kalsam nereye başvuracağımı bilmiyorum" gibi ifadeler kullanarak tam bir bilgisizlik durumunda olduklarını belirtmiştir. Sadece %18,9'u (n = 7) şiddeti kapsamlı bir şekilde tanımlayabilmekte ve koruma mekanizmalarını bilmektedir. Katılımcıların %10,8'i (n = 4) ise kısmi bilgiye sahip olup, çoğunlukla şiddeti yalnızca fiziksel boyutuyla tanımlamaktadır.

Tablo 14.*Eğitim Düzeyi ile Şiddet ve Koruma Mekanizmaları Bilgi Düzeyi İlişkisi*

Eğitim Düzeyi	Katılımcı Sayısı	Kapsamlı Bilgi	Kısmi Bilgi	Bilgi Yok/Yetersiz	Toplam
	n	n(%)	n (%)	n (%)	
Okuryazar Değil	4	0 (0,0)	0 (0,0)	4 (100,0)	4 (100,0)
İlkokul	8	0 (0,0)	0 (0,0)	8 (100,0)	8 (100,0)
Ortaokul	16	1 (6,3)	3 (18,8)	12 (75,0)	16 (100,0)
Lise	2	1 (50,0)	0 (0,0)	1 (50,0)	2 (100,0)
Lisans	7	5 (71,4)	0 (0,0)	2 (28,6)	7 (100,0)
Toplam	37	7 (18,9)	3 (8,1)	27 (73,0)	37 (100,0)

Tabloya dair not: Kapsamlı Bilgi = TCDS türleri ve koruma mekanizmalarını tanımlama; Kısmi Bilgi = TCDS'yi kısmen tanımlama, koruma mekanizmaları bilgisi yetersiz; Bilgi Yok/Yetersiz = TCDS farkındalığı ve/veya koruma mekanizmaları bilgisi yok.

Bulgular, eğitim düzeyi ile TCDS farkındalığı arasında anlamlı bir korelasyon olduğunu göstermektedir. İlkokul ve altı eğitim düzeyindeki katılımcıların hiçbiri (%0) kapsamlı bilgiye sahip değilken, lisans mezunlarında bu oran %71,4'e yükselmektedir.

Bulgular, katılımcıların %73'ünün TCDS ve koruma mekanizmaları konusunda yetersiz bilgiye sahip olmasıdır. Düşük eğitim düzeyindeki kadınlar çoğunlukla şiddeti yalnızca fiziksel boyutuyla tanımlamakta (K29: "*Kocam bana vurursa şiddet olur*") ve başvuru mekanizmalarını bilmemektedir. Buna karşılık, yükseköğrenim görmüş katılımcılar TCDS'nin çok boyutlu tanımını yapabilmekte (K33: fiziksel, cinsel, psikolojik, ekonomik) ve kurumsal başvuru yollarını (polis, savcılık, baro, STK) sıralayabilmektedir.

Üniversite mezunu bir katılımcının "*bizim kültürümüzde genellikle sadece fiziksel şiddet bilinir*" tespiti, TCDS farkındalığındaki kültürel ve eğitimsel bariyerleri ortaya koymaktadır. Bu durum, GK altındaki Suriyeli kadınlara yönelik TCDS müdahale programlarında, eğitim düzeyine duyarlı ve kültürel olarak uyarlanmış yaklaşımların gerekliliğini vurgulamaktadır.

Toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti ve şiddet türlerini tanımlayabilen kadınların tamamının ya üniversite mezunu ya da nitelikli işlerde çalışan kadınlar olduğu görülmüştür. Örneğin K33, "Bireyin fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik yönden zarar görmesi" şeklinde kapsamlı bir tanım yapabilmiş; K15 ise

"fiziksel, cinsel, elektronik şiddet" türlerini sayarak KADES³² uygulamasından bahseden ilk katılımcı olmuştur.

Dikkat çekici bulgulardan biri, bilgi sahibi olan K26'nın hastanede çalışmasına rağmen *"hastalar bazen sözleriyle beni rahatsız ediyorlar, bazen de iznim olmadan vücuduma dokunuyorlar"* diyerek cinsel tacize maruz kaldığını, ancak *"şikayetin sonuçlarını bildiğim için susuyorum"* ifadesiyle sessiz kaldığını belirtmesidir. Bu durum, salt bilginin koruma sağlamadığını, yapısal engellerin bilgi sahibi kadınları dahi sessizleştirdiğini göstermektedir.

TCDŞ ve şiddet türlerini tanımlayabilen kadınların, eğitim seviyesinin yüksek olduğu ve Türkiye’de iş hayatına dahil oldukları görülmektedir. K33, lisans mezunu olup Türkiye’de bir süre tercüman olarak çalışmıştır.

“Şiddeti şöyle tanımlayabilirim: Bireyin fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik yönden zarar görmesi ya da acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel davranışlar. Şiddet sadece fiziksel değil, farklı türleri de vardır. Şükür ki şiddete maruz kalmadım, ancak böyle bir durumda karşılaştığımda nereye başvuracağımı çok iyi biliyorum: polis merkezleri, savcılık, baro veya sivil toplum kuruluşları” (K33, İdlip)

Katılımcıların bir kısmı ise şiddeti yalnızca fiziksel boyutuyla tanımlamıştır. Sağlık sektöründe çalışan K26 gibi kimi katılımcılarda, bilgi ve farkındalık sessiz mücadeleye dönüşmüştür.

“Hastalar bazen sözleriyle beni rahatsız ediyorlar, bazen de iznim olmadan vücuduma dokunuyorlar. İş yerinde bu tarz durumlarla karşılaşıyorum. Koruma mekanizmalarını biliyorum ve nereye başvurmam gerektiğini de biliyorum. Ancak şikâyetin sonuçlarını da bildiğim için, suçlu olsalar bile kişilerin anlık hataları olduğunu, sinirli anlarında yaptıklarını düşünerek susuyorum.” (K26, İdlip)

Uluslararası literatürün travma sonrası bilişsel bastırma ve algısal duyarsızlaşma kavramları bu tutumla örtüşmektedir.

Öte yandan, şiddet vakalarının afet sonrası bağlamda ve özellikle Suriyeli topluluklar arasında görünmezliği hukuki destek imkanları ve başvuru yollarının bilinmediğine dair raporlama ve aktarımların etkisine dayalı olduğu görülmektedir. Görüşmelerde *“baronun ücretsiz avukat desteği verdiğini bilmiyordum”*, *“şiddete*

³² KADES: T.C. İçişleri Bakanlığı Kadın Destek Uygulaması. Türkiye’de bulunan tüm kadınların mobil cihazları üzerinden ücretsiz olarak indirebileceği bir uygulamadır.

maruz kalırsam nereye başvurabileceğimi bilmiyorum” söylemleri yaygın olarak karşılaşılmıştır. Bu durum, hukuki destek mekanizmalarının GK altındaki Suriyeli kadınlar için bilinir olmaması sebebiyle erişilebilir de olmadığını; bu nedenle bilginin yerelleştirilmesi ve her kesimdeki kadınlara ulaştırılmasının kadının güçlenmesindeki rolünün yadsınamaz derecede önemli olduğunu göstermektedir. CEDAW Rehberlik Notu’nda da belirtildiği gibi (2016: 116) hukuk okuryazarlığı ve hukuk bilinci olmayan kişilerin adalete erişim hakları ve koruma mekanizmalarına dair başvurulacak kurumların nereler olduğuna dair bilgi düzeylerinin ne düzeyde olduğunu tam olarak tespit etmek mümkün değildir. Ancak katılımcılara eğitim ve bilgi düzeylerine uygun yöneltile sorularla pek çok Suriyeli kadının, şiddet, koruma mekanizmalarına erişim ve hakları konusunda bilgi eksikliği yaşadığı tespit edilmiştir.

“GK’nın bize sağladığı hakları bilmiyorum. Burada yaşadıkça öğreniyoruz. Birileri bize senin konuşmaya hakkın yok dediğinde o şeyi isteyemeyeceğimi düşünüyorum. Baro veya derneklerde ücretsiz hukuki destek imkanlarını bilmiyorum.” (K7, İdlip)

“Adliyeye erişim hakkım olduğunu bilmiyorum.” (K35, Lazkiye)

“Geçici Koruma kimlik belgesinin bize sağladığı hakları bilmiyorum.” (K36, Lazkiye)

“GK kimliğimiz var ama nasıl haklarımız olduğunu bilmiyorum.” (K11, İdlip)

Bu bulgular, Hatay sahasında özellikle afet sonrası bağlamda hukuki destek mekanizmaları alanındaki bilgi eksikliği ve erişim sorunlarının etkisiyle deprem bölgelerinde şiddetin görünür olmadığı ve sayısal verilere yansımadağı gözlemlenmektedir olgusu ile örtüşmektedir. Bu bağlamda; sahada şiddetin görünür olmamasına yol açan birçok sebepten bahsedilebilmektedir. Bunların en başında; mağdurların deprem sonrası zarar görmüş yollar, temel hizmetlere uzak yerleşim alanları, düzene oturmayan ulaşım imkanlarından dolayı doğan koruma mekanizmalarına fiziki ulaşım sorunları, mağdurların koruma mekanizmalarına olan güvensizliği, mağdurun şikâyet etmesi halinde bile yaşanacak süreç içerisindeki belirsizlikler ve mağdurun şikâyeti sonrası barınma/sığınma endişeleri gelmektedir. Bu zorluklar, bir yandan mağdurların harekete geçmesini ve ihbarda bulunmasını

engellerken, diğer taraftan bireylerin hukuki süreçleri devam ettirme yönündeki iradelerini sakatlamaktadır.

Bütüncül destek mekanizmalarının eksikliği de bu alanda özellikle kırılğan bir grup olan koruma altında veya koruma ihtiyacı olan kadınlar için koruma boşlukları doğurmaktadır. Farklı alanlarda hizmet sağlayan birçok kuruluşa rağmen, mağdurların mağduriyet anından itibaren güvenlik, koruma, barınma, adli yardım gibi alanlarda birbirini tamamlayan bir vaka yönetim mekanizmasının bulunmaması, sahada şiddetin görünür olmaması olgusunu perçinlemektedir. Bu hizmet boşlukları, kişilerin şiddete boyun eğmesine ve şiddet ortamından uzaklaşamamasına da neden olmakta ve bu durum, şiddetin devamlılığına zemin hazırlamaktadır.

Hatay’da özellikle 2023 depremleri sonrasında barınma koşullarının değişmesi ve konteyner kentlerde GK altında bireylerin 18 metrekare tek oda alanlarda aile yaşamını sürdürmeye çalışması, konteyner kentlerde yaşayan diğer bireylerle ortak tuvalet ve banyo kullanımı, güvenlik tedbirlerinin yeterli olmaması nedenleri ile şiddet olaylarının arttığı gözlemlenmektedir. Sosyolojik olarak ayrı bir inceleme alanı olmakla beraber mülakat görüşmeleri dışında kadınlarla yapılan görüşmelerde ve saha ziyaretlerinde kadınlar bu hususu açıklıkla dile getirmektedirler. Fiziksel, psikolojik, ekonomik ve cinsel şiddet olaylarının arttığı şiddet türlerini açıkça tanımlamayan kadınlar, anlatımlarıyla şiddet türlerinin varlığını ortaya koymaktadırlar. Bütüncül destek mekanizmalarının olmaması, adli sürece (mağdur olarak bile olsa) dahil olmalarının kadınlarda yarattığı sınır dışı edilme tedirginliği, alternatif barınma imkânı olmaması, sığınma evi ve ASHİM barınma evleri bulunmaması ve aynı aileye farklı bir konteyner tahsis edilmemesi nedeni ile barınma imkanını kaybetme korkusu kadınların şiddete maruz kalsalar dahi koruma talep etmemesine ve şikayetçi olmamasına neden olmaktadır.

“Ben şiddetin ne demek olduğunu ve şiddete maruz kaldığımda nereye başvuru yapabileceğimi biliyorum. Ancak Suriyeli çoğu kadın haklarını bilmiyor ya da bilse bile şikayetçi olmuyorlar. Çünkü şikayetçi olsa bile konteyner kennte yaşıyorsa kendilerine yeni bir konteyner verilmiyor ya da şiddet uygulayan kişi konteyner kentten uzaklaştırılmıyor.” (K28, Halep)

“Hiç şiddet görmedim. Şiddet gördüğümde nereye arayacağımı, nereye başvuracağımı bilmiyorum.” (K11, İdlip)

“Şiddetin tam olarak ne anlama geldiği konusunda yeterli bilgiye sahip değilim. Eğer şiddet yaşasam, hangi kurumlara başvurabileceğimi, acil durumlarda arayabileceğim telefon numaralarını bilmiyorum” (K18, Hama)

“Şiddetin ne anlama geldiğini tam olarak bilmiyorum. Koruma mekanizmaları konusunda sadece polise başvurabileceğimi biliyorum, adli yardım ve Baro hizmetleri hakkında bilgim yok.” (K22, Halep)

“Eğitim çok önemli, kadın kendini geliştirecek eğitimlere katılmalı ki haklarını bilsin.” (K26, İdlip)

Ayrıca, aile içi şiddet yaşantılarını paylaşan katılımcının “erkek şiddeti”, “baskı ve sosyal izolasyon” ve “ekonomik kısıtlama”yı dile getirmesine rağmen herhangi bir şikâyet veya destek arayışına girmediği görülmüştür. Bu geri çekilme, hukuki statüden kaynaklı belirsizlik, hak arayışı bilincinin gelişmemiş olması, ekonomik bağımlılık ve topluluk içi damgalanma korkusu nedeniyle “sessizleştirme sarmalı”nın işlediğine işaret etmektedir. Dolayısıyla TCDŞ ile mücadelede yalnızca bilgilendirme oturumları düzenleyerek koruma mekanizmalarını tanıtmak değil, bu üç engel alanını eşzamanlı hafifletecek ve koruma boşluklarını dolduracak bütüncül programlar tasarlamak elzemdir.

Mülakat katılımcılarından biri toplumsal cinsiyete dayalı şiddete dair sorulara sessiz ve duygusal çöküntüyle cevaplar vermiştir. Bunun üzerine görüşme sorularına ara verilmiş ve kadına zaman tanınmıştır. Kadına hukuki haklarının anlatılması ve koruma mekanizmalarına erişim yolları anlatılarak süreç yönetilmiştir. Ardından kadın şiddete maruz kaldığını ancak buna dair herhangi bir şikâyetinde bulunmadığını veya koruma mekanizmasına başvurmadığını şu sözlerle ifade etmiştir.

“Ben şiddetin ne demek olduğunu bilmiyordum. Ama daha çok Türkiye’deki haklarımı bilmiyorum. Şiddete uğradığımda kimi arayacağımı, kimden destek isteyeceğimi bilmiyordum. Eşim bana şiddet uygulamaz ama kaynanam bana vurur, bir kaynana gelinine şiddet uygular mı? Bu yasak değil mi?” (K8, İdlip)

Bulgular, “şiddetin görünmezleşmesi” olgusunu iki düzeyde doğrulamaktadır:

Bilişsel düzey – Kadınların şiddetin algısının dar bir şekilde tamamen fiziksel şiddet olarak algılanması, kadının karşılaştığı psikolojik baskı, ekonomik kontrol, cinsel şiddet ve zararlı geleneksel uygulamaların şiddet olarak tanımlanmadığını ortaya koymaktadır. Bu algısal daralma, kadınların maruz kaldıkları sistematik hak

ihlallerini normalleştirmekte ve koruma talebinde bulunma motivasyonunu zayıflatmaktadır.

GK altındaki kadınların şiddet, şiddet çeşitlerini bilmemeleri, şiddeti tanımlayabilenlerin ise sadece fiziksel şiddet üzerinden değerlendirme yapabildikleri görülmüştür. Örneğin, Katılımcı K20 (Hama), eşinin başka bir kadınla da evlendiğini, bundan rahatsız olduğunu fakat bunu engelleyecek gücü kendinde görmediğini, buna ek olarak hiç şiddete maruz kalmadığını belirtmiştir. Katılımcı, yaşadığının bir şiddet türü olduğunun bilincinde değildir.

Yapısal düzey – Hukuki statü, yasal kalış hakkı, dil bariyeri, coğrafi izolasyon (KK'lerin konumu), ulaşım sorunları ve barınma imkanlarına erişim endişeleri gibi çok katmanlı yapısal engeller, koruma mekanizmalarına başvuru için aşılması gereken "eşiği" yükseltmektedir. Bu kavram, koruma sektöründe "erişim engelleri" olarak tanımlanmakta olup, bireyin başvuru sürecinde algıladığı risklerin (sınır dışı edilme korkusu, failden ayrıldığında barınma kaybı, topluluk içi damgalanma) algılanan yararları aştığı durumu ifade eder.

Deprem sonrası dönemde bu yapısal engeller daha da derinleşmiş; sektöre uğramış hukuki destek mekanizmaları, hizmet sunumu, hizmet sağlayıcılarının kapasite sorunu, sahada cinsiyet duyarlı tedbirlerin eksikliği (TCDŞ maruz kalan ve faillerinin aynı KK'de barınmaya devam etmesi, kadın barınma/sığınma alanlarının eksikliği, tedbir kararlarının uygulanabilirliğinin düşük olması (KK'de güvenlik önlemlerinin yetersizliği, tedbir ve uzaklaştırma kararına rağmen) ve artan ekonomik kırılganlık, halihazırda yüksek olan başvuru eşiğini yükseltmiştir.

Bu bağlamda yapısal düzeyde başvuru eşiğini yükselten unsur, koruma hizmet bütünlüğü eksikliği nedeniyle oluşan “koruma boşlukları”dır. TCDŞ maruz kalan kadınlar, şiddet bildirim ve şikâyet sürecinde hukuki destek, adli yardım, maddi destek, psiko-sosyal hizmetler, sığınma evi/barınma desteği, koruma tedbir mekanizmalarına ulaşım gibi desteklerden biri veya bir kaçına erişemediği durumda, adım atmakta tereddüt etmektedir.

Örneğin erkek şiddetine maruz kalan bir kadın, şikâyetin ardından adli yardım, psiko-sosyal destek, ve koruma tedbir kararı alınmasında hukuki destek almış olsa dahi, faili terk etmek zorunda kaldığı durumlarda sığınma evine yerleştirilme imkanının olmaması durumunda şikâyet etmekten vazgeçerek, fail ile

yaşamaya devam edebilmekte; böylece kadın için destek mekanizmalarına erişim eşiği kritik biçimde yükselmektedir.

Bu çerçevede sahada gözlemlenen diğer koruma boşlukları arasında, ASHİM ve İGİM personeli ile kolluk kuvvetleri ve Kamp/KK personellerinin kapasite, kültürel duyarlılık ve TCDŞ duyarlılığının eksikliği nedeniyle, TCDŞ maruz kalanlar ile faillerinin barıştırılmaya çalışılması, fail ile maruz kalanın aynı KK’de ikamet etmeye devam etmesi, maruz kalanı beyanının yeterince ciddiye alınmaması gibi erişim engelleri doğurmaktadır. Ayrıca özellikle KK’lerde güvenlik tedbirlerinin düşük olması (çalışmayan güvenlik kameraları, kontrolsüz giriş çıkışlar vb.) ve TCDŞ şikâyeti sonrası fail ile maruz kalanı aynı alanda barınmaya devam etmesi ve kadınlar için güvenli alanlar ve kadınlar için ayrılmış KK’lerinin bulunmaması, koruma hizmet bütünlüğünü sekteye uğratmakta ve sağlanan hizmetlerin etkinliğini azaltmaktadır.

Ayrıca görüşmelerde zararlı geleneksel uygulamalara dair söylemlere de rastlanmıştır. Bazı kadınlar çocuk yaşta evlilik, çift eşlilik ve kız çocuklarının okutulmamasına ilişkin aktarımda bulunmuştur. Bazı zararlı geleneksel uygulamalar ise kadınlar tarafından doğrudan aktarılmamış ancak araştırmacının gözlemi ile ortaya çıkmıştır.

K37 (İdlip), *“Bazı ailelerin yaşam tarzları ve örf-adetleri nedeniyle kız çocuklarını okula göndermediklerini biliyorum. Bu durumda kadınların güçlü olması engelleniyor, kız çocukları engellenmiş oluyorlar”* diyerek GK altındaki Suriyeli ailelerin kız çocuklarını okutmadıklarını vurgulamış, K10 (İdlip) ise kız çocuğunu üniversiteye göndermeyi düşünmediğini ima ederek eğitim döneminde kadın-erkek eşitliğinin sağlanmadığını aktarmıştır. Okula gönderilmeyen kız çocukları çocuk yaşta evliliğe maruz kalmakta, evde bakım hizmetlerine (evdeki küçük kardeşe bakma, ev işlerine yardım, hasta veya yaşlı bakımına destek gibi) veya ailenin geçimine destek olmak için tarım işlerinde çalışmaya zorlanmaktadır.

K20 (Hama), K16 (Hama) ve K6 (İdlip) beyanlarında erkek eşlerinin başka kadınlarla da evlilik birliği içinde olduğundan bahsetmeleri, ancak bunu şiddet olarak yorumlamadıkları gözlemlenmiştir. Bazı görüşmelerde aynı ev içerisinde iki eşin de bulunduğu, kadınların çocuklarının da aynı evde oldukları gözlemlenmiştir. K20 (Hama) içinde bulunduğu durum ile ilgili bir rahatsızlık ifade etmemiş olsa da görüşme sırasında, araştırmacı tarafından bu duruma yönelik örtük bir hoşnutsuzluk

gözlemlenmiştir. Katılımcının bunu açıkça dile getirmemesinin, güçsüz konumu ve bu uygulamayı sorgulayabilecek faillikten yoksun olmasıyla ilişkili olduğu değerlendirilmiştir. Kültürel normlara ve Suriyeli kadınların kabullenişlerine saygı duyularak, araştırmanın da amacını aşmamak adına ikinci evliliklerin hukuka aykırı olduğu hususuna değinilmemiştir.

K12, ailesi Suriye’de iken kendisinin küçük yaşta Türkiye’de eşinin yanına geldiğini belirtmiştir. Görüşme esnasında K12’nin aktarımları, kullandığı ifadeler ve görüşme anındaki konuşma davranışları, araştırmacı tarafından erken yaşta evlendirilmiş olabileceği şeklinde yorumlanmıştır. Her ne kadar katılımcı evlilik yaşını açıkça belirtmemiş olsa da göç hikayesindeki kronolojik tutarsızlıklar, yaşına oranla sahip olduğu çocuk sayısı, çocuk yaşta evlilik olgusunun varlığına işaret etmektedir.

3.5.2.8.3. Kadının Ekonomik Güçlenmesi

Görüşme bulguları, katılımcıların kadının güçlenmesini büyük ölçüde ekonomik bağımsızlık perspektifinden değerlendirdiğini ortaya koymuştur. Toplam 14 segmentte kodlanan "Kadının Ekonomik Güçlenmesi" teması, katılımcıların %37,8'i (n=14) tarafından doğrudan dile getirilmiştir. Ekonomik kaynaklara sahip olmanın kadınlara 'hayır deme', 'kendi tercihlerini belirleme' ve 'istemediği durumları reddetme' gücü verdiği vurgulanmıştır.

K26'nın (İdlip) ifadesi bu yaklaşımı net biçimde özetlemektedir: *"Kadının güçlü olması için ilk olarak kişinin olgun olması gerekir, bir de çevresindeki insanlar onu desteklerse kadın güçlü olur. İkincisi kadının maddi gücü olmalı. Para yoksa ne yapabilirsin ki? İstemediğin şeyleri de kabul etmek zorunda kalırsın. Paran varsa 'hayır' diyebilirsin, istemiyorum diyebilirsin."*

Kod matris analizleri, ekonomik güçlenme algısının eğitim düzeyi ile doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir. Lisans ve üzeri eğitim düzeyine sahip katılımcıların %85,7'si (n=6/7) ekonomik bağımsızlığı güçlenmenin temel unsuru olarak tanımlarken, ilkökul ve altı eğitim düzeyindeki katılımcıların yalnızca %25'i (n=3/12) bu temaya atıfta bulunmuştur.

İlginç bir bulgu olarak, katılımcıların %40,5'i (n=15) ekonomik güçlenmeyi yalnızca gelir elde etme olarak değil, karar alma süreçlerine katılım ve özerklik bağlamında değerlendirmiştir. K15'in (Lazkiye) "Kadının kendini sürekli geliştirmesi, farklı eğitimlerle yeni beceriler kazanması ve kendi yeteneklerine uygun

alanlarda ilerlemesi büyük önem taşır. Eğitim ve çalışma hayatı bir arada olduğunda, kadın gerçek anlamda güçlü hisseder" ifadesi, ekonomik güçlenmenin çok boyutlu doğasını vurgulamaktadır.

Bununla birlikte, en az 4 katılımcı (%10,8) ekonomik güçlenmeyi geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde yorumlamıştır. K22'nin (Halep) *"Bir kadın için önemli olan tek şey, kocasından düzenli para gelmesi ve kocasıyla mutlu bir evlilik yaşamasıdır. Kadın bunun dışında başka neye ihtiyaç duyar ki?"* ifadesi, içselleştirilmiş ekonomik bağımlılığın bir örneğidir. Benzer şekilde, K17 (Hama) *"Bir kadın sadece güvenebileceği, dayanabileceği bir erkek yanındaysa gerçek anlamda güçlü olabilir. Kadının tek başına güçlü olması çok zordur"* diyerek güçlenmeyi erkek desteğine bağlamıştır.

Çapraz tema analizleri, 'Kadının Ekonomik Güçlenmesi' ile 'Geleceğe Yönelik Hayaller' ($r=0.72$) ve 'İstihdam/Girişim/Ekonomik Kalkınma' ($r=0.68$) temaları arasında güçlü pozitif korelasyon olduğunu göstermektedir. Ekonomik güçlenmeyi vurgulayan kadınların %78,6'sı ($n=11/14$) aynı zamanda somut gelecek planları (iş kurma, meslek edinme) ifade ederken, bu temaya değinmeyen kadınların yalnızca %30,4'ü ($n=7/23$) gelecek planlarından bahsetmiştir.

Görüşme bulgularının analizinde 'Geleceğe yönelik hayaller', 'Kadının güçlenmesi' ve 'Ekonomik güçlenme' temaları arasında yüksek geçişkenlik ve ilişki olduğu görülmüştür, bu nedenle Geleceğe Umutla Bakan Kadınlar başlığı altında da bu konu kısmen irdeleniyor olacak. Kadınlar, güçlü olma algılarını, gelecekte beklenenler, mevcut bulundukları koşullar ve yaşadıkları sorunlar ve hatta eğitim düzeyleri ile doğrudan ilişkili olduğu görülmüştür.

3.5.2.8.4. Toplumsal Cinsiyet Roller

Katılımcı ifadeleri, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin göç sonrasında büyük ölçüde korunduğunu, ancak bazı örneklerde kırılmaların ve müzakere edilen yeni rollerin ortaya çıktığını göstermektedir. Kadınların çoğu, "evin içindeki sorumlulukların kadınlara ait olduğu", "kadının anne, eş rolü olduğunu", "erkeğin hane reisi olduğu" yönündeki kabulleri sürdürmekte, bu durum karar alma mekanizmalarında pasifleşmeye yol açmaktadır. Örneğin, bir katılımcı şu ifadeyi kullanmıştır: "Bir kadın için önemli olan tek şey, kocasından düzenli para gelmesi ve kocasıyla mutlu bir evlilik yaşamasıdır. Kadın bunun dışında başka neye ihtiyaç duyar ki?" (K22). Bu tür ifadeler, bazı kadınların patriyarkal yapıyı

içselleştirdiklerini ve sorgulamadıklarını göstermektedir. “İş imkanım olsa bile çalışmayı tercih etmezdim çünkü hayatım boyunca hiç çalışmadım. Eşim çalışıyor ve aile geçimini sağlıyor.” (K21, Halep)

3.5.2.8.4.1. Aile İçi Roller ve Karar Mekanizmaları

Bu başlıkta, ‘Aile İçi / Toplumsal Cinsiyet Roller’, ‘Kadının Karar Alma Süreçlerinde Rolü’, ‘Çocuk Velayeti/Bakımı’, temaları altında toplam 35 segment kodlanmıştır. En yoğun kodlama ‘Aile İçi / Toplumsal Cinsiyet Roller’ temasında (n = 20) gerçekleşmiş olup, bunu ‘Çocuk Velayeti/Bakımı’ (n = 7), ‘Kadının Karar Alma Süreçlerinde Rolü’ (n = 4 bu biraz artabilir.) izlemiştir. ‘Ekonomik Bağımlılık/Bağımsızlık’ alt teması ise 3 segmentte kodlanmıştır.

Katılımcıların büyük çoğunluğu, ev içi rol dağılımını geleneksel toplumsal cinsiyet normlarına dayandırmaktadır. “Kadının evi çekip çevirmesi” ve “erkeğin geçimi sağlaması” şeklindeki rollerin hem sözel ifadelerde hem de davranışsal örüntülerde tekrarladığı gözlemlenmiştir. Bu kabuller, özellikle ileri yaş grubundaki ve daha düşük eğitim düzeyindeki katılımcılar arasında daha belirgin şekilde aktarılmıştır. Bu durum yalnızca ifade düzeyinde değil, görüşme esnasındaki beden dili, konuşma biçimi ve zaman zaman eşin varlığında sessiz kalma eğilimleriyle de pekiştirilmiştir. Örneğin ‘Geleceğe dair beklentileriniz veya umutlarınız nelerdir?’ ve ‘Kendi ayaklarınız üzerinde durabilmek için neleri hayal ediyorsunuz?’ şeklindeki yönlendirilmiş sorulara karşılık bazı katılımcıların, bireysel bir gelecek tahayyülünden ziyade ev içi rollerine odaklandığı görülmüştür. K1 numaralı katılımcının “*Geleceğe dair herhangi bir beklentim yok. Sadece eşim ve çocuklarıma bakabilmek istiyorum.*” yanıtı bu tespiti doğrular niteliktedir.

3.5.2.8.4.2. Karar Alma Süreçlerinde Kadının Konumu ve Özerklik Algısı

Kadının karar alma süreçlerindeki rolüne ilişkin 4 kodlu segment olması, daha çok buna ilişkin doğrudan ifadelerin sayısının düşük olmasından kaynaklanmaktadır. Fakat, kadınlar ile yapılan uzun süren görüşmelerde, aile içi rollerine dair örtük göstergelerin farklı bir tablo çizdiği görülmüştür. Özellikle erkek eş ve aile üyelerinin evdeki varlığının yanıtlarına olan etkisi ve Suriye’ye dönüş düşüncesi gibi sorulara verdikleri yanıtlarda kesin tarih ve net kararlardan çok daha muğlak ve daha çok eğilimi ifade eden yanıtlar verilmesinden yola çıkarak kadının hane içi karar alma süreçlerinde ikincil konumda olduğu değerlendirilmiştir.

GGD konusundaki kararsızlık ifadeleri- *"Gelecekte ne bekliyorum diye soruyorsunuz ama ben de bilmiyorum açıkçası. Suriye'ye dönecek miyim, dönmeyecek miyim?"* (K34, Lazkiye) yalnızca belirsizliği değil, aynı zamanda bu kararın kadının elinde olmadığını da ima etmektedir.

Görüşme notlarında kaydedildiği üzere, kadınların yakınında erkek eşlerin bulunduğu durumlarda yanıtlarının daha kısa, genel ve onaylayıcı nitelikte olması, buna karşın erkek eşin alandan uzaklaştığı durumlarda daha detaylı, kişisel deneyim ve görüş içeren yanıtlar vermesi, hane içi güç dinamiklerinin görüşme sürecine bile yansıdığını göstermektedir. Bu durum K11, K12 ve K1 görüşmelerinde açıkça gözlemlenmiştir. (Not: Görüşme esnasında erkek eş veya evdeki erkek birey yakın çevrede bulunduğu görüşmeye ara verilmiş ve erkek kişiden müsaade istenerek görüşme alanından uzaklaşması sağlanmıştır.)

Bu olguyu şiddetlendiren etkenlerden biri, deprem sonrası dönemde barınma alanlarında mahremiyetin ortadan kalkmasıdır. Sosyokültürel olarak daha kırılgan bir konumda olan kadınların, mahrem alanların olmaması nedeniyle kendilerini sosyo kültürel değerler ve toplumsal cinsiyet rollerinden soyutlayamaması ve erkek egemen ortamda sıkışması, bu durumu derinleştirmektedir. Örneğin K11, ailesiyle birlikte Çekmece mahallesinde bir bahçeye yerleştirilen konteynerde yaşamaktadır. Tek odadan oluşan 18 metrekairelik konteyner içerisinde kadın, erkek eş ve iki çocuk bir arada bulunmaktadır. Bu fiziksel sınırlılık, kadınların özerk alan yaratma imkanını ortadan kaldırmakta ve sürekli gözetim altında olma hissini pekiştirmektedir. Görüşmede, erkek eş alandan uzaklaştırıldığında kadının özgün ve daha samimi cevaplar verdiğinin gözlemlenmesi yukarıda açıkladığımız durumu net olarak ortaya koymaktadır.

Özellikle deprem sonrası şiddetlenen mahremiyet kaybı olgusunu ifade eden bir katılımcı: *"Depremden önce küçük de olsa bir evimiz vardı, kirada oturuyorduk ama o ev bizim yuvaydı. ... her şey yolundaydı... Sonra deprem geldi ve her şeyi silip süpürdü. Şimdi konteyner dediğiniz o kutularda yaşıyoruz. Tek odamız var, hepimiz o odada sıkışıp kaldık. Düşünün, çocuklarımızla aynı odada uyuyoruz, kıyafet değiştirmek bile sorun oldu. Bu nasıl yaşam ki?"* (K34, Lazkiye) ifade etmiştir.

Aynı şekilde yıkık dökük bir evin önüne kendi imkanları ile kurdukları çadırda 10 kişilik bir aileyle yaşamını sürdüren K16, bu durumun başka bir örneğini teşkil etmektedir.

3.5.2.8.4.3. Çocuk Velayeti/Bakım Yükü

Görüşme verileri, toplumsal cinsiyet rollerine dayanan çocuk bakım sorumluluğunun kadınların yaşamında çok boyutlu bir kısıtlayıcı bir etken olduğunu ortaya koymaktadır. Bakım yükün yalnızca fiziksel bir sorumluluk değil, aynı zamanda kadınların eğitim, istihdam ve kişisel gelişim olanaklarını sınırlayan yapısal bir engeldir.

Katılımcıların doğrudan ifadelerinden yola çıkarak 7 segment kodlanmıştır. Araştırmaya katılan 37 kadından 28'inin çocuk sahibi olduğu, ortalama çocuk sayısının ise 3,2 olduğu görülmüştür. Bu oran, görece düşük görünse de, bakım yükünün etkilerinin diğer temalar altında da (örneğin, ekonomik bağımlılık, eğitime erişememe) dolaylı olarak kodlandığı göz önüne alındığında, gerçek etkinin çok daha geniş olduğu anlaşılmaktadır.

Katılımcıların %59,5'inin (n=22) kendilerini "ev emekçisi" olarak tanımlaması, ücretsiz bakım emeğinin hem görünmezliğini hem de yaygınlığını ortaya koymaktadır. Saha gözlemleri ve görüşme verileri, kadınların gündelik yaşamlarının temizlik, yemek hazırlama, çocuk bakımı, yaşlı ve engelli bakımı gibi yoğun emek gerektiren faaliyetlerle dolu olduğunu göstermektedir. Bu durum, kadınların kamusal alana katılımını ve ekonomik özerklik kazanma fırsatlarını sistematik olarak engellemektedir.

Bakım yükünün eğitim ve istihdam üzerindeki sınırlayıcı etkisi, katılımcıların ifadelerinde açıkça görülmektedir. K11'in (İdlip) "*Çocuklarım küçük olduğu için kurslara gidemedim, şu anda telefonda Türkçe öğrenmeye çalışıyorum*" ifadesi, çocuk bakımının kadınların kapasite geliştirme fırsatlarını nasıl engellediğini göstermektedir. Benzer şekilde, K25 (İdlip) "*Çalışma konusunda istekliyim ve kuaförlük alanında deneyimim var, ancak küçük yaştaki çocuklarımla bakım ihtiyacı nedeniyle şu an için iş hayatına atılamıyorum*" diyerek, mesleki becerilerini ekonomik sermayeye dönüştürememesinin nedenini açıklamaktadır.

Koruma altındaki kırılgan topluluklar, 2023 depremleri sonrasında kırılgan hale gelmişlerdir. 2023 depremleri sonrasında bakım yükünün daha da ağırlaştığı görülmektedir. Katılımcıların %21,6'sı (n=8; K1, K2, K4, K6, K9, K10, K18, K27) depremde yaralanan veya engelli hale gelen aile üyelerinin bakımını üstlenmek zorunda kaldığını belirtmiştir. K9'un deneyimi bu durumu somutlaştırmaktadır: eşi depremde yaralanarak engelli hale gelmiş hem hane geliri kaybı yaşanmış hem de

K9'un bakım yükü katlanarak artmıştır. Bu durum, afet sonrası dönemde kadınların hem ekonomik hem de sosyal kırılganlıklarının derinleştiğini göstermektedir.

Bakım yükümlülüğünün kadınların yaşamındaki sınırlayıcı etkisi farklı boyutlarda kendini göstermiştir K11'in in öğretmenlik hayalini ertelemesi bu durumun somut örnekleridir.

“Çocuklarım küçük olduğu için kurslara gidemedim, Şu anda telefondan Türkçe öğrenmeye çalışıyorum.” (K11, İdlip)

“Çalışma konusunda istekliyim ve kuaförlük alanında deneyimim var, ancak küçük yaştaki çocuklarımın bakım ihtiyacı nedeniyle şu an için iş hayatına atılamıyorum.” (K25, İdlip)

“Eğer imkânım olsaydı Kuran kursu öğretmeni olmak isterdim. Belki çocuklarım büyüdüğlerinde bu hayalimi gerçekleştirebilirim”. (K27, Şam)

Bakım yükünün toplumsal cinsiyet eşitsizliğini pekiştirici etkisi, erkek eşlerin bu sorumluluğu paylaşmaması ile daha da derinleşmektedir. Görüşmelerde hiçbir katılımcı, eşinin çocuk bakımı veya ev işlerinde düzenli olarak sorumluluk aldığını belirtmemiştir. Bu durum, bakım emeğinin "doğal olarak" kadınlara ait görülmesinin hem nedeni hem de sonucu olarak değerlendirilmektedir. Sonuç olarak, çocuk bakım yükü, Suriyeli kadınların güçlenmesi önündeki en temel yapısal engellerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.5.2.9. Toplumsal Kabul ve Sosyal Uyum

Bu bölümde, Hatay'da yaşayan 37 Suriyeli kadının toplumsal kabul ve sosyal uyum deneyimlerine ilişkin 253 kodlanmış segment tematik olarak analiz edilmiştir. Bulgular, katılımcıların ev sahibi toplumla kurdukları ilişkilerin çok katmanlı ve dinamik bir yapı sergilediğini ortaya koymaktadır. Kodlama yoğunluğu açısından "Dil Edinimi/Bariyeri" (%23,3; n=59), "Yerel Toplumla İlişkiler" (%17,0; n=43) ve "Toplumsal Önyargılar/Ayrımcılık/Dışlanma" (%16,2; n=41) temaları öne çıkmaktadır.

3.5.2.9.1. Ayrımcılık, Önyargılar ve Toplumsal Çatışma

Görüşme verilerinin analizi, Hatay'daki Suriyeli kadınların ayrımcılık deneyimlerinin çok katmanlı bir yapı sergilediğini ortaya koymaktadır. Kodlanan 68 segment (toplumsal önyargılar n=41, kurumsal ayrımcılık n=22, ayrımcılık ve

önyargı n=5), katılımcıların gündelik yaşamlarında karşılaştıkları dışlanma mekanizmalarının hem bireysel hem de yapısal boyutlarını gözler önüne sermektedir. Bu bulgu, Erdoğan'ın (2023: 259) Suriyeliler Barometresi'nde (SB) ortaya koyduğu gibi, Türk toplumunun Suriyelilere yönelik sosyal mesafesinin SB-2023 itibarıyla en yüksek düzeye çıktığını ve bu mesafenin özellikle metropollerde daha belirgin hale geldiğini göstermektedir. Çalışmada vurgulandığı üzere, toplumsal önyargılar ve duygusal mesafe, kadınların sosyal yaşamda daha görünür oldukları alanlarda daha fazla dışlanma ve kırılmalık deneyimlemelerine neden olabilmektedir (Erdoğan, 2023: 202).

SB çalışmalarında elde edilen veriler, Suriyeli kadınların iş gücüne katılma oranının Türkiye ortalamasının (%36,3) çok altında olduğunu da ortaya koymaktadır. Oysa toplam çalışan Suriyeliler içinde kadınların oranı Suriyeliler Barometresi 2020'de %7,8 iken Suriyeliler Barometresi 2021'de ve Suriyeliler Barometresi 2023'te % 6,3 olarak tespit edilmiştir. SB-2023 verilerine göre çalışan Suriyeliler içinde erkeklerin oranı % 93,7'dir. (Erdoğan, 2023: 179)

Ayrımcılığın en belirgin biçimde gözlemlendiği alanlardan biri ekonomik ilişkilerdir. Katılımcıların %73'ü (n=27), doğrudan ya da dolaylı biçimde ekonomik sömürüye maruz kaldıklarını ifade etmiştir. Görüşmelerde dile getirilen düşük ücret, kayıt dışı istihdam, uzun çalışma saatleri ve işveren kaynaklı hak ihlalleri, literatürde Suriyeli mültecilerin emek piyasasındaki dezavantajlı konumuyla örtüşmektedir. Kahveci ve Acun'un (2022: 194–195) İstanbul'daki Suriyeli göçmenler ile Türkiyeli çalışanlar arasında yaptıkları karşılaştırmalı analizde, Suriyelilerin benzer niteliklere rağmen daha düşük ücretler aldığı, güvencesiz ve kayıt dışı koşullarda istihdam edildikleri ortaya konmuştur. Yazarlar, Suriyeli kadın işçilerin ise cinsiyet temelli ayrımcılıkla da karşı karşıya olduklarını ve bu grubun daha düşük ücretlerle, daha kötü koşullarda çalıştırıldığını belirtmektedir (Kahveci ve Acun, 2022: 195). Bu bulgular, katılımcı anlatımlarında ifadesini bulan ekonomik dışlanmanın yalnızca bireysel deneyimlere değil, göçmen statüsüne bağlı yapısal eşitsizliklere dayandığını göstermektedir.

K16'nın *"Suriyeli olduğumuz için kirayı çok artırıyorlar... sesimizi çıkarırsak evden atarlar"* ifadesi, bu ekonomik kırılmalığın aynı zamanda bir susturma mekanizması olarak işlediğine işaret etmektedir.

Benzer biçimde K31 (Şam), *“İlk ev sahibimiz Suriyeli olduğumuz için bize sürekli hakaret ediyordu; ‘Sen Suriyelisin, fazla konuşma!’ diyordu. Bize çok eziyet etti”* diyerek, barınma alanında maruz kalınan doğrudan ayrımcılığı aktarmaktadır. Bu tür ifadeler, T.C. vatandaşları uyum içerisinde yaşadıklarını aktaran bazı kadınların ayrımcılığa maruz kaldıklarını ancak bunu ayrımcılık olarak tanımlamadıklarını göstermektedir.

Kurumsal ayrımcılık, özellikle İGİM düzeyinde sistematik bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Katılımcıların %59,5'i (n=22) kamu kurumlarında ayrımcı muameleye maruz kaldıklarını bildirmiştir. Hukuki statü başlığı altında idari sorunlar teması var. K28'in deneyimi- *“İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nde çok büyük sorunlarla karşılaştım. Sürekli ayrımcılık yaşadım, personelin tavrı son derece olumsuzdu. Tabii ki her kurum ve her personel aynı değil, ama çoğunluğunun yaklaşımı kabul edilebilir düzeyde değildi.”* (K28, Halep)

Kurumsal ayrımcılığın normalleştirilmesi, bazı katılımcıların maruz kaldıkları ayrımcı muameleyi "ayrımcılık" olarak tanımlamamasında da görülmektedir. Bir katılımcı hastane deneyimini şöyle aktarmıştır;

“Hastaneye gittiğimde sekreter bana bağırarak 'sen Suriyelisin, en arkaya geç' dediğinde sessiz kalıyorum. Benden önce Türk vatandaşlarını alır, beni bekletir ve en son muayene eder. ben hiçbir şey söylemiyorum. Ancak yanımda Türk vatandaşı veya Türkçe bilen birini götürürsem, o zaman sırama göre muayene olabiliyorum.” (K29, Halep)

Katılımcı kadınların deneyimleri bürokrasinin tarafsızlık ilkesinin, göçmen gruplar söz konusu olduğunda ihlal edildiğini ve hassas gruplar için kolay ilerlemesi gereken süreçlerin daha da zorlaştığını göstermektedir.

Toplumsal önyargıların temelinde yatan "yanlış bilgi" olgusu, katılımcıların anlatılarında merkezi bir tema olarak belirlemektedir. K28'in, *“Türk vatandaşlarının Suriyelilerin çok fazla yardım aldığını, devletin bize maaş verdiğini zannetmeleri”* yönündeki tespiti, Allport'un (1954: 176) temas hipotezinde vurguladığı şekilde, yanlış algıların önyargıyı beslediği mekanizmayı doğrulamaktadır. Bu algı yönetimi sorunu, özellikle sağlık hizmetlerine erişimde kritik sonuçlar doğurmaktadır. Katılımcıların hastane deneyimlerinde karşılaştıkları “Suriyeliler ücretsiz ilaç alıyor” suçlamaları, gerçekte var olan hakların bile meşruiyetinin sorgulanmasına yol açmaktadır.

Bu bağlamda, K2'nin *“Hastanelerde çok kötü sözler duyduk: ‘Suriyeliler ücretsiz ilaç alıyor, maaş alıyor, kolay randevu alıyor’ şeklinde söylemlerdi. ‘Ama bunlar doğru değil, kimse bizi dinlemiyor’* ifadesi, bu yanlış algıların kurumsal alanda ve hizmetlere erişimde bile sorun yarattığını göstermektedir.

Eğitim alanındaki ayrımcılık, kuşaklararası travmanın aktarımı açısından özel bir öneme sahiptir. Katılımcıların bazıları çocuklarının eğitime erişimde ve okulda sorun yaşamadıklarını aktarmaktadır. Bazıları ise çocuklarının okulda yaşadığı sistematik dışlanma olayları hakkında pek çok aktarımda bulunmuşlardır.

“Kızım okula başladığında ‘Sen Suriyelisin, yanımda oturma’ diyerek onu ağlatıyorlardı, sebepsiz kavgalar yaşadı. Yedinci sınıfta baskı azaldı ama o ilk yıllar çok kırıktı. Aynı sınıftaki Suriyeli erkek çocuğa kimse dokunmuyordu. Kızıma ise çok kötü davrandılar.” (K31, Şam)

Bu doğrultuda K37 (İdlip), şöyle bir aktarımda bulunmuştur: *“Okullarda Türk ve Suriyeli çocuklar kavga ettiklerinde T.C. vatandaşı çocuklar, Suriyeli çocuklara siz Suriyelisiniz, siz pissiniz, gidin buradan derlerdi. Bunları çocuk kendisi bilemez, ailesinden veya çevresinden duyduğu için arkadaşlarına bu şekilde kötü sözler söyler.”*

Bu olgu, çocukların ebeveynlerinden ve toplumsal söylemlerden öğrendikleri önyargıları nasıl içselleştirdiklerini göstermektedir. Okullarda Suriyeli ve Türk vatandaşı çocukların ayrı sınıflara alınması pratiği, bu ayrışmayı kurumsal düzeyde pekiştirmektedir.

Deprem sonrası dönemde ayrımcılığın konum ve mesafe ile ilişkili boyutu idari kararlarla sistematik hale getirilmiştir. Deprem öncesinde Hatay’da uygulanan 'Kapalı Mahalle' politikası-mahalledeki yabancı uyruklu nüfus %10'u aştığında yeni adres kaydının durdurulması, deprem sonrasında radikal biçimde genişletilerek, Hatay’daki kapalı mahalle sayısı arttırılmış, çoğu mahalle yabancı uyrukluların ve koruma altındaki bireylerin yeni adres kaydına kapatılmıştır. Bu politika, Suriyeli nüfusu kent merkezinden sistematik olarak dışlamaktadır. Buna paralel olarak, afet sonrası kurulan KK’lerde Suriye uyruklu bireyler ile T.C. vatandaşlarının ayrı alanlara yerleştirilmesi ve bu alanların merkezi yerleşim yerlerine olan uzaklığı, topluluklar arası etkileşimin azalmasıyla toplumsal önyargıların güçlenmesine, karşılıklı güvensizlik duygusunun derinleşmesine neden olmaktadır.

Reyhanlı İlçesinde ikamet eden bir katılımcı: *“Oturduğumuz yerde hep Türk Vatandaşları var, sitede Suriyelileri görmek istemezler. Hemen sorun çıkarırlar. Geçen hafta evin önünde çardakta oturmuştuk, misafirlerim gelmişti. Kalabalık Suriyelileri bir arada gördükleri için bizi şikayet ettiler.”* (K11, İdlip) diyerek Suriyelilere yönelik yargının nasıl olduğunu ortaya koymaktadır.

K11'in *"Sitede Suriyelileri görmek istemezler"* ifadesi, bu kurumsal ayrışma politikasının gündelik yaşamda nasıl içselleştirildiğini ve meşrulaştırıldığını göstermektedir. Böylece, afet sonrası yeniden yapılanma süreci, uyum fırsatı yaratmak yerine, mevcut sosyal mesafeyi fiziksel ve idari mekanizmalarla artırmakta ve kalıcılaştırmaktadır.

Kimi katılımcılarda görülen Ayrımcılığı Minimize Etme, marjinalize grupların ayrımcılık karşısında geliştirdikleri bir başa çıkma mekanizmasıdır. Bu mekanizma, bireylerin maruz kaldıkları ayrımcı muameleyi minimize etmek veya yok saymak için bilinçli olarak ‘sorun yok’, ‘ayrımcılığa uğramıyorum’ gibi söylemleri benimsemelerini ifade etmektedir. Bu davranış hem kendilerini koruma refleksi hem de var olan güç dengesizliklerini bozmamak için gösterilen bir uyum çabasıdır. Önemli bir bulgu olarak, katılımcıların ayrımcılık karşısında geliştirdikleri ayrımcılığı minimize etme mekanizması, kurumsal ortamda uğradıkları ayrımcılığa rağmen ‘ayrımcılığa uğramadım’ gibi ifadeler kullanmalarında kendini göstermiştir. Bu durum, kadınların yaşadıkları ayrımcı (TCDŞ dahil) deneyimleri, söylemsel düzeyde yeniden çerçeveleyerek, muhtemel sosyal çatışmalardan kaçınma stratejisi olarak değerlendirilmiştir.

“Ayrımcılık yaşamıyorum ama Suriyeli olduğumuz için kirayı çok artırıyorlar.” (K35, Lazkiye)

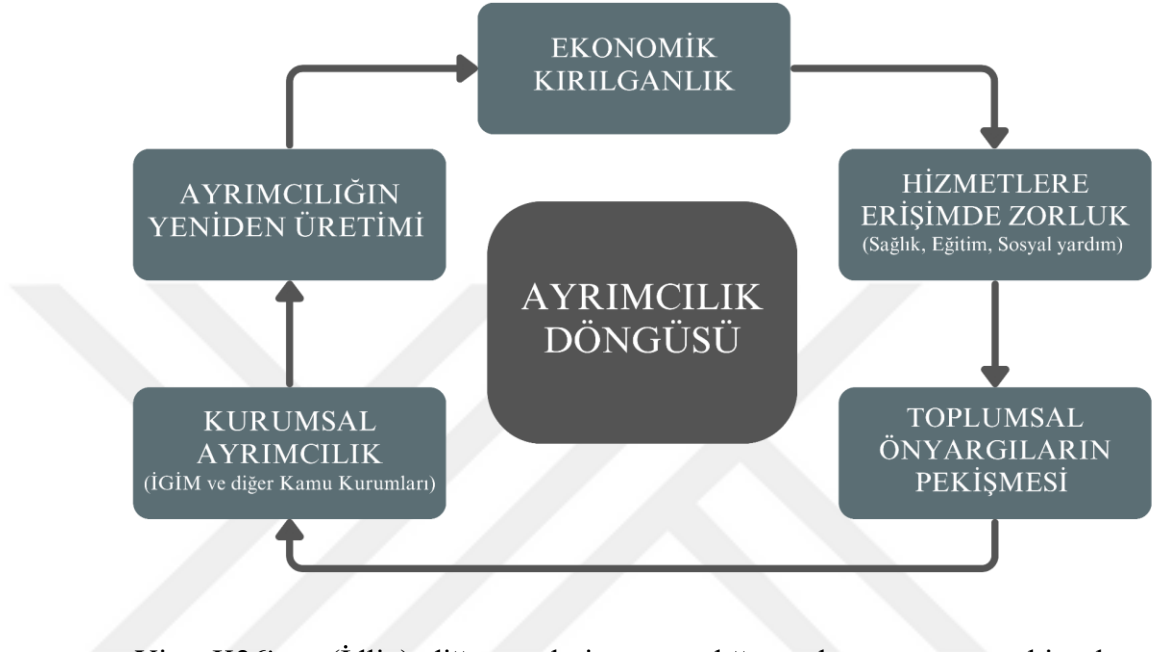
“Tabii ki bizi sevmeyen insanlar var, bu normal bir durum” (K12, İdlip)

K34 (Lazkiye)’ün *"aynı dili konuşabilirsen anlarsın insanlarla"* yaklaşımı, uyum çabası olarak yapısal eşitsizlikleri ortadan kaldırmamakta; aksine bireysel düzeyde geçici rahatlama sağlarken sistematik ayrımcılığın normalleşmesine katkıda bulunmaktadır.

Katılımcıların deneyimleri, ayrımcılığın döngüsel doğasını da ortaya koymaktadır. İl Göç İdaresi Müdürlüğü'ndeki ayrımcı muamelelerle başlayan kurumsal ayrımcılık, hizmetlere erişimde zorluk yaratmakta; bu durum ekonomik kırılganlığı derinleştirerek toplumsal önyargıların pekişmesine yol açmakta ve

nihayetinde daha fazla ayrımcılığı beslemektedir. Özellikle kadınlar açısından yaşamı zorlaştıran bu döngüsel süreç, katılımcıların bu şiddet biçimini içselleştirerek 'sesimizi çıkaramayız' noktasına gelmelerinde somutlaşmakta ve hegemonik güç ilişkilerinin nasıl yeniden üretildiğini göstermektedir.

Şekil 3. Ayrımcılık Döngüsü

Yine K26'nın (İdlip) diğer sözleri, ayrımcılığın yalnızca yaşanan bir olgu değil, aynı zamanda muhtemel ve içselleştirilen bir tehdit olduğunu ortaya koymaktadır: “Bizler Suriyeliler olarak korku yaşıyoruz. Belki de kendi önyargılarımız var, bu yüzden Türklerle iletişim kurmaya çekiniyorum. Sosyal medyada sürekli ayrımcılığa uğradığımı anlatan Suriyelilerin hikayelerini okuyoruz. Bu hikayeleri gördükçe ben de geri duruyorum, iletişim kurmaktan kaçınıyorum. Ayrımcılık yaşayacak kişi olmak istemiyorum. Elbette iyi niyetli insanlar vardır, bize iyi davranacak Türk vatandaşları mutlaka vardır. Ama ben bunu test etmeye, denemeye cesaret edemiyorum. Çocuklarımın ve benim güvenliğimi böyle bir riske atamam” (K26, İdlip)

K24 de benzer şekilde "Çarşıya gittiğimde otobüste bazı insanlar bana 'sen Suriyeli misin?' diye soruyorlar, ardından 'neden buradasın, ülkenize dönün' diyorlar." söylemi ile ayrımcılık döngüsüne dair durumu gözler önüne sermektedir.

3.5.2.9.2. Hak Bilincinin Koruyucu Etkisi

Ayrımcılığın etkilerini sınırlandırmada belirleyici olan bir diğer unsur, bireylerin haklara ilişkin bilgi ve farkındalık düzeyleridir. Bazı katılımcılar, daha önce ayrımcılık deneyimledikleri alanlarda, haklarına dair bilgi sahibi olduktan sonra bu tür deneyimlerin azaldığını veya kendilerini daha dirençli hissettiklerini ifade etmişlerdir. K33 numaralı katılımcının anlatısı bu durumu örneklemektedir:

Üniversitede okuduğum dönemde ayrımcılığa maruz kaldım. Türk ve Suriyeli öğrenciler arasında sık sık çatışmalar yaşanırdı... Ancak mezun olduktan ve haklarımı tam olarak öğrendikten sonra ayrımcılığa maruz kalmadım.” (K33, Halep)

Bu ifade, yalnızca geçmişte yaşanan bir ayrımcılık deneyiminin değil, aynı zamanda hak farkındalığının bireysel düzeyde nasıl bir koruyucu faktöre dönüşebileceğinin göstergesidir. Bu bağlamda hak bilgisi, yalnızca bir bilinç değil, aynı zamanda sembolik bir güç ve öznel direnç biçimi olarak değerlendirilmelidir.

Diğer yandan, haklara ilişkin bilgi eksikliğinin de bazı katılımcıların en temel sosyal durumlara dahi belirsizlikle yaklaştıklarını ortaya koyduğu gözlemlenmiştir. Örneğin, K8 görüşmesi sırasında, “*Kayınvalide gelinine şiddet uygulayabilir mi?*” şeklinde doğrudan bir soru yöneltmiş olması, ev içi şiddete ilişkin hak bilgisinin eksikliği kadar, bu eksikliğin normalleştirilmiş toplumsal kabullerle iç içe geçtiğini de göstermektedir. Bu tür örnekler, yalnızca yasal haklara dair bilgi eksikliğini değil, aynı zamanda hak ihlallerini sorgulama kapasitesinin de nasıl gölgede kaldığını ortaya koymaktadır.

Buna ek olarak, bazı katılımcıların maruz kaldıkları ayrımcı muameleyi doğrudan adlandırmaktan kaçındıkları, ancak (araştırmacının anlatımı ardından) haklarına dair bilgi sahibi olduklarında bu durumlara karşı daha açık ya da stratejik bir söylem geliştirdikleri gözlemlenmiştir. Bu durum, “ayrımcılığı minimize etme” ya da “görünmez kalma” stratejileriyle birlikte okunduğunda, hak bilincinin yalnızca savunma değil, aynı zamanda sembolik görünürlük aracı haline geldiğini göstermektedir.

Bu çerçevede, Hatay'daki Suriyeli kadınların ayrımcılık deneyimleri, yalnızca bireysel önyargıların değil, aynı zamanda kurumsal pratikler, ekonomik sömürü mekanizmaları ve mekansal ayrışma politikalarının kesişiminde şekillenen sistematik bir dışlanma sürecini yansıtmaktadır. Deprem sonrası dönemde bu mekanizmaların

yoğunlaşması, afet durumlarında var olan eşitsizliklerin nasıl derinleştiğini ve kırılgan grupların nasıl daha da marjinalleştiğini gözler önüne sermektedir.

3.5.2.9.3. Dil Bariyeri ve Kültürel Farklılıklar

Araştırma verilerinde en sık kodlanan alt tema olan “Dil Edinimi ve Bariyeri” (n = 59), “Toplumsal Kabul ve Sosyal Uyum” teması altındaki tüm anlamlı bölümlerin %23,3’ünü, toplam veri kümesinin ise %4,8’ini oluşturma ve Hatay'daki Suriyeli kadınların sosyal uyum süreçlerinin merkezinde yer almaktadır. Bu bulgu, dilin iletişim aracı olmaktan toplumsal alanda kabul görmeyle ilgili de olduğunu ortaya koymaktadır.

Birçok katılımcı, Türkçe bilmemelerinin gündelik yaşamda temel hizmetlere erişimi engellediğini belirtmiştir. K11 (İdlip), *“Türkçe bilmemem bana sorun yaratıyor, özellikle marketlerde bile zorlanıyorum, fiyatları bile anlamıyordum. Her alışveriş bir stres kaynağıydı”* diyerek basit bir alışverişin bile dil engeli nedeniyle bireyin kamusal alanda varlığı için zorluk yarattığını ortaya koymaktadır.

Dil bariyerinin en belirgin sonuçları sağlık hizmetlerine erişimde kendini göstermektedir. K28'in (Halep) deneyimi, bu durumun yaşamsal riskler barındırdığını gözler önüne sermektedir: *“Türkçe bilmediğim dönemde hastanelerde büyük sorunlar yaşıyordum. Görevli tercüman bulunmuyordu ve doktorlarla el-kol hareketleriyle anlaşmaya çalışıyorduk.”* Bu durumun, ilerleyen yıllarda GK altındaki Suriyelilere hizmet veren Göçmen Sağlığı Eğitim Merkezlerinin kurulması ve Arapça tercüman istihdamının yaygınlaşması ile birlikte azaldığı, katılımcı ifadelerinden anlaşılmaktadır.

Dil ediniminin güçlendirici etkisi, katılımcıların anlatılarında merkezi bir tema olarak öne çıkmaktadır. K27'in (Şam) *“İstanbul'a gittiğimde Türkçe bilmediğim için dışarı çıkmaya çekiniyordum, tanıdık bir kadın vardı ve Arapça-Türkçe biliyordu, bana destek oldu ve sorun yaşamadım.”* ifadesi, dili bilmenin kadına verdiği gücü göstermektedir. Bu bağlamda dil, yalnızca pratik bir beceri değil, aynı zamanda öz-yeterlik algısını ve toplumsal failliği belirleyen kritik bir değer biçimi olarak işlev görmektedir.

Hatay'ın özgün sosyolinguistik yapısı, uyum süreçlerinde çelişkili bir rol oynamaktadır. K23'ün (Halep) *“İstanbul'da bir yıl kaldığım dönemde Türkçe'yi orada öğrendim. Burada öğrenemedim çünkü Hatay'da hemen herkes Arapça konuşuyor”* tespiti, yerel Arapça kullanımının yarattığı ikili durumu özetlemektedir. Bir yandan

gündelik ihtiyaçların karşılanmasını kolaylaştıran bu durum, diğer yandan Türkçe öğrenme motivasyonunu azaltarak Suriyelilerin uzun vadeli uyum süreçlerinin hızlanmasını engelleyebilmektedir. Bulgular Hatay'ın tarihsel çok dilliliğinin Suriyeli kadınlar için yarattığı '*dilsel konfor alanı*' olgusuna işaret etmektedir. Hatay'da ev sahibi toplumun Arapça konuşan kesiminin varlığı, gündelik ihtiyaçların karşılanmasını kolaylaştırırken, Türkçe öğrenme motivasyonunu azaltarak uzun vadeli uyum süreçlerini etkileyebilmektedir. Bu durum, ev sahibi toplumun kendi dilsel çeşitliliğinden kaynaklanan özgün bir uyum dinamiği yaratmaktadır.

Katılımcıların %67,6'sı (n=25) dil bariyerinin yalnızca pratik zorluklar yaratmadığını, aynı zamanda kimliksel bir gerilim alanı oluşturduğunu ifade etmiştir. K26'nın (İdlip) "*Ben Türkçe öğrendiğimde sosyal uyumun daha iyi ilerlediğini gördüm. Çünkü Türkçe bildiğim için iletişim kurabiliyorum, derdimi anlatabiliyorum ve başkalarının derdini anlayabiliyorum*" ve K37 (İdlip) "*Türkçe öğrendikten sonra kamu kurumlarına gittiğimde çok rahat olmaya başladım.*" sözleri, dil ediniminin empati ve karşılıklı anlayış geliştirmedeki rolünü vurgulamaktadır. Bu bulgu, mülteci topluluklar için dil ediniminin toplumsal bütünleşmedeki merkezi konumunu göstermektedir.

Kültürel farklılıklara ilişkin kodlamaların görece düşük olması (n=3), ilginç bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır. K29'un (İdlip) "*Her toplumun kendi adetleri farklıdır, ama zaman geçtikçe birbirimizin kültürüne alışıyoruz*" ifadesi, kültürel uyumun zamana yayılan doğal bir süreç olarak algılandığını göstermektedir. Bu durum, Hatay'ın tarihsel çok kültürlülüğü ve Arap kültürel mirasının, Suriyeli kadınlar için kültürel şokun etkisini en aza indirerek hafifletici bir etken olduğuna işaret etmektedir.

Göç İdaresi'nin sosyal uyum programları kapsamındaki dil eğitimlerinin etkisi, katılımcılar tarafından olumlu değerlendirilmekle birlikte, erişim ve sürdürülebilirlik sorunları dikkat çekmektedir. K28'in (Halep) "*Bu eğitimlerde... Türkçe öğrenmenin hayatımızdaki önemi anlatıldı*" ifadesi, kurumsal müdahalelerin farkındalık yaratmadaki rolünü göstermektedir.

Dil bariyerinin toplumsal cinsiyet boyutu, kadınların kamusal alana katılımını sınırlayan ek bir faktör olarak belirmektedir. K8'in (İdlip) "*Türkçe bilmemem bana sorun yaratıyor, özellikle çarşıda Arapça bilenler olmadığında sorun yaşıyorum*"

deneyimi, gündelik mobilite ve özerkliğin dil yeterliliğiyle doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir.

3.5.2.9.4. Sosyal Ağlar ve Dayanışma

Bu başlık altında, Hatay'da yaşayan 37 Suriyeli kadının ev sahibi toplumla kurdukları ilişkilere dair kodlanmış segmentler analiz edilmiştir. 'Yerel Toplumla İlişkiler' ana kodu altında 48 segment, ilişkili 'Sosyal Ağlar ve Dayanışma' kodunda 34 segment olmak üzere toplam 82 segment değerlendirilmiştir. Bulgular, katılımcıların %78,4'ünün (n=29) komşuluk ilişkilerini olumlu olarak tanımladığını, %16,2'sinin (n=6) sınırlı ilişki kurduğunu ve %5,4'ünün (n=2) hiç ilişki kurmadığını ortaya koymaktadır.

Katılımcıların yerel toplumla ilişkilerinde en belirleyici faktör, Hatay'ın özgün sosyolinguistik yapısı olarak öne çıkmaktadır. Görüşme yapılan kadınların %81,1'i (n=30), komşularının Arapça bilmesinin iletişimi kolaylaştırdığını vurgulamıştır. Bu durum, Hatay'ın tarihsel çok dilliliğinin, diğer illerdeki Suriyeli topluluklardan farklı bir uyum dinamiği yarattığını göstermektedir.

K20'nin (Hama) "Komşularımla ilişkilerim çok iyi, hiçbiriyle herhangi bir sorun yaşamıyorum. Onlar da Arapça bildikleri için aramızda rahatlıkla iletişim kurabiliyoruz" ifadesi, bu dilsel köprü'nün gündelik ilişkilerdeki merkezi rolünü vurgulamaktadır. Benzer şekilde, K6'nın "Komşularım Arapça bildiği için iletişim kurabiliyorum, komşularım çok iyi. TR vatandaşları ile hiç sorun yaşamadım" deneyimi, ortak dilin güven ve yakınlık inşasındaki kritik işlevini göstermektedir.

Analiz sonuçları, komşuluk düzeyindeki ilişkilerin üç temel örüntü sergilediğini ortaya koymaktadır: Aktif ve Karşılıklı İlişkiler (%54,1; n=20): Bu gruptaki kadınlar, Türk komşularıyla düzenli ziyaretleşme, gündelik yardımlaşma ve sosyal etkinliklere katılım bildirmişlerdir. K29'un (İdlip) "Türk vatandaşı komşularımla iyi geçiniyorum. Her toplumun kendi adetleri farklıdır, ama zaman geçtikçe birbirimizin kültürüne alıştık" ifadesi, kültürel farklılıkların zamanla aşıldığını göstermektedir.

Sınırlı/Yüzeysel İlişkiler (%24,3; n=9): K37'nin "Arapça biliyorlar bu yüzden iletişim kurmakta sorun yaşamıyoruz. Zaten evden çok da çıkmıyoruz" ifadesi, dilsel iletişim imkanına rağmen sosyal etkileşimin sınırlı kalabildiğini göstermektedir.

İzolasyon (%21,6; n=8): Özellikle deprem sonrası konteyner kentlere veya şehir dışı (Çadır veya kendi imkanları ile kurulmuş olan konteyner yerleşimi)

bölgelerine yerleşen kadınlar, sosyal izolasyon yaşadıklarını bildirmiştir. Bir katılımcı "Türk vatandaşları ile hiç görüşmüyorum, komşularım Suriyeli" (K11) diyerek homojen yerleşim örüntüsünü vurgulamıştır. K26, aktarımları ile izolasyon hususunu net bir şekilde ortaya koymuştur; katılımcı kaldığı yerde çoğunlukla Suriyeliler yaşadığını, 14 yıldır en fazla 2-3 Türk vatandaşıyla iletişim kurduğunu, onları da ancak marketlerde gördüğünü aktarmıştır.

KK'lerde yaşam, alan içerisinde barınan insanlar için sosyal dinamikleri değiştirmiştir. Konteyner/çadırda yaşayan katılımcıların %66.7'si (n = 6) bu değişimi mahremiyetin kaybı ve zorlu koşullarının yarattığı gerilimlere dikkat çekerken, %33.3'ü (n = 3) KK'lerde oluşan zorunlu yakınlığın dayanışmayı artırdığını ifade etmiştir

6 Şubat 2023 depremleri, yerleşik komşuluk ilişkilerinde önemli kırılmalar yaratmıştır. Katılımcıların %40.5'i (n = 15) deprem sonrası komşuluk ilişkilerinde belirgin bir zayıflama yaşadığını ifade etmiştir. K34'ün (Lazkiye) deneyimi bu dönüşümü özetlemektedir:

"Anayazı Mahallesi'nde düzenli bir hayatımız, selamı sabahı eksik olmayan komşularımız vardı. Şimdi, Antakya'da kiralık ev bulamadığımız için gördüğünüz bu konteynerde yaşıyoruz; suya bile gün aşırı ulaşabiliyoruz ve pek komşumuz da yok, etraf neredeyse ıssız." (K31, Şam)

Benzer şekilde, bir katılımcı "Depremden önce Türk komşularıyla aramız çok iyiydi. Sürekli ziyaretleşir, sohbet ederdik... Depremden sonra taşındığımız bu sanayi bölgesinde neredeyse komşumuz yok, kimseyle görüşmüyüz" diyerek, zorunlu yer değiştirmenin sosyal sermaye kaybına yol açtığını vurgulamıştır.

K33'ün (İdlib) "Deprem hepimizi etkiledi hem yerli halk hem de biz. Acımız ortak oldu." deneyimi, aynı krizi yaşayan ve aynı ihtiyaçları olan kişilerin ortak koşullarının sağlandığı durumlarda önyargıların azalabileceği tezini ortaya çıkarmaktadır. Ancak bu olumlu mikro deneyimler, yapısal eşitsizlikleri ortadan kaldırmamaktadır.

Görüşme bulguları, Suriyeli kadınların komşuluk ilişkilerinin sürdürülmesinde aktif rol oynadıklarını göstermektedir. K32'nin "T.C. komşularıyla aramız çok iyi, eşim Suriye'ye gittikten sonra bana daha çok özen gösterip benimle ilgilenmeye başladılar" ifadesi, kadınlar arası dayanışmanın sınırları aşan doğasını ortaya koymaktadır.

Bir başka katılımcının *“Türkçe bildiğim için Türk vatandaşları ile iletişimde zorlanmadım. Suriyeli öğrencilerin Türk vatandaşı arkadaşları ile iyi ilişkiler kurmaları için Türkçe dersleri veriyorum... Komşularım Arapça bilmiyorlardı, onlara da Arapça öğretiyorum. Bir dil bir insan diye düşünürüm”* yaklaşımı, kadınların kültürlerarası köprü kurma potansiyelini göstermektedir.

Yerel toplumla etkileşimden çekinen katılımcılardan K26'nın (İdlib) çekingen yaklaşımı- *"Bizler Suriyeliler olarak korku yaşıyoruz... Elbette iyi niyetli insanlar vardır, bize güzel davranacak Türk vatandaşları mutlaka vardır. Ama ben bunu test etmeye, denemeye cesaret edemiyorum"*, muhtemel ayrımcılık korkusunun sosyal ilişki kurma kapasitesini sınırladığını ortaya koymaktadır.

Bununla birlikte, Hatay'ın özgün kültürel dokusunun tanıdığı ortak dil ve kültürel yakınlık, diğer illerdeki Suriyeli topluluklara kıyasla daha yoğun ve anlamlı komşuluk ilişkilerinin kurulmasına imkân tanımaktadır. Bu durum, yerel uyum politikalarının bağlamsal faktörleri dikkate alması gerektiğini göstermektedir.

K14'ün (Lazkiye) *"Hatay'ın nüfusunun yarısı hatta çoğu Arap kökenli ve biz de Arabız. Bu ortak kültürel zemin sayesinde güçlü bir dayanışma yaşıyoruz"* ifadesinde somutlaşmaktadır. Ancak bu kültürel köprülerin varlığı, kurumsal ayrımcılık ve ekonomik eşitsizlikler karşısında sınırlı bir tampon işlevi görmektedir.

Deprem sonrası dönemde yaşanan zorunlu yer değiştirmeler ve yerleşim örüntülerindeki değişimler, kurulu sosyal ağları zayıflatmış ve kurulu ilişkileri sekteye uğratmış olsa da kadınların önemli bir bölümü yeni yerleşim alanlarında da komşuluk ilişkilerini sürdürme çabası göstermektedir.

Yerel toplumla ilişkiler teması altındaki bulgular, Hatay'daki Suriyeli kadınların, kurumsal ve toplu alanlarda yaşadıkları ayrımcılığın, sosyal ilişkilerde, komşuluk düzeyinde çoğunlukla olumlu deneyimler şeklinde gerçekleştirdiğini ortaya koymaktadır. Komşuluk düzeyindeki ilişkiler, makro düzeydeki ayrımcılık ve önyargılardan görece bağımsız, mikro düzeyde dayanışma alanları yaratabilmektedir. Bu bağlamda, sosyal uyum politikalarının komşuluk düzeyindeki organik ilişkileri destekleyici nitelikte tasarlanması, sürdürülebilir uyum çalışmaları için önem arz ettiği değerlendirilmektedir. Ortak dil (Arapça) ve kültürel yakınlık, gündelik etkileşimleri kolaylaştıran temel faktörler olarak öne çıkmıştır. Bununla birlikte, ikamet alanlarında ev sahibi ve komşular ile ayrımcı ve dışlayıcı ilişkiler yaşayan kadınlar da vardır.

3.5.2.9.5. Uyum Eğitimleri

Araştırma bulguları, sosyal uyum programlarına ilişkin toplam 24 segment kodlandığını göstermektedir. K31 kodlu katılımcının, *“Göç İdaresi’nin düzenlediği uyum eğitimlerine katıldım; fakat sınıfta yalnız Suriyeliler vardı, tek bir Türk vatandaşı yoktu. Bu nasıl bir uyum eğitimi anlamadım.”* şeklindeki ifadesi, uyum programlarının toplumsal karşılıklı etkileşim temelinde yapılandırılmasının önemine işaret etmektedir. Bu bağlamda, söz konusu yorum, uyum süreçlerinde yerel halkın katılımının sağlanmasının gerekliliğine dair güçlü bir gösterge olarak değerlendirilmektedir.

GK altındaki Suriyelilerin Türkiye’deki yaşayışlarına, aldıkları desteklere dair doğru bilinen yanlışlar çok fazladır. Birçok kişide Suriyelilere maaş verildiği, Türk Vatandaşlarından daha çok hizmet aldığı, eğitim ve sağlık hizmetlerine çok daha kolay eriştiklerine dair yanlışlar söz konusudur. Bu yanlışlar Suriyelilere karşı nefret söyleminin artmasına neden olmaktadır. Uyum eğitimlerinde veya uyuma dair faaliyetlerde bu önyargıların yıkılabilmesi ve doğru bilgilerin yayılmasının sağlanması için T.C. vatandaşı bireylerin katılımı önceliklendirilmelidir.

Öte yandan, bir katılımcı uyum programlarının olumlu etkilerini şöyle aktarmıştır: *“Göç İdaresi’nin sosyal uyum programları kapsamında verdiği eğitimler gerçekten işe yaradı. Bu eğitimlerde kişilerin hangi kurslara katılabilecekleri ve Türkçe öğrenmenin hayatımızdaki önemi anlatıldı. Halk eğitim merkezlerindeki kurslarda Türk vatandaşları ve Suriyeliler bir araya geliyor, bu durum sosyal uyumu olumlu yönde etkiliyor.”* Ancak başka bir katılımcı, *“Sosyal uyum için verilen eğitimlere birçok kişi katıldı ancak bu eğitimlere sağlanan kontenjanlar toplam ihtiyacı karşılamakta yetersiz”* diyerek kapasite sorununa dikkat çekmiştir.

Kadınların sosyal uyumun önündeki engelleri *“önyargılar, doğru bilinen yanlış bilgiler ve dil bariyeri”* olarak özetlemesi, uyum sürecinin çok boyutlu doğasını vurgulamaktadır. Uyumun temelinde karşılıklılık vardır ve hem göçmen hem de ev sahibi toplumun aktif katılımı gereklidir. Bu nedenle Hatay’daki Suriyeli kadınların deneyimleri, bu karşılıklılığın asimetrik güç ilişkileri nedeniyle sınırlı kaldığını göstermektedir.

3.5.2.10. Geleceğe Umutla Bakan Kadınlar

Bu bölümde, Hatay’da yaşayan 37 Suriyeli kadının gelecek tasavvurlarına ilişkin 194 kodlanmış segment fenomenolojik yaklaşımla analiz edilmiştir.

Katılımcıların gelecek algılarının, umut ve umutsuzluk arasında salınan, belirsizliklerle örölü ve çoğunlukla çocukları üzerinden anlam bulan karmaşık bir yapı sergilediği tespit edilmiştir. Fenomenolojik analizde, kadınların "umut etme" deneyiminin özüne odaklanılmış; bu deneyimin nasıl yaşandığı, hangi koşullarda şekillendiği ve gündelik yaşamda nasıl tezahür ettiği derinlemesine incelenmiştir. İnceleme, kadınların gelecek algılarının yalnızca bireysel arzulardan ibaret olmadığını; aksine geçmiş travmalar, mevcut yaşam koşulları ve yapısal kısıtlamalarla şekillenen karmaşık bir deneyim olduğunu göstermektedir. Gelecek tasavvurları incelendiğinde umutsuzluk ve dayanıklılık döngüler, geleceğe yönelik hayaller ve beklentiler, eğitim ve istihdamın güçlenmedeki rolü ve çocuklar için güvenli ve huzurlu gelecek arzusu başlıkları altında şekillenen anlatılar karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca kadınların bu döngü içerisinde Suriye'ye geri dönme planlarına dair çıktılar da dikkat çekicidir.

3.5.2.10.1. Geleceğe Yönelik Hayaller ve Beklentiler

Katılımcılara "Geleceğe dair beklentileriniz veya umutlarınız nelerdir? Özellikle Hatay'daki hayatınızın ileride daha iyi olması adına hangi adımları atmayı planlıyor ya da hangi desteklerin sağlanmasını istiyorsunuz?", "Kendi ayaklarınız üzerinde durabilmek için neleri hayal ediyorsunuz?" ve "Bu hayal(ler)inizi gerçekleştirebilmek için ne tür desteklere (Maddi, hukuki, eğitim vb.) ihtiyaç duyuyorsunuz?" gibi sorular, görüşme akışı ve bağlamına uygun sorulmuştur.

Analiz bulguları, Kadınların bir kısmı geleceğe dair hayali, beklentisi olmadığını ifade ederken katılımcıların gelecek tasavvurlarının üç temel kategoride yoğunlaştığını ortaya koymaktadır: barınma güvencesi arayışı, çocukların eğitimi ve geleceği üzerinden kurulan umutlar ve ekonomik özerklik arzusu. Toplam 22 segmentte kodlanan "Geleceğe Yönelik Hayaller/Beklentiler" teması, katılımcıların %59,5'i (n=22) tarafından dile getirilmiştir.

En sık tekrarlanan tema olan "Barınma/Konut Sahibi Olma" (12 segment), kadınların güvenlik ve mahremiyet arayışının somut bir yansımasıdır. Bu hayal, yalnızca fiziksel bir barınak değil, aynı zamanda özerklik ve toplumsal saygınlığın simgesi olarak değerlendirilmektedir. Bu hayaller, genellikle somut ve mütevazı arzular etrafında şekillenmektedir. En sık tekrarlanan tema, "kendine ait bir ev" hayalidir.

"Gelecekte beklerim, umudum isteğim sadece kendime ve çocuklarıma ait evim olsun isterim, eşimle sorun yaşadığımda 'ailenin evine git' dediğinde çıkıp kendi evime gidebileyim isterim" (K8, İdlip)

"Geleceğe dair en büyük beklerim kendi ülkeme dönebilmek. Halep'teki evimizi tamir etmek istiyorum - savaşta hasar gördü ama tamamen yıkılmadı" (K21, Halep)

"...Yalnızca çocuklarımla büyütmek ve onlara bir ev kurabilmek isterim. Kendim için özel bir beklerim yok. " (K31, Şam)

"Geleceğe dair en büyük beklerim, kendimize ait bir evimizin olması ve eşim ile çocuklarımla birlikte huzur içinde yaşayabilmemiz.... Artık sürekli taşınmak zorunda kalmak istemiyorum, sabit bir yuvamız olsun istiyorum." (K29, Halep)

"Bir kadın için yaşam koşulları bu şekilde olmamalı. Tek istediğim, diğer insanların sahip olduğu gibi insan onuruna yakışır, düzgün bir evimiz olması. Daha fazlasını istemiyorum.... En büyük hayalim düzgün ve güvenli bir evde yaşayabilmek " (K16, Hama)

"Geleceğe dair en büyük hayalim kendime ait bir evim, bir yuvam, en azından bana ait bir odam olması." (K13, Lazkiye)

Bu ifadeler, ev sahibi olmanın kadınlar için güçlenme ve bağımsızlık anlamına geldiğini, özellikle aile içi çatışmalarda alternatif barınma/sığınma alanına sahip olmanın önemini ortaya koymaktadır. Bu durumun TCDŞ müdahale süreçlerindeki önemi koruma mekanizmalarına erişim ve koruma eşiğinin yükselmesi kapsamı başlığında derinlemesine tartışılmıştır.

3.5.2.10.2. Umutsuzluk/Dayanıklılık Döngüleri

Görüşmelerde en çarpıcı bulgulardan biri, katılımcıların önemli bir bölümünün gelecek tahayyülünde sahip olduğu umutsuz/olumsuz bakış açısıdır. Bu kırılma, kendini en açık biçimde "Gelecekte herhangi bir beklerim yok!" ifadesinin sıklıkla karşılaşılmaması göstermektedir. Görüşmelerde katılımcıların 8'inin (%21,6)- K1, K10, K16, K19, K20, K31, K34 ve K35- geleceğe dair herhangi bir plan yapmadıklarını veya yapmak istemediklerini ortaya koymuştur.

K35'in (Lazkiye) "Geleceğe dair beklerim yok. Öyle yaşıyorum işte, günü kurtarıyorum" ifadesi belirsizlik içerisinde askıda kalan hayatların gündelik hayatta kalma mücadelelerini özetlemektedir. Bu "günü kurtarma" yaklaşımı, uzun vadeli

planlama kapasitesinin, yapısal, ekonomik, sosyal engeller nedeniyle sekteye uğrattığı düşünülmektedir. Yapısal engeller arasında bireylerin GK altında veya koruma ihtiyacı bulunan Suriyeli bireylerde hukuki statülerinin belirsizliği, sürekli sınır dışı edilme, dışlanma ve idari yaptırım korkusu içinde tedirgin yaşamaları ve sahip oldukları statünün ‘geçici’ doğası bulunmaktadır. Bütün bu yapısal engeller Suriyeli kadınların ev sahibi ülkede uyum içinde huzurlu bir yaşam sürmelerini engellemektedir.

Al Zoubi (2023: 136) Lübnan'daki Suriyeli kadınların benzer bir "günü kurtarma" stratejisi geliştirdiğini tespit etmiştir. Al Zoubi'ye göre kadınlar, çocukların günlük ihtiyaçları (yemek, okul, sağlık) ve ani krizler (kira artışı, hastalık) arasında mekik dokurken uzun vadeli plan yapma kapasitelerini yitirmektedir. Başlangıçta geçici bir strateji olan bu yaklaşım, belirsizlik uzadıkça kalıcı hale gelmekte; kadınlar "yarın ne olacak" yerine "bugün nasıl idare ederim" sorusuna odaklanmaktadır. Özellikle ev içi sorumlulukların tamamını üstlenen kadınlar için her gün başlı başına bir mücadele alanıdır. K35'in "günü kurtarıyorum" ifadesi, Al Zoubi'nin tanımladığı bu döngünün Hatay'daki yansımasıdır.

Benzer şekilde K31 (Şam) *“Gelecekte hiçbir beklentim kalmadı. Savaştan kaçtık, burada deprem yaşadık. Şimdi hayattayız; buna şükrediyorum, fazlasını istemiyorum”* diyerek, art arda gelen travmaların gelecek umudunu nasıl aşındırdığını göstermektedir.

K20'nin (Hama) *"Gelecek konusunda herhangi bir beklentim kalmadı. Zaten her şeyimizi kaybettik, sıfır noktasına geldik, artık daha fazlasını isteyecek durumda değilim"* sözleri, kayıpların birikimsel etkisini ortaya koymaktadır. Bu ifadede dikkat çeken "sıfır noktası" tabiri, yalnızca maddi kayıpları değil, aynı zamanda umut ve beklentilerin de tükenmişliğini simgelemektedir.

Belirsizliğin yarattığı etki, K34'ün deneyiminde açıkça görülmektedir: *"Gelecekte ne bekliyorum diye soruyorsunuz ama ben de bilmiyorum açıkçası. Suriye'ye dönecek miyim, dönmeyecek miyim? Lazkiye'de hala olaylar sürüyor, nasıl bitecek kim bilir? Burada kalırsam ne olacak, nasıl bir gelecek beni bekliyor? O kadar çok belirsizlik var ki, ben de ne yapacağımı şaşırdım. Geleceğe dair plan yapamıyorum."* Bu anlatı ne Suriye'ye dönüşün ne de Türkiye'de kalıcı bir yaşam sürdürmenin mümkün görünmediği "çifte belirsizlik" durumunu betimlemektedir.

Bu 'ne burada ne orada' hali, kadınların herhangi bir kalıcı kimlik geliştirmesini engellemektedir. Sürekli geçicilik hem Suriyeli kimliğini korumayı hem de yeni bir kimlik inşa etmeyi hem de geleceğe dair bir tasavvur geliştirmeyi imkânsız kılmaktadır.

Umutsuzluğun bir diğer boyutu, temel ihtiyaçların karşılanamamasıyla doğrudan ilişkilidir. K19'un *"Gelecekte hiç beklentim yok, rahat olayım ve sağlığım yerinde olsun başka bir şey istemem"* ifadesi, beklentilerin en minimal düzeye, yalnızca hayatta kalma arzusuna indirgendiğini göstermektedir. Bu minimalist yaklaşım, sürekli kriz halinde yaşamının yarattığı psikolojik adaptasyon mekanizması olarak okunabilir.

Bunun daha net bir şekilde K16 (Hama): *"En temel ihtiyaçlardan biri olan barınma ihtiyacı bile karşılanamayan insanların geleceğe dair umutları ve beklentileri de olmuyor. Halimizi görüyorsunuz. Görmek her şeyi ispat eder. Bizim başka bir şey söylememize gerek yok"* ifade etmiştir.

Bu tespit, Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi ile örtüşmekte; güvenli barınma gibi temel ihtiyaçları karşılanmayan kadınların güçlenme ve özerklik gibi üst düzey ihtiyaçlara odaklanamadığını göstermektedir.

"Gelecekte beklentim... Okula gittiğim zamanlarda avukat olmayı hedefliyordum. Ama şu anda geleceğimin nasıl şekilleneceği belirsiz, yaşadığımız koşullar hayallerimi çok uzak gösteriyor." (K24, İdlip)

Syam ve diğerleri, Lübnan'daki Suriyeli kadınların kendilerini "günden güne eriyen mum" gibi hissettiklerini belirtmektedir. Bu erime hissi, sürekli belirsizlik (kalıcı statü yokluğu), ekonomik baskı (kayıt dışı düşük ücretli işler), ve sosyal izolasyon (dil engeli, ayrımcılık) kombinasyonundan kaynaklanmaktadır. Syam ve diğerleri, Lübnan Şatila Kampında kalan kadınların orada yaşamaya alternatifin ancak intihar olduğunu ve başka kamptaki kadınların beyanlarından da benzer tespitleri ortaya koymuştur (2019: 10). Her geçen yıl kadınlar biraz daha umut kaybetmekte, hayattaki mücadele sonuçsuz kaldıkça tükenmektedir. K1'in "hayatımızın anlamı yokmuş gibi" ifadesi, Syam'ın tanımladığı bu kademeli tükenmenin -savaşta kaçış, göç yolculuğu, uyum mücadelesi ve şimdi de deprem felaketi ile Hatay'da nasıl derinleştiğini göstermektedir.

3.5.2.10.3. Eğitim ve İstihdamın Güçlenmedeki Rolü

Görüşme verileri, eğitim ve istihdamın kadınların toplumsal güçlenmesinde oynadığı merkezi rolü açık biçimde ortaya koymaktadır. Katılımcıların büyük çoğunluğu, eğitim düzeyinin bireysel özerklik, ekonomik bağımsızlık ve toplumsal saygınlık kazanımı açısından belirleyici bir faktör olduğunu belirtmiştir. "Kadının güçlenmesi için en temel faktör eğitimidir" şeklindeki tekrar eden ifadeler, eğitime atfedilen değeri doğrudan yansıtmaktadır.

Bazı katılımcılar, savaş veya toplumsal cinsiyet rollerinin yükü nedeniyle yarım kalan ya da hiç başlayamayan eğitim ve mesleki planlarına ilişkin pişmanlıklarını dile getirirken, bazıları ise çocuklarının eğitimi üzerinden bu eksikliği telafi etme arzusunu ifade etmiştir.

"Bir kadının güçlü olabilmesi için mutlaka düzenli bir işi olmalı ve bu işin garantisi bulunmalı. Ben eğitime devam edemedim, ama çok isterdim. Eğer iş imkânım olsaydı öğretmen olmayı çok isterdim." (K29, Halep)

Katılımcılardan biri, "Keşke imkânım olsaydı da öğretmen olabilseydim. Çocuklarım henüz küçük oldukları için " şeklinde konuşmuştur. Bu tür ifadeler, bireysel hayallerin kuşaklar arası aktarımı üzerinden yeniden üretildiğini göstermektedir.

Metin karşılaştırma çizelgesine göre, 'Eğitim ve Meslek Edinme' temasında yer alan ifadeler çoğunlukla lise ve üzeri eğitim düzeyine sahip 11 katılımcı tarafından dile getirilmiştir. Buna karşın ilkokul ve altında eğitimi olan katılımcıların bu temaya katkısı oldukça sınırlıdır. Bu durum, güçlenme söylemlerinin eğitim düzeyi ile doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir.

Özellikle genç ve eğitimli katılımcılar arasında, mesleki gelişim ve eğitim devamı önemli bir tema olarak öne çıkmaktadır:

"Eğer imkanım olsaydı Kuran kursu öğretmenini olmak isterdim. Belki çocuklarım büyüdülerinde bu hayalimi gerçekleştirebilirim" (K27, Şam)

"Gelecekte beklemiyordum... Okula gittiğim zamanlarda avukat olmayı hedefliyordum. Ama şu anda geleceğimin nasıl şekilleneceği belirsiz, yaşadığımız koşullar hayallerimi çok uzak gösteriyor" (K24, İdlip)

Girişimcilik/Kalkınma hayalleri, ekonomik bağımsızlık arayışının bir başka yüzünü oluşturmaktadır. K23'ün *"Şu anda kendi işimi kurmak ve kendi kıyafet*

dükkanımı açmak istiyorum" ve K7'nin "Elim çok lezzetlidir, evde yemek yapıp satmak isterdim, bunun için bazı yerlere de başvurdum ama maalesef dernekler bana destek olmadılar" ifadeleri, kadınların sahip oldukları becerileri ekonomik sermayeye dönüştürme arzusunu göstermektedir. Ancak K7'nin deneyimi, bu hayallerin kurumsal ve maddi destek eksikliği nedeniyle engellendiğini de ortaya koymaktadır.

3.5.2.10.4. Çocuklar İçin Güvenli ve Huzurlu Gelecek Arzusu

Analiz bulguları, kadınların gelecek umutlarının büyük ölçüde çocuklarının geleceği üzerinden kurulduğunu göstermektedir. 22 segmentte kodlanan "Çocuklar İçin Beklentiler" teması, annelik kimliğinin gelecek tasavvurlarını nasıl şekillendirdiğini ortaya koymaktadır.

K27'nin *"Çocuklarımın büyümelerini, okumalarını ve güzel diplomalar almalarını istiyorum. Çocuklarımın üniversiteye kolaylıkla girebilmelerini diliyorum"* ifadesi, eğitimin nesiller arası yukarı hareketlilik aracı olarak görüldüğünü göstermektedir. K33'ün *"Kişisel olarak iyi bir anne olmak istiyorum, çocuklarımın en kaliteli eğitimleri almalarını ve hayatta en iyi yerlerde olmalarını çok istiyorum"* sözleri, annelik rolünün çocukların başarısı üzerinden tanımlandığını ortaya koymaktadır.

Daha temel düzeyde, K16'nın *"Gelecekte en çok istediğim şey, çocuklarımın diğer normal çocuklar gibi yaşayabilmeleri"* ifadesi, mülteci çocukların "normallik" arayışını vurgulamaktadır. Bu "normal" yaşam arzusu, aslında mevcut yaşamın ne kadar "anormal" ve zorlu geçtiğinin de bir göstergesidir. K25'in *"Geleceğe dair en temel beklentim çocuklarımı sağlıklı bir şekilde büyütebilmek"* sözleri, en minimal beklentinin bile belirsizlik altında olduğunu göstermektedir.

Katılımcıların büyük çoğunluğu gelecek beklentilerini çocuklarının eğitimi ve refahı üzerinden tanımlamıştır. Bu durum, bireysel hayallerin kuşaklar arası aktarımı yoluyla yeniden üretildiğini göstermektedir:

"Çocuklarımın büyümelerini, okumalarını ve güzel diplomalar almalarını istiyorum. Çocuklarımın üniversiteye kolaylıkla girebilmelerini diliyorum" (K27, Şam)

"Gelecekte en çok istediğim şey, çocuklarımın diğer normal çocuklar gibi yaşayabilmeleri" (K16, Hama)

K28'in farklı bir bakış açısıyla aktardığı tespiti, çocukların geleceğinin psikolojik destekle başladığını vurgulamaktadır: "Çocuklar için daha iyi bir gelecek sağlamanın ilk adımı, onlara psikolojik destek verilmesidir." Bu farkındalık, travmaların nesiller arası aktarımını engelleme ve çocukların dirençliliğini artırma bilincini yansıtmaktadır.

K31'in *"Yalnızca çocuklarımı büyütmek ve onlara bir ev kurabilmek isterim. Kendim için özel bir beklentim yok"* ifadesi, benlik algısının tamamen annelik rolüne indirgendiğini göstermektedir. Bu durum, bir yandan fedakarlık olarak okunabilirken, diğer yandan kadınların kendi özerk gelecek tahayyüllerinden vazgeçmek zorunda kaldıklarını da ortaya koymaktadır.

Metin karşılaştırma çizelgesi incelendiğinde, çizelgede yer alan karşılaştırmalı verilere göre, çocukları okula giden katılımcıların %85'i (n=17), çocuklarının üniversiteye devam etmesi yönünde umut belirtmiş; çocuk sahibi olmayan kadınlardan bu temaya katkı neredeyse hiç gelmemiştir. Özellikle 3 ve daha fazla çocuğu olan kadınların, çocuklarının toplumsal kabul ve meslek sahibi olmasına yönelik söylemleri öne çıkmıştır.

3.5.2.10.5. Suriye'ye Dönüş Düşüncesi ve Engeller

Bu tema kapsamında, katılımcıların Suriye'ye gönüllü geri dönüş (GGD) eğilimleri derinlemesine incelenmiş; toplam 105 kodlanmış segment tematik analiz yoluyla değerlendirilmiştir. Kodlama yoğunluğu bakımından "Dönüş Koşulları/GGD'yi Tetikleyen Faktörler" (n = 16), "Dönüş Engelleri/Endişeleri" (n = 21) ve "Menşe Ülke Algısı" (n = 10) alt temalarının öne çıktığı görülmüştür.

Dönüş Eğilimleri: Görüşülen 37 kadından ikisi (K6, K19) dönüş niyetine dair beyan sunmadığından analiz dışında bırakılmıştır. Kalan 35 beyan incelendiğinde, katılımcıların %17,1'inin kesin ya da yakın tarihte geri dönme planı yaptığı; %22,9'unun dönüşü belirli koşullara bağladığı; %60'ının ise kesinlikle dönmek istemediği tespit edilmiştir. Kesin dönüş niyeti taşıyan altı katılımcının beyanlarında, aidiyet duygusu, ailevi bağlar ve menşe ülkede yeniden yaşam kurma arzusu öne çıkmıştır. Şartlı geri dönüş beyanlarında ise özellikle altyapı koşulları, güvenlik durumu ve ekonomik geçim olanakları belirleyici faktörler olarak vurgulanmıştır. Kesinlikle geri dönmek istemeyen katılımcılar ise barınma, çocukların eğitimi, kamu hizmetlerine erişim ve statü güvencesi gibi nedenlerle Suriye'ye dönüşü açık biçimde reddetmiştir.

Tablo 15.
Suriye'ye GGD Eğilimleri

Dönüş Eğilimi	Katılımcılar	n	%
Kesin / Yakın Dönüş Planlayanlar	K5, K10, K11, K12, K28, K33	6	17,6
Şartlı / Kararsız (güvenlik, altyapı, iş, aile vb. koşullara bağlayanlar)	K21, K22, K23, K25, K29, K30, K34, K37	8	22,9
Kesinlikle Dönmek İstemeyenler	K1, K2, K3, K4, K7, K8, K9, K13, K14, K15, K16, K17, K18, K20, K24, K26, K27, K31, K32, K35, K36	21	60

*Yüzdelere, beyanı bulunan 35 katılımcıya göre hesaplanmıştır; K6 ve K19 beyan sunmamıştır.

Kesin Dönüş İsteyenler (%17,6; n = 6): K5, K10, K11, K12, K28, K33 numaralı katılımcılar Suriye'ye kesin dönüş niyetini açıkça ifade etmiştir.

K33 (İdlip) aidiyet duygusunu vurgular: *“Suriye'ye dönüş konusunda evet, dönmek istiyorum. Çocuklarımdan kendi ülkelerinde büyümelerini, kendi topraklarını tanımalarını çok arzu ediyorum. Yaza doğru gitmeyi planlıyoruz, henüz kesin bir şey yok ama böyle bir düşüncemiz var.”*

“Geleceğe dair en büyük beklentim kendi ülkeme dönebilmek. Halep'teki evimizi tamir etmek istiyorum- savaşta hasar gördü ama tamamen yıkılmadı. Şu anda Suriye'ye gitmeyi düşünüyorum, eşim de benimle birlikte dönmek istiyor. Elektrik ve su hizmetleri düzenli gelmeye başladığında Halep'e döneceğiz.” (K21, Halep)

“Eşimi 2 ay önce yeni Suriye hükümeti göreve çağırdı o yüzden eşim şu anda Suriye'de biz de döneceğiz. Kiralar çok pahalı, Suriye bizim için daha iyi. Şu anda burada bodrum katta bir ev tuttuk, 2 bin TL kira ödüyoruz. Suriye'ye döneceğiz, geleceğimiz orada, sınır kapıları açıldığında siz de Suriye'ye gelin, orası sizin ikinci ülkeniz.” (K5, İdlip)

“Bir yıla Suriye'ye dönmeyi düşünüyoruz, eşimle birlikte buna karar vereceğiz. İkimizin de ailesi Suriye'de” (K11, İdlip)

“Geleceğe dair en büyük dileğim, Allah'ın bize yardım etmesi ve bir gün kendi ülkemize dönebilmemizdir. Şu anda Suriye'de evlerimiz yıkılmış durumda, yaşanabilecek alanlar yok. Buna rağmen hem benim hem de

eşimin ailesi hala Suriye'de yaşıyor, bu nedenle imkan olursa eninde sonunda ülkemize geri dönmek istiyoruz.” (K12, Halep)

“Suriye'ye dönmeyi düşünüyorum, nişanlım şu anda Suriye'de. Oradaki iş fırsatlarını araştırmaya başladım, eğer Suriye'de iş bulabilirsem gitmek istiyorum.” (K28, Halep)

“Gelecek için beklentim yok. Biz Türkiye'deki Suriyeliler ne zaman olursa olsun Suriye'ye döneceğiz. Burada çocukların üniversiteye gitmeleri zor, çok pahalı... Bu yaştan sonra bizim derdimiz çocuklarımız, çocuklarımızın geleceği.” (K10, İdlip)

Kararsızlar/Şartlı GGD Düşünenler (%22,9; n = 8): K21, K22, K23, K25, K29, K30, K34, K37. Bu gruptaki katılımcılar, GGD kararını belirli koşullara bağlamış veya henüz net bir karar verememiştir. Şartlı grupta bu engellere ek olarak geçim kaynaklarının belirsizliği ile GK kimliğinin iadesi hâlinde yeniden Türkiye'ye dönme olanağının kaybolacağı yönündeki kaygılar öne çıkmıştır.

K29'un koşullu yaklaşımı tipiktir: "Suriye'deki koşullar iyileşirse geri dönmeyi düşünüyörüz. Eşim önce ziyaret amaçlı olarak Suriye'ye gidecek ve oradaki durumları yerinde kontrol edecek. Eğer yaşam şartları hala iyi değilse Suriye'ye dönmeyeceğiz.” (K29, Halep)

“Şu anda Suriye'ye gitmeyi düşünmüyörüz. Ancak herkes dönmeye başladığında, biz de onlarla birlikte döneceğiz.” (K30, İdlip)

Kesinlikle GGD Yapmayı Düşünmeyenler (%60, n = 21): K1, K2, K3, K4, K7, K8, K9, K13, K14, K15, K16, K17, K18, K20, K24, K26, K27, K31, K32, K35, K36 numaralı katılımcılar, Suriye'ye GGD yapmayı kesinlikle düşünmediklerini belirtmişlerdir. Dönmek istemeyenlerin en sık vurguladığı engeller; devam eden güvenlik riski, temel altyapı ve kamu hizmetlerinin yokluğu, savaşta yıkılan veya el konulan konutlar ve çocukların eğitiminin sekteye uğramasıdır.

“Suriye'ye gitmek istemiyörüm. Çünkü Suriye hala çok kötü durumda, elektrik, su gibi hizmetler verilmemektedir. Suriye'ye dönebilmem için oranın düzene girmesi gerekir. Suriye'ye gitmek istemiyörüm çünkü Suriye hala çok kötü durumda. Elektrik, su gibi temel hizmetler bile verilmiyor. Suriye'ye dönebilmem için orada düzenin oturmuş olması gerekir.” (K36, Lazkiye)

“Suriye’ye geri dönmeyi hiç istemiyorum. Ülkede artık hiçbir şey kalmamış, yıkılmış, harap olmuş bir şehre neden döneyim ki? Temel ihtiyaçlar bile karşılanamıyor. Ne temiz su var ne elektrik. Suriye’ye dönen insanlarla konuştuğumuzda, hiçbirinin mutlu olmadığını görüyoruz.” (K20, Hama)

“Suriye’ye kesinlikle dönmeyi düşünmüyorum. Belki bazen Suriyeye ziyarete gider, tatil yapar dönerim. Ama artık Türkiye’de yaşayacağım.” (K15, Lazkiye)

“Suriye’ye geri dönmeyi kesinlikle istemiyorum. Oraya dönsem bile yaşayacak bir yerim yok ve her şeye yeniden sıfırdan başlamak çok zorlu olur, bunu göze alamam. Çocuklarımın kendi geleceklerini kurabilmeleri için Türkiye’de kalmak zorundayım. Benim yaşadığım zorlukları kızlarımın da yaşamasını asla istemiyorum.” (K13, Lazkiye)

“Suriye’de evimiz yok, dönmeyi düşünmüyoruz. Burada kurulu bir düzenimiz var.” (K2, İdlip)

Katılımcılardan bazıları, GGD düşüncesini açıkça ifade etmiş ve bu niyetlerini özellikle aile birleşimi, çocuklarının öz-kültürlerinde kimlik gelişimi ve Suriye’ye aidiyet hissi ile gerekçelendirmiştir. Örneğin K33 numaralı katılımcı, *“çocuklarım kendi ülkelerinde büyüsün istiyorum”* diyerek bu duyguyu vurgulamıştır. Benzer şekilde K11 ve K12 numaralı katılımcılar da eşlerinin veya geniş ailelerinin Suriye’de olması sebebiyle GGD isteğini dile getirmiştir. Belge değişkenleri verileri incelendiğinde, bu katılımcıların tamamı konteyner veya çadırda yaşayan kişiler olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, yaşam barınma endişelerinin ve şartların zorluğunun GGD kararının verilmesinde etkin rol oynadığı tespit edilmiştir. Nitel bulgularla desteklenen nicel analizler, temel hak ve hizmetlere erişim düzeyi ile geri dönüş eğilimleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle eğitim, barınma, yasal kalış hakkı ve geçim kaynaklarına erişim gibi başat alanlarda yaşanan sınırlılıklar, geri dönüş niyetini etkileyen temel belirleyiciler arasında yer almaktadır.

Aile Birleşimi ile ilgili; K11(İdlip): *“İkimizin de ailesi Suriye'deler”*, K12 (İdlip): *“hem benim hem de eşimin ailesi hala Suriye'de yaşıyor”*, K28: *“nişanlım şu anda Suriye'de”*, K33 (İdlip): *“Çocuklarımın kendi ülkelerinde büyümelerini, kendi topraklarını tanımalarını çok arzu ediyorum”*, K5: *“Çocuklarımın iş sahibi olmasını,*

vatandaşlık alamamaları nedeni ile Suriye'ye gitmeyi isterim", K22: "Gelecekte Suriye'ye dönmek ve orada kendimize ait bir evimiz olmasını istiyorum", K30: "En büyük hayalim, kendi ülkemizde güven içinde yaşayabilmektir"

Bu veriler, “gönüllülük” kavramının uygulamada sosyoekonomik bağlamda yeniden değerlendirilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Zira katılımcıların pek çoğu, yaşadıkları ekonomik kırılganlık, barınma kaygıları, pasif GK statüsü ve hizmetlere erişimde karşılaştıkları engeller nedeniyle, dönüş kararını gönüllü bir tercihten ziyade, ev sahibi ülkedeki mevcut koşulların dayattığı bir zorunluluk olarak görmektedir. Bu durum, özellikle kırılgan gruplar açısından dönüşün gönüllü, güvenli, onurlu, düzenli ve sürdürülebilir bir tercih olmaktan çıkıp, mevcut yaşam koşullarıyla başa çıkabilmenin bir yöntemi olarak algılandığını göstermektedir.

Dolayısıyla, araştırma bulguları, bazı GGD kararlarının bir tür baş etme stratejisi olarak şekillenmiş olabileceğine işaret etmektedir. Araştırmacının sahada yürüttüğü uzun süreli gözlemler ve çalışmaları da Suriyelilerin mevcut yapısal engeller karşısında çözüm üretemedikleri durumlarda GGD’yi bir tür çıkış yolu olarak değerlendirdiklerini doğrular niteliktedir.

Diğer yandan, kararsız ya da şartlı GGD eğilimi sergileyen katılımcıların, Suriye’ye dönüşü yalnızca belirli koşulların gerçekleşmesine bağlı olarak değerlendirdikleri görülmüştür. Bu koşullar arasında en sık belirtilenler; Suriye’de ‘insan onuruna yakışır’ barınma imkânı, temel kamu hizmetlerinin (elektrik, su, sağlık, güvenlik) yeniden işler hale gelmesidir. Örneğin K21, K29 ve K23 numaralı katılımcılar, “eğer evimiz onarılsa”, “eşim oradaki durumu kontrol edecek” gibi ifadelerle, kararlarının henüz şekillenmediğini ve gelecekteki gelişmelere bağlı olduğunu belirtmişlerdir.

Buna karşılık, önemli sayıda katılımcı (örneğin K13, K15, K24, K20), Suriye’ye kesinlikle dönmeyi düşünmediklerini açıkça ifade etmiştir. Bu kararlarda özellikle çocukların eğitimi, sağlık hizmetlerine erişim, Türkiye’de kurulu düzen ve Suriye’deki güvensiz ve belirsiz ortamı gibi gerekçeler belirleyici olmuştur. Özellikle K13’ün “benim yaşadığım zorlukları kızlarımın da yaşamasını asla istemiyorum” şeklindeki ifadesi, Türkiye’de kalma kararının yalnızca bireysel değil, çocukların geleceğine yönelik koruyucu bir tercih olarak da değerlendirildiğini göstermektedir. Belge değişkenleri incelendiğinde, bu katılımcıların tamamının kira evlerinde yaşadığı tespit edilmiştir.

Bu çerçevede, metin karşılaştırma çizelgesi ve belge değişkenleri dosyasına, araştırma bulguları, GGD düşüncesi ile mevcut barınma biçimleri (örneğin konteyner, çadır, kira) arasında güçlü bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle geçici ve güvencesiz koşullarda yaşayan katılımcıların dönüşe daha açık olduğu; görece daha istikrarlı, kalıcı ve güvenli koşullarda yaşayanların ise geri dönmeye daha mesafeli yaklaştığı gözlenmiştir. Bu durum, barınma koşulları ile dönüş arzusu arasındaki olası korelasyonu görünür kılmak açısından dikkat çekicidir.

“Suriye’ye dönüş konusunda evet, dönmek istiyorum. Çocuklarımla kendi ülkelerinde büyümelerini, kendi topraklarını tanımalarını çok arzu ediyorum. Yaza doğru gitmeyi planlıyoruz, henüz kesin bir şey yok ama böyle bir düşüncemiz var.” (K33, İdlip)

Buna karşılık, kirada yaşayan katılımcılar arasında GGD eğilimi çok daha az gözlenmiştir. Örneğin K10, K13 ve K15 numaralı katılımcılar kiralık evlerde yaşamalarına rağmen, Suriye’ye kesinlikle dönmeyi düşünmediklerini vurgulamışlardır. K13 bu durumu şöyle ifade etmektedir: *“...Suriye’ye dönsen bile yaşayacak bir yerim yok ve her şeye yeniden sıfırdan başlamak çok zorlu olacaktır... Benim yaşadığım zorlukları kızlarımla da yaşamasını asla istemiyorum.”*

Ayrıca, GGD gerçekleştirirken GK kimliğini kalıcı iade etme ve hukuki statüsünün kaybetme endişesi, Suriye’ye GGD düşüncesinde bireylerin temkinli davranmasına sebep olmaktadır.

“GK kimliğimi teslim edip Suriye’ye döndüğümde artık geri gelemeyeceğim. Bu çok büyük bir karar. O kadar çok belirsizlik var ki, ben de ne yapacağımı şaşırdım. Geleceğe dair plan yapamıyorum.” (K34, Lazkiye)

Bazı katılımcılar (örneğin K21, K29, K33), dönüş konusunu “koşullu bir olasılık” şeklinde ifade etmişlerdir. “Eşim önce ziyaret amaçlı gidecek”, “eğer elektrik, su gibi hizmetler düzenli hale gelirse”, “evimiz onarılrsa” gibi ifadeler, kararın hala oluşum sürecinde olduğunu ortaya koymaktadır.

3.5.2.11. “Benlik” Algısının Geri Plana Atılması: Nedenler ve Sonuçlar

Bu bölümde, kadın katılımcıların anlatılarında "Benlik" algısının hangi biçimlerde geri plana itildiği ve bu durumun hangi yapısal, kültürel ve deneyimsel nedenlerle şekillendiği ele alınmaktadır. Tematik analiz bulguları, benliğin bireysel özneleşme düzleminde değil, çoğunlukla ilişkisel ve kolektif roller üzerinden tanımlandığını göstermektedir. Fenomenolojik bakış açısıyla değerlendirildiğinde,

birçok Katılımcının deneyimi; savaş, göç, ekonomik güvencesizlik ve ailevi sorumlulukların etkisiyle “ben” yerine “biz” merkezli bir söylemin benimsendiğine işaret etmektedir. Gelecek planları, bireysel hedef ve arzulardan çok çocukların eğitimi, eşin durumu ya da ailenin genel refahı üzerinden kurgulanmaktadır.

Peteet'in (1997) Lübnan'daki Filistinli kadınlar üzerine yaptığı çalışmada tanımladığı "sumud" (kararlılık, direniş içinde varlığını sürdürme) kavramı, Hatay'daki Suriyeli kadınların benlik algısının neden geri planda kaldığını anlamamıza yardımcı olmaktadır. Peteet, uzun süreli belirsizlik içinde yaşayan kadınların bireysel arzularını ertelemeyi bir hayatta kalma stratejisi olarak benimsediklerini belirtir. Bu kadınlar için "ben" yerine "biz" odaklı düşünmek, yalnızca kültürel bir norm değil, aynı zamanda sınırlı kaynakların aile içinde paylaşılmasını sağlayan pratik bir zorunluluktur. Özellikle çocukların günlük ihtiyaçları (temel gıda, su, sağlık gibi) karşısında kadınlar kendi ihtiyaçlarını sürekli ertelemekte, bu erteleme zamanla kalıcı bir benlik algısına dönüşmektedir. K31'in *"kendim için özel bir beklentim yok"* ifadesi, Peteet'in *"annelik kimliğinin benliği yutması"* olarak tanımladığı durumun Suriyeli kadınlarda da benzer şekilde yaşandığını göstermektedir.

Katılımcı anlatıları, savaş-göç-deprem gibi her bir travmatik olayın benlik üzerinde birikimsel bir aşınma yarattığını ortaya koymaktadır. Savaş deneyimi kadınları "kaçan" konumuna, göç süreci "hayatta kalmaya çalışan/sığınan" konumuna, deprem ise "sıfır noktasında" konumuna yerleştirmiştir:

"Savaştan kaçtık, burada deprem yaşadık. Şimdi hayattayız; buna şükrediyorum, fazlasını istemiyorum" (K31, Şam)

Bu "fazlasını istememe" hali, benliğin minimal düzeye indirgenmesinin göstergesidir. K20'nin *"Zaten her şeyimizi kaybettik, sıfır noktasına geldik, artık daha fazlasını isteyecek durumda değilim"* ifadesi, kayıpların yalnızca maddi değil, aynı zamanda umut ve beklenti kapasitesini de tükettiğini göstermektedir.

Benlik algısının silikleşmesi yalnızca söylem düzeyinde değil, yönelim ve davranışlarda da görülmüştür. Bazı katılımcılar, kendi ihtiyaçlarını dile getirmeyi önemsiz bulmakta; geleceğe dair umutlarında bile kendisine dair hayallere yer vermemektedir. Görüşmelerde, bireysel taleplerin sistemli biçimde bastırıldığı görülmüştür. Bu eğilim, bireysel bir tercih olmaktan çok, göçün yarattığı süreksizlik, toplumsal cinsiyet normlarının yeniden üretimi ve haklara erişimdeki kırılganlık gibi

çoklu etkenlerin sonucudur. “Ben”in geri çekildiği bu anlatılar, göç sürecinde kadınların özne konumunun zayıfladığı yapısal bir örüntüye işaret etmektedir.

Kod matris analizleri, kadınların gelecek tasavvurlarının tek boyutlu olmadığını göstermektedir. Kadınlar, büyük çoğunlukla bireysel arzularını geri plana atsa da hem bireysel arzularını hem de aile odaklı beklentilerini eş zamanlı olarak ifade etmektedirler. Örneğin, "Barınma/Konut Sahibi Olma" teması altında kodlanan ifadeler incelendiğinde, bazı katılımcıların bu arzuyu hem kendileri hem de çocukları için dile getirdikleri görülmektedir.

Kadının “benlik” algısının ön plana çıkarılabilmesi için bütün hassasiyetleri dikkate alınarak kadınlara alan açılmalıdır. Temel ihtiyaçlarını kolaylıklar karşılayan, sosyal çevrede kendini güvende hisseden, varlığı nedeniyle kıymetli olduğu ve mücadelesinde yapısal engellerin olmayacağını bilen bir kadın “benlik” algısını ortaya çıkaracak, önce kendisi için daha sonra çevresindekiler için mucizeler ortaya koyacaktır.

3.6. Yerel Halk ve Suriyeliler Arasındaki İlişki – Sosyal Uyum

Geçici koruma altındaki Suriyeli bireyler, Suriye’de devam eden çatışmalar ve güvensiz ortam sebebi ile ülkelerine dönme eğiliminde olamamışlar ve Türkiye gün geçtikçe Suriyelilerin Türkiye’de daha uzun yıllar kalacağını kabul etmiştir. Yapılan saha araştırmasında ortaya çıkan veriler doğrultusunda Suriyelilerin geri dönmeye istekli görünmemesi nedeniyle Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin Suriyelilerle beraber yaşama kültürünü geliştirecek ve Suriyeli nüfusunun eğitim, iş, sosyal ve kültürel yaşam gibi yapısal özelliklerine dahil olmasını sağlayacak planlamalar yapması gerekmiştir (Sönmez ve Ayık, 2020: 73).

Sosyal uyumu artırma hedefi ve entegrasyon politikaları kapsamında Türkiye, Geçici Koruma altındaki bireylerin ve göçmenlerin topluma uyum sağlaması için çeşitli adımlar atmıştır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) tarafından 2018 yılında yayınlanan “Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı”, göçmenlerle ev sahibi toplumun karşılıklı uyumunu kolaylaştırmayı hedefleyen ilk kapsamlı yol haritasıdır. Uyum kavramı, ne asimilasyonu ne de tek taraflı entegrasyonu ifade etmektedir; aksine karşılıklılık temelinde, göçmenler ile Türk toplumunun birbirlerini anlamalarıyla ortaya çıkan bir birlikte yaşam modelini, ahengi ifade etmektedir (Yıldırım, 2020: 51). Göç İdaresi Başkanlığı uyumu tanımlarken hem yabancı hem de ev sahibi toplumun gelişmesine, birlikte yaşamına, sosyal ve kültürel hayatına

destek olacak faaliyetlerin yaşamın tüm alanında gerçekleştirilmesine odaklanmaktadır.

YUKK 96. maddesinde yabancı ile Türk toplumu arasında karşılıklı sosyal uyumu kolaylaştırmak ve kişilerin ülkemizde bağımsız hareket edebilmelerini sağlamak amacıyla Göç İdaresi Başkanlığı'na, kamu kurumlarına, sivil toplum kuruluşlarına, yerel yönetimlere görevler yüklemektedir. Göç İdaresi Başkanlığı, kanundan doğan görevlerini yerine getirirken sosyal uyum faaliyetlerini karşılıklılık, gönüllülük ve kurumlar arası iş birliği esasına göre düzenlemektedir.³³

Alaeddin ve Batuhan, sosyal uyumun temel özelliklerini sayarken karşılıklı sadakat ve dayanışma, sosyal ilişkilerin ve paylaşılan değerlerin gücü, birlikte yaşayan bireyler arasında güven, eşitsizliklerin ve dışlanmanın azalması süreçlerini kapsamaktadır (Alaeddin ve Batuhan, 2022: 387).

Sosyal uyum, sosyo-kültürel bağlamda birbirleri ile farklı olan toplumların karşılaşması durumunda iki farklı yapının birbirini değerlendirdiği açılar ortaya koymaktadır. Bunlardan ev sahibi toplumun bakış açısı ve politikaları uyumu biçimlendiren temel unsur olarak değerlendirilebilir (Karakaya, 2020:119). Sosyal uyuma ilişkin düzenlemeler ve tanımlamalara bakıldığında birlikte yaşama kültürünü aşılama, farklı toplumların güvenle karşılıklı saygı ve barış içerisinde yaşamlarını bir arada sürdürmelerine destek olma vurgusu ortaya çıkmaktadır.

Sosyal uyum sürecinin hızlanması ve bireylerin daha fazla ortak paydada buluşabilmeleri konusunda iletişimin büyük önemi olduğu bilinmektedir. GK altındaki Suriyelilerin yerel halk ile aynı dili konuşabildikleri alanlarda uyum sürecinin kolaylaştığı ancak Türkçe bilmeyen Suriyeli bireylerin yoğun olduğu topluluklarda uyum sürecinin sekteye uğradığı görülmektedir. Diğer bir bakış açısıyla yerel halkın/ev sahibi toplumun Arapça bilmesi veya Suriyelilerin Türkçe bilmeleri sosyal uyum sürecinde hedeflere daha kolay ulaşılmasını sağlamaktadır. Antakya'ya göç eden Suriyeli Türkler (büyük oranda Bayır-Bucak bölgesinden gelen Suriyeliler) üzerine yapılan bir araştırmada uyum sürecini olumlu etkileyen faktörlerin başında Suriyeli Türklerin, Türkçe bilmelerinin olduğu ortaya konulmuştur (Delioğlu ve Kalaycı, 2022: 262). Bu kapsamda sosyal uyumu artırmak amacıyla atılması gereken ilk adım Geçici Koruma altındaki Suriyelilerin Türkçe öğrenmelerini desteklemek olmalıdır.

³³ <https://www.goc.gov.tr/uyum-hakkinda> sayfasındaki bilgilerden faydalanılmıştır.

İl Göç İdaresi Müdürlükleri, Halk Eğitim Merkezleri, Türk Kızılayı Toplum Merkezleri ve sivil toplum kuruluşları tarafından Türkçe dil kursları açılmış ve Suriyeli bireyler buralara yönlendirilmişlerdir. Ayrıca T.C. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi “Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi” tarafından verilmekte olan Türkçe Öğretimi Sertifika Programları düzenlenmektedir.

Sosyal uyum sadece dil kurslarından ibaret olmayıp ev sahibi topluluk ile GK altındaki Suriyelileri bir araya getiren farklı faaliyet ve etkinlikleri de kapsamaktadır. Hatay ilinde T.C. vatandaşı ve GK altındaki bireylerin ortak katılımı ile düzenlenen sosyal uyum etkinlikleri şöyle sıralanabilir: mesleki kurslar, kapasite geliştirme eğitimleri, özel günler ve resmi bayramlarda gerçekleştirilen faaliyetler. Bu çalışmalara katılan kişilerle sınırlı olmak üzere karşılıklı anlayış, hoşgörü, empati yeteneklerinin geliştiği söylenebilir. Ancak bu tarz etkinliklere katılım hem sayısal olarak sınırlı hem de belli bir kesimi dahil edebilen çok da kapsayıcı olamayan bir nitelik taşımaktaydı. Özellikle 20-55 yaş arası kadın katılımının mümkün olabildiği bu etkinliklere mesai saatleri içinde yapıldığından erkek katılımı hep düşüktür, ulaşım ve çeşitli engeller nedeni ile yaşlıların ve engelli bireylerin katılımı da sınırlı olmuştur.

Uyum sürecini etkileyen bir diğer faktör ise Suriyeli bireylerin iş piyasasına katılımı ile kaçak işçi, düşük ücret ile çalışma ve işsizlik sorunlarının artması gibi hususların T.C. vatandaşlarında büyük bir etki ve yankı uyandırmasıdır. Bu haliyle iş bulamama/işsizlik sorunlarının, ekonomik krizlerin en büyük sebebi olarak Suriyeliler görülmekte ve bu da iki toplum arasında çatışmalar yaşanmasına, uyum sürecinin olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır (Karataş, 2015: 118). Ayrıca basına yansıyan haberlerin incelendiği çalışmada birçok etkenin her iki toplum arasındaki ilişkiyi etkilediği, önyargı, öfke, nefret nedeni ile oluşan tepkilerin hangi durumlarda nasıl ortaya çıktığı ortaya konulmuştur. Kültür farklılıklarının, kullanılan dilin, yaşayış biçimlerinin, toplumsal algıların farklı olmasının uyum sürecini olumsuz etkilediği vurgulanmıştır (Karataş, 2015: 144).

Bütün belirtilen hususlara rağmen her biri yaklaşık 14 yıldır Türkiye’de ve özellikle Hatay’da yaşayan, yaşadığı bölgenin, insanların kültürünü yaşayış tarzını öğrenen, Türkiye’de komşuluk, arkadaşlık ilişkilerini geliştiren, yıllardır esnaf komşuluğu yapan Suriyeliler olduğunu unutmamak gerekir. Türkiye’de dünyaya gelen, büyüyen, arkadaşlık ilişkileri kuran çocuklar olduğu unutulmamalıdır.

Hatay’da Türkçe öğrenen veya Arapça bilen toplumların arasında yaşadığı için T.C. vatandaşları ile sıkı ilişkiler kuran Suriyeliler de vardır. Bazı aileler evlilik ilişkileri ile iç içe girmiş, kültürel zenginlikler oluşturmuştur. Bu kültürel zenginliğin kıymetli olduğu ve huzur içinde yaşamı sürdürmek için vazgeçilmez olduğu aşikardır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

2011 yılından günümüze kadar yıllara dağılan grafiğe bakıldığında Suriye'den Türkiye'ye yönelen göç hareketliliğinin artarak devam ettiği görülmektedir. Türkiye'de, 2014 yılında bir buçuk milyonu aşan Geçici Koruma altında Suriyeli birey olduğu raporlanmış, ilerleyen yıllarda yönelen kitlesel göçün azalmadığı 2021 yılına doğru ilerlerken her yıl arttığı görülmüştür. Göç İdaresi Başkanlığı Aralık 2023 verilerine bakıldığında Türkiye'de bulunan Geçici Koruma altındaki Suriyelilerin sayısında bir düşüş olduğu, ancak yine sayının üç milyonun üzerinde olduğu görülmektedir. Aynı tarihli istatistiki bilgilere göre Hatay'da bulunan GK altındaki Suriyeli birey sayısı 286.931 olup il nüfusuna oranı %14,54 olarak kayda girmiştir. Belirtilen verilerin tamamı Türkiye'nin uzun yıllardır Suriye'den yönelen uluslararası göçten etkilendiğini göstermektedir.

Türkiye'de göç yönetişimine dair gelişmeler de Suriye'den yönelen göçün etkisi ile gelişmiş ve değişmiştir. Özellikle 2013-2014 yıllarında Türkiye'ye gelen Suriyelilerin sayısındaki hızlı artış, bu insanların ülkelerine kısa sürede geri dönmeyeceklerine dair algının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu algı da göç yönetimine dair kalıcı ve daha etkin politikalar oluşturulmasını gerekli kılmıştır. 2011 yılında, göç sürecinin yönetilmesine dair ayrı bir politika, kamu kurumu veya kurumsal bir yapı bulunmadığından Suriyelilerin Türkiye'deki iş ve işlemlerine dair yetki AFAD (Afet ve Acil Durumlar Yönetim Başkanlığı)'a verilmiştir. Suriye krizinin Türkiye'deki etkileri ilk olarak acil durum olarak değerlendirilmiş olsa da ilerleyen süreçte Türkiye'de, "Göç Yönetimine dair kurumsal bir yapıya" ihtiyaç duyulduğu anlaşılmıştır. Bu kapsamda yürütülen çalışmalarla 2013 yılında YUKK yayımlanmış ve Kanun ile Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuş, 2021 yılında ise Müdürlük statüsü Başkanlık olarak değiştirilmiştir. 2014 yılında, Türkiye'deki Suriyelilerin, kabulü, kalışı, hak ve yükümlülükleri ve diğer işlemlere dair düzenlemelerin yapılabilmesi amacıyla Geçici Koruma Yönetmeliği yayımlanmıştır. Yukarıda belirtilen gelişmeler kümülatif olarak değerlendirildiğinde Suriye savaşının Türkiye'deki en önemli etkisinin "Türkiye'de Göç Yönetiminin kurumsallaşmasına" dair katkıları olduğu söylenebilir.

Türkiye’de, yabancıların iş ve işlemlerini yürütmek, Türkiye ile uyumlarını, ülkede sistemli ve düzenli bir şekilde yaşayabilmelerini sağlamak amacıyla Kanunla görevlendirilmiş kamu kurumu T.C. İçişleri Bakanlığı’na bağlı Göç İdaresi Başkanlığıdır. Geçici koruma altındaki Suriyelilerin iş ve işlemlerini yürütme görevi de Göç İdaresi Başkanlığı ve illerde bulunan Göç İdaresi Müdürlüklerine verilmiştir. Ancak Suriyeliler, hastanelerde ve Sağlık Bakanlığı’na bağlı diğer birimlerde, Milli Eğitim Müdürlükleri ve okullarda, Nüfus Müdürlüklerinde, Bankalarda, Adliyede (savcılıkta, mahkemede, icra müdürlüklerinde vb.), Barolarda, Aile ve Sosyal Hizmetler Müdürlüklerinin her biriminde, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Müdürlüğü’nde, Emniyet birimlerinde ve diğer tüm kamu kurumlarında iş ve işlemlerin yürütmek amacıyla başvurular yapmaktadırlar. Bu nedenle Geçici Koruma statüsü, Kamu Kurumları arasında koordinasyonun sağlanmasının, bilgi akışının kesintisiz ve doğru olması gereken çok kıymetli ve bazen hayati öneme sahip olduğu bir çalışma alanıdır. Bu nedenle Kamu Kurumları arasındaki koordinasyonun artırılması deneyimsel olarak tespit edilen birçok sorunu çözecek bir adım olacaktır. Ayrıca Kamu kurumları, Barolar ve Sivil toplum kuruluşları arasındaki koordinasyon ve iş birliği de Geçici Koruma altındaki bireylerin haklarına daha hızlı ve efektif şekilde kavuşabilmelerini sağlayacaktır. Benzer bir tespiti Yılmaz ve Günay, göçmenlerin tez bağlamında GK altındaki bireylerin kurumlar arası bilgi aksayışı nedeniyle mağdur olduklarını, koordinasyonun artması ile yaşanan mağduriyetlerin giderilebileceğini belirterek ortaya koymuşlardır (Yılmaz ve Günay, 2022:12).

Geçici koruma altındaki bireylerin, haklarına erişebilmeleri için koordinasyonun sağlanması kadar önemli bir diğer husus “Geçici Koruma Statüsü”nün yabancılara tanınan diğer statülerden farkının bilinmesidir. Mülteci, sığınmacı ve diğer statüler ile Geçici Koruma Statüsü arasındaki farklar kişilerin haklarını bilmeleri ve bu hakları talep edebilmeleri, Kamu kurumlarına başvurularında belirlilik ve yeknesaklığın sağlanabilmesi, T.C. vatandaşı bireylerle ilişkilerde uyumun sağlanabilmesi gibi pek çok alanda etkili olacaktır. Medyada, politika yapıcılarının söylemlerinde, akademik çalışmalarda Geçici Koruma Statüsünün doğru kullanımının yaygınlaştırılması gereklidir.

2011 yılından bu yana 13 yıldır Türkiye’de yaşamını sürdüren ve şekillendiren, Hatay’da doğup büyüyen, evlenen, arkadaşlık ilişkisi kuran, iş hayatına dahil olan, belki de ailesinden bazı üyeleri veya sevdikleri Türkiye’de ölen, özetle

Hatay ile köklü ve koparılamaz ilişkiler kuran Suriyelilerin varlığını kabul etmenin ötesinde insan onuruna yaraşır bir yaşam sürmeleri için çaba harcanmalıdır. Suriye Savaşı Sonrası Hatay'ın Göç Deneyimi Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Kadınlar Üzerinden Nitel Bir Araştırma konulu bu çalışmanın ortaya çıkma amaçlarından biri de 13 yıldır bir arada yaşadığımız ve 9 yıldır profesyonel hayatımın da bir parçası olan Suriyelilerin Hatay ile kopmaz bağlarını ortaya koymak, kadınlar ve çocuklar açısından göç deneyimini ve Hatay'daki yaşam standartlarına dair bilgi aktarmaktır.

Hatay farklılarla bezenmiş mozaïği, kültürel zenginliğı ve tarihinden gelen yaşamın uyum ve anlayışla güzelleşeceği düşünce yapısıyla insanı insan olduğı için kucaklayan bir ildir. Hatay'ın bu yapısı Suriyelilerin de kent yaşamına kolaylıkla uyum sağlamalarını, dil çeşitliliğinin etkisiyle diğeri illere göre Türk Vatandaşı bireylerle daha kolay iletişim kurmalarını desteklemiştir. Aynı dili konuşmanın uyum sürecine etkileri de dikkate alındığında Hatay'da bulunan Suriyelilerin tüm zorluklara rağmen yerel toplulukla ilişkilerde avantajlı oldukları söylenebilir. Araştırma kapsamında kadınlarla yapılan görüşmelerin sonuçları da aynı dili konuşmanın kadınlar üzerinde olumlu etkileri olduğunu, komşuluk ilişkilerinde ve kamusal alanda iyi ilişkiler kurabilmelerini sağladığını göstermiştir.

Hatay'da bulunan GK altındaki Suriyeli kadınlar ve çocuklar, savaş, göç, deprem ve Suriye'de değışen rejim ve sistem nedeniyle tersine göç sürecine maruz kaldıkça mağduriyetleri katlanmakta ve hassasiyetleri artmaktadır. Bu durumlar kadınları ve çocukları daha çok korumaya ihtiyaç duyacakları bir döneme sürüklemiş ve sürüklemeye devam etmektedir. Kadınlar ve çocukların temel olarak barınma ihtiyacının karşılanması, bunun temel insani koşullara uygun olarak yapılması gerekmektedir. Hatay'da hala konteynerlerde ve çadır alanlarında kalan; güvenlik, su, gıda, hijyen gibi temel ihtiyaçlara erişemeyen Suriyeli kadınlar ve çocuklar bulunmaktadır. Kadınlar ve çocukların, temel ihtiyaçlara ulaşabilmek amacıyla verdikleri bu mücadeleleri eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimde yaşanan sorunları aşmak için de verdikleri bilinmektedir. Kanunda özel ihtiyaç sahibi bireyler arasında sayılan, deprem-savaş gibi olaylarda en çok mağdur edilen gruplar arasında kadınlar ve çocuklar vardır ve onların temel ihtiyaçlara erişimlerinin sağlanması Devletin asli görevleri arasındadır.

Suriyeli çocuklar, Dünya çocuklarıdır ve geleceğın parıldayan yıldızlarıdır. Ulusal ve uluslararası mevzuat kapsamında korunan hakları vardır; çocukların

doğuştan sahip oldukları bu haklar yaşama, gelişme, barınma, eğitim, sağlık, korunma haklarıdır. Devletin görevi çocuğa tanınan bu hakları tanınması ve korumasıdır. Geçici Koruma altındaki Suriyeli çocuklar bu hakların tamamına erişememekte, eğitim ve sağlık hizmetlerine, isim, kimlik ve bununla bağlantılı olarak vatandaşlık hakkına erişimde sorunlar yaşamaktadır. Hatay’da Geçici Koruma kaydına erişim konusunda yaşanan sorunlar domino etkisi yaratarak hastanelere, Nüfus Müdürlüğü’ne, İl Göç İdaresi’ne erişim konularında çığ gibi büyüyen sorunlar yaratmaktadır. Çocuğun isim ve kimlik hakkına erişememesi, ebeveynleri ile aile bağını ve Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşı olduğunu ispatlayamaması anlamına gelmektedir. Bu husus Türkiye’de doğan Suriyeli çocuklar açısından vatansızlık riskini beraberinde getirmektedir.

Toplumun en önemli parçası kadınlardır. Kadınların dinlenilmesi, anlaşılması, yaşadıkları sorunların çözümüne destek olunması veya kadının önünde engel olmamak için mutlak adımlar atılması toplumun gelişmesi ve daha aydınlık yarınlara ulaşması için zorunluluktur.

Tez kapsamında yürütülen nitel araştırma kapsamında kadınlarla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde yarı yapılandırılmış anket kullanılmış ve Suriyeli kadınların göç deneyimleri, hayata karşı duruşları, yaşama dahil olma serüvenleri, Türkiye’deki deneyimleri ve uyum sürecine bakış açıları, şiddet ve koruma mekanizmalarına dair bilgi ve tecrübeleri anlaşılacak istenmiştir. Buna göre Suriyeli kadınların, kendilerine özgü mücadele stratejileri ile hayatta kaldıkları, ailelerinin ve çocuklarının kalkınmasına destek oldukları tespit edilmiştir. Ancak kadınlar bunu yaparken özellikle savaş ve deprem gibi büyük kriz dönemlerinde “benlik” algılarını yitirmekte ve “biz” merkezli söylemleri benimsemektedirler. Hatay’daki Suriyeli kadınları dinlemek bu olguyu net olarak ortaya koymuştur. Suriyeli kadınların birçoğu, yaşam koşullarını, temel ihtiyaçlara ve temel hizmetlere erişim süreçlerini, hukuki statüye neden ihtiyaç duyduklarını yine “benlik” algısından uzaklaşarak aile yapıları veya bu durumların çocuklarına etkisi üzerinden değerlendirmektedirler.

Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, şiddet türleri, adalete erişim ve hak arama mekanizmaları konularında tespit edilen noktalar; Suriyeli kadınların bilgiye erişimlerinin sınırlı olduğu, bazı kadınların şiddeti tanımlamakta dahi zorlandıkları, şiddet durumunda başvuru mekanizmalarına dair bilgilerinin yetersiz olduğu

hususları olmuştur. Derinlemesine görüşmelerden elde edilen önemli çıktılarından biri; Kanunlarla tanınan hakların varlığının tek başına yeterli olmadığı, hak bilincinin yaygınlaştırılması ve kadınların güçlendirilerek haklarını aramaları konusunda desteklenmeleri, Devlet politikalarında Suriyeli kadınların hak temelli bilinçlendirilmeleri ve uygulama konusundaki eksikleri tamamlamaya yönelik çalışmalar yürütülmesi olmuştur.

Geleceğe dair beklentileri ve kadının güçlenmesi konularında kendi hayalleri özelinde değerlendirmeden kaçınan, hatta bazı durumlarda hayallerinde kendi geleceğine, umutlarına dair söylem geliştirmeyen kadınlar olduğu görülmüştür. Suriyeli kadınların yine çocukları için güvenli ve huzurlu bir gelecek arzusu olduğu da temel tespitlerden biridir.

Nitel araştırma sonucunda, Suriyeli kadınların gelecek arzuları arasında Suriye'ye dönme planı olmadığı tespit edilmiştir. Kadınlar, Suriye'deki güvensiz ve belirsiz ortamın orada yaşamı imkânsız kıldığı gerçeğini gözler önüne sermekte ve Suriye'nin kendileri ve çocukları için bir yaşam alanı sunmadığı aktarmışlardır. Bu kapsamda, kadınların haklı korkularını göz ardı etmeden Suriye'ye Gönüllü Geri Dönüş süreçlerinin doğru okunması ve değerlendirilmesi gerekmektedir.

Türkiye'de hızla değişen göç politikalarının etkisi ve Aralık 2024 tarihinde Suriye'deki son gelişmeler Türk Vatandaşı bireyler tarafından GK altındaki Suriyelilere dair algının farklılaşmasına neden olmuştur. Bu farklılaşma, Suriyelilerin Türkiye'de yasal kalış haklarını kabul eden ve uyum içerisinde yaşamaya başlayan bireylerde de görülmektedir. Geçici koruma statüsünün kapsamını ve hukuki zeminini bilmeyen kişiler, Suriyelilerin ülkelerine dönmeleri gerekliliğini vurgulamaktadır. Ancak bu yaklaşımın doğru olmadığı bilinmelidir. Suriye'de hala çatışmaların ve güvensiz ortamın devam ettiği, yaşamı sürdürmek için gerekli temel ihtiyaçlara erişimin mümkün olmadığı veya çok zor olduğu, temel hizmetlere erişim (çoğu bölgede kamusal binaların olmadığı-okul-hastane-eczane-sağlık ocağı gibi) konusunda hala büyük sorunların devam ettiği bilinen bir gerçektir. Ayrıca savaştan kaçarak koruma talebi ile Türkiye'ye gelen bu insanların geçici koruma statüleri hala devam etmektedir. Sonuç olarak, Geçici Koruma Altındaki Suriyelilere dair konuyu insan hakları çerçevesinde değerlendirilmesi, ulusal ve uluslararası mevzuat kapsamında tanınan haklarını kullanan bu insanlara karşı haklarını kullanabilmeleri

için alan aılması, kolaylaştırıcı, destekleyici misyonun üstlenilmesi hukuka uygun olacaktır.

KAYNAKÇA

- AFAD (2013.1). Suriyelilerin Konakladığı Geçici Barınma Merkezlerindeki Harcama ve Maliyet Analizi.
- AFAD (2013.2). Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacılar.
- AFAD (2014). Türkiye’de Suriyeli Kadınlar. Ankara, Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı.
- AFAD (2017). Türkiye’deki Suriyelilerin Demografik Görünümü, Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması. Ankara, Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı.
- Ağır, O. (2018). Türkiye’deki Suriyelilere Sağlanan Kamusal Hizmetlere Yönelik Bir Değerlendirme. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(2), 111-128.
- Akın, A. (2010). İki Boyutlu Sosyal İstenirlik Ölçeğinin Geliştirilmesi Ve Psikometrik Özelliklerinin Araştırılması. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(3), 771–784.
- Aktel, M., & Kaygısız, Ü. (2018). Türkiye’de Göç Yönetimi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(2), 579-604.
- Alaeddin, R., & Batuhan, T. (2022). Hatay-Antakya’da Yaşayan Suriyeli Nüfusun Sosyal Uyumunun Ölçülmesi. *Ortadoğu ve Göç*, 12(2), 378-426.
- Allport, G. W., Clark, K., & Pettigrew, T. (1954). The Nature Of Prejudice.
- Antakya Ticaret ve Sanayi Odası Yönetim Kurulu. 2021. Hatay Ekonomisi Üzerine Kısa ve Uzun Vadeli Sorunlarımız ve Çözüm Önerilerimiz.
- Arıca, F., Çakır, C., & Kağnıcı, D. (2023). Kırılgan Gruplar Özelinde Afetlerde Psikososyal Hizmetler. *Afet ve Risk Dergisi*, 6(1), 176-187.
- Arslan, İ. (2023). Türk Hukukunda Refakatsiz Çocukların Hukuki Durumu. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, (55), 73-110.
- ASPB, (2018-2023). Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı.

- Avrupa Birliği & Avrupa Konseyi, 2016. Kadınların Karşılaştığı Özel Zorluklar Dahil Adalete Erişimin Ölçülmesine Yönelik Çerçeve-Rehberlik Notu. Newyork.)
- Ayyıldız, A. A., & Karataş, K. (2021). Bugünün Türkiye’inde Göç Gerçeği: Küresel Hareketliliğin Neresindeyiz? *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 473-500.
- Barakazi, Y. (2024). *Suriye Göçünün Türkiye-AB İlişkilerine Etkisi*. Nobel Yayınları. Ankara.
- Barkın, E. (2014). 1951 Tarihli Mülteciliğin Önlenmesi Sözleşmesi. *Ankara Barosu Dergisi*, (1), 331-360.
- Başel, H. (2007). Türkiye’de Nüfus Hareketlerinin ve İç Göçün Nedenleri. *Journal of Social Policy Conferences* (No. 53, pp. 515-542). Istanbul University.
- Baybaba, E., & Yurdakul Ertürk, E. (2022). Sağlık Sistemindeki Çocukların Sağlık Hakları. *Disiplinlerarası Çocuk Hakları Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 63-73.
- Bekele, W. B. & Ago, F. Y. (2022). Sample Size for Interview in Qualitative Research in Social Sciences: A Guide to Novice Researchers. *Research in Educational Policy and Management*, 4(1), 42-50.
- Beyazıt, E. & Güneş, M. (2017). *Kent Kültür Kimlik Hatay’da Kültürlerarası İletişim/Etkileşim*. Sosyal Bilimlerde Kültür Tartışmaları. Gece Kitaplığı. 171-186.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using Thematic Analysis in Psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 82-83. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Bostan, H. (2017). Türkiye’de İç Göçlerin Toplumsal Yapıda Neden Olduğu Değişimler, Meydana Getirdiği Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Coğrafya Dergisi*, (35), 1-16.
- Bozkaya, Ö., & Kıncal, A. (2018). Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri ve Suriyeli Yerinden Edilmiş Kişiler Bağlamında Türkiye’nin Göç Politikasındaki Gelişimin Değerlendirilmesi. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 90-126.

- Börü, Neşe & Boyacı, Adnan. (2016). *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 11/14*. p. 123-158
- Bucak, Mahmut. (2021). *Mülteci Çocukların Devam Ettikleri İlkokulların Yönetiminin Okul Yöneticisi, Öğretmen ve Mülteci Veli Bakış Açısıyla Değerlendirilmesi*. Ulusal Tez Merkezi.
- Bülbül, S., & Kose, A. (2010). Türkiye’de Bölgelerarası İç Göç Hareketlerinin Çok Boyutlu Ölçekleme Yöntemi İle İncelenmesi. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 39(1), 75-94.
- Büyükhan, M. (2021). Uluslararası ve Ulusal Mevzuata Göre Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü. *R&S-Research Studies Anatolia Journal*, 4(2), 76-90.
- Canyaş, A. B. (2015). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu kapsamındaki geri gönderme yasağının uygulanma koşullarının AIHM kararları çerçevesinde irdelenmesi. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5(1), 73-90.
- Cirit Karaağaç, F. (2018). *Educational problems of Syrian refugee students in elementary schools* (Master's thesis, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Çelik, H., Baykal, N. B., & Memur, H. N. K. (2020). Nitel Veri Analizi ve Temel İlkeleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 379-406.
- Çelik, İ. A. (2021). Suriyelilerin Türkiye’de Doğan Bebeklerinin Hukuki Statüsü ve Vatandaşlık Koşulları. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 10(2), 1208-1230.
- Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (Erişim 2024-2025)
- Delioğlu, M., & Kalaycı, İ. (2022). Antakya’ya Göç Eden Suriye Türklerinin Perspektifinden Göç ve Göçmenlik Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Anasay*, (20), 239-270.
- Dere, İ. ve Demirci-Dölek, E. (2023). Türkiye’de Göçmen Öğrencilerin Eğitimde Karşılaştıkları Sorunlar. *Humanitas*, 11(İNCOSOS VIII Özel Sayısı), 108-135.
- Demir, E. (2022). Göç Sosyolojisi. 131-138.

- Doğruel, F. (2009). *Hatay'da Çoketnikli Ortak Yaşam Kültürü: "İnsanîyetleri Benzer..."*. İletişim Yayınları.
- Dost, S., & Gökez, S. (2024). Sığınmacı Refakatsiz Çocukların Korunması ve Hukuki Temsili. *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 14(1), 421-463.
- Durgun, S., & Taş, İ. E. (2022). Demografik Özelliklerin Suriyeli Sığınmacılara Bakış Açısına Yansımaları: Türkiye Özelinde Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(2), 119-139.
- Edwards, R. (1998). A Critical Examination Of The Use Of Interpreters In The Qualitative Research Process. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 24(1), 197-208.
- Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi
- Emin, M. N. (2016, March). *Türkiye'deki Suriyeli çocukların eğitimi: Temel eğitim politikaları*. Seta. (Erişim 2024. setav.org)
- Erdil, B. (2020). Göç ve Mülteci Hareketlerinin Türkiye'nin Göç Politikalarına Etkileri. *Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 71-86.
- Erdoğan, M. M. (2020). *Suriyeliler Barometresi 2019: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi*. Ankara: Orion Kitabevi.
- Erdoğan, M. M. (2024). *Suriyeliler Barometresi: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi: SB 2023*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Eren, D.A. (2020) Stateless Syrians in Turkey and Lebanon. *Border Crossing Transnational Press* London. 10(2), 227-243.
- Eren, E. Y. (2016). Geçici Koruma Statüsü ve Türkiye'deki Suriyelilere Sağlanan Hizmetlere İlişkin Bir Değerlendirme. *Middle East Journal of Refugee Studies*, 1(2), 109-139.
- Ergün, Ö. R. & Özsöz, C. (2022). Geçici Koruma Statüsündeki Suriyeli Çocukların Eğitim Sürecindeki Toplumsal Uyum Sorunları: Burdur Örneği. *Sosyolojik Düşün*, 7 (2), 204-225.

- Gencer, T. E. (2017). Göç ve Eğitim İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme: Suriyeli Çocukların Eğitim Gereksinimi ve Okullaşma Süreçlerinde Karşılaştıkları Güçlükler. *Journal of International Social Research*, 10(54).
- Guest, G., Bunce, A., & Johnson, L. (2006). How Many Interviews Are Enough? *Field Methods*, 18(1), 59–82.
- Gülcan, C. (2025). MAXQDA Programının Nitel Araştırma Analizlerinde Kullanımı: Temsili Bir Çalışma. *Topkapı Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 47-59.
- Güneş, M. & Beyazıt, E. (2010). Farklı Dinsel Düşünüşler...Aynı Kadınlar. 21. Yüzyılın Eşiğinde Kadınlar: Değişim ve Güçlenme (Cilt IV). *Uluslararası Multidisiplin Kadın Kongresi*, 29-36.
- Gürhan, Nermin. (2023). *Toplum Ruh Sağlığı ve Sosyal Psikiyatri*. Ankara Nobel Tıp Kitabevi. (KİTAP)
- Hammersley, M., & Atkinson, P. (2007). *Ethnography: Principles in practice* (3rd ed.). Routledge.
- IOM Uluslararası Göç Örgütü, *Uluslararası Göç Hukuku, Göç Terimleri Sözlüğü*, No: 18, 200209, 2. Baskı.
- İçduygu, A., Erder, S., & Gençkaya, Ö. (2014). Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları 1923-2023 Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere.
- Kabeer, N. (1999). The Conditions And Consequences Of Choice: Reflections On The Measurement Of Women's Empowerment (Discussion Paper No. 108). United Nations Research Institute for Social Development.
- Kahveci, M., & Acun, S. (2022). Emek Piyasasının En Altındakiler Göçmenler: İstanbul'da Türkiyeli ve Suriyeli Çalışanlar Arasındaki Ücret Ayrımcılığı. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(23), 185–198.
- Kara, P., & Korkut, R. (2010). Türkiye'de göç, iltica ve mülteciler. *Türk İdare Dergisi*, 467(1), 153-162.
- Karadeniz, S., Çiçek, N. (2021). *Mültecilik ve Vatandaşlık Göç Çağında Aidiyet , Haklar ve Gelecek Sorunu*. Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları. (KİTAP)

- Karaduman, H. A., & Çoban, E. (2019). Brain Drain In Turkey: An Investigation On The Leading Motives Of Skilled Migration. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(7), 322-339.
- Karakaya, H. (2020). Türkiye’de Göç ve Etkileri. *Fırat Üniversitesi Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(2), 93-130.
- Karataş, M. (2015). Türk Yazılı Basınında Suriyeli Sığınmacılar ile Halk Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Göç Araştırmaları Dergisi*, (2), 112-151.
- Keleş, H. (2019). Building Bridges Through Inclusive Education System: The Case Of Syrian Refugee Children in Hatay/TURKEY (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Kılıç, T. (2008). Bir İnsan Hakkı Olarak İltica. Erişim: <https://multeci.net/2008/02/bir-insan-hakki-olarak-iltica/>
- Kiremit, R.F., Akpınar, Ü., & Tüfekçi Akcan, A. (2018). Suriyeli Öğrencilerin Okula Uyumları Hakkında Öğretmen Görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26(6), 2139-2149. doi:10.24106/kefdergi.428598
- Koçak, Y., & Terzi, E. (2012). Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri. *Kafkas University, Journal of Economics & Administrative Sciences Faculty/Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(3).
- Koşar, S., & Aslan, F. (2020). İlkokul ve Ortaokula Devam Eden Göçmen Çocukların Eğitim Sorunlarına Yönelik Okul Yöneticilerinin Görüşleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 9(4), 1799-1831.
- Kurt, S. (2016). Çocuk Haklarına İlişkin Temel Uluslararası Belgeler ve Türkiye Uygulaması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, (36).
- Küçükdoğan, S. (2020). Modern Soykırım ile Linç Kültürü Arasında Kalan Suriyeli Sığınmacıların Suç Olgusuna Karşı Duruşları: Batman Örneği. *The Journal of Social Science*, 4(8), 562-592.

- Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü. (2014). Yabancılar Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri. (Genelge) (<https://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1715.pdf>) (Erişim 2024-2025)
- Milli Eğitim Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi. <https://meb.gov.tr/suriyeli-ogrenciler-turk-egitim-sistemine-entegre-edilecek/haber/11815/tr> (Erişim 2024)
- Mixed Migration Centre. (2024). On This Journey, No One Cares If You Live Or Die: Abuse, Protection, and Justice Along Routes Between East and West Africa and Africa's Mediterranean Coast. MMC.
- Mutlu, İsmail S. (2021). *Göç Yönetiminde Kamuoyu Etkisi: 2014 Sonrası Türkiye'de Açık Kapı Politikasına Yönelik Kamuoyu Algısı*. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Mutluay, BARIŞ. (2019). 12 Eylül 1980 Sonrası Türkiye'den İngiltere'ye Politik Göç (1980-1989). Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Ankara
- Olca, ZİYA. (2012). Mülteci-Göçmen Belirsizliğinde İklim Mültecileri. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 99(232-233), 201.
- Özbey, K. (2022). Açık kapı politikasından sınır duvarı projesine: Türkiye'nin sınır politikasının dönüşümü. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(43), 709-741.
- Özdemir, E. (2017). Suriyeli Mültecilerin Türkiye'deki Algıları. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 16(1), 116-136.
- Öztürk, M. (2007). Türkiye'de İç Göçe Katılanların Kent Yaşamına ve Kentsel Emek Piyasalarına Etkileri. *Journal of Social Policy Conferences* (No. 52, pp. 245-264). Istanbul University.
- Peteet, J. (1997). Icons and militants: Mothering in The Danger Zone. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 23(1), 103-129.
- Polat, A. (2022). Nitel Araştırmalarda Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Soruları: Soru Form ve Türleri, Nitelikler ve Sıralama. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 161-182.

- Polat, S. (2012). Okul müdürlerinin çok kültürlülüğe ilişkin tutumları. *Hacettepe üniversitesi eğitim fakültesi dergisi*, 42(42), 334-343.
- Reynolds, S., Grisgraber, Daryl. (2015). Birth Registration In Turkey: Protecting the Future For Syrian Children. Refugees International Field Report.
- Sağlık Hakkı Derneği. saglikhakki.net
- Sandal, E. K., Hançerkıran, M., & Tıraş, M. (2016). Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler ve Gaziantep İlindeki Yansımaları. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 15(2), 461-483.
- Sönmez, M. E., & Ayık, U. (2020). Sınır İllerindeki (Gaziantep, Hatay ve Şanlıurfa) Suriyeli Sığınmacıların Sosyal, Ekonomik ve Nüfus Yapıları. *Gaziantep Üniversitesi Ayıntab Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 64-75.
- Syam, H., Venables, E., Sousse, B., Severy, N., Saavedra, L., & Kazour, F. (2019). "With Every Passing Day I Feel Like A Candle, Melting Little By Little." Experiences Of Long-Term Displacement Amongst Syrian Refugees In Shatila, Lebanon. *Conflict and Health*, 13(1), 45.
- Şeker, B. Dilara & Aslan, Z. (2015). Eğitim Sürecinde Mülteci Çocuklar: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme. Kuramsal Eğitimbilim Dergisi- Journal of Theoretical Educational Science, 8(1), 86-105.
- Şemşit, S. (2018). Avrupa Birliği Politikaları Bağlamında Uluslararası Göç Olgusu ve Türleri: Kavramsal Bakış. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 25(1), 269-289.
- Şimşek, Hüseyin & Kula, S. Selen. (2018). Türkiye’nin Göçmen Politikasında İhmal Edilen Boyut: Eğitsel Uyum Programı. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi (AEUIİBFD) Cilt 2, Sayı 2, Sayfa: 5-21.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, (2015). Türkiye 2013 Göç Raporu. Ankara, T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı. (2024). Yayımlı tarihi belirtilmemiştir. <https://www.goc.gov.tr/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler> internet adresi.

- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı. 2024. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>.
- Taştan, C. & Çelik, Z. (2017). Türkiye’de Suriyeli çocukların eğitimi: Güçlükler ve öneriler. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu. (2012). Ülkemize Sığınan Suriye Vatandaşlarının Barındıkları Çadırkentler Hakkında İnceleme Raporu.
- Topal, A. H. (2015). Geçici Koruma Yönetmeliği ve Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü. *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(1), 5-22.
- Topçu, E. (2017). Türkiye’deki Suriyeli çocukların eğitime kazandırılma süreci: Geçici Eğitim Merkezleri. C. Taştan ve AÇ Kavuncu (der.) *Türkiye’deki Suriyeli sığınmacılar içinde* (11-25). Ankara: Polis Akademisi Yayınlar.
- Topçuoğlu, R. A. (2014). Hayatı Değiştirmek İçin Yola Çıkanlar–Yola Çıkınca Değişen Hayatlar: Bir Müracaatçı Grubu Olarak Göçmen Çocuklar. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 25(1), 89-108.
- Tunçalp, D. (2021). Nitel Araştırmalarda Paradigmalar, Yöntem Bilimleri ve Araştırma Titizliği. *Yönetim ve Organizasyon Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 1–47. <https://doi.org/10.15659/yoad.6.2.001>
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü, <https://sozluk.gov.tr/>
- Türkiye İstatistik Kurumu. Yükseköğretim Beyin Göçü İstatistikleri, 2021-2023. Eylül 2024 <https://data.tuik.gov.tr/>
- UNHCR, <http://www.unhcr.org/syria-emergency.html>
- UNHCR, Şubat 2024. Türkiye Bilgi Notu. <https://www.unhcr.org/tr/bilgi-dokumanlari-ve-tablolar>
- UNHCR, Karma Göç On Noktalı Eylem Planı. <http://www.unhcr.org/mixed-migration.html> (Erişim: Ekim 2024)
- UNHCR, 2024. <https://data.unhcr.org/en/situations/syria>.

UNHCR, Global Appeal- Impact, Focus, Outcome and Enabling Areas. 2025.
<https://reporting.unhcr.org/global-appeal-2025/outcome-areas/child-protection>

UNHCR, (2015). Syrian Refugees in Turkey Frequently Asked Questions.

UNHCR, *Geri Göndermeme İlkesine İlişkin Notu* - Kasım 1997,
<https://www.refworld.org/policy/legalguidance/unhcr/1997/en/36258>

Unicef.org

Unicef Veri, Araştırma ve Politika Bölümü. (2016). Köklerinden Koparılan Çocuklar: Mülteci ve Göçmen Çocukların Maruz Kaldığı ve Giderek Büyüyen Kriz.

Unicef Türkiye’de Geçici Koruma Altında Olan Suriyeli Çocuklara Yönelik Eğitim Müdahalesinin Belgelendirilmesi – Nihai Raporu. 2022.

Unicef Country Office Annual Report 2022 Türkiye.

Unicef Syria Crisis - Humanitarian Situation Report (Refugees): Reporting Period: 1 January to 31 December 2022. Yayın 2023.

Unicef Yıllık Raporu 2023. (<https://www.unicef.org/reports/unicef-annual-report-2023>)

Unicef, Türkiye Eğitim Birimi, Eğitim Sektörü İhtiyaçlarına Genel Bakış. (2024)

Unicef, Göçmen ve Yerinden Edilmiş Çocuklar. Erişim 2025.
(<https://www.unicef.org/child-protection/migrant-displaced-children>)

United Nations Office on Drugs and Crime. (2020). Abused and Neglected: A Gendered Perspective On Aggravated Migrant Smuggling Offences and Response. UNODC.

UN Women & UN Global Compact. (2011). Kadınların Güçlenmesi Prensipleri: Eşitlik İş Demektir (2. baskı).

Usta, M. E., Arıkan, İ., Şahin, Y., & Çetin, M. S. (2018). Suriyeli Eğitimcilerin Gözünden Geçici Eğitim Merkezlerinde Karşılaştıkları Sorunların İncelenmesi. *MUKADDİME*, 9(1), 173-188.

Uzun, Ş. (2024). Cumhuriyetin İkinci Yüzyılına Girerken Türkiye’de Göç, Değişen Demografi ve Göç Yönetimi. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 33(1), 1-32.

Yıldırım, S. G. (2020). *Suriyeli Kent Mültecilerinin Sosyal Kültürel ve Ekonomik Entegrasyonu (Küçükçekmece İlçesi Örneği)* (Doctoral dissertation, Sakarya Üniversitesi (Turkey)).

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (11. bs). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
<https://open.metu.edu.tr/handle/11511/70532>

Yılmaz, E., & Günay, G. (2022). Göçmenler ve Göçmen Ailelerin Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Bir Değerlendirme. *Journal of Karabuk University Faculty of Economics and Administrative Sciences*, 2(1), 1-19.

Al Zoubi, S. (2023). When Coping Strategies Become A Way Of Life: A Gendered Analysis Of Syrian Refugees İn Lebanon. *Oxford Development Studies*, 51(2), 126–144.

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

1982 T.C. Anayasası

5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu

5327 Sayılı Türk Ceza Kanunu

1951 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi

1989 Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

1952 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

